Helmer Key

KAFFE
SOCKER
BANANER

HELMER KEY

KAFFE SOCKER OCH BANANER

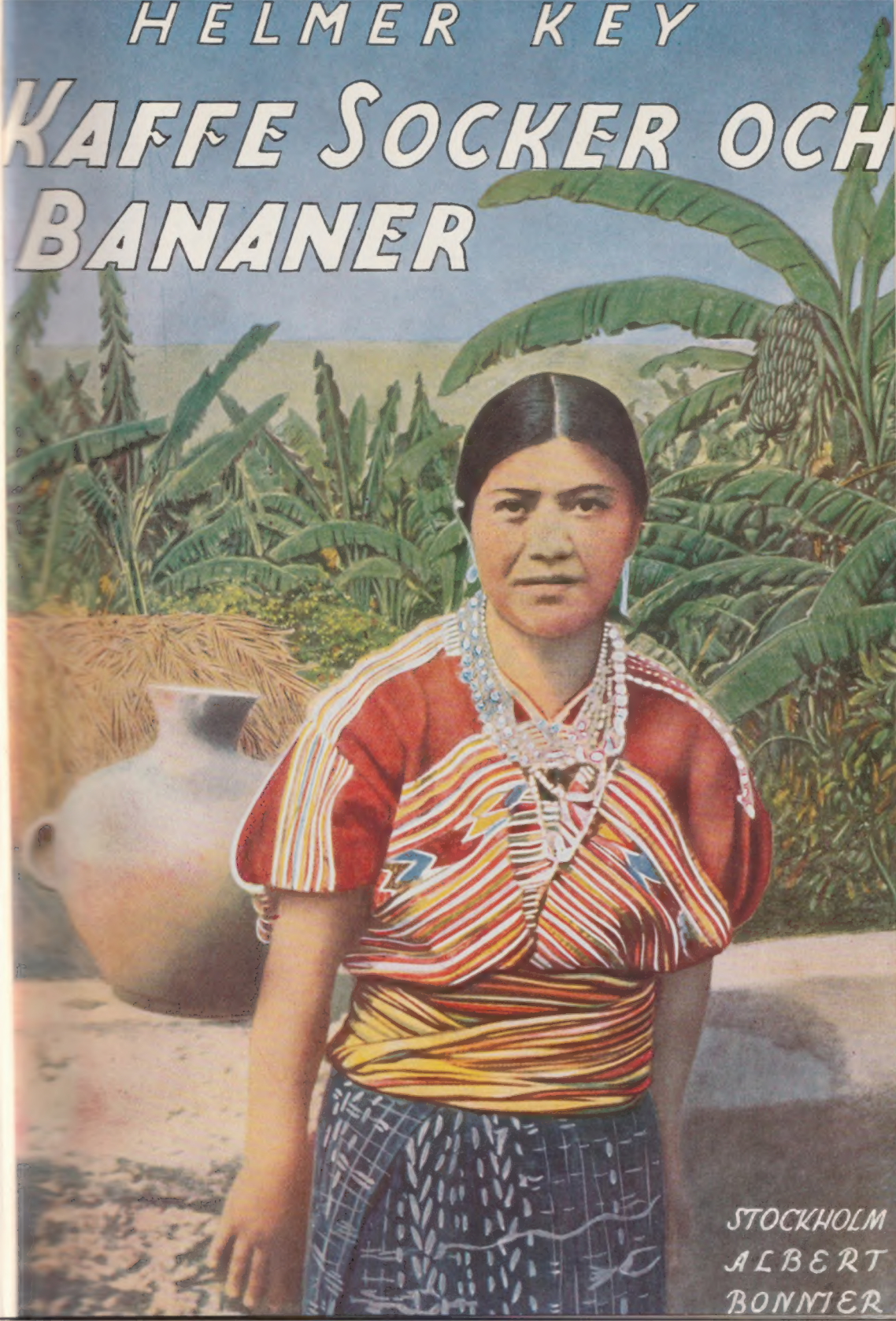

STOCKHOLM
ALBERT
BONNIER

Bankdirektören —

Marcus Wallenberg Jr

från författaren

J Elsmer Key

HELMER KEY

KAFFE, SOCKER OCH BANANER

Helmer Key.

KAFFE, SOCKER OCH BANANER

EN RESA TILL CUBA OCH GUATEMALA

AV

HELMER KEY

FJÄRDE, OMARBETADE UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1930.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1930

FÖRETAL.

Efterföljande framställning utgör en sammanfattning av mina intryck under en resa till Cuba och Guatemala våren 1928. Avsikten med denna resa var närmast att studera tropikernas kolonisation särskilt ur synpunkten av möjligheten för de vita att med tillämpande av moderna hygieniska principer och anordningar leva och trivas där. Jag besåg bl. a. United Fruit's mönsteranläggningar på södra Cuba, sockerplantagerna i Central Preston, Central Boston och Bañes. I Guatemala, det förnämsta och kanske mest lovande framtidslandet i Centralamerika, gällde det att utvidga mina erfarenheter genom besök på tropiska plantager av olika slag. De samlade intrycken publicerades delvis i Svenska Dagbladet, men materialet har sedan omarbetats i bokform och betydligt utvidgats.

Den svenska upplagan hade att glädja sig åt en för en bok av detta innehåll stor framgång, och detta torde ha bidragit till att väcka intresse för bokens översättning till främmande språk. Det föreligger nu en översättning till tyska och det förberedes en till engelska.

För den fjärde svenska upplagan ha åtskilliga ändringar och utvidgningar vidtagits, varjämte en del nya statistiska data införts. Bland tilläggen vill jag särskilt påpeka redogörelsen för bananplanteringarnas livslängd och sjukdomar, som torde innehålla en del tidigare icke publicerade upplysningar. För dessa liksom överhuvudtaget för allt, som rör United Fruit's verksamhet i Västindien och i länderna kring Karibiska havet, står jag i största tacksamhetsskuld till presidenten för detta bolag mr Victor M. Cutter.

Vidare har jag för denna nya upplaga utarbetat en redogörelse för tyskarnas insatser i det moderna Guatemalas utveckling. Det är nämligen att märka, att tyskarna genom införandet av kaffeplantering i stor omfattning torde vara det folk, som bäst främjat detta lands ekonomiska och kulturella utveckling i modern tid. Näst efter tyskarna komma nordamerikanerna, närmast representerade av United Fruit Co., som genom sina stora bananplanteringar mäktigt bidragit till att höja välståndet i Guatemala.

Vid författandet av det tyska avsnittet i min bok står jag i största tacksamhetsskuld till de personer, som ställt material till mitt förfogande, och jag vill då i främsta rummet nämna tyske ministern för Centralamerika, W. von Kuhlmann, señor D. E. Sapper i Guatemala City samt dr R. Schlubach i Hamburg.

Stockholm i september 1929.

Helmer Key.

INNEHÅLL.

1. Cuba och världshandelns nya stråkväg. Historisk återblick 11
2. Cubas befolkning. Den nationella enheten och rasblandningen 32
3. Havanna. Affärsliv, bildningsanstalter, klubbar, sjukvård och nöjesliv 42
4. Havanna som världsstad. Stort sanitärt reformarbete. United Fruit's plantagepolitik 64
5. Sydamerikansk idealism. Den panamerikanska konferensen 80
6. Central Preston och Central Boston. Ett besök vid United Fruit's stora sockerplantager 87
7. Hos Cubas främste kirurg. Besök på en typisk kreolsk finca 101
8. De centralamerikanska staterna. Historisk-geografisk översikt 111
9. Ett sjukhus i djungeln. Monoliter från mayastiden 140
10. Bland ormar och andra farliga djur. Fantasier och verklighet 152
11. Bananer och sockerrör. Tropiska lantbruksmetoder 162
12. Livet i tropikerna. De vita på plantagerna 186
13. Guatemala City och dess befolkning. Gammaldags intryck och modern utveckling 195
14. Bland indianerna i bergen. Antigua och Quezaltenango .. 223
15. Kaffeplantager i Guatemala. Tyskarnas insats i Guatemalas kaffekultur. — Ett besök på Cerro Redondo 242
16. Guatemalas finanser och ekonomiska framtid. Tacksamt fält för utländska företagare 271
17. Svenskarna i tropikerna. Svenska insatser på Cuba. Roslagsbon som godsägare i Guatemalabergen 299
18. Ett stort plantageföretag vid Stillahavskusten. Hacienda de la Concepción la Grande och Hacienda de la Trapiche Grande. Nyupptäckta palmarter 319
19. Hemfärden. Rio Dulce, Jamaica, Santiago de Cuba, Bermuda. Turistsynpunkter 337

Litteraturförteckning 371

Register 375

ILLUSTRATIONSFÖRTECKNING.

Helmer Key ..... mot titeln
Situationsplan över Centralamerika 13
José Marti 17
Dr Charles J. Finlay 21
Tomás Estrada Palma 23
Morro Castle vid inloppet till Havannas hamn 24
Vy av Havannas hamn på 1850-talet 25
Gata i Havannas gamla stadsdel 26
Promenad i vagn i Havanna på 1870-talet 27
Typisk gata i Camaguey 28
Typisk gata i Matanzas 28
Presidentens nya palats 29
Parti av parken i Bañes 35
Gamla typiska farmarhyddor i cubanskt landskap 37
Tjänstemännens gata i Bañes .. 39
Pradon i Havanna 43
Pi y Margall, den förnämsta butiksgatan 45
Typiskt bostadshus i Havanna .. 47
General Maceos monument 49
Universitetet i Havanna 50
Gallegos klubb vid Paseo de Marti i Havanna 51
Balsalen i Kontoristklubben 53
Sporthall för jai-alaispelet 54
Greve Felix von Luckner och hans maka 59
Casinot i Havanna 60
General Gerardo Machado y Morales 61
General William C. Gorgas 65
Botaniska trädgården i Havanna 67
Parkallé i Marianao 69
Typisk villa i Vedado 71
Morro Castle, Havanna 75
Katedralen i Havanna 76
Fontänen utanför spelbanken .. 77
Dr Antonio S. de Bustamante .. 78
Sockerrörsfält, Central Boston .. 89
Motorharven i gång på fältet .. 90
Typiska moderna arbetarbostäder i Bañes 91
Farmarhyddor från gamla tider 93
Polofältet med mr Harty's "kringskärmade" hus i bakgrunden 96
Kontorsbyggnad mittemot department-store i Bañes 97
Parti av trädgården till Clinica Casuso, Havanna 103
Corps de logiet på Finca San José 104
Ceibaträd vid Finca San José 105
Cubanskt landskap 107
Typisk negerhydda på landsbygden 109
Karta över Centralamerika och Panama 113
Strandparti vid sjön Atitlán 115
Fruktbärande kakaoträd 118
Kokospalm 119
Sumatratobak för fröskörd 121
Ananasplantor med mogna frukter 123
Ananasfält på Concepción 125
Åtta månader gamla bananer .. 127
Två år gammal sisalplantering i Tiquizate 131
Sisalfibrer upphängda till torkning 133
Trädstam med fjärilslarver (caterpillars) 135
Timmerupplag av mahogny vid Nagualatefloden 137
Inloppet till Puerto Barrios 140
Puerto Barrios i månsken 141
Sjukhuset i Quirigua 143
Skulpterad sten i Quirigua 145
Skulpterad sten i Quirigua som utsiktsplats 145
Monolit i urskogen 147
En av monoliterna i Quirigua .. 148
Reliefkarta över Guatemala, sett från västkusten 149
Skallerorm (Crotalus terrificus) 152
Lansormen (Bothrops atrox) 155
Där boskap betar, bruka giftormarna ofta hålla till 157
I sumptrakter är myggen det farligaste "vilddjuret" 158
Vatten finns det nog, men rent och friskt dricksvatten kan det vara ont om 159

Plantering av sockerrör 162
Sockerrörsplantering i Bañes 165
Sockerrör lastas på järnvägsvagnar ute på åkerfälten 167
Tre, sex och nio månader gamla bananträd 169
Bananträd drages omkull 173
Järnvägsspår genom bananplantering 174
Banananläggning av tyskar vid sjön Izabal i Guatemala 175
Negrer inlasta bananer i Puerto Barrios 179
United Fruit Co:s lossningsanordningar 183
"Vita stadsdelen" i Tiquizate .. 186
Cubatobak i "La Flora"; odling för fröskörd 187
Generalmanagerns i Tiquizate bostad 189
Den vita personalen i Tiquizate 191
Victor M. Cutter 193
Utsikt över Guatemala City 195
Centralparken i Guatemala City 197
Tjuren i Reformallén 198
Den nya gardeskasernen i Guatemala City 199
Generalkonsul Björn Palms hus i Guatemala City 201
Generalkonsul och fru Palm i sitt hem i Guatemala City 203
Gårdsparti i Guatemala City med Cerro del Carmen i bakgrunden 204
Minervas tempel i Guatemala City 205
Trafikkonstapel i Guatemala City 206
Indiankvinnor säljande frukt utanför saluhallen 207
Oxspann i Guatemala City 208
Indianska bärare i språngmarsch 209
Indiankvinna bärande vattenkruka 210
Indiansk gatutyp 211
Dr Juan B. Sacasa 213
Indianhyddor utanför Guatemala City 215
Utanför Guatemala City 216
Cerro del Carmen utanför Guatemala City 217
Allé på vägen till Auroraparken 219
Paviljong i Auroraparken utanför Guatemala City 221
Generalkaptenens palats i Antigua 223
Gata i Antigua 225
Katedralen i Antigua 227
Kyrkan La Merced i Antigua .. 228
Ruiner av klostret San Francisco i Antigua 229
Gatubild från Antigua 230
Utsikt från Antigua över vulkanen Agua 231
Utsikt från toppen av Agua; nere i dalen Antigua 233
Vy över bergen från toppen av Agua 234
Vy av Agua från Antigua 235
Författaren samt fröknarna Signe Johansson och Brita Key 237
Arkadgång med rinnande vatten i bassänger 238
Indiankvinna från San Cristobal, Quezaltenango 239
Indiansk lerkrukeförsäljare 240
Kaffekvist med blommor och bär 242
Kaffekvistar med blad, blommor och bär 245
Kaffeplantor i skuggan av bananträd 247
Kaffefincan San Andrés Osuna .. 249
Torkgårdar för kaffe. San Andrés Osuna 251
Späda kaffeplantor i skuggan av större träd och bananträd, som skydda mot solhettan 253
Kaffeskörden avlämnas vid fincan San Andrés Osuna 255
Dammanläggning av tyska A. E. G. för elektricitetsverk vid Santa Maria, Guatemala 256
Vy från kaffeplantagen i Porvenir vid foten av Tajumulcovulkanen 257
Tajumulcovulkanen 258
Tacanávulkanen 259
Höjdkarta över Guatemala 261
Från tyska skolan i Guatemala City 263
Muren kring huvudbyggnaden och trädgården vid Cerro Redondo 264
Otto Hartleben med fru och barn 265
Valvportal vid Cerro Redondo .. 266
Kaffetransport i höglandet 267
Kaffebönans utveckling i bananbladens skugga 268
Torkanläggningar för kaffe vid Cerro Redondo 269
Sjön Atitlán i månsken 271

Urskogsparti 273
På vägen till sjön Atitlán 275
Bro över floden Cobán 279
Korsning av zebu och inhemsk boskap. El Reposo 280
Tyska sockerrörsplanteringar vid San Rafael Panán 281
Sockerrör från Candelariaplantagen inom räckhåll för vulkanen Santa Marias utbrott 283
Sumatratobak under skyddsnät vid San Miguel 284
Tobaksplantor under skuggande tak enligt Sumatrasystemet .. 285
Jätteträd, fällt på 4 timmar 286
Sågning av jätteträd vid Caballo Blanco 287
Indianfamilj utanför sin hydda uppe bland bergen 289
Indianer spela på marimba 291
Indianhyddor i Morelia 293
Strandbild från Concepción 295
Motorbåt på sjön Atitlán 301
Generalkonsul Oscar Arnoldson .. 302
Carlos Arnoldson, president i Havannas handelskammare 303
Ett majsfält i Hetsai 304
Dr Alfred Lind 305
Majs- och vetefält i Hetsai 309
Betande får i Hetsai 311
Axel Fabian Pira 314
Veteutsäde från Svalöv 315
Indiankvinnor vid en brunn i Hetsai 317
Lagunvy från Concepción la Grande, Rio Seco 319
Karta över Guatemala Plantations egendomar vid Stilla havet. Mot sid. 320
Järnvägen genom Concepción läges ut från Rio Bravo till Tiquizate 323
Indianhyddor på Trapiche Grande vid Rio Bravo 324
Den nya fölungen 325
Disponentbostaden på Trapiche Grande 326
Veranda i disponentbostaden på Trapiche Grande 327
Blommor av Coquitopalmen, innan höljet öppnar sig 328
Blommor av Coquitopalmen 329
Jarl Nachmanson, biträdande direktör för Trapiche Grande, med en skallerom 330
Fru Nachmanson med hunden Bonzo och en kraftig bananstock 331
Jarl Nachmanson med två fina bananstockar 332
Betande boskap; planterat gräs .. 333
Badande barn vid United Fruit's station i Virginia 334
Järnvägsbro över Rio Bravo 335
Kokospalmer vid Rio Dulce 337
Utsikt vid Rio Dulce 339
Allé av bamburör på Jamaica .. 341
Hamnen i Kingston 342
Vattenfall på Jamaica 343
Newcastle med sanatorier belägna tusen fot över havet 344
Blå bergens högsta topp, 7,360 fot över havet 345
Tom Cringle's bomullsträd, Jamaica 346
New King street, Kingston 347
Försäljare av tobaksrep, Kingston 348
Port Antonio med Hotel Titchfield på höjden i bakgrunden .. 349
Hope Gardens, botaniska trädgården utanför Kingston 350
Även negresser bära bananstockar för inlastning på Jamaica 351
Typisk trappgata i Santiago de Cuba 352
Gammalt gatuparti i Santiago de Cuba 353
Utsikt över Hamilton, huvudstaden på Bermuda 355
Hamngatan i Hamilton 356
Typisk Bermudavilla 357
Korallstenen sågas till byggnadsmaterial 359
Parti från ett liljefält 360
Bermudisk lantgård 361
Negerungar på Bermuda 362
"Katedralklippa" vid sydkusten av Bermuda 363
Stalaktitgrotta på Bermuda 365

Första kapitlet.

CUBA OCH VÄRLDSHANDELNS NYA STRÅKVÄG.

Historisk återblick.

Det latinska Amerika erbjuder ett av den moderna världshushållningens största och intressantaste framtidsproblem. Det omfattar Cuba och större delen av det övriga Västindien, Mexico, Centralamerika och hela den sydamerikanska kontinenten, vilket betyder en befolkning på 85 millioner invånare, motsvarande med nuvarande handelsomsättning i import och export ett värde av omkring 2 milliarder dollars årligen. Själva området är mer än två gånger så stort som Förenta staterna, men ehuru det ännu icke är mer än till hälften känt och undersökt, veta vi dock, att det har resurser att ensamt förse hela världen med tillräckliga födoämnen.

Alla de åsyftade länderna ha under 300 år lytt under hiberiskt välde och varit lidande på grund av de stora svårigheter, som bristande uppfostran av de lägre folklagren och saknad av kommunikationsmedel medfört. "Det latinska Amerika", yttrade 1928 i ett föredrag en av Förenta staternas mest framstående affärsmän, presidenten för United Fruit Company, Victor M. Cutter, "står på tröskeln till en ny tid och till en ny ekonomisk utveckling, som kommer att slå världen med häpnad. Jag anser som säkert, att inom det närmaste årtiondet det latinska Amerika skall uppleva en ekonomisk utveckling av vida större omfattning och betydelse än som kunnat komma till stånd under sammanlagt

alla de år, som förflutit sedan Spanien erövrade denna kontinent."

Vad mr Cutter här yttrat är grundat på den övertygelsen, att vi stå inför en utveckling, som kommer att utöva ett stort inflytande på riktlinjerna för hela världens ekonomi under de närmaste årtiondena. Panamakanalens tillkomst utgör ekonomiskt sett för hela världen och närmast för Västindien och Centralamerika inledningen till en ny epok.

Mitt i skärningspunkten för trafiken från Europa, Afrika, Förenta staterna och Sydamerika till Stilla havet genom Panama ligger ön Cuba. Denna ö, Antillernas pärla, har en längd av 1,100 km. och en bredd växlande mellan 50 och 150 km. samt ett ytinnehåll av 114,225 kvkm., inberäknat 1,300 småöar, skär och rev. Den största av småöarna är Isla de Piños. De flesta av de andra småöarna äro korallrev eller mangroveöar. Norra kusten sluttar terrassformigt mot havet, men landet är i det hela slätt, och endast i söder finnas några större bergspartier. Oceanvindarna äro milda, men på hösten råder en viss fara för cykloner på Karibiska havet. Cuba har en torr säsong från december till april och en regnig från maj till november. Nederbörden uppgår till 127 à 152 cm. per år, men ön lider ofta av vattenbrist, beroende på att vattnet alltför hastigt rinner ut i havet. Att avhjälpa detta missförhållande är en ingenjörsuppgift, som torde ligga inom möjligheternas område att lösa.

Befolkningen på ön uppgår till över 3 millioner och i förhållande till arealen är den större än i de flesta spansktalande republiker. Men den är mycket fåtalig, om man tänker på Cubas bördighet, och uppgår till endast 65 per engelsk kv.-mil (= 2,59 kvkm.). Befolkningstätheten i England är sex och i Belgien icke mindre än nio gånger större. Den färgade befolkningen uppgår till omkring 30 procent, och rasblandningen fortgår på ett oroväckande sätt, även om den vita befolkningen hastigt växer genom invandring.

För att kunna förstå den cubanska utvecklingen är det

Situationsplan över Centralamerika.

nödvändigt att göra en historisk återblick. Columbus upptäckte Cuba den 28 oktober 1492. Envälde och centralisation voro grundprinciperna i Spaniens kolonialstyre, och särskilt det ekonomiska livet underkastades högst betydande restriktioner. Kolonierna fingo icke producera sådana varor, som kunde konkurrera med Spaniens egna. Vin fick t. ex. icke odlas i de spanska kolonierna. Endast Spanien fick bedriva handel, och varje koloni skulle koncentrera sin omsättning på en enda spansk hamn.

De av Madridregeringen utsända spanjorerna tillförsäkrade sig under hela kolonialtiden främsta platsen i Cubas sociala liv, vilket gjorde, att en spansk ämbetsman hade högre rang än kreolerna, såsom de på ön infödda vita

kallas. En följd därav blev bland annat, att invånarna gärna gifte sig med spanska kvinnor för att förbättra sin sociala ställning.

Så gick det till under de första 200 åren, men år 1818 nödgades Spanien medgiva fri handel med andra länder. Det sökte då taga skadan igen genom att pålägga höga import- och exporttullar. Med tiden gjorde sig emellertid behovet av ett friare handelsutbyte alltmera gällande, framför allt med Förenta staterna, som under 1800-talet blevo en allt större avnämare av öns produkter. Slutligen 1891 ingicks ett ömsesidighetsfördrag med Förenta staterna, som Spanien dock 1894 annullerade, varvid det ånyo sökte fastställa sin monopolställning.

Under kolonialtiden hade administrationen helt och hållet legat i spanjorernas händer, och kreolerna fingo endast anställning som underordnade ämbetsmän. Generalkaptenen var en spanjor, hos vilken all makt var koncentrerad. Under 1800-talet, då provinsiella och kommunala styrelser började inrättas, gjordes dock inga inskränkningar i generalkaptenens befogenhet att utöva kontroll över lokalförvaltningen.

Under 1800-talet växte missnöjet, och den revolutionära andan underblåstes genom hemliga sällskap, som arbetade för Cubas oberoende. Ett av de första och mäktigaste av dessa hemliga sällskap var Soles de Bolivar, som utövade livlig verksamhet under 1820-talet.

Som typisk spansk generalkapten både med avseende på fel och förtjänster må nämnas Miguel Tacón (1834—38), en man med vida vyer, som särskilt nedlade stort arbete på förskönandet och utvecklandet av Havanna. Pradoanläggningarna t. ex. tillkommo på hans initiativ.

Tacón var för övrigt en mycket originell man, och många karakteristiska anekdoter röra sig om hans namn. Särskilt vill jag anföra en, som onekligen ger en målande tidsbild: Tacón satt vid ett tillfälle som domare över en rik spansk greve från landet, som förfört en vacker bondflicka. An-

klagelsen hade framställts av flickans fästman, som var en man av hennes egen klass. Tacón fällde domen till grevens förmån, men ålade honom att genast gifta sig med flickan. Därefter blev greven förständigad att genast återvända till sin lantegendom, men utan att medtaga sin brud. På hemvägen mördades greven av Tacóns utsända emissarier. Den unga kvinnan blev därigenom änka och kunde välja sig en husbonde efter eget val, och då hon genom giftermålet blivit arvtagerska till grevens egendomar, kan man ju säga att hennes fästman, bondpojken, icke gjorde någon dålig affär.

Tacón regerade med stor hänsynslöshet och sökte ej efter folkgunst. Han brukade framhålla att han icke regerade för att tillvarataga det cubanska folkets intressen utan för att tjäna sin herre och konung. Det var därför icke underligt, att missnöjet växte och att de hemliga sällskapen blomstrade under hans styre samt att särskilt i Förenta staterna bildades flera cubanska juntor eller kommittéer, varjämte hemliga tidningar där utgåvos, som predikade uppror mot Spanien.

Alltsedan början av 1800-talet hade utvecklingen på Cuba med största intresse följts i Förenta staterna. Panamakanalen var visserligen då ännu icke någon verklighet, men ur strategisk synpunkt var Cuba redan av största betydelse för Förenta staterna, i det att det behärskade två ingångar till Mexikanska golfen och på samma gång den viktigaste farleden till Karibiska havet. Cuba kunde genom sitt läge avstänga vägen till Mexikanska golfen och hade många goda och lätt försvarbara hamnar, vilka kunde tjäna som bas för fientliga fartyg, som önskade blockera de södra Förenta staternas hamnar.

Under hela 1800-talet var därför frågan om Cubas anslutning till Förenta staterna aktuell. Spanska och engelska regeringarna följde naturligtvis denna utveckling med oblida ögon, men England insåg snart, att det icke självt hade något att vinna genom att motsätta sig Cubas frigörelse. Cuba kunde icke bli någon engelsk koloni på grund

av Monroedoktrinen. En strävan i sådan riktning skulle medföra konflikt med Förenta staterna.

Redan på 1840—50- och 60-talen underhandlades flera gånger med Spanien om köp av Cuba, men frågan gick icke framåt. Till sist fingo cubanerna själva göra slag i saken. Den 24 februari 1895 utbröt revolutionen. De spanska myndigheterna trodde först, att det blott var fråga om ett litet upplopp, men det skulle snart visa sig, att det blev en storm, som skulle göra slut på spanjorernas herravälde på Cuba.

Man kan fråga sig vilka orsakerna till det cubanska frihetskriget 1895 voro, men som alltid i dylika fall är spörsmålet mångfaldigt och invecklat. Sannolikt sammanhängde upproret närmast med en ekonomisk kris, som hemsökte Cuba i sammanhang med starkt prisfall på socker på världsmarknaden. Som vanligt vid dylika tillfällen ropade folket på regeringshjälp, men, som en samtida skriftställare yttrade, "det kunde lika gärna ha hoppats på månen".

Att upproret utbröt just då, torde i främsta rummet ha berott på att det fanns en genial organisatör, den berömde cubanske patrioten och skalden José Marti, som också blev den cubanska frihetsrörelsens store martyr. Jämte honom var Tomás Estrada Palma den ledande kraften. Marti hade vid utbrottet av Cubas tioåriga krig med Spanien på 60-talet förvisats som farlig revolutionär. Då han efter kriget återvände till Cuba, häktades han och skickades till ett spanskt fängelse. Härifrån lyckades han rymma och begav sig till Förenta staterna, där han ägnade sig åt propaganda för Cubas frigörelse. Även Estrada Palma hade suttit fängslad under tioårskriget. Han frigavs senare, men nekade mottaga den amnesti, som de spanska myndigheterna erbjödo honom, och begav sig till Förenta staterna, där han blev rektor för en spansk gosskola i Newyork.

I början av upproret 1895 begav sig Marti till Cuba, men blev gripen av spanska trupper och dödades. Han kom

JOSÉ MARTI.
Skald och organisatör av frihetskriget 1895.

därigenom att framstå som frihetskrigets martyr, ehuru han personligen icke hunnit deltaga i revolutionen.

Vid upprorets utbrott disponerade Spanien 33,000 man på Cuba, och denna styrka ökades sedermera ända upp till 200,000. Cubanerna hade aldrig mer än 25,000 man i fält och de kunde därför säkert icke ha besegrat spanjorerna, om de icke erhållit Förenta staternas hjälp. I slutet av 1897 voro cubanerna nära att uppge striden. General Weyler, som

trots sin stränghet misslyckats, hade då lämnat Cuba. Han hade i november 1897 efterträtts av general Ramón Blanco, som var en man av humant sinnelag och sökte blidka Förenta staterna och hindra dem från att intervenera genom att upphäva Weylers ytterlighetsåtgärder, särskilt genom indragning av reconcentradolägren, dit de olyckliga invånarna i städerna samlades och där de fingo leva under mycket hård militär uppsikt och de uslaste sanitära villkor. General Ramón Blanco ställde också i utsikt cubanskt självstyre med regering tillsatt av ett valt parlament. Men dessa medgivanden vunno ingen anklang och situationen var ytterst kritisk.

Då skickade Förenta staterna i början av 1898 krigsfartyget Maine till Havanna. Detta fartyg sprängdes den 15 februari 1898 på ett mystiskt sätt i luften. Ingen vet riktigt hur denna explosion kom till stånd. Det utspreds att det var ett tilltag av spanjorerna, och i Förenta staterna uppstod på grund därav en mäktig opinion mot Spanien och en allmän entusiasm för Cubas självständighet (Cuba libre).

Den 11 april framlade dåvarande presidenten i Förenta staterna MacKinley det budskap till kongressen, som ledde till krig och vari han begärde fria händer att få ingripa mot Spaniens herravälde på Cuba "in name of humanity". Detta slagord väckte allmän entusiasm och ledde till en kongressresolution av den 20 april samma år, som gav MacKinley fullmakt att med begagnande av Förenta staternas armé och flotta göra slut på Spaniens herravälde över Cuba. Det hette visserligen att Förenta staterna, då pacificeringen väl blivit genomförd, skulle giva Cubas eget folk full frihet, men detta kunde icke omedelbart utföras, då det visade sig att cubanerna icke voro mogna för självstyre och att en utomstående statskontroll därför var nödvändig.

Kriget fick ett hastigt slut. Amiral Dewey vann över den spanska flottan den 1 maj en avgörande seger i Manila-

bukten, varefter följde amerikansk ockupation av Filippinerna. Spanska flottan frigjordes och sändes till Cuba, där den inlöpte i Santiagobukten och blev blockerad av amerikanerna. Samtidigt landsatte amerikanerna en armé, varvid general Theodore Roosevelt spelade en framstående roll såsom chef för "the Rough Riders", en organisation som han själv rekryterat bland västerns cowboys.

En annan man, som skulle komma att spela en stor roll på Cuba, var en vän till Roosevelt, överste Leonard Wood, som stod i spetsen för de amerikanska stridskrafterna. Spanska flottan sökte bryta blockaden i Santiagobukten, men förstördes, och två veckor senare kapitulerade den spanska armén i Santiago. Under tiden hade amerikanska trupper erövrat Porto Rico. Spanien ville nu sluta fred och Förenta staternas president uppställde följande villkor:

1) Spanien skulle avstå varje krav på suveränitet över Cuba och omedelbart utrymma denna ö.

2) I stället för krigsskadestånd skulle Spanien till Förenta staterna avträda Porto Rico samt övriga öar under Spaniens suveränitet i Västindien och en ö bland Ladronerna.

3) Förenta staterna skulle hålla Manila besatt, tills Filippinernas öde genom ett fredsfördrag blivit definitivt fastställt.

I fredsfördraget talas icke om någon annektering av Cuba för Förenta staternas räkning. Amerikanerna övertogo endast förvaltningen över ön tills vidare "for the protection of life and property". Genom fredsslutet fingo Förenta staterna däremot med full besittningsrätt övertaga Porto Rico, Guam och Filippinerna, varvid övertagandet av Filippinerna fick formen av ett köp, i det att Förenta staterna för förvärvet betalade Spanien 20 millioner dollars kontant.

Överste Wood, som under tiden utnämnts till general, övertog i slutet av 1898 ansvaret för den amerikanska ockupationen. Han visade sig vara uppgiften fullt vuxen

och skötte det hela med tillhjälp av en cubansk sekreterare. Amerikanska generaler anställdes som guvernörer för de olika provinserna, och det upprättades ett slags lantpolis, det s. k. lantgendarmeriet, något som underlättade demobiliseringen, därigenom att många soldater från revolutionsarmén fingo anställning i denna kår.

General Wood ordnade rättsväsendet, och vid slutet av ockupationen kunde han med stolthet förklara att Department of Justice tillvunnit sig allmän aktning och förtroende. Att han icke förmådde helt utrota korruptionssystemet, som hade månghundraåriga anor, kunde icke läggas honom till last. Det var också helt naturligt att skatteproblemet vållade svårigheter. De municipala styrelserna och den lokala polisen måste t. ex. avlönas, något som icke kunde ske annat än genom kommunala skatter, men detta var icke lätt, då spanjorerna voro fanatiska motståndare till varje direkt beskattning. Följden blev att vid slutet av ockupationen de kommunala förvaltningarna ännu icke voro självförsörjande utan fortfarande mottogo underhåll från centralregeringen. Svårigheten att decentralisera makten var mycket stor, beroende på att Cuba så länge levat under främmande herravälde. Befolkningen hade vant sig att betrakta regeringen som ett slags rik och främmande makt. Allt som kunde tagas ut på det hållet ansågs som en motsvarande vinst. Cubanerna älskade t. ex. uppförandet av skolhus och praktfulla, offentliga byggnader, emedan de föreställde sig att icke de själva, utan regeringen betalade sådana utgifter.

Den största insatsen general Wood gjorde i Cubas liv gällde kanske dock de hygieniska och sanitära förhållandena. Vid denna tid levde i Havanna en läkare av engelsk börd, Charles John Finlay, född på Cuba 1833. Han var den förste som framkom med påståendet att gula febern uppkom genom bett av en mygga (*Stegomyia*). General Wood beslöt att undersöka Finlays idé och uppdrog åt två läkare att utföra experimenten. Det visade sig snart, att

DR CHARLES J. FINLAY.
Upptäckare av myggorna såsom smittospridare av gula febern.

teorien var riktig. En av läkarna, dr Jesse W. Lazear, dog av gula febern, sedan han låtit sticka sig av en sådan mygga.

Senare forskningar såsom t. ex. nobelpristagaren sir Ronald Ross' undersökningar ha visat, att såväl gula febern som malarian uppkomma genom bett av s. k. stickmyggor, fast av olika art. Gula feberns mygga är Stegomyia fasciata,

malarians Anopheles maculipennis. Det gäller därför i främsta rummet att utrota dessa myggor.[1]

Redan före ockupationen voro de västra provinserna väl försedda med järnvägar, huvudsakligen kontrollerade av engelskt kapital. Men general Wood sökte främja utvecklingen också i de östra provinserna genom grundandet av stora sockerrörsplanteringar samt vidare genom byggandet av en järnväg från Santa Clara till Santiago.

År 1900 föranstaltade general Wood val till ett konvent, som skulle utarbeta en konstitution för Cuba och på samma gång besluta om en överenskommelse mellan Cuba och Förenta staterna rörande det framtida förhållandet mellan Förenta staternas och Cubas regeringar. Konventet samlades den 5 november 1900 i Havanna och konstitutionen undertecknades den 21 februari 1901 men utan någon större entusiasm, då man hade ganska klart för sig att Förenta staterna icke skulle godkänna förslaget i den form det förelåg. Det var nämligen alltför radikalt och innehöll heller icke några reglerande bestämmelser om Cubas blivande ställning till Förenta staterna. Det gick som man befarade. Senator Orville Hitchcock Platt, ordförande i Washingtonsenatens Foreign Relations Committee. framhöll att Cuba för egen del kunde antaga vilken konstitution det behagade, men att Förenta staterna hade internationella förpliktelser att garantera en stabil regering på Cuba. I det fallet lämnade den föreslagna konstitutionen ingen som helst säkerhet. En sådan ville senator Platt därför för framtiden genom ett amendment fastställa. Efter åtskilliga om och men antogs också Platts amendment av det cubanska konventet utan några reservationer den 12 juli 1901 med 16 röster mot 11, varvid 4 medlemmar voro frånvarande. Detta amendment lades därefter som ett bihang till konstitutionen. Därjämte ingicks ett permanent fördrag med För-

[1] Jfr sid. 64 samt sid. 92.

TOMÁS ESTRADA PALMA.
Republiken Cubas förste president. 1902—1906.

enta staterna, innehållande de sju första paragraferna i Platts amendment.

Så snart den cubanska konstitutionen blivit fastställd och Förenta staterna dragit sig tillbaka från den militära och civila förvaltningen på ön, tillträdde Tomás Estrada Palma presidentskapet. Hans första budskap till cubanska kongressen överlämnades den 26 maj 1902 och innehöll ett uttalande av tack till MacKinley och Roosevelt.

Morro Castle vid inloppet till Havannas hamn.

Vissa detaljer återstodo ännu att ordna med Förenta staterna. Så t. ex. hade Cuba utfäst sig att utlämna flera hamnar till stationer för den amerikanska flottan. Amerikanerna hade begärt fyra stationer, men i verkligheten tillkom endast stationen i Guantanamoviken, dit den amerikanska, för Cuba avsedda flottstyrkan för närvarande är förlagd. En annan tvistefråga var Isla de Piños, över vilken Förenta staterna förbehållit sig suveränitetsrätt, men från vilken de sedermera avstodo.

Den ledande tanken i Estrada Palmas inre politik var realiserandet av ett genomgående ekonomiskt reformprogram. Han representerar den för denna tid inom det latinska Amerika ovanliga typen av en fullkomligt hederlig politiker och lyckades därigenom vinna internationellt förtroende. När han lämnade presidentskapet, voro Cubas finanser också i ett blomstrande tillstånd.

Innan dess hade emellertid åtskilligt hänt, som visade att den politiska organisationen ännu var svag och att Cuba hade svårt att reda sig som självständig stat. Sedan Estrada Palma för andra gången besvurit konstitutionen den 20 maj 1906, blev situationen allvarlig, i det att hans motståndare ville göra honom valet stridigt.

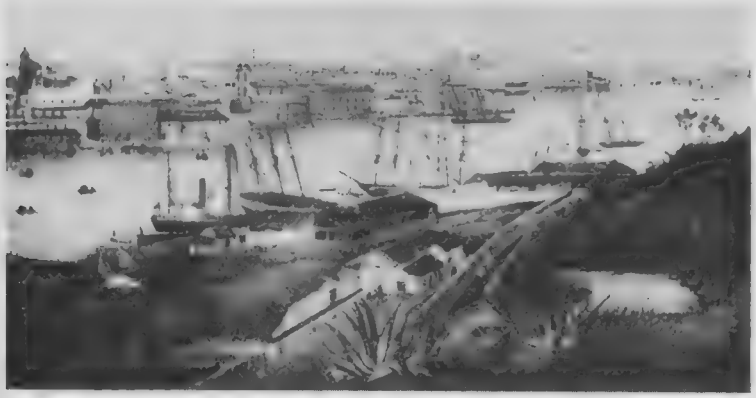

Vy av Havannas hamn på 1850-talet.

Estrada Palma vädjade under åberopande av Platts amendment till Förenta staterna och anhöll om avsändande av trupper till Havanna. Det dröjde icke heller länge förrän president Taft ingrep med den motiveringen att Cuba saknade regering. President Taft utfärdade den 29 september 1906 en proklamation, av vilken det klart framgick, att Cuba skulle ha sin egen regering och sin egen flagga, alltså att intrång icke skulle få ske i dess suveränitet. Men han fastslog på samma gång, att Cuba ännu någon tid skulle stå under Förenta staternas administration. Till guvernör för Cuba utsåg Washingtonregeringen mr Charles Edward Magoon. Denne blev icke lika lycklig i sin förvaltning som tidigare general Wood, men man måste därvid taga i betraktande, att de finansiella konjunkturerna under hans guvernörstid voro vida sämre. Magoon lyckades i alla fall genomföra ett stort arbete på lagstiftningens område.

De administrativa svårigheterna på Cuba berodde bland annat därpå, att gällande cubanska lagar ingenting annat voro än tillämpningar av spanska lagar av år 1878, direkt överflyttade till Cuba. Men deras centralistiska anda stämde

Gata i Havannas gamla stadsdel.

icke alls med den nya liberala cubanska konstitutionen, som förutsatte decentralisation och lokalt självstyre. Spanjorernas administration hade gått ut på en stark centralisation med alla myndigheter samlade i Havanna. Magoon tillsatte en kommission för att utarbeta nya lagar. Kommissionen bestod av nio cubaner och tre amerikaner med överste Enoch Herbert Crowder som president. Vad som uträttades torde huvudsakligen ha varit Crowders förtjänst. Det var samme man, som spelade en framstående roll vid organiserandet av Amerikas armé under världskriget och som numera tjänstgör som Förenta staternas ambassadör på Cuba. Nya vallagar för såväl kommunala som politiska val ut-

Promenad i vagn i Havanna på 1870-talet.

arbetades av kommissionen. Dessutom gjordes en förberedande utredning för skapandet av en permanent armé, skild från lantgendarmeriet. Detta skedde i det livliga medvetandet att en av de viktigaste anledningarna till att Estrada Palma måst tillkalla amerikansk hjälp låg däri, att han endast hade en svag polismakt till sin disposition, medan det otvivelaktigt behövdes en respektingivande armé för att kväva eventuella revolutionsförsök.

Efter verkställda val överlämnade Magoon presidentskapet till cubanen José Miguel Gomez. Denne upptog arméns organisation som en av de främsta punkterna på sitt program. Gendarmeriet inkorporerades med den stående armén, och en militär krigshögskola upprättades på Morro Castle i Havanna.

Under de följande presidenterna general Mario G. Menocal (1913—1917—1921) samt dr Alfredo Zayas y Alfonso (1921—1925) utvecklade cubanerna en mer eller mindre självständig politik, som dock utsatts för kritik i det hänseendet, att det påstods att den politiska soliditeten och

Typisk gata i Camaguey.

Typisk gata i Matanzas.

Presidentens nya palats.

omutligheten lämnade åtskilligt övrigt att önska. De ifrågavarande presidenternas verksamhet ligger oss dock alltför nära i tiden för att kunna lämna stoff för ett opartiskt bedömande.

Man måste också betänka, att den cubanska befolkningen är mycket heterogen och liksom de flesta spansk-latinska länders befolkning saknar politiskt viktiga egenskaper. Den cubanske medborgaren har mycket svårt att sätta statens intresse före sitt eget. Därtill kommer att hans närmare och fjärmare släktingar och vänner alla ha anspråk på hans hjälp, i den mån han är maktägande. Ännu i dag existerar på Cuba det egendomliga förhållandet, att politiken lever och blomstrar på det cubanska statslotteriets bekostnad. Det är med inkomster från detta, som alla partier på Cuba underhållas och riktas, från presidenten till den obetydligaste parlamentsledamot. Detta tillgår så, att de olika personerna alltefter rang och förtjänst erhålla ett visst antal lotter till originalpriset, vilka de sedan försälja till lotterikollektörer med en bred marginal, som tillfaller dem själva.

Systemet med belöningar för politiska tjänster är dessutom en gammal spansk tradition och så inrotat, att man icke kan tänka sig att det utan generationers arbete skall kunna avskaffas. På Cuba gå dylika understöd vanligen under namnet "botellas", varvid närmast avses belöningar för förtjänstfullt valarbete. Annars torde man kunna rättare definiera "botellas" såsom skenanställning utan arbete. Särskilt har denna politiska korruption gjort sig gällande under valtider, i det att valen förvanskats, antingen genom att man med våld hindrat motpartiet från att rösta eller därigenom att man accepterat förfalskade röstsedlar i obegränsat antal, så att mången gång de avgivna röstsedlarna vida överstigit antalet röstberättigade.

Många tecken tyda emellertid på, att den politiska moralen under senare år förbättrats och att den sociala stan-

darden höjts. Särskilt torde detta vara fallet under den 1925 valde general Gerardo Machados presidentskap. Han hade också från början den fördelen, att han var en rik man, och har visat sig ha vilja att göra det bästa möjliga för att genomföra ett hederligt regeringsprogram. Man kan antaga, att han har bakom sig de bildade cubanska klasserna.

Cuba är ännu en stat under bildning, och de närmaste årtiondena torde komma att visa i vad mån de cubanska patrioternas förhoppningar om skapande av ett självstyrande Cuba skola kunna realiseras. Det beror mycket på i vad mån landets såväl kulturella och moraliska som materiella nivå skall kunna höjas. Det är i främsta rummet en folkuppfostringsfråga, och man har skäl att i detta sammanhang erinra om den cubanske revolutionsmartyren José Martis bevingade ord: "Värdet av en civilisation måste mätas efter värdet av de män och kvinnor den åstadkommer".

Andra kapitlet.

CUBAS BEFOLKNING.

Den nationella enheten och rasblandningen.

Cubas största svaghet som stat utgör befolkningens heterogena beskaffenhet. Enligt folkräkningen 1926 uppgick folkmängden till 3,350,000. Av denna befolkning uppges mellan 60 och 70 procent vara vita, men detta är säkert en överdrift, i det att både i städerna och på landsbygden det är svårt att bland den lägre befolkningen finna någon verkligt ren ras. Utlänningarna utgöra en icke ringa del av befolkningen på Cuba, men övergå i regel snart till cubanskt medborgarskap. Därtill måste man räkna med att mellan 200,000 och 250,000 turister under säsongen vistas på ön.

I få länder göres så liten skillnad på färgade och vita som här, och någon egentlig klassorganisation finns icke. Svårigheten är att det icke heller existerar någon ledande bildad och besutten klass med enhetliga intressen. Till de färgades antal måste man också räkna kineserna, som utgöra ungefär 30 procent av Cubas färgade befolkning. Även detta mongoliska folkelement ingår därför som en faktor att räkna med vid uppblandningen. Den rent vita klassen sönderfaller huvudsakligen i två olika kategorier, nämligen å ena sidan kreolerna, vilka härstamma från de spanjorer, som från början koloniserade ön, och å andra sidan de spanjorer, vilka efter 1860 invandrat från moderlandet eller äro avkomlingar av dessa. Spanjorer invandra fortfarande varje år i växlande antal. År 1923 var i detta hänseende ett rekordår, i det att icke mindre än

46,000 spanjorer då invandrade. Bland utlänningar spela näst efter spanjorerna nordamerikanerna den största rollen. Nästan alla på Cuba bofasta amerikaner ha sina familjer med sig, vilket icke alltid är fallet med spanjorerna.

Vad beträffar de spanjorer, som från början koloniserade Cuba, så äro de numera mest bundna till städerna. Under kolonialtiden ända upp till revolutionen 1895 var det annorlunda. Spanska kronan hade fördelat jorden mellan ett antal större kreolska godsägare, ehuru visserligen deras egendomar i jämförelse med de moderna sockerbolagens plantagebesittningar voro små. Sockerplantagerna kunde då räknas i hundratals acres i stället för som numera i många tiotusental. Dessa kreolska godsägare hade under sig arrendatorer av små lotter med kreolska arbetare eller negrer, som då ännu voro slavar. Båda dessa folkgrupper, de spanska arrendatorerna och negerslavarna, brukade jorden under århundraden såsom underlydande och blevo därigenom så småningom avvanda från att tänka på äganderätten såsom något som anginge dem.

De kreolska arrendatorernas och arbetarnas avkomma blev under tidernas lopp nästan överallt mer eller mindre uppblandad med negerblod. Evad de voro färgade eller icke, voro de duktiga arbetare, men de saknade den eggelse, som ligger i intresset att själva besitta jorden. Det rådde liknande förhållanden i andra spanska kolonier, men de historiska förutsättningarna voro så olika, att utvecklingen och konsekvenserna också blevo mycket skiftande. Så t. ex. utgör Mexicos lantbefolkning den absoluta motsatsen till Cubas. I våra dagar, då den mexikanska regeringen söker åstadkomma småbruk genom att uppdela stora egendomar i små parceller för att skänka dem till indianska farmare, har detta stött på stora svårigheter på den grund att de mexikanska peonerna, som icke heller förstå sig på den individuella äganderätten, gärna sälja sina jordlotter och bege sig till städerna, där de öka pro-

letariatet, eller varifrån de, då de icke finna arbete, utvandra till Förenta staterna.

På Cuba är förhållandet alldeles motsatt. Den cubanske jordbrukaren hänger envist fast vid torvan. Vare sig han äger jorden eller icke, stannar han helst på den plats, där han är, och söker sitt arbete i den trakt, där han är född och har sina släktingar. Det finns en särskild klass av spanska jordbrukare, också vita eller halvfärgade, de s. k. guajiros, som under säsongen söka arbete och annars under blygsamma förhållanden bo i den lilla stuga, som familjen vanligen hyrt under flera generationer. Men dessa guajiros äro inga vandrande arbetare i den meningen, att de söka sig arbete var som helst över hela landet, utan hålla sig kvar inom det distrikt, där familjen sedan många generationer hört hemma.

På de stora sockerplantagerna arbetas för fullt endast under skördetiden, och man behöver då disponera extra arbetskraft, i regel omkring 40 procent utöver den fasta arbetarstammen. Denna anskaffas så gott som uteslutande genom införskrivande av negrer från Haiti eller Jamaica. Guajiros anmäla sig endast i den mån de tillhöra distriktet. Dessutom köpa sockerbolagen en större eller mindre del av de sockerrör de bearbeta av självständiga cubanska jordbrukare, ända upp till 50 procent eller mera av den sockerrörskvantitet fabriken använder. I ett stort antal fall ha de små jordbrukarna sålt sin jord till bolagen, men fortsätta att odla den med sockerrör för bolagens räkning. På grund av den goda förtjänst, som de därav få, vilja de icke odla något annat än sockerrör. Vad de eljest behöva, såsom potatis och spannmål, köpa de hellre i handelsboden än de göra sig besvär med att själva odla det. Följden är, att odlingen av potatis och brödsäd, vete och majs, alltmera minskas, och detta ehuru Cuba utan svårighet kan producera det yppersta vete och majs samt potatis, så att landet

Parti av parken i Bañes.

skulle kunna ha ett överskott i stället för att importera en större eller mindre del av dessa nödvändighetsartiklar.

I den mån ett land slagit sig på få artiklar eller en enda och ju mera ensidig utvecklingen blir, måste liknande konsekvenser framträda. Hotar brödsädsodlingen, som gjort ett land självförsörjande, att stoppa och blir produktionen inskränkt till en eller få artiklar, kan det ha till följd att landets ekonomi blir helt och hållet beroende av dessa senare. En kris på världsmarknaden för någon av dessa artiklar måste i sådana fall verka med våldsam kraft och åstadkomma förödande katastrofer. Så har också varit fallet på Cuba, där inflationsperioden efter kriget skapade en kris, som gick över hela landet och berörde alla samhällsklasser.

I de flesta länder, som haft en odling av någon speciell karaktär, såsom socker, kaffe eller bomull, i den omfattning att den närmar sig en enartikelsproduktion, ha liknande företeelser yppat sig, och det har visat sig vara ett problem att upprätthålla brödsädsodlingen. Ej sällan har staten, när den kommit underfund med konsekvenserna av den ensidiga utvecklingen, fått tillgripa kraftåtgärder för att råda bot därpå. Så t. ex. har egyptiska regeringen ålagt de många små bomullsodlarna skyldighet att var och en upplåta en femtedel av sitt område för veteodling. I Egypten, där all odling upprätthålles genom konstgjord bevattning, har staten lätt att driva igenom sin vilja. Om man nämligen kommer underfund med att denna tvångsodling i större eller mindre utsträckning blivit försummad, stoppas ögonblickligen för den skyldige småbrukaren vattentillförseln för bevattning av hans bomullsfält.

Vid tiden för mitt besök hade de låga sockerprisen framkallat en katastrof och blottat ekonomiska missförhållanden, som man på ett eller annat sätt måste finna bot för. Denna situation har också så småningom öppnat ögonen på amerikanerna, som inse, att de varit inne på en alltför en-

Gamla typiska farmarhyddor i cubanskt landskap.

sidig ekonomisk utveckling, vilken, om den bedreves vidare, lätt skulle kunna leda till hela Cubas ruin.

Bland de mera framsynta har därför på senaste tiden en livlig strävan gjort sig gällande att förmå farmarna att åter upptaga potatis- och brödsädsodlingen och att icke sälja utan tvärtom köpa jord. Man stöter därvid på stora svårigheter ur den synpunkten att, såsom jag nyss påpekat, de cubanska farmarna sedan den spanska kolonialtiden vant sig att icke betrakta sig själva såsom jordägare och sakna initiativkraft. Men lösningen av problemet bör ändå vara ofantligt mycket lättare än t. ex. i Mexico, där jordbrukarna, då de få sin egendom till skänks, ofta skynda att göra sig av med den och springa sin väg. Här på Cuba sitta jordägarna kvar, vare sig de äga jorden eller icke, och det finns därför naturligtvis bättre utsikter där att kunna uppfostra dem.

Som ett exempel på den utveckling jag nu skisserat må erinras om Hershey Corporation Co., vars ledande man är mr Milton Hershey, en av världens största chokladfabrikan-

ter, som äger flera sockerplantager och råsockerfabriker på Cuba, bland dem Hershey Hill i närheten av Matanzas. Där har mr Hershey, som är en ivrig filantrop, sökt grunda ett verkligt mönstersamhälle. Men det är icke nog härmed. Under senare år har han uppdelat större delen av de närliggande sockerplantagerna i smärre jordlotter, som han utan ersättning överlämnat med full äganderätt till farmarna, på samma gång som han med dem uppgjort inköpskontrakt om deras årsproduktion av sockerrör och ålagt dem skyldighet att använda en viss del av egendomsarealen till odling av brödsäd och potatis. Försummar någon farmare detta, förverkar han sin äganderätt. Men även här har det visat sig att farmarna ha svårt att vänja sig vid det självständiga arbetet. Att det till sist skall lyckas att bibringa dem den uppfattningen att de äro självägande bönder, lider väl dock knappast något tvivel, och det må också påpekas, att mr Hershey för att underlätta utvecklingen i närheten av modellstaden Hershey grundat en lantbruksskola, där de fattiga på Cuba gratis få lära sig modernt farmarbete.

Av spanska jordbrukare av kreolstammen finns numera endast ett fåtal. I gamla tider funnos på Cuba hacendados med stora jordbesittningar, men de bodde sällan på sin egendom utan antingen i Havanna eller i Europa och deras egendomar sköttes liksom i Mexico och de flesta andra spanska koloniala staterna av arrendatorer. De kreoler, som icke äro jordbrukare och som utgöra den intelligenta och mest bildade delen av Cubas befolkning, bo i städerna, där de behärska huvudsakligen de bildade yrkena. De äro läkare, jurister, domare, advokater eller politici.

Utom kreolerna finnes emellertid en stor spansk befolkning, som invandrat under senare tid. Det är dessa spanjorer, som behärska så gott som hela handeln på Cuba, icke de stora artiklarna såsom socker, tobak och hampa, utan hela butiksväsendet från detaljhandeln ända upp till de

Tjänstemännens gata i Bañes.

stora varuhusen, såsom det verkligt luxuösa El Encanto i Havanna. Många spanjorer komma också över från moderlandet för att stanna endast några år, förtjäna en liten förmögenhet på detaljhandeln och flytta sedan hem igen. Men för närvarande pågår en livlig agitation för att få till stånd en mera systematisk invandring från Spanien och man söker förmå de spanska immigranterna att på förhand förbinda sig att stanna och bli cubanska medborgare.

Jordbruket på Cuba befinner sig i en brytningsperiod liksom i Canada den exklusiva veteodlingen genom dess "onelinefarming". Den cubanska regeringen har under livligt intryck härav sökt uppmuntra en invandring av jordbrukare. Jag hörde flera regeringsmedlemmar samtalsvis framhålla, att de önskade åstadkomma invandring till Cuba av skandinaviska, främst svenska, jordbrukare eller jordbruksarbetare. Men ehuru, i motsats till vad

som påstås i Sverge, svenska jordbrukare haft ganska stora framgångar på Cuba, torde dock en sådan utveckling på grund av de klimatiska förhållandena i stort sett icke kunna tillrådas.[1]

Däremot har det lyckats cubanerna att på en bakväg få in tjeckoslovaker och polska arbetare i icke ringa utsträckning, utan att dock, såvitt jag vet, någon förbättring av jordbruket därigenom kommit till stånd. Därvid tillgår så att sedan kvoten för Tjeckoslovakiens och Polens utvandring till Förenta staterna blivit utnyttjad, uppmuntra emigrantagenter i Europa utvandringsvilliga att begiva sig till Cuba. Agenterna framhålla, att ingen inskränkning i invandringsrätten existerar mellan Cuba och Förenta staterna. Från Cuba kommer man, säga de, på några timmar till Förenta staterna. Vilja de bege sig till Cuba, kunna de sedan smyga sig in i Förenta staterna. Vid ankomsten till Cuba finna invandrarna emellertid, att detta är omöjligt. De måste vistas två hela år på Cuba och bli cubanska medborgare för att kunna begagna sig av den fria invandringsrätten till Förenta staterna. De ha med andra ord blivit utlurade, och då de sakna resurser, komma de genast i nödläge. Följden därav är en utveckling, som mycket påminner om den spanska utvandringen till Cuba i början av 1860-talet. Då de invandrande slaverna sakna arbete, sammansluta de sig till ömsesidig hjälp, och det finns i Havanna judiska bankirer, som ha till specialitet att taga hand om sådana invandrare.

Av dessa polacker och tjeckoslovaker är det knappast någon som kommer till Förenta staterna. Men den cubanska regeringen uppmuntrar helt naturligt detta slags invandring, då den mycket gärna vill ha vita kolonister, men själv har svårt att skaffa sig sådana. Slaverna tvingas alltså att stanna på Cuba, och då de i regel äro arbetsamma, slå de

[1] Jfr kap. 17, sid. 299 och följande.

sig så småningom igenom på ett eller annat sätt och Cuba tillföres ett folkelement, som verkligen vill arbeta.

Detta är icke alltid fallet med den cubanske stadsbon. Den cubanske farmaren är, enligt uttalanden från mycket kompetent håll, den bäste jordbrukare man kan få i fråga om arbetsduglighet och energi. Men i städerna och särskilt i Havanna råder ett annat förhållande. Dess befolkning är delvis av mycket blandad beskaffenhet, i det att en hel del löst folk samlas dit genom invandring eller på annat sätt. Klimatet verkar förslappande, och havannesaren är en typ, som gärna spelar mandolin, sjunger och är glad men arbetar det minsta möjliga. Det är detta arbetarproletariat, som bildar en tacksam jordmån för samvetslösa utländska kommunistagitatorer. Lantbefolkningen har icke lust att bege sig till Havanna, och en stor företagare berättade för mig, att han flera gånger erbjudit hos sig anställda unga lantarbetare att få komma till Havanna och lära sig något specialyrke, men att de alltid vägrat.

Tredje kapitlet.

HAVANNA.

Affärsliv, bildningsanstalter, klubbar, sjukvård och nöjesliv.

Cuba behöver utländskt kapital, men detta har hittills huvudsakligen kommit in i den formen, att amerikanerna drivit storindustri så gott som uteslutande inom en enda specialitet, nämligen socker, av vars avkastning Cubas hela ekonomi i närvarande stund är så gott som helt och hållet beroende.

Framställningen av sisalhampa, som erhålles ur bladen av flera agavearter, har endast lokal betydelse för Matanzas, och tobaksodlingen och cigarrfabrikationen spela i handelsbalansen en jämförelsevis underordnad roll. Råsockerexporten utgör ungefär 85 procent av landets hela export, men utförseln av cigarrer och tobaksblad tillsammans icke mer än 8 à 10. Frånsett cigarrer saknar Cuba all industri. Det producerar inga s. k. tillverkningsartiklar. Det utför sitt råsocker och sin sisalhampa, något järnmalm och koppar, litet frukt och tobak, men importerar för övrigt allt som behöves för det dagliga livet. Cuba har emellertid nyligen inriktat sig på en politik, som vill uppmuntra inhemsk industri genom tullfrihet för råvaror, och vill man grunda t. ex. textilindustri, som för närvarande saknas, blir råvaran tullfri.

Under min vistelse i Havanna pågick där en årligen återkommande industriutställning, som i allo bestyrkte att Cuba saknar så gott som varje tillstymmelse till tillverkningsindustri. Om man bortser från socker, cigarrer, hampa samt

Pradon i Havanna.

en begränsad tillverkning av finare möbler av hardwood — en gammal industri sedan kolonialtiden — existerar praktiskt taget ingen industriell verksamhet. Av maskin- och textilindustri fanns t. ex. på denna utställning icke ett enda exempel.

Cigarrfabrikerna äro därför, åtminstone i Havanna, de enda större industriella anläggningar, som finnas. För att få litet närmare kännedom om denna fabrikation besökte jag en av de största cigarrfabrikerna, som har det poetiska namnet Romeo y Julietta. Inom parentes må nämnas att flera av de före kriget kända firmorna förlorat i betydelse. Av de hos oss mest bekanta namnen är Henry Clay ännu en första klassens firma. Däremot gjorde firman Upman för några år sedan bankrutt och kom i engelska händer och anses numera ej fabricera cigarrer av samma höga kvalitet som förr. Besöket på cigarrfabriken var i flera hänseenden intressant på grund av vissa lokala egendomligheter. Särskilt iögonfallande för en främling är den cubanska seden att ha en föreläsare eller rolighetsminister placerad i varje sal, där det arbetas. Medan arbetarna eller arbeterskorna sitta och pillra ihop sina cigarrer, läser denne upp artiklar ur tidningarna eller underhåller församlingen med anekdoter av olika slag eller ett bildande föredrag. Detta sätt att roa arbetarna har gamla cubanska anor.

Den fabrik vi besökte tillverkade omkring 50,000 cigarrer om dagen. En skicklig arbetare tillverkar 75 stora cigarrer dagligen. Tillverkarna av cigarrer av standardstorlek kunna medhinna ända till 200 per dag. Allt arbete sker på ackord, och vad de stora cigarrerna beträffar, erhåller en arbetare 90 dollars per 1,000 cigarrer. För att arbetarna icke skola bli frestade att missbruka sin ställning och undansnilla cigarrer, erhåller var och en utom sin lön fem cigarrer varje dag.

Till cigarrlådor användes träet av den i Västindien och Guayana inhemska, med cedern besläktade *Cedrela odorata*.

Pi v Margall, den förnämsta butiksgatan.

En framstående och högt bildad cubansk kreol utvecklade en dag utförligt för mig sina ekonomiska funderingar. Han riktade särskilt sin kritik mot bankväsendet, som han ansåg synnerligen bristfälligt ur cubansk synpunkt. De amerikanska och kanadensiska bankerna behärska helt och hållet situationen, men dessa göra intet konstruktivt arbete utan snarare tvärtom, i det att de till underpris söka komma över objekt, som blivit belånade. Jag vill här anmärka, att dessa uttalanden stå för min sagesmans räkning. Det ligger i sakens natur att de äro överdrivna och man får icke bortse ifrån, att de amerikanska och kanadensiska bankerna förlorat hundratals millioner på finansiering av cubanska sockerplantager.

Min cuban framhöll ytterligare, att en låntagare på Cuba i regel får betala 12 procent, även om han har de bästa säkerheter, och det är under sådana förhållanden självfallet, att han ingalunda har så lätt att hålla sitt eget flytande. De amerikanska och kanadensiska bankerna arbeta tillsammans och följa samma politik. Som motvikt finnas visserligen några spanska banker, men dessa äro mycket konservativa. De äro småfolkets förläggare men gå icke utom sitt område och äro fiender till varje nyhet. Så långt min sagesman.

Det skulle kunna tilläggas, att vad som här yttrats om det amerikanska och kanadensiska bankväsendet på Cuba i tillämpliga delar gäller hela Västindien och Centralamerika. Bankerna taga i regel 24 procents ränta för vanliga lån. Sedan växla de för legitima handelsaffärer mellan 12 och 15. Mindre än 1 procent i månaden förekommer sällan för de bästa kommersiella växlar, även om man kan anföra undantagsfall, där 7 à 8 procent beviljats. Tre banker, som överallt finnas representerade, äro National City Bank of New York, Royal Bank of Canada och Bank of Nova Scotia, samtliga mycket förstklassiga organisationer.

Typiskt bostadshus i Havanna.

Det är emellertid klart att de anförda räntesatserna, som kunna te sig orimliga på papperet, i verkligheten äro bättre motiverade. Ingen kan vänta sig att bankerna i dessa länder skola hålla samma räntesatser som i Newyork eller London, ty riskerna äro här ute mycket stora. Särskilt måste det framhållas, att det är mycket besvärligt att erhålla ordentliga hypotek och att den ekonomiska lagstiftningen är så bristfällig, särskilt i Centralamerika och i många av de sydamerikanska staterna, att fordringsägarens fullt klara rättsanspråk ofta äro mycket svåra att göra gällande. I den mån säkerheten stiger, sjunka också räntesatserna, och jag talade med en mycket framstående bankman, som varit

chef för en nordamerikansk bank på Cuba. Han försäkrade, att på hans tid räntesatserna i hans bank i genomsnitt legat mellan 7 och 8 procent.

Överallt i Centralamerika äro förhållandena liknande, med den skillnaden likväl från Cuba att i de centralamerikanska staterna bankväsendet är ännu mindre utvecklat. I stället tjänstgöra de stora handelsfirmorna som bankirer och utlåna pengar mot hög ränta. Flera av de stora kaffehusen i Guatemala City förtjäna t. ex. stora pengar på att i Tyskland upplåna kapital till 6 procent, som de sedan i Guatemala utlåna mot minst 12 procents ränta till kaffefincor, småhandlare, droskautomobilägare och liknande företag.

Det är givet att den heterogena sammansättning av Cubas befolkning, som vi ovan skildrat, i hög grad försvårar utvecklingen. Det bristande sammanhanget mellan de olika samhällsklasserna är också orsaken till att ett modernt ekonomiskt liv saknas på Cuba, om man bortser från amerikanernas verksamhet. Kreolerna i städerna stå alldeles främmande för modernt affärsliv. De misstro icke bara bankerna utan också varandra och vilja icke gärna samarbeta ekonomiskt med någon. De efter 1860 invandrade spanjorerna äro de enda, som kunna förmås till ett visst samarbete, men det ligger i sakens natur, att detta gäller små områden och att de icke vilja gå utanför dessa. En svårighet, som i viss mån sammanhänger härmed, är den bristfälliga skolundervisningen, som gör att vissa klasser av cubanerna från början sakna all ambition.

Under general Woods guvernörstid 1898—1902 sysselsatte han sig energiskt med skolväsendets ordnande. Förenta staternas krigsminister Elihu Root skrev: ”66 procent av befolkningen voro analfabeter. En bestående fri konstitutionell regering kunde därför näppeligen organiseras, men ett fastslående av detta faktum visar bland annat nödvändigheten av kraftiga åtgärder för folkets uppfostran”. En ny

General Maceos monument.

skollag genomdrevs 1900 och det omedelbara resultatet därav var att ett mycket stort antal skolor upprättades. Men som alltid på Cuba svalnade den första entusiasmen snart inför kostnaderna och skolornas antal sjönk efter ockupationens slut så småningom avsevärt. Ännu under senare år räknar man att 53 procent av befolkningen sakna skolunderbyggnad.

Mera tillfredsställande är då den högre undervisningen. Det finns sex fullständiga högre läroverk, ett i varje pro-

Universitetet i Havanna.

vins. Universitetet i Havanna är en mycket aktningsvärd institution. Det omfattar de vanliga fakulteterna, juridiska, medicinska och humanistiska, samt en teknisk fakultet, varvid dock är att märka, att den humanistiska fakulteten mest sysselsätter sig med utbildning av lärare.

Av det ovanstående torde framgå att strukturen av det cubanska samhället lägger många svåra hinder i vägen för en sund politisk utveckling. Därtill kommer att det ännu icke som en obeveklig sanning gått upp för den större delen av befolkningen, att statens intressen måste sättas före den enskildes.

Familjen är för spanjoren det högsta. Han har liten förståelse för att gällande lag måste tillämpas, även om han tycker att den icke passar honom personligen. Denna brist på politisk instinkt ger anledning till en strävan att driva politik för att vinna personliga fördelar. En cubansk skriftställare skriver också: "I stället för att skänka politiskt inflytande och makt i lämpliga proportioner åt per-

Gallegos klubb vid Paseo de Marti i Havanna.

soner, som äro oberoende, därför att de äga välmåga eller rikedom, söka cubanerna överföra rikedomen i händerna på dem, som redan ha den politiska makten och ofta förvärvat denna just för att rikta sig själva".

En viktig faktor såväl för den sociala samlevnaden som i nöjeslivet på Cuba äro klubbarna. Nästan alla spanjorer, vare sig de tillhöra kreolklassen eller den senare invandrade spanska folkkontingenten, tillhöra någon betydande klubb. Tillslutningen till dessa har under tidernas lopp antagit kolossala proportioner. Så t. ex. ägde i januari 1926 Galician Club i Havanna 67,712 medlemmar och Asturian Club i samma stad 60,731. Det är klart att klubbarna på detta sätt komma att disponera ofantliga kapital. Varje medlem betalar per månad i regel 2 dollars, alltså

per år 24 dollars. För en klubb med 60,000 medlemmar blir detta en inkomst per år av 1,440,000 dollars.

Man kan fråga sig, hur denna institution, som skär rätt igenom hela samhället, kommit till stånd, och man finner då snart, att förklaringen ligger i den historiska utvecklingen. De klubbar som ha spanskt ursprung, och det ha de flesta, uppkommo redan i slutet av den spanska kolonialtiden. Rörelsen startade på 1860-talet och har sedermera fortgått utan avbrott.

På 1860-talet började en tämligen regelbunden spansk invandring från moderlandet att äga rum. Dessa spanska invandrare slogo sig ner på Cuba för att där förtjäna sitt levebröd men hade i regel svårt att reda sig på grund av sin fattigdom. För att minska levnadskostnaderna slogo de sig tillsammans i klubbar, som fingo ersätta hemmen. Den spanska kolonialregeringen gav sådana immigranter vissa fördelar, särskilt i fråga om skatter och tull. Klubbarna fortsatte att draga till sig medlemmar, och i den mån spanjorerna, som voro arbetsamma och näriga, förtjänade sitt levebröd, togo klubbarna avgifter. Den vanliga månadsavgiften var 2 dollars per person och för denna låga avgift fingo medlemmarna tillgång till klubbhus, fri skolundervisning för barnen, fri sjukvård och fri sport. Så fortgick utvecklingen till frihetskriget. Men efter den tiden förlorade klubbarna helt och hållet sin karaktär av fattigmanssammanslutningar. Klubbarna samlade förmögenheter och medlemskapet innebar därför en stor lockelse. Särskilt alla möjliga kontorsanställda och därmed jämförliga personer gingo, såvitt de tillhörde det spanska folklagret, in i klubbarna. Sedan kommo också affärsmännen, större och mindre, och så småningom kommo klubbarna att omfatta praktiskt taget hela den spanska stadsbefolkningen.

De ansenliga kapital, som där hopades, användes i stor utsträckning för uppförande av byggnader och anläggande av magnifika sportplatser. Framför allt togo klubbarna

Balsalen i Kontoristklubben.

hand om sjukvården. I intet annat land existera sådana sjukhus, vilohem och sanatorier som på Cuba och särskilt i Havannas omgivningar. Vi ha t. ex. Centro de Dependientes' (Kontoristklubbens) sjukhus inom ett parkområde med en hel rad av byggnader och paviljonger för olika sjukdomar. En annan lika storartad anläggning med imponerande parkomgivning äges av Centro Asturiano, belägen på en mark, som för 20 år sedan betalades med endast 50,000 dollars och nu är värd många millioner. Runtomkring Havanna finner man flera liknande anläggningar, som drivas helt och hållet på klubbarnas bekostnad.

Dessutom ha klubbarna i Havanna vid Prado byggt stora klubbpalats, som glänsa i vit marmor och förgyllningar, så att till och med de offentliga byggnaderna, utrikesdepartementet, presidentpalatset och andra, förefalla obetydliga bredvid dessa ytterst representativa hus. Det vid mitt besök under uppförande varande parlamentshuset lovade emellertid att i luxuös utsmyckning och bred arkitektonisk utformning slå alla rekord.

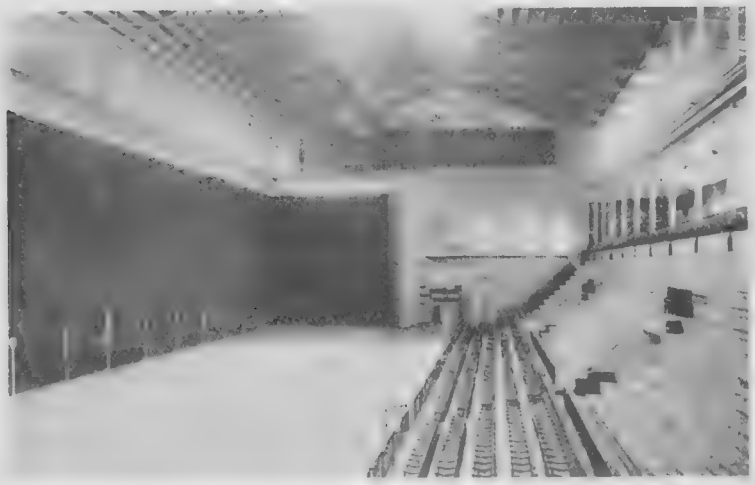

Sporthall för jai-alaispelet.

Varje sak har sina nackdelar. Under mitt besök i Havanna kunde jag konstatera, att de flesta klubbarna för närvarande lågo i konflikt med läkarna. Enligt en framstående läkarspecialist hade klubbarna, som han sade, glömt en sak, läkarvetenskapen. Som det nu är, betala de millionärer, som äro medlemmar av t. ex. Asturian Club, 2 dollars i månaden liksom alla andra medlemmar, och för sjukvård även vid den svåraste operation betala de ingenting extra. Följden är att de skickligaste läkarna icke vilja arbeta vid klubbsjukhusen, och en del klubbar ha råkat i öppen strid med läkarkåren. Ledningen för klubbarna har nämligen icke sällan visat sig så kortsynt, att den icke insett, att klubbarna behöva första klassens läkare. I stället ha de begagnat sin makt till att binda unga doktorer med låga löner.

Oppositionen inom läkarkåren i Havanna är för närvarande mycket aktiv och det är alldeles naturligt, att läkarna opponera sig mot en sådan orimlighet som att rikt folk även efter erhållen professionell sjukvård icke skall

betala mer än den vanliga månadsavgiften av 2 dollars. Emellertid är detta kanske en fråga, som vi kunna lämna åt cubanerna själva att lösa. Visserligen äro kanske spanjorerna i regel småsnåla, men det förefaller dock som om man med god vilja på ömse håll utan större svårighet borde kunna finna en lösning. Under tiden ha flera av de mera betydande läkarna inrättat egna sjukhus, bland dessa t. ex. Clinica Casuso, anlagd av två av Cubas mest berömda kirurger, professor José G. Casuso och hans kusin dr Gabriel Casuso, och utrustad med den moderna kirurgiens alla hjälpmedel.

*

På Cuba råder ingen religiös fanatism. Tvärtom torde katolicismen där snarare vara föga livaktig. En framstående kreol yttrade till mig att med avseende på religionen var det väl ordnat på Cuba. Männen behövde icke gå i kyrkan utan damerna fullgjorde denna plikt för båda parternas räkning. Kanske skall dock icke utan skäl en sådan religiös ljumhet av en utomstående uppfattas som ett uttryck för andlig likgiltighet.

Jesuiterna spela en viss roll på Cuba och ha uppbyggt en av världens förnämsta läroverksbyggnader, Colegio de Belén. Det är ett college, där barnen mottagas från det de börja läsa ända till studentexamen. Det ligger på ett område bakom Marianao och så högt upp, att man har utsikt över havet. Fyra mäktiga flyglar springa ut från den centrala punkten och omfatta magnifika gårdar, omgivna av pelarkolonnader och trädgårdar. Det är en sevärdhet av första ordningen. Den tekniska utrustningen av bibliotek, laboratorier och museum är den dyrbaraste som kunnat åstadkommas. Ensamt själva byggnaden, som fullbordades 1925, har kostat 2,500,000 dollars.

Överhuvudtaget göres på Cuba mycket för barnen och ungdomen. Många svårigheter återstå ännu att övervinna,

yttrade en framstående cuban till mig. Den äldre generationen har haft många besvärligheter att kämpa mot. De enda som ha det riktigt bra äro de unga. Deras liv är så organiserat, att de aldrig behöva vara sysslolösa eller ha en ledsam stund. De ha varje timme på dagen tillfälle att i sina klubbar utöva den eller den sporten, och på kvällen är det ju alltid dans på något ställe, dit de kunna gå såsom associerade eller inbjudna. Så långt min sagesman. Men det återstår ändå att se, om denna mekaniserade indelning av nöjeslivet och sporten för ungdomen verkligen är så fördelaktig. Det förefaller, som om ungdomens sociala liv här skulle taga alltför mycken tid och hindra ett målmedvetet studiearbete.

Cubanerna offra mycket tid och pengar på sport- och nöjeslivet; det senare åtminstone under säsongen och naturligtvis framför allt under karnevalen, som under vår vistelse i Havanna pågick med liv och lust. En söndag voro vi ute på rundfärd i staden för att taga i betraktande det brusande karnevalslivet. 5—6,000 bilar med utklädda, alla kastande serpentiner, rörde sig i långa rader längs hamnpromenaden och genom de stora avenyerna.

Vi hade också tillfälle att vara närvarande vid flera stora tillställningar, så t. ex. en välgörenhetsfest med dans, som hölls på Hotel Almendares, beläget i Vedado. Här var så gott som hela Cubas societet, ministrar och diplomater, rika cubaner jämte amerikanska turister, samlad på ett ställe. Ändamålet var en insamling till fonden för bekämpande av cancer. Hotellet verkade i den sydländska natten ytterst dekorativt med sina väldiga gårdar helt och hållet belagda med marmor. Fyra olika orkestrar spelade omväxlande, två på gårdarna och två i hotellets festvåning. Den med kolonnader omgivna största gården prunkade i rik blomsterskrud av bougainvillea och skära rosor. Som alltid i Havanna drog det långt ut på natten, och först fram på småtimmarna kommo vi tillbaka till staden.

I sammanhang därmed kan man fråga sig, hur stor frihet de unga flickorna egentligen ha, då man i en katolsk och sydländsk stat kan vänta sig att denna är ganska begränsad. Så är också förhållandet här. Vi träffa en uppfattning av den kvinnliga ungdomens ställning, som är mycket gammalmodig, om man jämför den med vårt eget lands. Det ges mycket danstillställningar, men det åligger föräldrarna, åtminstone mammorna, ett oerhört uppoffrande arbete, då det icke går an att döttrarna visa sig ensamma på en bal.

På den bal vi besökte på Hotel Almendares såg man en mängd rikt juvelprydda äldre damer, mödrar till de unga flickorna, men i den mån de voro över 50 år gamla dansade de icke såsom i Förenta staterna, där man ser damer på ända till 80—90 år sväva fram i foxtrot med lika stor iver som ungdomen. I själva verket är dock kanske övervakandet icke så effektivt. Så t. ex. kunde vi beträffande ett par familjer, som vi kände, konstatera, att mödrarna voro placerade på den stora öppna gården, under det att döttrarna dansade uppe i festvåningen.

Rätt intressant var att iakttaga hur förlovade flickor hade det. Hos en diplomatfamilj, till vilken vi flera gånger voro inbjudna, fick den förlovade dottern icke gå ensam ut på promenad med sin fästman. De bodde båda vid samma gata mittemot varandra. Han gick varje morgon till sitt arbete och hon samtidigt till lektioner i närheten av hans kontor. Men de voro förbjudna att gå tillsammans och voro tvungna att välja olika gator för att icke skvaller skulle uppkomma. Hur strängt denna isolering tillämpades, kunde vi själva konstatera en dag när vi lämnade legationen, i det att fästmannen erbjöd sig att gå och hämta sin bil något kvarter därifrån. Men fästmön fick icke ens göra denna lilla promenad i hans sällskap på den för övrigt mycket tysta och litet trafikerade gatan.

*

Utom de mäktiga sociala klubbarna, som närmast utöva sjukvård och annan välgörenhet, finnas också i Havanna många sport- och nöjesklubbar, som i lyx kunna tävla med vilka klubbar som helst i världsstäderna. Vi besökte t. ex. den eleganta Countryklubben, som då räknade omkring 1,000 medlemmar. Den är byggd med marmorbelagda gårdar för dans samt har även simbassänger och andra bekvämligheter. En golfbana, som lär vara en av de bästa i världen, ter sig från klubbens fönster mycket pittoresk och inbjudande. Vi besökte också Yachtklubben, d. v. s. Havannas segelsällskaps klubb, också en väldig byggnadskomplex med verandor, byggda utåt havet och omfattande en del av sandbeachen. När vi sedan kommo ut på den stora terrassen åt havet, erforo vi en överraskning, som bekräftade den ofta på resor gjorda iakttagelsen att världen egentligen är mycket liten. Tillsammans med tyske ministern på Cuba satt nämligen där greve Felix von Luckner, den s. k. sjödjävulen, med sin unga svenska fru, född Engeström. Vi hade sett henne redan som barn i Falsterbo och hon kände genast igen oss och blev mycket förvånad. De kommo båda från Förenta staterna, där greve von Luckner haft en storartad framgång på en föreläsningsturné och samtidigt med Lindbergh i San Francisco blivit vald till stadens hedersborgare. På Havannas redd låg greve Luckners skonare Vaterland, som ombord hade en miniatyrutställning av tyska industrialster. Luckner skulle någon dag senare avsegla med sitt fartyg till Europa, varvid hans fru och en tjänarinna skulle bli de enda kvinnliga passagerarna.

Andra präktiga klubbar äro Tennisklubben, likaledes liggande nära havsstranden, och Jockeyklubben, på vars banor de stora kapplöpningarna äga rum.

Denna redogörelse för nöjes- och sportklubbarna skulle dock vara ofullständig, om icke däri inrymdes stadens casino. Att idka hasardspel är något som cubanerna högt älska och hela folket deltager livligt i kapplöpningarna

GREVE FELIX VON LUCKNER OCH HANS MAKA.

med deras höga vadhållningar. Stadens casino, som fått licens på att bedriva rulett och baccarat, är mycket talrikt besökt. Reglerna äro ungefär desamma som i Monte Carlo, men man måste säga, att den byggnad, i vilken casinot är inrymt, med sin enkla och fina arkitektur och den ståtliga springbrunnen med de dansande backanterna utanför i trädgården, icke har något värdigt motstycke vid den franska rivieran, om man bortser från det gamla casinot i Monte Carlo.

Spelbankskoncessionen beviljades under den tid, då den magnifike och praktälskande general Mario G. Menocal var president (1913—1921). Samtidigt blevo vadhållningarna vid kapplöpningarna legaliserade liksom också liknande vadhållningar vid det offentliga utförandet av det så populära cubanska spelet jai-alai, ett bollspel, som mycket på-

Casinot i Havanna.

minner om det baskiska pelota, men som är så svårt, att det endast kan spelas av professionellt utbildade specialister. Casinot innehåller utom spelsalar en magnifik restaurang, där två orkestrar varje kväll under säsongen omväxlande spela och där dansen trådes tills solen kastar sina första strålar över havshorisonten.

*

Ett kapitel för sig är Havannas sätt att representera vid kongresser och andra högtidliga tillfällen. I detta hänseende gjorde Havanna på våren 1928 stora ansträngningar. Omfattande tillrustningar vidtogos för att värdigt kunna mottaga Förenta staternas president och den panamerikanska konferensen. Platsen framför presidentpalatset i Havanna, som länge varit oordnad, blev förvandlad till en vacker parkanläggning, och den stora hamnavenyen till Vedado blev med användande av tusentals arbetare på mycket kort tid utbyggd till en storstadsmässig, praktfull chaussé.

GENERAL GERARDO MACHADO Y MORALES.
Cubas nuvarande president.

De fester, som gåvos till den panamerikanska konferensens ära, förtjäna också omnämnas såsom uttryck för en gästfrihet, som ville vara verkligt representativ. Den stora avskedsbanketten ägde rum i utrikesministeriets lokaler. Till denna bankett voro bortåt 300 personer inbjudna och omkring 2,000 till balen efteråt. Byggnaden var dagen till ära praktfullt illuminerad med elektriskt ljus och alla salar prydda med överflödande blomsterprakt, särskilt bougainvillea och skära rosor. som mot den vita marmorn och för-

gyllningarna bildade en vacker färgharmoni. Till departementshuset hör en längs havet löpande stor terrass med utsikt över hamninloppet nedanför Morro Castle. Denna terrass var dekorerad med enastående blomsterprakt och strålade i elektriskt ljus av olika färger. Två orkestrar spelade. Det nedanför belägna havet väckte hos oss en liten påminnelse om Stockholm.

Efter banketten följde stor mottagning, varvid presidenten, general Gerardo Machado, genom utrikesministern señor Rafael Martinez Ortiz, lät presentera för sig en del av gästerna. Presidenten själv verkade som en kraftfull, något reserverad man med energiskt utseende, på samma gång som han ville verka välvillig och hade ett förbindligt småleende för alla.

Bland de officiella festerna i samband med den panamerikanska konferensen vill jag särskilt erinra om den högtidliga ceremoni, som den 24 februari ägde rum på Campo de Marte, varest det såsom avslutning planterades ett minneträd. Det rådde vid detta tillfälle ett oerhört liv i staden. Överallt stodo trupper uppställda, rytteri, fotfolk, artilleri med kanoner o. s. v. Vi hade genom förmedling av statssekreteraren señor Ricardo Herrera y Guiral, som tidigare varit minister i Stockholm och är en varm vän av Sverige, mottagit inbjudning till en särskild sektion på den läktare, som blivit uppbyggd för diplomater och andra gäster. Läktaren var smyckad med 21 flaggstänger, en för varje amerikansk stat. Det nyplanterade ceibaträdet[1] var 26 år gammalt, alltså årsbarn med Cubas förklarande som självständig republik 1902. Trädet var planterat på en upphöjd rund terrass, som omgavs av ett bronsstaket med rika förgyllningar. Den högtidliga akten tillgick på det sättet,

[1] Det till familjen Bombaceæ hörande, i Västindien och Centralamerika inhemska ceibaträdet, även kallat kapok- eller silkesbomullsträdet, skänker med sina vackra blommor och sin rika grönska en synnerligen tilltalande anblick.

att varje lands representant, under det att motsvarande lands nationalsång spelades, gick inom staketet och på trädets rötter kastade jord, som var hämtad från någon ur historisk synpunkt märklig plats i hans hemland. Så t. ex. tömde Förenta staternas representant, mr Judah, en bägare jord från George Washingtons forna hem på Mount Vernon.

Fjärde kapitlet.

HAVANNA SOM VÄRLDSSTAD.

Stort sanitärt reformarbete. United Fruit's plantagepolitik.

Ett stort sanitärt reformarbete påbörjades på Cuba av amerikanerna under general Woods guvernörstid 1898 till 1902 och ledde till en verklig revolution i fråga om hygien och sjukvård i tropikerna. General Wood var en skicklig organisatör och lyckades förskaffa sig utmärkta medarbetare, på det hygieniska området främst dr William C. Gorgas, som utnämndes till generaldirektör för Cubas hälsovård och stannade på denna plats under hela den amerikanska ockupationstiden. Han förflyttades därefter till Panama och blev generaldirektör för hälsovården i kanalzonen under åren 1904—1907 samt stannade som medlem av Isthmian Canal Commission från 1907 till dess Panamakanalen blev färdig 1914. Han utnämndes därefter till överläkare för Förenta staternas armé med rang av generalmajor år 1915. På denna plats stannade han tills kriget var över, då han tog avsked.

General Gorgas genomförde både på Cuba och i Panama med orubblig energi en vetenskaplig organisation till utrotande av smittförande moskitos och sökte även finna andra effektiva medel att hindra spridandet av tropiska sjukdomar. Stora sjukhus och sanatorier anlades, såsom t. ex. Gorgas Hospital Buildings i Ancón i kanalzonen och Santo Tomás Hospital utanför staden Panama. Amerikanerna framhålla, som det förefaller på goda grunder, att utan Gorgas' mäktiga ingrepp Panamakanalen aldrig kun-

GENERAL WILLIAM C. GORGAS.

nat byggas. Att sålunda Cuba förvandlats till ett av jordens hälsosammaste länder och att kanalzonen gjorts beboelig för vita människor är en vetenskaplig bedrift, som kommer att sträcka sina verkningar över hela tropikerna. Man måste också erkänna, att amerikanerna intaga en ledande ställning i fråga om tropisk hygien, medan européerna komma i andra rummet.

General Gorgas dog år 1920, och för att hugfästa hans minne har den amerikanska kongressen år 1928 beslutat upprätta ett Gorgas Memorial Institute för tropisk och preventiv medicin med säte i Panama. Staden Panama har utfäst sig att lämna tomt i närheten av Santo Tomás Hospital

och att bekosta uppbyggandet av själva institutionen. Förenta staterna lämna ett årligt anslag av 50,000 dollars, som utgår från och med den 1 juli 1928. Övriga amerikanska stater ha inbjudits att deltaga i stiftelsens underhåll med 75 procent av amerikanernas insats, eller 37,500 dollars årligen.

Den nya vetenskapliga institutionen har redan trätt i verksamhet och bör kunna bli av stor betydelse. I hela världen existera för närvarande icke mer än några få i någon mån jämförliga vetenskapliga institut såsom Oswaldo Cruz Institute i Rio de Janeiro, School of Tropical Medicine vid San Juan, Porto Rico, Wellcome Tropical Research Laboratories i Kartum samt ett institut för liknande syften vid John Hopkins University i Baltimore.

Amerikanernas insatser skulle i synnerhet bli epokgörande på det organisatoriska området. Samtidigt med amerikanernas arbeten bedrevos även i andra delar av världen vetenskapliga forskningar, gående ut på utrönandet av de teoretiska grundvalar, varpå framtidens tropiska hygien skall kunna bygga. Så t. ex. ha i Tyskland tropisk-hygieniska forskningar bedrivits vid det av professor Nocht ledda berömda Institut für Schiffs- und Tropenkrankheiten i Hamburg. Det var också i Tyskland, som den första tanken för snart 20 år sedan togs upp av Ziemann och Ranke att genom nedkylning av boningsrummen mildra bl. a. de tropiska nätternas tryckande värme och tillåta de vita att arbeta inomhus under angenämare förhållanden. Även om denna idé hittills icke kunnat realiseras, så är det dock troligt, att en lösning i framtiden skall bli funnen. Stora affärsföretag i tropikerna ha fördel av att praktiskt realisera forskningsresultaten på hithörande områden. Dessa behöva därför icke stanna på papperet. Därpå är Gorgas ett exempel.

Den omvälvning, som åstadkoms genom Gorgas' arbete, är i själva verket av en oerhörd omfattning och betydelse.

Botaniska trädgården i Havanna.

Cuba var före den amerikanska ockupationen ett av jordens ohälsosammaste länder med hög dödlighet. Men detta har så totalt förändrats, att Cuba för närvarande med avseende på dödlighetssiffran kan tävla med de mest gynnade länder i världen, i det den utgör 12 pro mille eller ungefär samma promilletal som i Sverige, Storbritannien och Tyskland. I Förenta staterna är motsvarande siffra 15 pro mille.

Som man finner, är det icke ohälsosammare att bo i ett sådant land som Cuba mitt i de hetaste tropikerna än i något europeiskt land, sedan de sanitära förhållandena blivit ordnade på ett tillfredsställande sätt; men naturligtvis måste man för att må väl underkasta sig den förändrade regim, som betingas av det olika klimatet. Gorgas' stora insats skulle emellertid aldrig ha lyckats åstadkomma den revolution i världshygienen, som skett, om icke hans strävande väckt förståelse hos privata amerikanska företag. Vi komma nu in på United Fruit Company, som jämte den

amerikanska staten så verksamt bidragit till att förbättra de hygieniska villkoren för de vita i tropikerna. I detta sammanhang torde en liten historik av detta jätteföretag vara på sin plats.

United Fruit Co. startades i Boston år 1899 genom sammanslagning av några äldre företag och med ett begynnelsekapital av 20 millioner dollars. Det utvecklade sig med jättesteg. Dess tillgångar uppgå numera till över 200 millioner dollars, och man vet att dessa värden äro mycket lågt upptagna. Av detta ofantliga kapital äro i denna stund över 150 millioner dollars investerade i spansk-amerikanska länder. Två män ha genom detta bolag för alltid knutit sina namn till utvecklingen i Västindien och Centralamerika, nämligen Andrew W. Preston och Minor C. Keith.

Preston var en liten frukthandlare i Boston, som på 1870-talet började importera bananer och även gjorde försöksplanteringar i Västindien. Ungefär samtidigt framkom den nordamerikanske ingenjören Minor C. Keith med planen att bygga ett stort järnvägsnät, som skulle förbinda Nordamerika med Sydamerikas viktigaste stater. Han började på 1870-talet med att bygga en järnväg i Costa Rica från hamnstaden Puerto Limon till huvudstaden i samma land San José. Detta järnvägsbygge visade sig bli ett i dubbel mening dyrbart företag, i det att det kostade 4,000 människor livet och bland dem tre av Keiths bröder. Men då järnvägen var färdig, fanns det ingenting att frakta på den och Minor C. Keith kom då alldeles oberoende av Preston på den tanken att runtomkring järnvägen plantera bananer. Detta skedde också i urskogsområdena från San José ner till kusten, vilka avröjdes och planterades. Efterfrågan på bananer växte oupphörligt, och det visade sig, att bananer voro en vara, som det lönade sig att frakta. Minor C. Keith, som, när detta skrives, ännu lever och är mycket verksam trots sina fyllda 80 år, skulle aldrig få se sin dröm

Parkallé i Marianao.

om en transkontinental panamerikansk järnväg realiserad, men han fortsatte att bygga järnvägar i Centralamerika tills han i slutet av 1890-talet råkade i ekonomiska svårigheter. Det var då den sammanslagning mellan Bostonintressena och Minor C. Keiths företag ägde rum, som gav anledning till bildandet av det sedan så framgångsrika United Fruit Co.

Detta bolag grundade sin verksamhet på plantering och import av bananer och sedermera också av sockerrör. Företaget utbyggdes så småningom till att omfatta allt det varuutbyte, affärsrörelse, transportarbete, rederirörelse och trådlös telegrafi, som på ett eller annat sätt kunde förknippas med huvudaffären. United Fruit's verksamhet blev en ekonomisk framgång och intill 1928 hade det utbetalat 126 millioner dollars i dividender. Dess årliga lönekonto uppgår i det latinska Amerika till omkring 25 millioner dollars, eller $2\,^1/_2$ gånger så mycket som den årliga utdelningen. Hela bolagets lönestat upptager något över 68,000 fast anställda personer. Det äger en stor egen ångbåtsflotta, järnvägar, sjukhus och sanatorier samt de socker-

raffinaderier i Boston, dit dess råsockerproduktion från Cuba utföres för raffinering.

Bolaget har lagt mycket stor vikt vid sin sanitära och hygieniska verksamhet. På samtliga platser, där det bedriver rörelse, har det uppbyggt sjukhus och sanatorier, som kunna tävla med de bästa i världen. Dess ledning har alltid varit angelägen om att därvid framhålla, att det varken är fråga om välgörenhet eller filantropi. Vill man ha vita människor ut i tropikerna för att arbeta, måste man se till att de kunna leva där och trivas. Det är också uppenbart, att de tropiska sjukdomarnas försvinnande eller inskränkning avsevärt bidragit till att höja levnadsstandarden hos den inhemska och färgade befolkningen icke bara på Cuba utan även i de centralamerikanska staterna och Colombia, där bolaget också har anläggningar.

Då United Fruit började sin verksamhet i tropikerna, voro länderna kring Karibiska havet utsatta för talrika revolutioner, och kring kusterna, där bolaget avröjde djungeln för att plantera bananer, rasade gula febern och malarian, och även andra faktorer bidrogo till att göra vistelsen därstädes obehaglig. Insekter och giftiga ormar levde i djungeln och deras förekomst ökades i den mån man började arbeta där, ty människornas ditkomst gjorde det lättare för djuren att livnära sig på matrester och annat avfall, som kulturen för med sig.

Alla dessa svårigheter äro numera övervunna. Insekter och ormar äro nästan försvunna, men man får därför icke föreställa sig att allt skulle vara gjort. Tvärtom framhöll i ett i Newyork hållet föredrag bolagets nuvarande president, Victor M. Cutter, att det ännu återstår ett omfattande kulturellt och ekonomiskt pioniärarbete på Cuba, i Centralamerika och det latinska Sydamerika. I nästan alla de hithörande länderna saknas landsvägar, i många också järnvägar och spårvägar, och överhuvud stå kommunikationsmedel till lands mycket otillräckligt till buds, och de stora

Typisk villa i Vedado.

naturliga kraftkällor, som finnas i form av vattenfall, äro ännu så gott som icke alls tillgodogjorda för drivkraft eller belysning. "Förenta staterna", yttrade mr Cutter, "måste därför driva en ekonomisk politik, som i främsta rummet består i utanordnande av lån för att utveckla de olika ländernas resurser och i följd därmed den internationella varuomsättningen. Förenta staterna behöva från länderna i söder införa mineral, olja och åkerbruksprodukter, men dessa länder behöva i utbyte från Förenta staterna tillverkningsartiklar såsom automobiler och maskiner, men framför allt behöva de Förenta staternas kapital, deras skickliga arbetare och ingenjörer."

Vad de närmare ekonomiska utsikterna för särskilt Cuba angår, hade jag det intrycket att denna ö har många stora förutsättningar för en rik utveckling, men också många svåra hinder att övervinna. Det är sannolikt att handelsomsättningen kring Karibiska havet allt fortfarande kommer

att växa. Många amerikaner hålla därför före, att Panamakanalens trafikförmåga snart skall bli otillräcklig. Redan den omständigheten skulle tala för byggandet av en ny kanal genom Nicaragua. Andra ha framhållit den risk, som skulle anses bestå däri, att Panamakanalen kunde sättas ur funktion genom en jordbävning. Hade man, heter det, två kanaler, en vid Panama och en genom Nicaragua, skulle denna risk fördelas på två farleder. Man borde nämligen kunna hoppas, att båda icke skulle bli trafikodugliga på samma gång. Denna uppfattning torde dock vara felaktig såtillvida som någon jordbävningsrisk inom Panamaområdet icke lär föreligga men däremot i Nicaragua. Motiveringen för byggandet av en ny kanal genom Nicaragua torde därför böra sökas på annat håll.

Erfarenheten har visat, att det särskilt under torra år är vanskligt att vid mycket livlig trafik hålla tillräcklig vattenmängd i Panamakanalen. Man befarar framför allt att större krigsfartyg under ogynnsamma väderleksförhållanden icke skola kunna tagas igenom. I Nicaragua däremot torde någon risk för bristande vattentillflöde icke föreligga. Kanalen skulle ledas genom Nicaraguasjön, som har djup bassäng och mycket rik vattentillgång. Som reserv för kanalen kan dessutom användas den högre liggande, mindre, men likaledes betydande Managuasjön, från vilken man i nödfall skulle kunna leda vatten. Kravet på att alltid kunna disponera tillräcklig vattentillgång torde därför närmast motivera Nicaraguakanalens byggande och göra det önskvärt, att det skulle kunna ske så snart som möjligt.

Både i Förenta staterna och Nicaragua har man inom ledande kretsar den fasta övertygelsen, att Nicaraguakanalen inom ett tiotal år skall vara ett fullbordat faktum. Om ett så snabbt utförande av Nicaraguakanalen skall visa sig tekniskt möjligt är en annan fråga. Flera hundra ingenjörer lära emellertid när detta skrives redan vara sysselsatta med förberedande arbeten i Nicaragua. Samtidigt planera ame-

rikanerna i Panamazonen byggandet av en storartad vattenreservoar för att även där såvitt möjligt garantera tillräckligt vattentillflöde. Det ligger i sakens natur, att genom Nicaraguakanalens byggande de centralamerikanska staternas betydelse för Förenta staterna skulle ökas på samma gång som den stigande trafiken säkerligen skulle föra med sig större handelsomsättning i Västindien och länderna kring Karibiska havet.

Men en annan fråga är, hur hela denna utveckling kommer att återverka på Cuba och dess ekonomiska liv. Att den kommer att ge en stark impuls åt staden Havannas redan nu snabba utveckling är sannolikt, och den frågan ligger då nära till hands: Skall Havanna lysa endast som en komet och försvinna, eller skall det kunna utveckla sig till en fixstjärna av första ordningen? Det är svårt att härpå ge ett avgörande svar. Som turistort har staden för närvarande förutsättningar som en av världens främsta, men detta sammanhänger med alldeles särskilda orsaker och närmast med den ökade trafiken på Västindien, som utan vidare medför större turisttrafik. Därtill kommer att talrika nordamerikaner, som äro missnöjda med spritförbudet i sitt hemland, resa dit eller, ehuru i mindre omfattning, till det närliggande Bermuda.

Havanna har även frånsett förbudet en viss dragningskraft som turiststad, vilken kommer att ökas i den mån staden och landet hinna leva sig in i de nya förhållandena. Man kan beräkna att turistsäsongen redan nu årligen tillför Havanna bortåt hundra millioner dollars och ändå befinner sig denna utveckling helt säkert endast i portgången. Havanna lockar för närvarande framför allt som en modern stad, där det finns de utsöktaste restauranger, klubbar och framför allt sportklubbar med de mest luxuösa inredningar och därjämte ett praktfullt spelhus, casinot. Men inom närmaste framtiden tillkomma åtskilliga nyheter. Moderna, komfortabla hotell skola byggas i förstäderna och

omgivningarna, där den, som vill sova om nätterna, kan slippa gatubullret i Havanna. Ett par av de största hotellen hålla på att förbereda anläggandet av nya sportplatser, bland annat golflinks, som skola stå till den stora resandeströmmens disposition, då ju klubbarna äro förbehållna medlemmarna och ett fåtal tillfälliga gäster.

Därtill kommer en helt ny lockelse. Cuba har hittills icke haft några landsvägar annat än i städernas närmaste omgivningar, men nu bygges en stor automobilväg från Havanna tvärsöver landet ner till Santiago. Vägarbetet har redan sektionsvis begynt och bedrives med stor skyndsamhet. Vägen belägges dels med sten — väl till större delen svensk gatsten — dels med cement och lär i hållbarhet och kvalitet kunna tävla med de bästa i Förenta staterna. Kostnaden beräknas komma att uppgå till något över 75 millioner dollars, och pengar anskaffas genom en särskild vägskatt, som dock indrives endast så småningom under en följd av år. Under tiden förskotteras utgifterna av den cubanska statskassan. Det lider nog intet tvivel, att då denna väg blir färdig amerikanska turister komma att med sina bilar i stor utsträckning befara den, att nya hotell då längs densamma komma att uppväxa som svampar ur jorden, och att en aldrig sinande guldström under säsongen därigenom skall tillföras även landsorten.

Havanna är icke bara en modern stad, utan har också åtminstone ett stänk av gammal kultur. Främst framträder kanske detta drag vid ett besök på Morro Castle, och det lönar onekligen mödan, ehuru det är ganska påkostande, att på de knaggliga murarna göra en vandring i det heta solskenet. Fästets väldiga murar, hemska fängelser och underjordiska gångar kunna icke undgå att göra intryck och väcka beundran såsom ett minne från de spanska conquistadorernas välde. Man häpnar inför den oerhörda energi, som spanjorerna i den nya världen överallt utvecklade.

Morro Castle, Havanna.

Fästningen har numera ingen betydelse ur strategisk synpunkt, men har ett mäktigt fyrtorn, uppbyggt 1844. Därjämte är krigshögskolan förlagd dit. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att de cubanska soldaterna och officerarna göra det allra bästa och solidaste intryck. De moderna och utmärkta anordningarna för krigshögskolan med sällskapssalonger, rökrum, badbassänger och övningssalar öka också genom sin pikanta kontrast intrycket av detta ståtliga minnesmärke från den spanska kolonialtiden. Den gamla katedralen inne i Havanna verkar mindre överväldigande. Men även den är dock en insats av gammal kultur och det förtjänar framhållas, att sakristian förvarar praktfulla mässkrudar och en stor samling silverpjäser från de gamla tiderna.

Havanna har emellertid sträckt sina armar långt ut på den omgivande landsbygden. Det har genom alldeles obebyggda områden redan anlagt breda avenyer och chausséer, som tydligen visa att invånarna vänta sig att stadens tillväxt skall äga rum efter de allra största mått, och att

Katedralen i Havanna.

Havanna snart icke skall vara en stad såsom nu på omkring 600,000 invånare utan kanske liksom Rio de Janeiro och Buenos Aires räkna dem i flera millioner.

Men frågan är nu: skall Havanna stanna vid att vara en lyxstad, en lysande skylt för ett land, som kanske icke skall kunna följa med i den ekonomiska utvecklingen, ett camouflage alltså för att dölja den inre tomheten? Eller med andra ord: skall Havanna nöja sig med att bli ett jättestort Monte Carlo, där den nya världens mera tvivelaktiga existenser, "nouveaux riches", vivörer och spelare av båda könen samlas för att skryta och göra av med lätt förvärvade och kanske lika lätt förlorade pengar. Detta är den ena möjligheten. Den andra och naturligtvis önskvärda eventualiteten är att Havanna också intellektuellt skall kunna följa med och utveckla sig till att bli en verklig kulturförmedlare mellan de amerikanska kontinenterna i norr, söder och väster.

Fontänen utanför spelbanken.

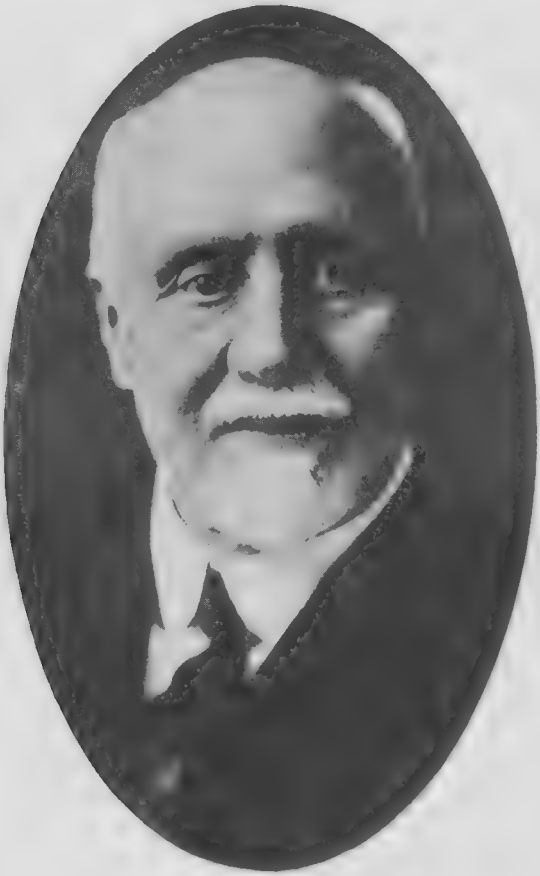

DR ANTONIO S. DE BUSTAMANTE.
Framstående cubansk rättslärd och advokat.

Många cubanska kreoler hoppas i främsta rummet på den intellektuella insatsen och det är säkert att Havanna utövar stor intellektuell livaktighet dels genom sina kanske alltför talrika och mångfrestande tidningsföretag, dels också genom skönlitterär och vetenskaplig produktion, icke minst genom sin stora tidskriftslitteratur inom vetenskap-

liga och litterära områden. Den man, med vilken jag i detta ämne hade det mest ingående samtalet, var Cubas kanske för närvarande mest imponerande personlighet, dr Antonio S. de Bustamante, som beredde mig tillfälle att genomgå en massa tidskriftslitteratur av vetenskaplig art, som fanns samlad i Advokatsamfundets bibliotek och som onekligen visade, att de intellektuella krafterna i Havanna göra stora ansträngningar för att i den moderna civilisationens internationella tävlan erövra en plats i solen.

Femte kapitlet.

SYDAMERIKANSK IDEALISM.

Den panamerikanska konferensen.

Havannas läge mellan nya världens norra och södra kontinenter har gjort det till en latinsk-amerikansk mötesplats på samma gång som det är utsatt för starkt nordamerikanskt inflytande. Dess läge gör det naturligt, att amerikanska kongresser av olika slag förläggas dit. Flera sådana kongresser höllos där under 1928, bland vilka den s. k. panamerikanska konferensen var den mest betydande. Denna kongress hölls av den representativa förening av de självständiga amerikanska republikerna, som fått namn av den Panamerikanska unionen och som stadigvarande representeras genom en särskild byrå i Washington, vars styrelse hittills bestått av de där ackrediterade ministrarna från de olika staterna. Konferenser höllos tidigare på styrelsens särskilda initiativ, men det anses numera fastslaget, att en sådan konferens bör äga rum vart femte år. Vid konferensen i Havanna voro samtliga 21 amerikanska stater företrädda genom representativa delegationer.

Den omständigheten att konferensen blivit förlagd till Havanna hade väckt oro i Washington. Man fruktade att den för närvarande rådande starka stämningen mot Förenta staterna i flera av de latinska länderna kunde komma till uttryck, vilket så nära utanför Förenta staternas gränser skulle göra ett pinsamt intryck. Det gällde därför att imponera och att genom själva tyngden av sin representation säkerställa sig. President Coolidge antog inbjudningen, och även i övrigt skickades mycket representativt folk såsom

delegerade med f. d. utrikesminister Charles Evans Hughes såsom president.

Bland andra större kongresser i Havanna må nämnas den latinska presskonferensen och en internationell emigrationskongress, till vilken nästan alla världens stater skickat delegerade.

Från de synpunkter, jag anlagt i detta arbete, ha dessa kongresser haft intresse huvudsakligen i den mån de återspeglat stämningen hos de latinsk-amerikanska nationerna och inneburit en framgång för Havannas strävan att göra sig till ett kulturellt centrum som förmedlande länk mellan Nordamerika och de latinsk-amerikanska staterna. Av de båda kongresserna var den panamerikanska den utan jämförelse viktigaste.

Det förefaller emellertid som om yttrandefriheten vid denna kongress på grund av Förenta staternas närhet varit ganska dämpad, och det är också påfallande att beslut fattades, gående ut på så betydande inskränkningar i konferensens befogenheter, att de, ifall konferensen varit förlagd till annan plats, näppeligen kunnat komma i fråga. Vid tidigare konferenser, såsom t. ex. i Santiago i Chile år 1923, väcktes förslag om att utvidga konferensens befogenheter i politiskt hänseende. Men denna strävan har alltid varit stridande emot Förenta staternas önskningar. Egendomligt nog blev det Förenta staternas gamla arvfiende Mexico, som i Havanna framlade ett förslag, att konferenserna för framtiden icke skulle äga rättighet att sysselsätta sig med politiska frågor. Detta förslag blev också antaget, och på denna omväg lyckades alltså Förenta staterna genomdriva förbud mot all sådan diskussion eller, som det heter i resolutionen, "till dess det i framtiden kan komma att uppstå en enhällig önskan bland de anslutna staterna att åter till behandling upptaga politiska frågor".

Men ehuru Förenta staterna direkt eller på omvägar i Havanna lyckades genomdriva sina önskemål i högre grad

än vid något tidigare tillfälle, förefaller det dock den utomstående som om motsättningarna mellan det latinska Syd- och Centralamerika och det anglosaxiska Nordamerika skulle i Havanna ha blivit snarare skärpta än mildrade. Man måste därvidlag taga i betraktande, att den sydamerikanska utvecklingen alltsedan 1800-talets början präglats av en obestämd idealism, som härstammar från det franska upplysningstidevarvets filosofi och är främmande för den nyktra nordamerikanska uppfattningen.

I den internationella politiken har denna idealism, som under 1800-talet påverkades av Comtes positivism och andra franska idéer, bland annat tagit sig uttryck i ett stort intresse för skiljedomsförfarandet nationerna emellan. Den av Förenta staterna hävdade interventionsrätten, som består däri, att Förenta staterna förbehålla sig rätten att under vissa förhållanden, såsom när det gäller att skydda utlänningars liv och egendom, med trupper ingripa i andra länders inre politik, torde därför vara för sydamerikansk uppfattning mycket motbjudande. Vid kongressen i Havanna var denna fråga mycket ömtålig på grund av den pågående nordamerikanska militära interventionen i Nicaragua. Den kom också flera gånger upp på diskussionsprogrammet, men genom dels en bestämt avvisande hållning, dels skickligt anbragt smicker lyckades Förenta staterna få frågan avförd, och det beslöts att uppskjuta diskussionen om interventionsrätten till nästa kongress. Såsom en framstående utländsk diplomat i Havanna för mig framhöll, betyder detta i själva verket, att Förenta staterna de facto fått sin interventionsrätt erkänd.

Det måste också framhållas, att trots all idealism uppfattningen hos de ledande statsmännen i det latinska Amerika rörande interventionsrätten ganska mycket svävar på målet. Synpunkterna äro tydligen olika hos storstaternas och småstaternas representanter. "Interventionsrätten kan", heter det, "bara tillämpas på småstaterna, och det är en

fråga, som Förenta staterna få lösa bäst de vilja beträffande de obetydliga närliggande centralamerikanska republikerna, de enda, som med hänsyn till Förenta staternas geografiska läge kunna falla inom dess interventionsområde." Detta betyder med andra ord, att de sydamerikanska stormakterna icke heller vilja binda sina händer gentemot de smärre staterna. Man fick därför starkt intryck av, att deras representanter sökte urskulda Förenta staterna. "I princip måste man", yttrade en av de sydamerikanska storstaternas diplomater till mig, "hålla på, att en sådan interventionspolitik, som Förenta staterna tillämpa och försvara, är ett ingrepp i en liten nations liv, men i verkligheten måste man taga hänsyn till de reella kraven, även om de icke alltid stämma överens med de ideella."

Trots detta och liknande medgivanden av ledande sydamerikanska politici förefaller det mig dock som om det alltjämt funnes en stor skillnad mellan den nordamerikanska realismen och den sydamerikanska idealism, som helst går förbi eller blundar för verklighetens svåra problem.

Den ensidiga intellektuella inriktningen i de spansk-latinska länderna är ingenting nytt. Den fanns redan under den koloniala tiden och accentuerades ytterligare såsom redan blivit antytt genom påverkan av den franska upplysningslitteraturen. Alexander von Humboldt, som under några år vid sekelskiftet 1800 bereste Mexico, Västindien och norra Sydamerika, prisar i sina reseskildringar på flera ställen allmänbildningen och den höga kulturnivån hos de gamla spanska familjerna i Mexico City, Havanna, Lima, Quito och Carácas och talar om det allvar, som redan då utmärkte sydamerikanska universitetsstudier.

Från sitt besök i Carácas, huvudstaden i Venezuela, framhåller Humboldt den stora omvälvning i tänkesätten, som inspirerats av den franska revolutionen. "Inom societeten", skriver han, "finnas två grupper, som man måste

strängt skilja åt. Den ena, men icke den talrikaste, fasthåller vid alla gamla bruk och förfädernas enkla seder. De leva i det förgångna. Enligt deras föreställning är Amerika deras förfäders egendom, som de sedan ärvt av dem. De hata den franska upplysningslitteraturen och fasthålla lika envist vid sina arvegods som vid de ärvda fördomarna. Den andra däremot lever mera i framtiden än i det närvarande och har icke sällan en lättsinnig förkärlek för nya seder och nya idéer." Humboldt betonar, att dessa senare ofta ha en lidelsefull lust att förvärva bildning och studera, och att han i Carácas träffat många genom vetenskaplig begåvning, förfinade seder och vida vyer framträdande män, som tillhörde denna andra grupp, men han mötte också bland dem många, som för att vara nymodiga föraktade sitt eget folks kultur, d. v. s. den gamla spanska litteraturen och konsten, och som endast tillägnat sig de nya idéerna ytligt som ett slags jargong men saknade verklig och systematisk insikt i samhällsproblemen.

Det är klart, att de omogna, politiska idéer, som uppkommit genom ensidig läsning utan praktisk erfarenhet, ha varit en medverkande orsak till de talrika revolutionära rörelserna i Sydamerika, men kanske dock mindre än man skulle tro, i det att revolutionerna i stort sett mera haft sin orsak i tävlan om makten mellan de ledande familjerna i de olika staterna än i försök att inom statslivet omsätta nya idéer.

Den situation, som Alexander von Humboldt skildrar från början av förra århundradet, har en analogisk motbild i det nuvarande läget. Nu liksom då har ungdomen i de latinsk-amerikanska staterna tillägnat sig en mer eller mindre ytlig kännedom om nymodiga europeiska idéströmningar men utan att riktigt smälta dem eller förstå deras tillämpning i praktiken. Rörande den sålunda i viss mån verklighetsfrämmande idealism, som utmärker det sydamerikanska tänkandet, har nyligen John A. Mackay, f. d.

professor vid San-Marcosuniversitetet i Lima, Peru, i Newyork hållit ett föredrag, kallat "Kulturens spetsar i Sydamerika", i vilket han bland annat sysselsätter sig med världskrigets återverkan på den allmänna opinionen i Sydamerika. Han framhåller därvid, att världskriget i hög grad bidragit till att låta mycket av den trollglans förblekna, som tidigare omsvävat europeisk kultur. Världskrigets resultat ha verkat mera förvirrande på den allmänna opinionen i Sydamerika än i Förenta staterna, beroende på att de bildade klasserna i Sydamerika alltid stått i närmare kontakt med den europeiska kontinenten än med Nordamerika. De flesta förmögna sydamerikaner ha låtit uppfostra sina barn i Europa, och de litterära och vetenskapliga förbindelserna med Frankrike och Tyskland ha varit mycket intima. Den pessimism, som efter fredsslutet övergick Europa, fick därför en stark resonans i Sydamerika. Sådana böcker som Spenglers och Keyserlings översattes till spanska och såldes i flera upplagor. Framför allt har Spenglers bok "Skall Västerlandet gå under?" haft stort inflytande på den yngre generationen, som vill göra gällande, att Europa sagt sitt sista ord. Vad skall nu komma? heter det. I studentkretsar hävdar man, att det nu är Sydamerikas tur att tala. Sydamerika måste vara berett att fylla sin världshistoriska mission, och detta särskilt rörande de internationella problemen.

Professor Mackay framhåller i sitt ovan anförda föredrag, att han anser genomsnittsstudenten i Sydamerika ha vidsträcktare vyer och bättre allmänbildning än genomsnittsstudenten vid brittiska eller nordamerikanska universitet, ehuru den senare ofta kan ha grundligare specialutbildning. En följd därav är emellertid, att sydamerikanernas tankegång nu liksom för hundra år sedan mycket rör sig inom obestämda, ideella sfärer, och att de inom den internationella politiken med förkärlek behandla sådana frågor som det internationella skiljedomsförfarandet eller andra

mellanfolkliga problem av internationellt rättslig karaktär, något som också tagit sig uttryck på de olika panamerikanska konferensernas program. Bland dylika frågor, som förekommo vid konferensen i Havanna, må nämnas dr Antonio S. de Bustamantes förslag om codifiering av den internationella privaträtten de panamerikanska staterna emellan. Förslaget antogs, men det är mycket osäkert, hur det kommer att ställa sig med ratificeringen, och i vad mån det kan komma att tillämpas i verkligheten.

Sjätte kapitlet.

CENTRAL PRESTON OCH CENTRAL BOSTON.

Ett besök vid United Fruit's stora sockerplantager.

För att själv få se några av den cubanska huvudindustriens största anläggningar avreste jag en dag i februari på nattåg från Havanna till Central Preston och Central Boston, vilka äro namnen på United Fruit's stora sockerplantager med fabriker på Cuba. När jag vaknade följande dag voro vi halvvägs. Jag hade alltså god tid att betrakta landskapet på båda sidor om järnvägen. Det är till sin natur tämligen enformigt, men i närheten av den gamla staden Camaguey förändrar det sig och blir mera idylliskt. Skogen får ett parkliknande utseende, och på de öppna gläntorna beta talrika boskapshjordar. De träd, som ge landskapet dess karaktär, äro royal palm och ceiba. Man fäster sig vid det senares ljusa lövverk och eleganta form, men då och då verka som kontrast tunga mahognyträd, ceder och många andra trädslag. Allteftersom vi avlägsna oss från Camaguey och gå söder ut blir landskapet åter mera enformigt. Ändlösa sockerrörsfält utbreda sig på båda sidor om järnvägen. Vi passerade också flera sockerfabriker, där arbetet med krossningen som bäst pågick. Vi voro nämligen mitt inne i skördetiden.

Det är påfallande att sockerfabrikerna ligga längs utmed centraljärnvägen. Detta beror på att det, då sockerfebern kom till Cuba, bland amerikanska företagare uppstod en spekulationsyrsel att anlägga sockerplantager och råsockerfabriker. Ofta skedde det med otillräckligt kapital och före-

tagarna placerade sina plantager och fabriker längs utmed järnvägen för att spara anläggningskostnaderna för en hamn vid kusten och järnvägsförbindelsen över sockerrörsfälten till denna. Men detta är något som nu hämnat sig. De bolag, som ligga vid järnvägen, få betala 60 cents à 1 dollar per säck för transport till hamnen, under det att sådana bolag, som ligga nere vid havet, alldeles slippa ifrån denna kostnad, frånsett räntan på hamnanläggningen. Litet längre fram sökte staten förhindra trafik på sockerbolagens enskilda järnvägar för att Cubas centraljärnväg skulle kunna gynnas. Den s. k. Tarafalagen ville alldeles förbjuda råsockertransport på egna järnvägar, men genom underhandlingar i Newyork 1925 blev en modifikation genomförd. De privata hamnarna fingo fortsätta med sin verksamhet men med förbehåll att det icke skulle få byggas några nya sådana hamnar.

På kvällen anlände jag till Alto Cedro, där jag bytte tåg, och efter en timmes färd var jag framme i Herrera, en liten station före järnvägens slutpunkt i Bañes. Jag möttes där av chefen för Central Prestons anläggning vid Nipe Bay mr W. W. Schuyler, och efter ungefär en halvtimmes färd på bolagets privata järnväg anlände jag till Central Preston, där jag kunde se väldiga fabriker utbreda sig i månskenet vid havsstranden och längre upp på stranden bolagets vidsträckta villastäder. Vi begåvo oss genast till mr Schuylers eget hus.

Det var första gången jag hade tillfälle att vistas i ett vad engelsmännen kalla "shrined house" eller som jag översätter det "kringskärmat hus". Termen förefaller kanske litet främmande, men belyser dock vad jag menar. Boningshuset ligger nämligen som en kärna omgivet av stora verandor, vilkas öppna partier äro täckta med skärmar av ett fint metalltrådsnät. När man ligger i sitt sovrum på natten, har man alla dörrar öppna och nattvinden svalkar ljuvligt in genom nätet. Samtidigt råder en viss mystisk stämning, i det

Sockerrörsfält, Central Boston.

Motorharven i gång på fältet.

att månskenet endast svagt kan sila igenom och man tycker sig omgiven av djupa skuggor.

Jag mottogs vid supén av mrs Schuyler och mrs Mitchell, gift med den assisterande chefen i Bañes, en förtjusande amerikansk fru, helt ung och med livliga botaniska intressen. Hon hade studerat botanik vid Harvarduniversitetet och upptäckt en hel del nya arter på sina expeditioner bland annat i Honduras. En av de förnämsta nyheterna hon där upptäckt har erhållit namn efter henne.

På sockerplantagerna, liksom överhuvudtaget på landet i tropikerna, ja även i städerna, börjar livet mycket tidigt. Redan klockan 6 på morgonen skulle vi stiga upp och klockan 7 skulle första frukosten vara undanstökad. Jag begav mig ut under ledning av mr Trinler, souschef i Preston, som i detalj förevisade fabriken med alla dess väldiga komplexer. Preston tillverkar omkring 750,000 arrobas per dygn (= 8,625 ton). Säckarna föras omedelbart till maga-

Typiska moderna arbetarbostäder i Bañes.

sinen för att inlastas på bolagets ångare, som föra dem vidare till raffinaderierna i Boston i Förenta staterna.

Arbetarna betalas för arbete ute på fälten per styck eller med andra ord per ackord. En vanlig grovarbetare kan beräkna sin inkomst eller lön till 1,40 dollar om dagen, men en yrkesarbetare förtjänar betydligt mera. En svårighet för sockerbolagen är, att de icke kunna hålla jämn drift hela året om. Som det nu är, pågå skörd och malning endast mellan 6 och 7 månader, under vilken tid arbetsstyrkan på Central Preston och Central Boston tillsammans uppgår till omkring 18,000 för att under årets övriga månader sjunka till 10,000. De 8,000 extra äro säsongarbetare, negrer, som förr införskrevos från Jamaica men numera mest från Haiti. Dessa senare negrer tala bruten franska, ett minne från den tid då ön var fransk koloni.

Renhållningen i arbetarbostäderna och på gatorna är mönstergill, och det är högst egendomligt att iakttaga att några insekter alls icke förekomma. Myggorna har man helt och hållet utrotat, och getingar och flugor äro sällsynta. För min del har jag knappast sett en enda fluga på Cuba, men detta betyder dock icke att insekter icke skulle kunna leva där. Tvärtom bör det påpekas, att biodling, som bedrives i stor skala, är en inbringande näringsgren.

Under min färd på bolagets järnväg ute på sockerrörsfälten kom jag till en liten plats, där för ett par år sedan gått en malariaepidemi. Då bolaget behövde arbetsplatsen, sanerades den och där förekommer numera ingen malaria alls. Malarian utrotas på det sättet, att gatorna i städerna och byarna byggas av cement. Vattnet får rinna bort i rännilar likaledes av cement och så fort vattnet stockar sig vare sig på gatorna eller ute på fälten begjutes vattnet med bensin och parisergrönt. Man ser också litet varstädes arbetare gå omkring med pytsar, fyllda med bensin, som de hälla ut på lämpliga ställen. Genom bensinen dödas moskitos-

Farmarhyddor från gamla tider.

larverna, av vilket slag de än må vara, och även andra insektslarver tyckas få stryka med.

Jag besökte sjukhuset i Central Boston med dess operationssalar, allmänna salar och enskilda rum, och man måste säga att det med avseende på snygghet, elegans och hygienisk noggrannhet skulle vara svårt att finna bättre organiserade anstalter i Europa.

Sockerrörsplanteringarna liksom för övrigt United Fruit's bananplanteringar i Guatemala och på andra ställen äro fördelade i olika distrikt med en förvaltare eller uppsyningsman, en s. k. colono, ansvarig för vart och ett av dem. Alla dessa förvaltare ha farmaceutisk utbildning och även så mycken medicinsk kunskap, att de kunna taga hand om behandlingen av enkla medicinska fall. Det åligger dem att bestämma om en arbetare är så sjuk, att han skall skickas till sjukhus. Förvaltaren besöker varje arbetslag åtminstone varannan dag och gör då och då hygienisk inspektion i arbetarnas bostäder. Alla fall av dysenteri skickas genast till sjukhus. Överläkaren och hans assistenter göra också talrika besök hos lokalförvaltarna och inspektera arbetslagen med kort tids mellanrum. Systemet att kontrollera arbetslagen är mycket effektivt och tillförsäkrar de sjuka arbetarna hastig behandling, vare sig de vilja det eller icke. Bolaget måste självt taga ansvaret för den medicinska omvårdnaden, ty gjorde det icke det, skulle det vara omöjligt att förmå infödingarna att söka sjukhjälp annat än i extrema fall.

Jag lunchade hos souschefen Trinler i hans villa, likaledes ett "kringskärmat" hus med härlig trädgård, liggande vid villastadens huvudgata, bestående av en praktfull palmallé och häckar av bougainvillea, vars blommor här bli mycket praktfulla.[1] Den vanligaste färgen är något mitt-

[1] Själva blommorna hos arterna av det i det tropiska Amerika inhemska samt ofta i Medelhavsländerna och i växthus i nordligare länder, även Sverige, odlade sl. Bougainvillea äro små, oansenliga, gula eller vitaktiga, och det är de strax under blomställningen sittande svepebladen, som äro praktfullt färgade.

emellan violett, rött och blått, men man får också se skiftningar i djupare purpurfärg. Omedelbart efter lunchen satte vi oss åter på motortrallan och det bar ut över de ändlösa sockerrörsfälten. Båda fabrikerna äga flera hundratusentals tunnland, men för närvarande odlas för Prestons räkning blott omkring 50,000 och för Central Bostons omkring 40,000 tunnland.

Som jag redan omnämnt, administreras bolagets område på det sättet att det är indelat i distrikt, men bolaget inköper också sockerrör från enskilda sockerrörsplantager, om också icke i så stor omfattning som de flesta andra cubanska sockerbolag. Bland colonos fanns också en svensk, vid namn Tärnblom, som ursprungligen varit med om grundandet av den svenska kolonien i Bayate.[1] Jag träffade händelsevis hans fru, som var göteborgska, och hon förklarade, att de voro nöjda och hade det bra.

Det var en ganska tröttsam färd, innan vi kommo fram till Bañes, där bolagets administration för Boston har sitt huvudkvarter. Villastaden i Bañes grundades på den tiden, då United Fruit försökte plantera bananer på Cuba. Man försökte nämligen först med odling av sådana. Men bolagets ledning fann snart, att bananer icke utvecklade sig bra på Cuba, och ansåg det därför klokast att slopa bananodlingen. Detta var anledningen till att bolaget där kom att slå sig på sockerrör.

Den första sockerfabrik, som byggdes, var i Boston, som ligger mittemot Bañes tvärsöver Bañes Bay. För att komma dit måste man fara omkring viken på järnväg eller också tvärsöver vattnet i motorbåt. Bañes Bay är vackrare än Nipe Bay, där Preston är beläget. Här skulle man nästan kunna tro sig vara i Stockholms skärgård. Det verkade som en sluten fjärd, påminnande om Baggensfjärden, med inloppet så trångt, att man icke ser det förrän man är ända inpå det.

[1] Se närmare kap. 17, sid. 304 o. f.

Polofältet med mr Harty's "kringskärmade" hus i bakgrunden.

Det var tämligen sent på dagen, då jag tillsammans med Bostonanläggningarnas chef mr Harold Harty anlände till Bañes, men det sociala livet var ännu i gång. Vi besökte sjukhuset, som visserligen icke är fullt så modernt som i Preston, men hade fördelen av en vackrare omgivning, en gammal park med flera paviljonger. Parkanläggningarna äro större och gatorna i Boston rikare planterade än i Preston, kanske närmast beroende på att Boston varit längre under kultur. Jag besökte klubbhuset med stora matsalar för tjänstemännen samt sällskapsrum och danshallar. I klubbhuset fanns också en ungkarlsvåning, där de tjänstemän, som icke voro gifta, kunde få inackordering. Bolaget har anlagt stora tennisbanor, polobana och golflinks. Innan vi gingo in beskådade jag tillsammans med mr Harty en stund hur unga adepter övade sig i polospelet, ridande på hästar, som bolaget uppföder och säljer för en billig penning till tjänstemän, som vilja begagna sig av dem.

Mittemot mr Harty's bostad ligger ett stort department-store. I Preston och Boston och på många andra ställen

Kontorsbyggnad mittemot department-store i Bañes.

har bolaget uppbyggt stora varumagasin, vanligen endast i en våning men i Preston och Boston med betydande golvytor. Här säljer bolaget alla slags varor från enklare matvaror till raffinerade lyxartiklar. Men det är icke fråga om något slags kooperation eller uteslutande försäljning till bolagets tjänstemän och arbetare utan vem som helst har frihet att köpa. Bolagets department-store i Bañes t. ex. begagnas därför lika mycket av den närbelägna staden Bañes' invånare som av bolagsstadens. Mr Harty bor i ett förtjusande "kringskärmat" hus, där jag dinerade med mr Harty och mr Mitchell. Harty är engelsman och gift med en skotska.

Som naturligt var, diskuterade vi sockerfrågan, som för närvarande i hela världen genomgår en allvarlig kris. Internationella underhandlingar ha pågått för procentuella inskränkningar i produktionen både beträffande sockerrör

och betor. En sådan överenskommelse hade för en tid varit gällande, men frågan var om Cuba vidare skulle gå med. United Fruit's alla ledande män voro bestämt emot varje produktionsinskränkning. De voro övertygade om att ifall handeln vore fri, skulle rörsockerindustrien ovillkorligen slå ihjäl betsockerindustrien. De anförde därför också mycket vägande skäl. Rörsockerindustrien erhåller t. ex. sitt bränsle alldeles gratis genom att använda det sockerfattiga avfallet, s. k. bagass, som pressas till briketter. Denna bagass erhålles i så stor myckenhet, att den icke blott räcker till att täcka sockerfabrikernas hela bränslebehov, utan det uppstår också ett överskott, som kan magasineras eller försäljas. Vid tiden för mitt besök voro bränslepriserna dock så låga, att det icke lönade sig att sälja bagassen, varför överskottet fick ligga för framtiden.[1]

En annan fördel för sockerrörsindustrien äro de låga arbetslönerna. Ser man närmast på United Fruit's fabriker, så intaga de en mycket gynnad ställning därigenom, att de ligga vid havsstranden och sålunda icke behöva anlita järnvägstransport. Det kan också förtjäna påpekas, att icke blott United Fruit utan också de övriga cubanska sockerfabrikerna börjat överväga möjligheten att anlägga raffinaderier på Cuba, varigenom man skulle kunna exportera den förädlade slutprodukten och därigenom spara frakt. För närvarande finnes på Cuba endast ett litet raffinaderi, anlagt av chokladfabrikanten Hershey vid hans råsockerfabrik i närheten av Matanzas.

För någon tid sedan diskuterades ett förslag, som gick ut på en inskränkning av sockerproduktionen med 50 procent. Skulle en sådan inskränkning komma till stånd, något som man dock icke torde ha anledning befara, skulle det för United Fruit's sockerfabriker på Cuba betyda en stor förlust. Försäljningspriset är för närvarande på marknaden

[1] Angående sockerrörsplanteringar och kostnaderna för dem se kap. 11, sid. 162—168.

2,5 cents per engelskt skålpund (= $^1/_2$ kg.), men produktionskostnaderna ställa sig betydligt högre. De beräknas för närvarande till 3 cents per engelskt skålpund. Skulle med nuvarande löneförhållanden United Fruit köra för fullt med sina maskiner, skulle socker vid dess fabriker kunna produceras till omkring 2 cents per engelskt skålpund och skulle alltså med nuvarande låga sockerpriser lämna överskott.

En olägenhet vid United Fruit's råsockerfabriker liksom övriga sockerfabriker är den omständigheten, att fabrikationen nödvändigtvis måste ske i säsonger. Sockerfabrikerna kunna endast, såsom redan påpekats, arbeta 6 à 7 månader om året med full kapacitet, nämligen under skördetiden. Undersökningar pågå därför i syfte att möjliggöra drift hela året genom upptagande av annan plantering, närmast då sisalhampa. Planteringen därav är redan en lönande industri på Cuba i närheten av Matanzas, dit sisalhampan blivit införd från Yucatan i Mexico. Sisalfibern erhålles av en agaveart, kallad hennequin, som lämnar en god produkt, men dock icke är fullt jämförlig med manillahampan, som fås av den bananväxten närstående Musa textilis. United Fruit's chefer ansågo emellertid att den cubanska produktionen av sisalhampa för närvarande icke var av så hög kvalitet som önskvärt, och de ville därför icke anlägga några större planteringar, förrän de voro förvissade om att kunna föra i marknaden en bättre produkt.

Följande morgon den 2 mars stego vi som vanligt upp klockan 6, och efter första frukosten startade vi omedelbart. Vid hamnen träffade jag bolagets hamnkapten Halvorsen, som är norrman. Han hade levat här ute i tio år och befann sig vid bästa hälsa. Vi foro i den härliga morgonbrisen över sjön till Boston, där vi mottogos av direktören och som hastigast gingo igenom fabrikerna, vilka i det närmaste hade samma tekniska utrustning men voro något mindre än anläggningarna i Preston. Men snart sutto vi

åter på järnvägen och foro ut över sockerfälten. Det var ändlösa vidder, och vi passerade det ena sockerbruket efter det andra, där cheferna alltid voro ute och välkomnade oss. Vi passerade Tataco, Chaparra och Delicias och kommo slutligen ner till järnvägsstationen San German, där jag tog nattåget upp till Havanna. Den senare delen av motorfärden över sockerfälten var mindre enformig. Vi passerade då höga och pittoreska bergformationer. Det är där de berömda cubanska järnmalmsgruvorna ligga, som innehavas av amerikanska ståltrusten. I samma berg finnas också andra värdefulla gruvor, där mangan och krom brytas, om också icke i större omfattning.

Sjunde kapitlet.

HOS CUBAS FRÄMSTE KIRURG.

Ett besök på en typisk kreolsk finca.[1]

En del av intrycken under mitt studiebesök på Cuba kunna behandlas objektivt. Andra däremot måste återges som man fått dem, individuellt som en skildring ur verkligheten. Bland de bekantskaper jag gjorde på Cuba var en av de intressantaste professor José G. Casuso, Cubas mest berömde kirurg, till vilken jag hade ett introduktionsbrev från min bror, professor Einar Key, som träffat honom på en kirurgkongress i Baltimore, där de tyckas ha funnit varandra. Professor Casuso har tillsammans med en kusin, dr Gabriel Casuso, byggt ett eget sjukhus, Clinica Casuso, som var en mycket tilltalande anläggning. Institutet äger en stor röntgenavdelning och en avdelning för radiumbehandling. Båda läkarna voro mycket vänliga och mottogo oss med öppna armar. En syster till Gabriel Casuso, som var änka, förestod en del av sjukhusets förvaltning.

Som ett historiskt intressant moment kan nämnas, att huset ägts av deras farfars far, som på sin tid var Cubas förnämste kirurg och införde den antiseptiska behandlingen på Cuba. Av familjens medlemmar hade de flesta varit läkare och några av dem hade haft sitt huvudkvarter på denna plats, där kusinerna uppfört sin moderna klinik. Från

[1] Hacienda betyder på spanska egentligen förmögenhet och finansväsen. Ministerio de hacienda betyder finansministeriet. I dagligt tal betecknar hacienda en stor egendom och hacendado betyder godsägare. I Västindien och Centralamerika begagnas emellertid mest ordet finca, som också betyder lantgods, för att beteckna en plantage eller ett större gods med jordbruk inom en eller flera branscher.

gamla tider existerade ännu några få reliker, så t. ex. ett par ståtliga dörrar av hardwood. Som en kuriositet från vårt besök på sjukhuset kan nämnas, att jag där presenterades för en gammal cuban, som opererats för någon ofarlig åkomma av professor Casuso. Han var över 94 år gammal, vilket icke någon människa kunde föreställa sig, då han såg ut som en man i 50—60-åren och hans handtag var kraftigt som en atlets. Professor Casuso anförde honom såsom ett demonstrationsexempel på det hälsosamma klimatet och den cubanska rasens livskraft.

Några dagar senare blevo vi genom professor Casusos förmedling inbjudna till hans svåger, mr Roque, som äger en farm icke långt från kusten sydväst om Havanna. Det är samma väg, som, om man fortsätter, leder till det berömda tobaksdistriktet Piñar del Rio. Det är en ståtlig, modern chaussé, vars närmaste mål är den lilla staden San Antonio de los Baños. Vägen är på alla sidor omgiven av kullar. Berg kan man knappast kalla formationerna, då de i allmänhet äro skog- eller gräsbevuxna och aldrig stiga till någon mera imponerande höjd. Den stora bilchaussén var väl underhållen, delvis kanske tack vare den omständigheten, att presidenten, general Gerardo Machado, bredvid densamma äger en stor hacienda, Doña Juana, som vi foro förbi och där han håller på att utveckla ett mönsterlantbruk. I närheten av presidentens egendom ligger också en Estacion Agronomica, d. v. s. en av statens lantbruksskolor, en odling som också sträcker sig över stora områden.

Under en härlig färd i den svala morgontimmen foro vi förbi en massa lantgårdar och villor, ävensom flera ståtliga sanatorier, sådana som man knappast ser någon annanstans än i närheten av Havanna. Bland dessa må nämnas Esperanza, ett av staten ägt sanatorium för tuberkulösa, samt ett ålderdomshem, tillhörande en av de stora klubbarna, som när vi åkte förbi skymtade mitt i en vidsträckt trädgårds- och parkanläggning.

Parti av trädgården till Clinica Casuso, Havanna.

Slutligen passerade vi Santiago de las Vegas, en spansk stad i miniatyr från kolonialtiden med sin lilla plaza och fyrkantiga parkanläggning i centrum. Strax därpå anlände vi till Finca San José, som var målet för vår färd.

Själva boningshuset var en typisk spansk gård från förra århundradet med breda verandor och de öppna sällskapsrummen i mitten. På baksidan lågo två flyglar med sovrummen. Dessa jämte badrummen lågo öppna för alla vindar. Det fläktade lätt överallt och man hade ett behagligt

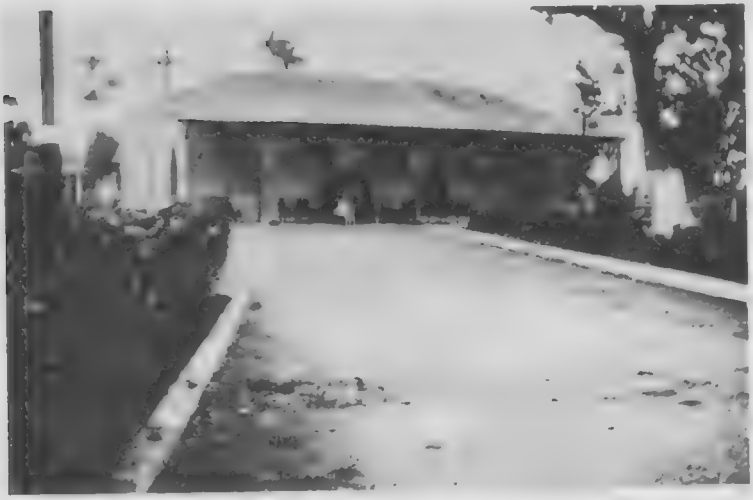

Corps de logiet på Finca San José.

intryck, trots den starka värmen. Egendomen ligger rätt högt och där råder aldrig fullständig vindstilla. Även de varmaste dagar blåser särskilt om kvällarna vinden ganska kraftigt från havet. Byggnaden verkar också invändigt sval och skinande ren som ett badrum. Liksom nästan överallt på Cuba och i Centralamerika voro golven belagda med i olika mönster målade glaserade cement- eller kakelplattor.

Runtomkring kunna vi betrakta den härligaste tropiska natur. Vegetationens mest uppseendeväckande medlemmar äro de ståtliga royal palms (*Oreodoxa oleracea*), som överst på sina högväxta, monoliter liknande stammar bära yviga bladkronor. Man förbiser lätt som utlänning, till en början åtminstone, att det finns otaliga andra palmsorter, som växa blandade med denna. Men dessa palmer äro små, såsom t. ex. kokospalmen, och bli därför ofta förbisedda i sin ståtliga omgivning. Vidare förekomma fikonträd, präktiga mangos och det lummiga ceibaträdet. Vi hade icke intryck av att landskapet var fattigt på träd, ehuru den

Ceibaträd vid Finca San José.

stora orkanen 1926 här liksom nästan över hela Cuba åstadkommit stor förödelse och nedblåst hela skogar särskilt av royal palm.

Ett stycke längre bort från corps de logiet ligga vidsträckta grönsaksodlingar, där de flesta ätbara vegetabilier i världen växa. Farmen vimlar av djur; en man kommer ridande på en häst, en annan på en mulåsna, och talrika hundar av olika raser hälsa oss högljutt välkomna. Det be-

drives också svinavel, och man ser här och där de allra sötaste små svarta grisar.

Själva byggnaden torde vara ett typiskt exempel på en större cubansk herrgård. Vad möblerna beträffar äro de koloniala, d. v. s. de äro tillverkade på Cuba av mahogny eller annan hardwood och kopierade efter spanska möbler från kolonialtiden. Detta torde vara typiskt för hela Centralamerika och större delen av Sydamerika. Även i Guatemala finner man sådana på platsen tillverkade möbler. Europeiska moderna möbler införas endast sällan och då för särskilda ändamål, helt naturligt alldenstund de europeiska träslagen icke äro varaktigt hållbara i tropikerna. Mahogny, valnöt och annan hardwood stå sig däremot genom tiderna lika gott som någon metall.

I Havanna ser man färre av de gamla spanska kolonialhusen än i den cubanska landsorten, såsom t. ex. i Matanzas, vilken stad vi även besökte. Privathusen i Vedado ha visserligen luftiga och höga rum samt väggar och golv av marmor- eller cementplattor och äro omgivna av trädgårdar, men de ha sällan den spanska typen, som är ett fyrkantigt hus med några få fönster åt gatan, skyddade av starka järngaller och stängda med täta luckor, med rummen liggande runt kring en öppen gård, en s. k. patio.[1] Några villor, som vi sågo, voro ett slags modifikation av denna spanska byggnadstyp, såsom t. ex. svenske generalkonsuln Arnoldsons villa i Vedado, som hade en härlig trädgård med mangos och talrika blomsterväxter.

Men låtom oss återvända till farmen. Vi hade icke väntat länge, förrän professor José Casuso själv med fru infann sig i bil. Han var iklädd tropisk fantasidräkt jämte mexikansk hatt med breda brätten och vid sidan ett gammalt antikt svärd, som han gjort om till en machete (skördekniv). Professor Casuso är en av de mest sympatiska och imponerande personligheter man kan träffa. Han är ivrig

[1] Se närmare Guatemala City och dess befolkning sid. 195 o. f.

Cubanskt landskap.

patriot av den gamla kreolska stammen och talar med stor hänförelse om sitt land. Säkerligen finns på botten en viss bitterhet över det nordamerikanska inflytandet, men han framhåller med stolthet, att om också den politiska rörelsefriheten på Cuba är inskränkt, är Cuba likväl friare än Förenta staterna själva. Här får var och en sköta sig själv. Cubanen får ha vilka religiösa och kulturella åsikter som helst, under det att amerikanen alltid måste tillhöra ett kyrkosamfund och vanligen, även om han är aldrig så irreligiös, varje söndag måste gå i kyrkan, ifall han vill gälla som en solid och aktningsvärd samhällsmedlem. Icke heller besväras Cuba av några Daytonprocesser, spritförbud och andra dumheter.

Vi samlas snart i matsalen för att äta lunch. Det serveras uteslutande cubanska rätter, mest bestående av ris, bönor, bananer, majsbullar, kyckling och kompott av guajava eller frukterna av guavaträdet (*Psidium pomiferum* m. fl.), var-

av tillagas kompott, men som också äro mycket omtyckta i form av marmelad och gelé.

I detta sammanhang kan det kanske vara av intresse att nämna några ord om det tropiska köket. Europeiska resande, som begiva sig till tropikerna, vänta sig i allmänhet en mångfald av nya frukter eller andra kulinariska överraskningar. Men de få ofta erfara en besvikelse. Den tropiska kökskonsten är numera mycket internationell och på de stora hotellen ganska lika överallt. För den, som skall föra en mer eller mindre bestämd diet, yppa sig dock en del svårigheter, när man reser i de tropiska länderna. En viss enformighet råder. Det är särskilt i Centralamerika och Sydamerika på de flesta ställen ont om god fisk och vitt kött. Oxkött är däremot alltid möjligt att skaffa. Vill man äta vitt kött, får man nöja sig med höns och kyckling, som alltid ha en framstående plats på den tropiska matsedeln. Utmärkta ägg och grönsaker stå alltid till buds. Vad angår frukter, fingo vi naturligtvis smaka på en mängd för oss nya saker. Så t. ex. alligatorpäron, papaya, en frukt som påminner om melonen men har en mera bitter smak och är rik på pepsiner, mango, kokosnötter, plataner och brödfrukt.

De flesta frukterna vill dock en europé knappast sätta lika högt som grapefruit, apelsin och mandarin. Överhuvudtaget måste man vänja sig vid de tropiska frukterna för att kunna sentera dem riktigt. Mangon, som särskilt av inbyggarna i tropikerna anses vara en av de förnämsta frukterna, är mycket besvärlig att äta. Köttet sitter fast kring en stor stenhård kärna och många stöta sig på en lätt terpentinsmak, som är det första intrycket, då man biter i frukten. Man serveras ofta ännu gröna bananer, som äro kokta eller stekta och ersätta bröd. En annan fin läckerhet är casavaroten, som efter att ha blivit hårt pressad för att få bort vattnet rullas i flata skivor. Efter en tillsats av något smör

Typisk negerhydda på landsbygden.

gräddas dessa i ugn och lämna en färdig produkt som påminner om det allra delikataste vetebröd.

Men det är tid att äta lunch. En cocktail, bestående av apelsinsaft med tillsats av litet rom, väckte mycken anklang, men till måltiden dracks det mest vatten. Efter lunchen spelades det på grammofon och några yngre medlemmar av sällskapet sökte också visa huru den vanligaste cubanska dansen, kallad Son, skulle dansas.

Tiden för uppbrott var inne. Vi sätta oss i bilarna och fara upp till en liten finca, som ligger högt på en kulle. Professor Casuso håller här på att bygga sig en villa, som ännu icke är halvfärdig. Det är meningen, att den skall bli byggd uteslutande i gammal cubansk stil och av det material, som lantbefolkningen brukar använda, nämligen väggarna av palmstammar och taken av torkade palmblad. Vi ha en härlig utsikt från denna höga punkt. Solen är nu på nedgående och vi inandas med förtjusning den svala

havsbris, som sveper över den rika myllan. På vägen till professor Casusos farm stannade bilarna vid ett minnesmärke, som blivit rest över general Maceos grav. Här fotograferades hela sällskapet stående framför monumentet.

Vi fortsätta sedan i våra bilar färden till staden efter en i allo angenäm och lärorik dag på en typisk gammal cubansk herrgård.

Åttonde kapitlet.

DE CENTRALAMERIKANSKA STATERNA.

Historisk-geografisk översikt.

Under kolonialtiden bildade de nuvarande centralamerikanska staterna ett område, ur vilket sedermera de fem staterna Guatemala, Honduras, Salvador, Nicaragua och Costa Rica uppkommo. Ända tills amerikanerna före byggandet av Panamakanalen lade beslag på Panama, tillhörde det Colombia och har därför aldrig räknats till Centralamerika. Hela det centralamerikanska området gick under den koloniala epoken under namnet generalkaptensguvernementet Guatemala, och de nuvarande småstaterna betraktades som provinser. Utvecklingen i Centralamerika blev efter den spanska erövringen en helt annan än i de övriga spanska kolonierna, beroende på, att de centralamerikanska staterna icke äga några stora eller alltför lätt tillgängliga guld- och silverfyndigheter. Vanliga äventyrare, som bara sökte efter ädla metaller, ville därför icke slå sig ned i Centralamerika. De kolonister, som Spanien sände dit, voro i stället jordbrukare och ämbetsmän, de flesta av ädel börd. Vad Spanien här åstadkom var jordbrukskolonier. Följden därav blev bland annat, att den ursprungliga indianska befolkningen icke kom att lida så mycket under trycket som t. ex. aztekerna i Mexico och inkas i Peru. Under de omkring trehundra år, som de spanska erövrarna besutto Centralamerika, tjänade de centralamerikanska kolonierna två syften, det ena framställning av tropiska jordbruksalster, det andra att utgöra transitoland för varutransport från

Stilla havet till Karibiska havet. Läget var därför ungefär detsamma som nu, sedan Panamakanalen kommit till, i det att Centralamerika fortfarande behärskar en av världshandelns viktigaste vägar.

Centralamerika gränsar i norr till Mexico och i söder till Panama, och alla dess fem länder ligga inom det tropiska området, norr om Sydamerika men söder om Cuba och Jamaica. Sammanlagt ha de fem centralamerikanska staterna en längd av 960 km. och en bredd varierande mellan 120 och 400 km. Den ringa bredden gör, att nästan varje punkt inom detta rika territorium kan, om man utgår från kusterna, uppnås på några få dagar, stundom på några få timmar, när järnväg eller automobil står till förfogande. Den näset genomskärande bergskedjan, den s. k. Cordilleran, är jämförelsevis låg, så att byggandet av vägar över densamma icke drager alltför stora kostnader.

Spanska Honduras, som i norr vid ostkusten gränsar till Guatemala och har en areal av 119,787 kvkm., är den ännu i kulturellt och ekonomiskt hänseende minst utvecklade av de centralamerikanska republikerna. Befolkningen uppskattas till bortåt 650,000 eller 5 per kvkm. Landet är alltså glest befolkat, men det är karakteristiskt, att befolkningen är jämnt spridd över hela ytan och att städerna äro små.

Av större intresse än Honduras är Salvador, som ligger som i en skål mellan Honduras och Guatemala och av de centralamerikanska staterna är den tätast befolkade. Det liknar med sina kullar södra England, och dess skimrande grönska beror på en ovanligt jämnt fördelad nederbörd. Salvador är den enda stat i Centralamerika, som ligger helt och hållet vid Pacifickusten och alltså endast har förbindelse med havet på västra sidan. Arealen utgör 34,126 kvkm. med ett invånarantal av 1,525,000 eller 45 per kvkm.

Liksom i Honduras är befolkningen ganska jämnt spridd över landsbygden, och huvudstaden San Salvador har icke

Karta över Centralamerika och Panama. En föreställning om storleken lämnar den till jämförelse vidstående kartan över Sverige.

mer än 80,000 invånare. Befolkningen är starkt spanskbetonad, men det förekommer någon liten uppblandning med indianskt blod. Både de rena spanjorerna och mestiserna äro emellertid duktiga jordarbetare, och Salvador är den enda centralamerikanska stat, som har ett överskott av vit eller lätt färgad arbetskraft. Jorden står under hög kultur, och priset på jordegendomar är därför högre än t. ex. i Guatemala, Honduras och Nicaragua.

Nicaragua är icke något litet land. Det har en areal av 127,428 kvkm. och är sålunda ungefär lika stort som England, men befolkningen uppgår endast till 640,000 mot Englands 35 millioner. Klimatet är hett vid kusterna, men tempererat på högslätterna. Nicaraguas största märkvärdighet är de två stora sjöarna Nicaragua, som är 147,2 km. lång och 54,4 km. bred, och Managua, som är 51,2 km. lång och 25,6 km. bred. En 24 km. lång flod förenar de båda sjöarna. Nicaraguasjön är den största samling av sötvatten, som finnes på de amerikanska kontinenterna söder om de kanadensiska sjöarna och norr om Titicaca. Dessa båda stora sjöar ha givit nordamerikanerna anledning att genom Nicaragua planera anläggning av en dubblettkanal till Panamakanalen. År 1914 betalade Förenta staterna 3 millioner dollars för en option, som gäller i evig tid och för varje kanal, som kan komma i fråga att byggas genom Nicaragua, med rättighet att uppföra fästningsverk till skydd på båda sidorna av den blivande kanalen. Det är byggandet av denna kanal, som nu blivit en högaktuell fråga och säkerligen utgjort den förnämsta anledningen till de upprepade inblandningar, som skett från Förenta staternas sida i Nicaraguas inre politik.

I motsats till Nicaragua är Costa Rica ett land av ringa omfattning med en areal uppgående till 59,570 kvkm. och en befolkning av endast 460,000. Landet saknar dock icke betydelse, i det att det är väl odlat och har en högt bildad stadsbefolkning, som står i livlig kulturell förbindelse med utlandet.

*

Den mest betydande av de centralamerikanska staterna är Guatemala, och det är därför också helt naturligt att det under kolonialtiden betraktades som huvudstaten och de andra staterna som provinser. Guatemala begränsas i norr av Mexico och brittiska Honduras. Övriga angränsande län-

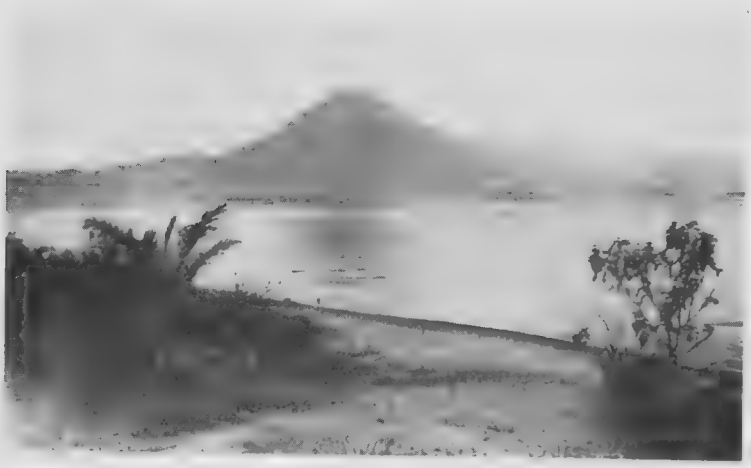

Strandparti vid sjön Atitlán.

der äro i söder spanska Honduras vid ostkusten och Salvador i söder vid västkusten. Just där Guatemala gränsar till Mexico gör den nordamerikanska kontinenten ett knä, varför Guatemala till skillnad från Mexico får en nordkust och en sydkust, den förra vid Karibiska havet, den senare vid Stilla havet. Landet har en areal av 109,724 kvkm. Befolkningen uppgick enligt senaste folkräkning till 2,004,200 eller omkring 17 per kvkm. "Innan Gud i sin välvilja", skriver en amerikansk författare, "här placerade de vita spanjorerna och före dem indianerna, uppbyggde han detta land, som bjuder den resande några av jordens vackraste scenerier."

Guatemala är nästan diagonalt genomskuret av Cordillerernas bergskedja, som på den karibiska sidan långsamt stiger uppåt i platåer av utomordentlig fruktbarhet. Högländerna ha alltsedan Guatemalas upptäckt varit världsbekanta för sin underbara skönhet. Bergskedjan, som genomkorsar landet, är starkt veckad, och dess högsta spetsar stiga till mer än 10,000 fot över havet. Mellan de långa bergs-

ryggarna ligga platåer på olika höjdnivåer och med hälsosamt klimat och kyliga bergssjöar. På Stillahavssidan äro sluttningarna brantare, erbjuda den yppersta jord och äro genomdragna av vattenrika floder. På platåerna ligga de tyska kaffeplantagerna, men stora områden äro ännu oexploaterade. Slättlandet nere vid kusten är delvis skogbevuxet och mycket bördigt men har först på senaste tiden börjat läggas under kultur.

På grund av sina långa kustlinjer äro de centralamerikanska länderna lätt tillgängliga, och av alla de tropiska områden, som för närvarande vänta på exploatering, äro dessa länder de mest omväxlande och erbjuda utvecklingsmöjligheter av mycket olika slag. En svårighet är emellertid att mellan de olika länderna finnas så gott som inga landsvägar. Varje land har därför levat ett mycket isolerat liv och haft mycket liten ekonomisk och kulturell beröring med sina närmaste grannar.

Odlingsmöjligheterna äro i de olika länderna nästan desamma. Jämte de bördiga kuststräckorna erbjuda högländerna stora odlingsbara platåer. Stundom, liksom i Nicaragua, sönderfaller höglandet dock i småslätter, så att jordbruket måste fördelas i smärre enheter.

Det är ungefär samma produkter, som växa i alla staterna, men kulturen är till sin intensitet mycket ojämnt utvecklad, närmast beroende på större eller mindre företagsamhet. I allmänhet saknas tillräckligt kapital för jordbrukets utveckling, som annars synes ha obegränsade möjligheter. En flyktig översikt av de viktigaste förekommande jordbruksprodukterna torde här vara på sin plats. Majs samt röda och svarta bönor växa i alla länderna. Vete odlas huvudsakligen i Guatemala, Costa Rica och Salvador. Ris förekommer i större omfattning i Guatemala, Salvador och Nicaragua, men Costa Rica importerar sitt risbehov från Salvador. Sockerrör finnas i alla länderna men i allmänhet icke av större omfattning. Bananplanteringarna äro

mycket vidsträckta på ostkusten men saknas på västkusten. I Tiquizate, en farm på Guatemalas västkust, förberedes en större bananplantering, som alltså blir den första större vid Stilla havet.[1] De stora bananplanteringarna äro för närvarande koncentrerade till ostkusten av Costa Rica, Honduras och Guatemala, under det att Nicaragua så gott som saknar bananindustri. Kaffe[2] växer i hela Centralamerika men först och främst i Guatemala, Salvador och Nicaragua. Bland andra viktiga artiklar må nämnas chicle (tuggummi), kautschuk samt perubalsam, som erhålles från det i Salvador inhemska trädet *Myroxylon pereirae* och fått stor användning såsom läkemedel och inom parfymindustrien. Inom parentes må anmärkas, att perubalsam trots namnet icke växer i Peru. Färgstoffer såsom indigo (blått) och cochinill (purpurrött) representerade under kolonialtiden stora värden. Men sedan de naturliga färgerna fått vika för användningen av de syntetiska, ha de förlorat i kommersiell betydelse. Till och med indianerna begagna numera anilinfärger för sina praktfullt färgade ylle-, bomulls- och sidenvävnader. Kokospalmer växa vilda i de flesta av de centralamerikanska staterna, men någon vegetabilisk oljeproduktion i större skala har ännu icke kommit till stånd.

En särskilt intressant artikel är kakao, som erhålles av de i kakaoträdets gurkliknande frukter inneslutna fröna (de s. k. kakaobönorna). Fordom var kakao en stor artikel i Mexico, Guatemala och övriga centralamerikanska länder, men odlas numera mest för lokal konsumtion. Från Salvador och Nicaragua utföras mindre kvantiteter, medan de förnämsta odlingarna, som förse Europa med amerikansk kakao, numera äro belägna på några av de västindiska öarna, såsom Trinidad, Martinique, Guadeloupe och Ja-

[1] Se närmare kap. 18.
[2] Se närmare kap. 15, sid. 250 o. f.

Fruktbärande kakaoträd. Frukterna sitta liksom blommorna direkt på stammen eller de tjockaste grenarna.

maica. Större kakaoplanteringar förekomma på sydamerikanska fastlandet i Venezuela och Ecuador.

Kakaoträdet (*Theobroma*) är inhemskt i det tropiska Amerika från södra Mexico, där Fernando Cortez vid erövringen av landet gjorde bekantskap med frukten, ända ned till São Paolo i Brasilien. Den viktigaste arten, som lämnar den bästa och äkta kakaon, är *Theobroma cacao* L., men också flera andra arter odlas såsom t. ex. *Theobroma bicolor* H. et B., *Theobroma glaucum* Karst, *Theobroma microcarpum* Mart. m. fl. Från Centralamerika till Väst-

Kokospalm.

indien utfördes på sin tid kakaoträdet till gamla världens tropiska länder och har flerstädes blivit föremål för lönande odling, såsom t. ex. på Filippinerna, Ceylon, Celebes och i västra Afrika. Den aromrikaste och mest närande kakaon erhålles dock fortfarande från kakaoträdet i dess ursprungliga hemtrakter. För att trivas fordrar kakaon ett varmt klimat samt stor fuktighet. Temperaturen får icke gå under plus 10 grader C., vartill kommer, att jorden helst bör vara rik på kalk och fosforsyra.

Stora skogar, särskilt av mahogny och balsa, förekomma i de centralamerikanska länderna inom tierra caliente och längre upp i bergen jakaranda, olika slag av furu, spansk ceder och cypress.[1] För tobaksodling finnas mycket lämpliga områden, liksom också för bomull, men dessa varor produceras ännu icke i större omfattning.[1]

[1] Se närmare kap. 16.

Ull är för indianerna en viktig industri, i det att de väva sina tyger av ull från höglandsfår, som äro avkomlingar av den av spanjorerna införda merinostammen. Även silkesmasken odlas liksom hennequin och sisalhampa, och i nästan alla staterna finnas olika fiberväxter, av vilka invånarna tillverka snören och tåg.

Malmbrytningen är ännu av mindre betydelse. Vissa guld- och silverfyndigheter ha varit kända sedan urminnes tider, men de ha i Centralamerika aldrig brutits i någon större omfattning. Under världskriget exporterade Guatemala krom och mangan och Costa Rica mangan, men om dessa tillgångar äro tillräckligt stora för drift under normala förhållanden, torde ännu icke vara utrett. Någon grundlig vetenskaplig undersökning av de mineralförande bergen har hittills varken i Guatemala eller i de andra centralamerikanska staterna blivit gjord. För några år sedan företogo amerikanska experter en undersökningsexpedition i Guatemalas Cordillera, men utan att finna några märkliga fyndigheter, om man undantar några större marmorförekomster. Något senare har en belgisk teknisk expedition gjort samma resa och uppges ha kommit till bättre resultat, i det den lär ha upptäckt stora silverfyndigheter i närheten av mexikanska gränsen. Gruvfyndigheter kunna väntas endast på högre nivåer; på de lägre träder grundberget aldrig i dagen, beroende på att hela landet under myllan är betäckt av ett tjockt pimpstenslager, som ej kan genomträngas. De mycket oregelbundna bergskedjorna vålla stora svårigheter vid letandet efter malmfyndigheter, i synnerhet som de i bergstrakterna boende indianerna äro mycket avogt sinnade mot främmande malmletare. Indianerna själva känna ofta till särskilt guldmalmsfyndigheter, men hemlighålla ängsligt deras existens. I Guatemala t. ex., där några sådana värdefulla fyndigheter lära finnas, påstås det, att indianerna alltid mördat de vita män, som begivit sig till de ifrågavarande trakterna för att söka utforska hemligheterna.

Sumatratobak för fröskörd, de nedersta bladen ha skördats. (Tiquizate.)

Centralamerika har, som man torde finna, alla tropikernas planteringsmöjligheter och även andra värdefulla naturresurser, men det hela är ännu så gott som oexploaterat. Endast 3 eller 4 procent av Centralamerikas jord äro under odling, och detta nästan uteslutande på högslätterna. Indianerna, som utgöra huvuddelen av befolkningen, leva i samhällen uppe i höglandet, odla sin jord och driva sina hantverk nästan alldeles som före Amerikas upptäckt. De enda stora artiklarna äro på högslätterna kaffe och på låglandet bananer, men huru litet möjligheterna ännu blivit utnyttjade, framgår bland annat därav, att kaffeplantagerna behärska högst en procent av högslätternas jord.

Härav torde framgå att i Centralamerika finnas enorma vidder, som ännu icke tagits i anspråk för något slags odling. En stor del av dessa områden är mycket väl lämpad för sockerrörsplantering. Det verkar därför högst egendomligt, när man i europeiska utredningar, som göra anspråk på sakkunnighet, vid jämförelser mellan betodling och sockerrörsodling finner uttalanden, som gå ut på att betsockerodlingarna visserligen icke kunna tävla med sockerrörsplantagerna, så länge sockerrören växa automatiskt utan omplantering, men att detta kommer att ändras, så fort man med avseende på sockerrören måste övergå till intensiv odling, d. v. s. till årlig omplantering och gödsling av fälten. Sanningen är, att det ännu så länge knappast förekommer i Västindien och länderna kring Karibiska havet, att sockerrörsfält bli omplanterade eller gödslade, ty då dessa bli utsugna, finnes fortfarande tillgång på jungfrulig jord, dit planteringen kan flyttas. De gamla sockerrörsfälten kunna sedan komma till användning för odling av andra växter. För att fastslå betydelsen av detta faktum torde det för resten vara tillräckligt att taga förhållandena på Cuba i närmare skärskådande. En av de största kännarna av Västindien, professorn i ekonomisk geografi vid Columbiauniversitetet i Newyork, J. Russell Smith, framhåller, att Cuba

Ananasplantor med mogna frukter.

med en skörd årligen av över 5 millioner ton råsocker endast tager i anspråk 5 procent av sin jordareal, under det att 80 procent av landets jord lämpa sig för sockerrörs- eller liknande planteringar. Återstående 10 à 15 procent bestå av jord uppe i bergen, där t. ex. kaffe kan planteras. Om Cuba disponerade tillräckligt kapital och arbetskraft, kunde, säger Russell Smith, landet utan ringaste svårighet producera allt socker, som konsumeras i världen.

Den vita befolkningen i Guatemala består så gott som uteslutande av avkomlingar av de gamla spanska kolonisterna, de s. k. kreolerna. Samma förhållande råder även i de övriga centralamerikanska staterna. Kreolerna äro ofta stora egendomsägare, men låta vanligen sina gods skötas av arrendatorer.

Negrer förekomma på hamnplatserna vid ostkusten och i någon liten utsträckning på United Fruit's bananplante-

ringar på samma kust. I detta sammanhang torde vara på sin plats att yttra några ord om negrernas förekomst och ställning i Centralamerika i allmänhet. Negrerna äro engagerade för kort tid eller någon gång för några år men återsändas vid kontraktstidens slut till sina hemorter. I hamnarna är det vanligen så att negrerna komma med fartygen, men sedan dessa lossats och lastats, gå de ombord och bege sig till nästa hamn.

Negerfrågan gestaltar sig något olika för de olika staterna. I Guatemala har negern ingen rättighet att bosätta sig, men United Fruit har fått speciell tillåtelse att använda negrer i Puerto Barrios och likaledes på plantagerna såsom tillfälliga grovarbetare. I Salvador finnas inga negrer alls. Man räknar med, att den spanska stadsbefolkningen är av nästan rent blod. Ungefär detsamma gäller om lantbefolkningen, som är något uppblandad med endast indianblod. Av negerblod förekommer ingen som helst inblandning. Därav kommer det sig, att den spanske jordbruksarbetaren eller halvindianen i Salvador betraktar sig själv såsom varande av högre klass än arbetarna av de mindre rena blandraser, som förekomma i de övriga centralamerikanska staterna. I Costa Rica är stadsbefolkningen av ren nordspansk härkomst. Detsamma gäller i stor utsträckning också om lantbefolkningen, vilket beror därpå att indianerna voro föga talrika, när spanjorerna ockuperade landet, och att spanjorerna icke funno några större gruvor, där de kunde användas. De spanska kolonisterna fingo därför själva bearbeta jorden, och Costa Rica har därigenom utvecklat sig till ett land med en nästan genomgående vit befolkning, som har god skolbildning och jämförelsevis hög politisk ansvarskänsla. På ostkustens bananområde av Costa Rica förekomma dock rätt mycket negrer, som på grund av särskilda medgivanden fått slå sig ned där, men de äro strängt begränsade till detta område, och så fort man per järnväg på resa till huvudstaden San José passerat den

Ananasfält på Concepción.

gamla huvudstaden Cartago, har man också passerat den sista negern. En neger i San José eller i västra Costa Rica är, skriver en engelsk författare, en lika ovanlig syn som någonsin på Londons gator. I Honduras finnas på bananplanteringarna och i hamnarna tillfälligt anställda negrer liksom också halvindianer från det inre av landet eller grannländerna samt från det brittiska Honduras. I Nicaragua äro bananplanteringarna ej särdeles omfattande, och negrerna torde därför vara mindre talrika där än i de övriga centralamerikanska staterna.

På högslätterna i Guatemala ser man aldrig någon neger, om icke möjligen någon portier eller skoputsare, som av en slump kommit att hamna där. Plantagebolag såsom t. ex. Guatemala Plantations Ltd få icke använda negrer som arbetare på sin egendom. Icke heller förekomma några negrer på kaffefincorna eller andra plantager med undantag sålunda endast för ostkustens bananplanteringar.

Det kan tilläggas, att alldenstund negrerna kortare eller längre tid uppehålla sig i hamnstäderna och på kuststräckorna, kan det icke hindras, att en viss uppblandning med

negerblod så småningom äger rum, men denna är i alla händelser jämförelsevis obetydlig.

I princip är den guatemalska staten liksom de övriga centralamerikanska staterna absolut emot negerinvandring. Det nya kolonisationsförslaget från Guatemalaregeringens sida rörande Peténområdet utesluter också uttryckligen negrerna som kolonister.

Utom kreoler, indianer, mestiser och negrer finns också i Centralamerika en annan folkstam, lokalt placerad här och där, som har ett visst intresse, nämligen de s. k. svarta kariberna, tillsammans för närvarande uppgående till omkring 15,000 personer. Kariberna härstamma från S:t Vincent, en ö i Västindien, där de s. k. gula kariberna, en indianstam, som också återfinnes på sydamerikanska fastlandet, ursprungligen bodde. År 1675 strandade på kusten av den närbelägna ön Bequia ett fartyg lastat med negerslavar, som stannade och beblandade sig med befolkningen på S:t Vincent, varigenom uppstod en blandras, de s. k. svarta kariberna. År 1795 gjorde dessa uppror mot engelsmännen. Såsom straff överfördes då ett antal av något över 5,000 kariber till ön Roatan utanför brittiska Honduras. Där ha de sedermera förökat sig och så småningom spritt sig längs ostkusten av Centralamerika. Så t. ex. återfinns en koloni av denna blandras i Stann Creek i brittiska Honduras och en annan i hamnen Livingston vid Rio Dulce's utlopp i Guatemala.

Kariberna äro skickliga fiskare och sjömän, men ha också visat sig ha goda egenskaper som arbetare i hamnarna och på bananplantagerna. Det är värt att beakta att de äro glada och godmodiga och väl uthärda klimatet. I motsats till andra negerstammar har denna blandras medborgarerätt i de centralamerikanska staterna.

Indianerna, rena eller mer eller mindre uppblandade huvudsakligen med spanskt blod, mestiser eller, såsom de på västkusten av Centralamerika kallas, ladinos, utgöra

Åtta månader gamla bananer, planterade som catchcrop för kokosnötter.

ungefär 60 procent av landets befolkning. Frågan är huru dessa skola kunna uppfostras och deras ambition och köpkraft höjas. En stor del av indianbefolkningen har genom beröringen med civilisationen blivit i hög grad fördärvad av sprit och andra laster. Det är också mycket svårt att bibringa indianerna hygieniska vanor. De bästa äro de rena indianstammar, som bo i bergen omkring de stora sjöarna samt i och omkring staden Quezaltenango. Det är emellertid att märka, att indianerna äro flitiga arbetare och ha gamla traditioner. De ha under spanjorernas kolonialvälde fått arbeta hårt, lydande under någon mäktig hacendado (godsägare), vilket i själva verket betyder att deras ställning varit ungefär densamma som under mayastiden, då de stodo i liknande förhållande till sina indianska egendomsherrar.

Guatemalaindianerna äro mycket fredliga till sin karaktär och ha alltid varit det. De härstamma icke från de krigiska aztekerna, utan torde vara mer eller mindre rena av-

komlingar av de fredliga, nöjeslystna mayas, vilka en gång före Columbus uppnådde en kultur, som sannolikt var högre än aztekernas i det gamla Mexico. Aztekerna voro krigiska och hade grymma karaktärsdrag. Man behöver endast erinra om de dagliga människooffren i deras tempel. Mayas hade en mycket mildare kult. De dyrkade solen och gjorde inga människooffer, utan ägnade det gudomliga sin hyllning med blommor och ceremonier. Mayascivilisationen sträckte sig över Yucatan i södra Mexico, Guatemala och större delen av Centralamerika, där den lämnat storartade minnesmärken av arkitektonisk art. Kvar finnas också rester av märkliga textila arbeten och alster av en utsökt guldsmedskonst. Särskilt under de senare åren ha mycket intressanta fynd blivit gjorda. American Museum of Natural History i Newyork exponerade vid mitt besök därstädes i april 1928 en stor samling guldsmedsarbeten från den förkolumbiska tiden, utgrävda huvudsakligen på initiativ av Minor C. Keith och för hans räkning deponerade hos museet. En del av dessa guldsmedsarbeten äro likformigt utförda och den förmodan har uttalats att de använts som betalningsmedel. Är detta riktigt, skulle man alltså redan på den tiden ha känt bruket av guldmynt i Centralamerika. Dessa guldsmedsarbeten härleda sig dock icke från mayas utan från chorotegafolket på Nicoyahalvön på Costa Ricas västkust.

Guatemala befinner sig för närvarande i en kulturell och ekonomisk brytningsperiod. Man finner sålunda bredvid varandra gamla sedvänjor och moderna kulturföreteelser och deras avarter. Vidskepliga ceremonier, tjurfäktningar, jai-alaispel, allt slags modern sport, såsom kapplöpningar, fotboll och annat, gamla städer, som icke förändrats sedan medeltiden, och de modernaste byggnader med nutidens alla bekvämligheter, allt förekommer i brokig omväxling. Särskilt är att märka, att i småstäderna många gamla vanor bibehållit sig. Bodar och marknadsplatser äro av ungefär

samma typ som i det gamla Spanien, ehuru med en viss tillsats av indianska drag.

Indianernas kristendom är med prästernas tysta medgivande en blandning av katolicism, religiösa bruk och vidskepliga föreställningar, som leva kvar sedan mayastiden. Himlens dagliga ingripande är för indianen något självfallet, och därvidlag är han en praktisk man. Om t. ex. torkan fortsätter, då regnperioden borde ha inträtt, ser man ofta indianerna uppställa helgonstatyer på kyrktrapporna, på stolar i solskenet, på torgen eller utanför sina bostäder, och syftet därmed är att helgonen, som snart böra finna solskenet alltför obehagligt, skola åstadkomma det önskade regnet lika mycket till eget välbehag som till nytta för jorden. Även tillbedjan av gamla avgudabilder förekommer; så t. ex. dyrka en del indianer, boende i närheten av sjön Atitlán, under påskveckan en träbild med huvud av silver, som bär namnet Machmimon. Den hålles mycket omsorgsfullt dold och lär aldrig ha blivit skådad av någon vit man.

De gamla mayasmonumenten ha ännu mycket ofullständigt undersökts i Guatemala, men på senare tider har åtminstone ett visst intresse vaknat för etnografiska forskningar. Så t. ex. har nyligen prof. dr Franz Termer för Geografiska sällskapets i Hamburg räkning besökt Guatemalas högland och upptagit filmbilder med närmaste syfte att ta reda på gamla traditioner och bruk.

I nämnda sällskaps förhandlingar har Termer också utgivit en intressant vetenskaplig redogörelse för sin resa. Hans undersökningar ha varit givande och lärt oss känna många bruk och religiösa ceremonier med inslag, som sannolikt härstamma från mayastiden. Särskilt intressanta äro vissa hedniska eller halvkristna ceremonier, som förekomma vid sidan av den kristna gudstjänsten under ledning av s. k. trolleripräster (brujos). Dessa hedniska gudstjänster försiggå i avlägset belägna grottor, bergsklyftor eller ute på majsfälten, varvid brujos kunna represen-

tera såväl goda som onda makter. Vid dessa tillfällen tändas vaxljus liksom i kyrkorna, kopalharts brännes och kalkoner och duvor offras, under det att marken bestänkes med brännvin och brujos uppsända böner till världens gudar (dios del mundo). För övrigt utöva dessa trolleripräster ett ganska stort inflytande på indianbefolkningen och utnyttja detta icke sällan till skada för de vita och mestiserna. Blandningen av kristna och hedniska föreställningar framträder på flera sätt. Särskilt intressant är att Termer iakttagit dylik hednisk gudstjänst, s. k. brujeria, på själva kyrktrapporna eller inne i kyrkorna. I Chichicastenango såg han t. ex. en helig kopalhartseld oavbrutet brinna på kyrktrappan. I sammanhang med dessa religiösa fester, hedniska eller kristna, anordnas marknader och stora festtåg. Helgonbilder bäras genom bygatorna på troner smyckade med färggranna fjädrar, under det att framför tåget gå raketbärare, som med buller och bång avfyra raketer för att åstadkomma eld och rök.

I festligheterna ingå särskilt inövade danser, som visa många gamla hedniska drag. Dansen pågår natt och dag under ackompanjemang av musik, som utföres på marimba tillsammans med trummor och andra instrument såsom t. ex. en träflöjt av gammal modell, kallad chirimia. I en av danserna, den s. k. gisseldansen, användas vid utförandet levande ormar, något som icke sällan förekommer också hos vissa indianstammar i New Mexico, Texas och Arizona. De flesta danserna ha pantomimisk karaktär och utföras av indianer i brokiga dräkter med groteska masker för ansiktet, vilka senare dock tyvärr numera ofta äro av papp av modern tillverkning. I danserna deltaga huvudsakligen män, men i viss utsträckning också kvinnor. Danserna äro enformiga med hastig rytm, och det pantomimiska elementet är ofta starkt förhärskande, såsom t. ex. i den s. k. fruktbarhetsdansen, som åsyftar att bedja gudarna

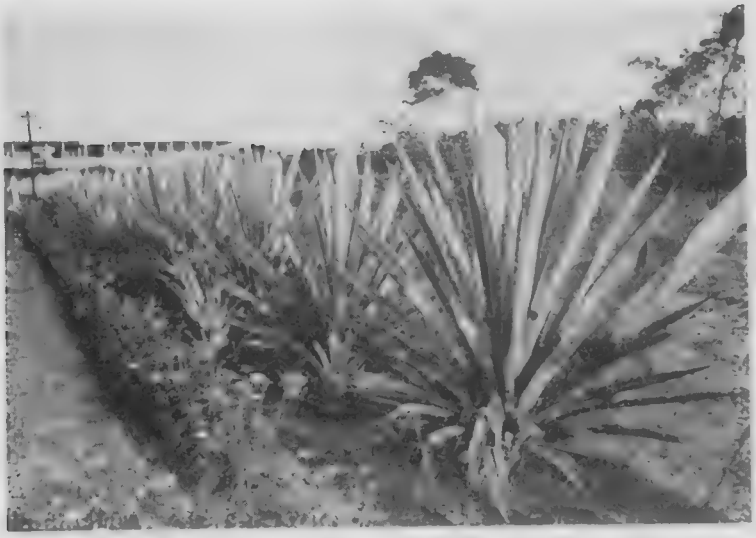

Två år gammal sisalplantering i Tiquizate.

om havandeskap. Denna dans har närmast karaktär av en pantomim, i vilken manliga indianer kämpa om en enda kvinna, som de försöka erövra.

Termer anför exempel på flera egendomliga ceremonier, såsom bland annat kringbärandet av en träfigur kallad "tzijolach", som enligt hans åsikt ursprungligen föreställt mayasindianernas sol- eller majsgud. Pittoreska äro också de ceremonier, som äro förenade med den s. k. flygstegen (palo del volador), som säkert förskriver sig från den förspanska tiden, men som numera förlorat mycket av sin religiösa karaktär och mera gör intryck av marknadsgyckel. Indianerna uppföra mycket höga stegar, på vilkas spets de uppsätta en roterande krans. I denna krans äro fästade öglor och linor, vid vilka indianerna hänga sig fast. Kransen roterar, och så småningom sänka sig de agerande personerna mot jorden, där de slutligen hamna. Hela denna akrobatiska akt åsyftar att åskådliggöra en

gammal vidskeplig föreställning om att onda andar kommo neddimpande från himlen.

Det bör emellertid tilläggas, att dessa hedniska drag från mayastiden ännu leva kvar endast i avlägsna bergsbyar, och man kan taga för givet, att det endast är en tidsfråga, innan de skola helt och hållet försvinna.

Trots nära släktskap och ofta sammanfallande ekonomiska intressen ha de centralamerikanska folken hittills levat mycket isolerade från varandra. Politiskt hörde de ihop under kolonialtiden, men bristen på transportmedel gjorde, att de mycket litet kommo i beröring med varandra. Ännu i dag finnas inga riktiga landsvägar, som förbinda de olika staterna. Några järnvägar äro dragna tvärsöver från Karibiska havet till Stilla havet, men inga järnvägslinjer existera i längdriktningen genom Centralamerika. Den enda järnväg, parallell med kusten, som hittills kommit till stånd, är den centrala järnväg, som går från mexikanska gränsen genom Guatemala, och som nu sammanbundits med en fortsättningsbana till huvudstaden i Salvador. Mellan Guatemala City och San Salvador finns också en god bilväg. Det rådde vid mitt besök i Guatemala City ett livligt utbyte av resande mellan de båda huvudstäderna, och det föreföll som om ett mycket hjärtligt förhållande skulle råda mellan de båda folken. Bilvägen hade just blivit färdigbyggd och umgänget hade därför också nyhetens behag.

Så mycket mera otillfredsställande äro förbindelserna på andra håll. Vill man t. ex. resa från Guatemala City till huvudstaden Managua i Nicaragua, måste man först fara 12 timmar per järnväg till Barrios, sedan på ångbåt något dygn och därefter på järnväg, på landsväg och över sjöar ännu några dygn. Därtill kommer, att det kanske endast en eller två gånger i veckan finns bekväma ångbåtsförbindelser från Barrios till hamnstäderna i de olika staterna på ostkusten. Man kan naturligtvis också från Guatemala City resa över hamnstaden San José på västkusten längs de

Sisalfibrer upphängda till torkning, innan de sändas till tåg- och repfabrikerna.

centralamerikanska republikernas kuster. Här finnas vad beträffar Salvador, Nicaragua och Costa Rica järnvägsförbindelser från hamnarna vid kusten till huvudstäderna, men samma svårighet kvarstår med avseende på ångbåtsförbindelsernas långsamhet. Man har alla utsikter att få vänta flera dagar i hamnstäderna på nästa båtlägenhet. Det är följaktligen mycket bekvämare och går nästan lika fort att resa till Newyork, London och Paris som t. ex. till Managua. I betraktande härav är det kanske icke heller så underligt, att invånarna t. ex. i San Salvador med all säkerhet känna mycket bättre till Newyork, Paris och London än någon som helst av de andra huvudstäderna i Centralamerika.

Varken spanska Honduras eller Nicaragua har någon järnvägsförbindelse från ostkusten till västkusten. Allra sämst äro transportförhållandena i det förra landet, vars huvudstad Tegucigalpa ännu icke har järnvägsförbindelse med någon av kusterna.

Bristen på kommunikationsmedel mellan de centralamerikanska staterna utgör utan tvivel en av huvudorsakerna till att efter revolutionerna i början av 1800-talet den centralamerikanska enheten föll sönder. Till att börja med voro staterna förenade och år 1822 förklarades de utgöra en del av det av Iturbide upprättade mexikanska kejsardömet under namn av "Centralamerikas förenade provinser". Huvudstaden skulle förläggas till Guatemala City, dit också det nyupprättade parlamentet skulle inkallas, men Iturbide störtades, och med honom gick föreningen med Mexico om intet. Samarbetet mellan de centralamerikanska staterna kom heller aldrig riktigt till stånd. Redan 1832 bröt sig Nicaragua ut, och de övriga staterna handlade som om de varit självständiga. Formellt existerade unionen ännu någon tid, och det var först år 1847, som republiken Guatemala förklarade sig vara en självständig stat utanför konfederationen.

Trädstam med fjärilslarver (caterpillars).

Sedermera gjordes under presidenten J. Rufino Barrios ett försök att återförena de splittrade staterna, i det han i februari 1885 helt enkelt förklarade, att ett förbund ingåtts mellan de fem centralamerikanska republikerna. Han förklarade sig själv som förbundets högste militäre chef i avvaktan på ett blivande presidentval, men Salvador, som

lovat sin tillslutning, svek honom redan från början. Det kom till krig, och Barrios föll i Salvador offer för ett bakhåll och dödades. Hans efterträdare slöt fred, och frågan om ett samgående mellan de centralamerikanska staterna vilade tills vidare.

Utvecklingen i de centralamerikanska republikerna har hittills varit lyckligast för den stat, som haft den kraftigaste ledaren. Detta var i början av århundradet fallet med Guatemala. Under tiden 1898—1920 innehades presidentskapet av Manuel Estrada Cabrera, vilken liksom på sin tid Porfirio Diaz i Mexico behärskade landet med strängt militäriskt diktatorskap. Under de första tjugu åren gick det bra, men efter jordbävningen 1917 uppstodo svårigheter. Det gällde att skaffa pengar för återuppbyggnadsarbetet, och enligt den allmänna meningen kunde Cabrera icke åstadkomma tillfredsställande resultat på tillräckligt kort tid. Oppositionen började en presskampanj, som han icke lyckades undertrycka, och det bildades ett nytt parti, det s. k. unionistpartiet, som till att börja med endast bestod av ett fåtal män med akademisk bildning och några av de större affärsmännen. Partiet ville på fredlig väg bli av med Cabrera och vann inom kort stor tillslutning. Det dröjde icke länge, förrän både nationalförsamlingen och militären gingo över till oppositionen. Cabrera lämnade huvudstaden och drog sig tillbaka till sitt gods, varifrån han ämnade angripa huvudstaden. Men sedan armén övergivit honom, var denna möjlighet utesluten. Cabrera avstod i april 1920 frivilligt från makten, och presidentskapet övergick till dåvarande vicepresidenten Carlos Herrera. Genom offentligt val bekräftades sedermera Herreras presidentskap, som var avsett att gälla under den tid, som ännu återstod av Cabreras presidentperiod, alltså till slutet av år 1923.

Carlos Herrera var kreol, en av landets rikaste män, stor

Timmerupplag av mahogny vid Nagualatefloden.

godsägare, vida berest och av modern uppfattning i ekonomiska frågor. Han började genast en kraftig reformpolitik och sökte stimulera handel och näringar, framför allt genom att uppmuntra införsel av utländskt kapital.

Unionistpartiet hade på sitt program frågan om samarbete mellan de fem centralamerikanska staterna, vilka skulle ingå ett förbund under namn av Central American Union. Herrera upptog detta förslag på sitt program, och det såg till att börja med ut, som skulle planen kunna genomföras. En överenskommelse undertecknades i San José i Costa Rica den 20 januari 1921 av befullmäktigade ombud från Costa Rica, Guatemala, Honduras och Salvador. Men så kommo svårigheterna. Nicaraguas ombud vägrade underteckna och Costa Ricas underskrift underkändes av landets nationalförsamling. Detta utrikespolitiska misslyckande återverkade skadligt på Herreras ställning som president i Guatemala. Militärpartiet begagnade sig därav

och avsatte Herrera genom en statskupp den 6 december 1921. En av ledarna, general Orellana, valdes sedermera i mars 1922 till president. Härmed var det slut med den unionistiska politiken. Orellana tog tillbaka Guatemalas underskrift för att som det hette undvika "besvärliga alliansförbindelser", och Central American Union upphörde att existera. Orellanas presidenttid räckte till år 1926, då den nuvarande presidenten, general Lázaro Chacón, blev utsedd till hans efterträdare.

Den utomstående har svårt att förstå de hinder, som hittills mött varje försök till sammanslutning mellan de centralamerikanska staterna. Samtliga dessa länder bebos av folk av ungefär samma ras och samma lynne, och det förefaller därför som skulle misstroendet dem emellan bero på bristande beröring och umgänge. Det är också att märka, att unionistpartiets förslag till samgående var mycket moderat. Enligt detta skulle varje stat för sig sköta sina inre angelägenheter, men utrikespolitiken skulle vara enhetlig, och staterna skulle också handla i samförstånd beträffande andra angelägenheter av gemensamt intresse.

Ehuru Central American Union upplöstes, blev dock detta uppslag icke alldeles utan påföljd. Förenta staternas utrikesminister inbjöd representanter för de fem centralamerikanska republikerna till en konferens i Washington den 7 februari 1923. Vid denna konferens antogs och undertecknades ett fördrag, som åsyftade evig fred mellan de fem nationerna, och det fastställdes vissa mått och steg, som skulle förhindra revolutioner och brådstörtade förändringar i konstitutionerna. Var och en av de centralamerikanska ländernas regeringar förband sig att icke intervenera i de övriga fyra ländernas politik och att icke sinsemellan ingå några som helst hemliga fördrag. Slutligen beslöts upprättandet av en internationell centralamerikansk domstol, som skulle döma i eventuellt uppstående tvister mellan de centralamerikanska staterna, och det bestämdes,

att, om så vore nödvändigt, till denna domstol kunde adjungeras 15 medborgare i Förenta staterna.

Denna överenskommelse innebär i själva verket, att Förenta staterna ensamma ha rättighet att intervenera i de centralamerikanska staternas inre politik, för den händelse att en sådan situation uppkomme, som skulle göra en intervention — ur Förenta staternas synpunkt — önskvärd, såsom t. ex. för närvarande är fallet i Nicaragua.

Ur internationell rättssynpunkt måste man säga, att det genom interventionen i Nicaragua skapade politiska läget i Centralamerika är högst egendomligt, men det är givet, att Förenta staternas starka politiska, ekonomiska och militära ställning utövar ett utomordentligt tryck på de centralamerikanska staterna och fört det goda med sig, att det knappast längre är möjligt att ställa till revolutioner. Det var också den allmänna meningen i Guatemala City, där såväl kreoler som de utländska diplomater, jag talade med, samtliga voro av den åsikten, att revolutioner och statskupper, sådana som så ofta tidigare inträffat både i de centralamerikanska staterna och andra latinsk-amerikanska länder, icke skulle kunna förekomma i framtiden.

Inloppet till Puerto Barrios.

Nionde kapitlet.

ETT SJUKHUS I DJUNGELN.

Monoliter från mayastiden.

Klimatet i Guatemala är mycket växlande, hett eller kallt alltefter de olika höjdnivåerna. Ett faktum är emellertid, att de flesta utlänningar, som komma dit, i början ha svårt att uthärda de hastiga temperaturväxlingarna och det skiftande lufttrycket. Vanligen inställa sig oregelbundenheter i matsmältningen, som först efter några veckor kunna övervinnas. Även jag själv hade den oturen att i detta fall få pröva på vissa obehag.

I Havanna hade jag de sista dagarna varit mycket jäktad och befann mig redan på ångbåtsfärden därifrån till Puerto Barrios mindre väl. Något försenade kommo vi en kväll till Puerto Barrios, och vädret var kvavt och tryckande. An-

Puerto Barrios i månsken.

blicken av Barrios hamn och den ända ned till vattnet nående rika tropiska urskogsvegetationen verkar mycket pittoresk. Det mörknade hastigt, och snart gick månen upp, och i dess sken avtecknade sig de mörka strandlinjerna med stor skärpa.

Efter landstigningen blevo vi med vanlig älskvärdhet mottagna av United Fruit's representanter. Alla formaliteter med tull och dylikt blevo hastigt undanstökade. Ledningen för bananplanteringarna på ostkusten är förlagd till huvudstationen Virginia, ett par timmars järnvägsresa från Puerto Barrios, och det hade varit vederbörandes mening att taga oss fram dit på kvällen. Vi skulle där bo som gäster hos mr Bennett, chef för ostkustanläggningarna. Jag insisterade emellertid på att om möjligt komma fram till Quirigua, dit United Fruit's förnämsta sjukhus på ostkusten är förlagt.

Det telefonerades till dr N. P. Macphail, som är bolagets läkaresuperintendent på ostkusten, och han förklarade sig

genast beredd att taga emot mig. Det ordnades så, att jag åkte upp på ett litet extratåg och lämnade mitt sällskap kvar i Virginia.

Vi passerade under tiden dels härliga landskap med bananplanteringar, dels genom tätt skogbevuxen terräng. Då och då skymtade i djungeln Montaguafloden, små vattenfall och även små sjöar. Så småningom blev det emellertid mörkt och nu kommo andra fenomen, som påkallade vår uppmärksamhet, särskilt de talrika eldflugorna, som lyste, dansade och plötsligt försvunno liksom brännande upp sig själva. Slutligen nalkades jag Quirigua. I natten lyste det storartade sjukhuset, där det låg på en hög kulle, som ett feslott mitt i den täta urskogen. Det är stort nog för att samtidigt kunna lämna plats åt ett par hundra patienter. Jag mottogs av dr Macphail, som konstaterade att min sjukdom icke var annat än överansträngning, och jag fick nu vila ut några dagar på sjukhuset.

Men det är under en sådan vila, som intrycken mogna, och jag kände snart att jag hade en klarare bild av vad jag upplevat än jag kunnat få, om jag forcerat resan ända upp till Guatemala City. Det är också ett minne för livet att i stillhet ha legat på ett utomordentligt välskött sjukhus mitt inne i den tropiska djungeln. I likhet med alla rationella boningshus i tropikerna är själva byggnaden uppförd som ett "kringskärmat" hus, d. v. s. med stora nättäckta verandor som yttre skal. Så småningom började omgivningen göra intryck. Jag låg liksom mitt inne i urskogen och kunde från mitt rum följa varje förändring i dygnets utveckling runtomkring mig. Vanligen vaknade jag just vid skiftningarna, så att jag följde dagens gång från den tidigaste morgongryningen, då tupparna började gala, till den heta stund, då solen stod på middagshöjd och man längtar efter att den skall börja dala. Det mörknade sedan hastigt, och när solen gick ned, kastades väldiga skuggor över bergen och landskapet runtomkring.

Sjukhuset i Quirigua.

Sjukhuskomplexen ligger i ett av de mest paradisiska landskap man kan få se. Runtomkring utbreda sig gräsmattor, avsedda för polo och golf, längre bort naturliga betesmarker och slutligen den täta skogsramen, bakom vilken liksom i Schweiz resa sig berg i klarblå ljusdagrar. Ängar och betesmarker ha en parklik karaktär, d. v. s. de äro bevuxna med träd och buskar i pittoreska grupper. Floran är oerhört omväxlande. De träd, som i främsta rummet ge karaktär åt landskapet, äro de i det föregående omtalade royal palms, mango, orange och ceiba- eller kapokträdet. Av kapokträdet finnas flera arter. Dess virke är föga värdefullt, men somliga arter ha en fröull, som kallas glansull eller kapok, och som fått vidsträckt användning som fyllnad i kuddar. Det i Guatemala förekommande ceibaträdet är dock av en art, som lämnar endast mindrevärdig glansull. Vidare förekommer ett barrträd, som mycket påminner om den svenska furan. Jag kunde också på avstånd se boskap, hästar och mulåsnor gå lugnt och beta på kullarna.

Runtomkring sjukhusbyggnaden utbreda sig stora planteringar av träd och buskar, bärande de mest underbara

blommor i överväldigande färgprakt. Den mest påfallande busken är den till malvaceerna hörande *Hibiscus*, som förekommer i 15 à 16 olika arter och har blommor i alla möjliga färger. Vanligen äro de eldröda, men man ser också ett stort antal skära, som på avstånd knappast kunna skiljas från La-Francerosor. Egendomligt är också att dessa blommor skifta färg, så att en blomma, som på morgonen är röd, på middagen kan vara vit och på kvällen blå, alltefter luftens värme- och fuktighetsgrad. Talrikt förekomma också crotoner i höga buskar av olika arter. Särskilt må nämnas *Croton elutheria*, varav man får den till medicin använda kaskarillbarken. De bära inga blommor, men bladen äro alltefter arten av olika färg skiftande i gult, grönt och purpurrött. Det vilar också en egendomlig doft över det hela. Från djungeln tränger en sötaktig lukt av förruttnande grönt och av snabb återväxt, en aning av krydda, som påminner om Eucalyptus, och då och då en fläkt av bedövande blomdoft. Många träds namn, efter vilka jag frågade, hade man ingen aning om. Jag talade sedan därom med svenske generalkonsuln i Guatemala City, dr Björn Palm, som varit svensk docent i botanik, men han förklarade, att detta icke var något underligt. Hela den kända världsfloran omfattar omkring 400,000 arter. Guatemalas oerhört rika flora är ännu icke undersökt och vad trädslagen beträffar, ha de beräknats omfatta icke mindre än 5,000 olika arter.

Strax i närheten av Quirigua sjukhus ligger en av de berömdaste platserna för minnesmärken från mayastiden, bland annat omfattande en samling mycket intressanta skulpterade monoliter. Platsen är en avsides liggande lund, och man blir förvånad över att så litet blivit gjort för de intressanta fyndens tillvaratagande. Man har ställt de större monoliterna under skydd och rengjort dem, det är allt. En expedition från Yaleuniversitetet lär emellertid vara under förberedelse för att göra grävningar och verkligt vetenskapliga undersökningar.

Skulpterad sten i Quirigua.

Skulpterad sten i Quirigua som utsiktsplats.

På en skogsstig, som omgives av royal palms, ceibaträd, cypresser, cedrar, juniperusarter o. s. v., kommer man från järnvägsspåret fram till dälden, som genast ger en mycket karakteristiskt slående bild. Det är så man skulle vilja föreställa sig ett fragment av de elyseiska fälten. Den öppna platsen bildar en smal parallellogram. På båda kortsidorna resa sig kullar, övervuxna, ännu icke utgrävda tempelbyggnader, och på långsidorna urskogsväggar, som äro av imponerande höjd och bestickande skönhet. Dessa väggar bestå av jättelika kapokträd, otaliga slingerväxter, lianer och epifyter av olika slag, såsom t. ex. praktfulla orchidéer, och över det hela resa sig några jättelika träd, säkert flera tusen år gamla och av träd, som jag hittills sett, i storlek endast jämförliga med Sequoia gigantea i Kalifornien. Dessa jättar bära små, mörkgröna, läderaktiga blad. Det är riktigt mytologiska träd, som resa sig högt över skogsväggen och, när solen börjar dala, kasta långa skuggor omkring sig liksom med ringaktning tittande ned på de små människorna i gläntan.

Monoliterna göra ett starkare intryck än jag väntat, i det att uttrycket i de mänskliga ansiktena var vida mindre stiliserat än man skulle tro av avbildningarna. Stenytan är kärleksfullt behandlad och ansiktena äro porträttartade, vittnande om verklig gestaltningsförmåga. Utom ruinerna i Quirigua finnas sådana på många andra ställen i Guatemala. De intressantaste lära vara de på olika platser i Peténområdet förekommande ruinerna, vilka ligga mitt i träskartade urskogar och därför äro mycket svåråtkomliga. De berömdaste bland dessa äro kanske ruinerna i Uaxactun, utgörande lämningar av en forntida stad, som jämte Chichen Itza i Yucatan anses ha varit en av mayascivilisationens huvudstäder. Särskilt märkligt är observatoriet för astronomiska observationer för uppgörande av tidskalendern. Uaxactuns ruiner ha nyligen varit föremål för undersökningar för Carnegieinstitutets i Washington räkning.

Monolit i urskogen.

Ingen har ännu skrivit mayas- och aztekkulturens historia och ingen vet varför dessa folk på ett så mystiskt sätt gingo under. Man kan icke heller förstå, varför de aldrig voro bofasta mer än ett par århundraden på samma plats och vad ändamål deras vandringar hade. Att krig inverkade är sannolikt, men det är också troligt att andra tvingande orsaker medverkade. Man torde kunna sammanfatta dessa orsaker i tre huvudgrupper:

1) politiska anledningar, krig eller förtryck;

En av monoliterna i Quirigua.

2) sanitära förhållanden, i det att dessa folk sannolikt saknade medel att utrota myggorna, d. v. s. övervinna av dem alstrade sjukdomar som gula febern och malarian, och slutligen, det kanske allra viktigaste:

3) näringspolitiska skäl. Folken måste tillgripa utvandring på grund av nöd, framkallad därav att de icke förstodo sig på att driva intensivt jordbruk och därför så småningom utarmade jorden, vilket hade till följd att de efter viss tid voro tvungna att uppsöka jungfrulig mark.

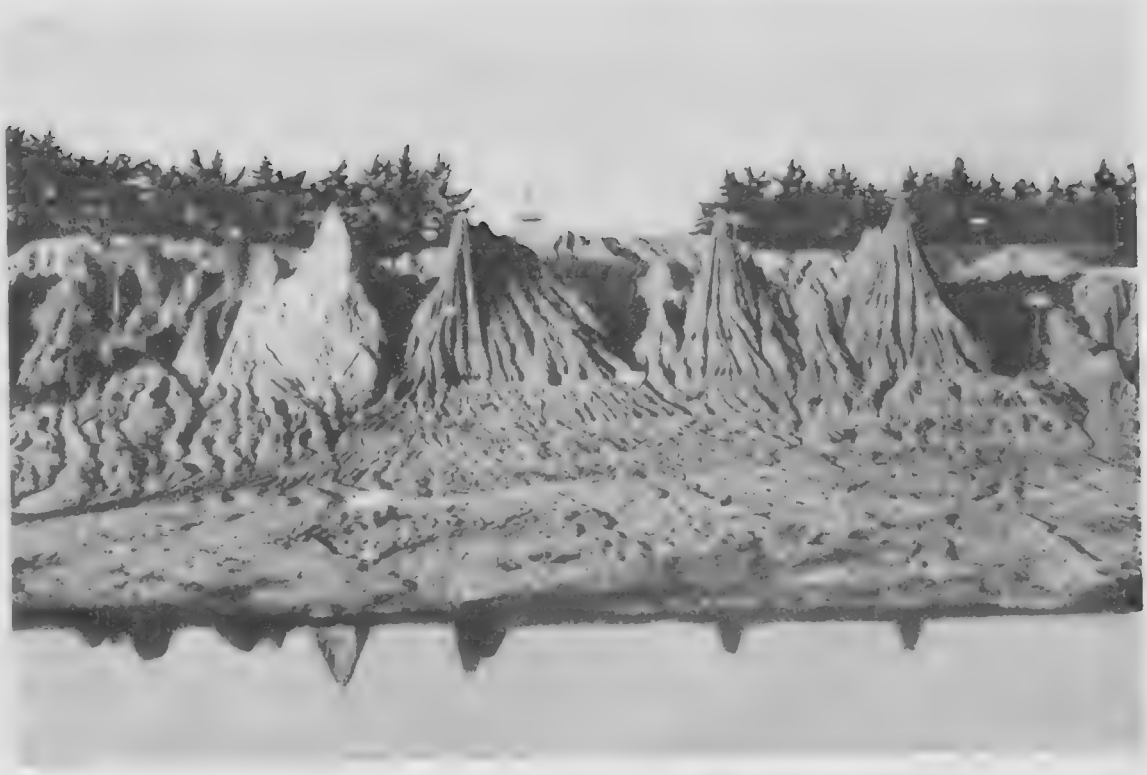

Reliefkarta över Guatemala, sett från västkusten.

De nuvarande guatemalska indianerna härstamma från eller äro besläktade med det gamla mayasfolket, om de också under tidens lopp blivit uppblandade med invandrade indianer av olika slag. De äro nu fördelade i flera stammar, av vilka Quiché, Kekchiquel, Mams och Pocaman äro de talrikaste och mest betydande.

När man reser i Guatemala, frapperas man i hög grad av att vägar saknas. Om man undantager vissa gångstigar för packdjur, finnas i hela östra Guatemala inga landsvägar och järnvägarna äro få. Från ost- till västkusten går en smalspårig järnväg från Puerto Barrios över Zacapa och Guatemala City ned till San José vid Pacifickusten. Mer eller mindre parallellt med denna järnväg finnes från stationen El Rancho på Atlantsidan också en någorlunda god landsväg till Pacificsidan. På ostkusten ha på senare åren vidsträckta landsvägsbyggnader satts i gång. Så t. ex. existerar för närvarande en bilväg mellan Guatemala City och rikets andra stad Quezaltenango. Frånvaron av goda vägar är emellertid säkerligen en av orsakerna till att landet så länge hållits tillbaka och stannat vid ett invånarantal av något över 2 millioner, ehuru det är uppenbart att det har oerhört stora utvecklingsmöjligheter och måste karakteriseras såsom mycket rikt på naturliga resurser. Om man jämför det med ett litet europeiskt land av samma natur såsom t. ex. Schweiz, finner man, att detta senare land har en betydligt större befolkning än Guatemala men ett ytinnehåll, utgörande endast ungefär en tredjedel.

På mayastiden funnos landsvägar, åtminstone i viss utsträckning, och det är obegripligt att spanjorerna läto dem förfalla. Vid byggandet av järnvägen till Quirigua har man t. ex. funnit att från monolitlunden gått en chaussé, 14 à 15 fot bred, belagd med flata stenblock och vilande på en stengrund av fyra fots djup. Ännu är det icke utrett vart denna väg gått. Även på andra ställen i Guatemala och i det övriga Centralamerika ha fragment av dylika väganlägg-

ningar från mayastiden upptäckts, men man vet ännu icke, huru omfattande de varit och vilken praktisk betydelse de haft.

Efter några intressanta dagar i Quirigua avreste jag med ordinarie tåget upp till Guatemala City. Vägen dit är pittoresk och så småningom stiger man från Quirigua, 250 fot (ungefär 80 m.) över havet, till Guatemala City, som ligger uppe i bergen på en höjd av 4,800 fot (ungefär 1,500 m.).

Skallerorm (Crotalus terrificus).

Tionde kapitlet.

BLAND ORMAR OCH ANDRA FARLIGA DJUR.

Fantasier och verklighet.

Bland de fantastiska föreställningar, som folk i allmänhet har om tropikerna, ingår också en övertygelse att där finns ett överflöd på farliga vilda djur och framför allt på ormar, giftiga eller jättestora, som lura på att anfalla människorna. Mot denna föreställning har uppstått en naturlig reaktion.

En tysk vetenskapsman, som nyligen skrivit ett stort arbete över djur- och växtlivet i tropikerna, påstår, att man kan gå genom urskogen utan den ringaste fara och att det aldrig händer, att vilda djur angripa människor, om dessa icke ha retat dem. Han har själv vandrat genom urskogen nästan obeväpnad utan att mer än en enda gång ha trott sig vara utsatt för allvarlig fara, och det var då en gammal elefant, som blivit bortkörd ur sin hjord, ilsken irrade om-

kring på egen hand. Men han fick aldrig se elefanten i fråga, så att även det visade sig vara bara inbillning.

Vad ormfrågan beträffar, läste jag nyligen en rapport från antivenininstitutet vid Harvarduniversitetet, ett av de institut som inrättat en ormfarm för att studera ormarnas liv och finna motgifter mot deras bett beträffande både kreatur och människor. En av antivenininstitutens förnämsta uppgifter är också att åstadkomma avelsdjur av en ormart, som icke är giftig, men som äter giftiga ormar. Den kallas "mussurana" och tillhör det i Sydamerika hemmahörande släktet *Rhachidelus*. Det är en 1 $^{1}/_{2}$ meter lång orm, brun eller grå, med starkt stålblått iridiserande hud. Den anfaller, dödar och förtär stora giftormar, såsom lansormarna (*Bothrops lanceolatus* och *B. jararaca*), lamarian (*B. atrox*) och andra för vilkas gift den är immun. Den slingrar sig omkring sina offer och stryper dem, i det att den påstås dislocera halskotorna. Ormyngel av denna art utplanteras av antivenininstitutet på de av giftiga ormar hemsökta trakterna. Av den anförda Harvardrapporten framgår, att i Förenta staterna årligen förekomma omkring 1,000 giftiga ormbett, varvid dödlighetsprocenten visat sig vara mellan 10 och 25. Det är emellertid endast i Nordamerikas sydöstra stater, där skallerormen är allmän, som förekomsten av ormar kan tillmätas någon som helst praktisk betydelse.

På många av de västindiska öarna finnas inga giftiga ormar, så t. ex. icke på Cuba och Jamaica. Däremot förekomma på Cuba några fullkomligt ofarliga smärre ormar samt också en art *Boa constrictor*, som kan få en längd av 10—15 fot och är mycket muskelstark. Men dessa boaormar anse bönderna vara en värdefull tillgång. De äro nästan tama, bo i hustaken och underhållas välvilligt av husets invånare, beroende på att dessa ha stor nytta av dem. Ormarna äta nämligen råttor och överhuvudtaget alla skadedjur, som kunna förekomma på ägorna. Av den lista, som

Harvarduniversitetets anförda rapport lämnar, framgår, att i de centralamerikanska staterna ormar i någon nämnvärd utsträckning förekomma endast i Honduras och Panama. Bland de giftiga ormar, som uppgivas förekomma i dessa länder, må nämnas följande: *Bothrops atrox, Bothrops schlegelii, Bothrops brachystoma, Lachesis mutus* eller "surukuku", *Crotalus terrificus* och *Micrurus nigrocinctus.*

I motsats till vad man allmänt föreställer sig är urskogen mycket litet bebodd. Den är tyst och tom. Det är den absoluta tystnaden, som på den civiliserade människan verkar så sällsamt imponerande och rentav skrämmande. Ormarna äro i den orörda urskogen i allmänhet jämförelsevis få, och alldenstund de sakna tillgång på lämplig föda förökas de långsamt. Men när människorna komma för att avröja djungeln, växer ormarnas antal hastigt, beroende på att de då få lättare tillgång på födoämnen, såsom råttor, matavfall, kreatursspillning och dylikt. Man kan sammanfatta förekomsten av ormar på följande sätt:

1) När urskogen avröjts och odling börjar, ökas ormarnas antal till att börja med rätt betydligt; anledningen är, som jag redan omnämnt, att ormarna få lättare att skaffa sig föda;

2) i den primitiva urskogen, som praktiskt taget är obebodd, och där ormarna därför icke ha mycket att leva av, äro de mindre talrika;

3) vissa ormarter, såsom t. ex. skallerormarna, följa särskilt med boskapen och finnas vanligen i ganska stort antal på platser där större boskapshjordar uppehålla sig. Människorna bli ej angripna, men boskapen blir ofta biten, och det är därför de olika antivenininstitutens uppgift att skaffa motgifter icke så mycket för människorna som för boskapen.

Förekomsten av ormar är emellertid mycket ojämn. I vissa trakter av Sydamerika samt framför allt på stora områden i Afrika och Ostindien förekomma ormar alltjämt i

Lansormen (Bothrops atrox).

sådant antal, att de utgöra en verklig landsplåga. Men sådant är visst icke fallet över hela tropikerna. Visserligen förekomma de mycket farliga och fruktade lansormarna talrikt på Martinique, S:a Lucia och Guadeloupe, men på de övriga västindiska öarna finnas de icke, och i de centralamerikanska länderna äro giftormar jämförelsevis sällsynta.

En afton under min rekonvalescens satt jag i Quirigua på dr Macphails veranda och resonerade med honom om Guatemalas flora och djurtillgångar. Han förklarade då för mig bestämt, att vilda djur äro mycket sällsynta och att de farligaste reptilerna saknas. "Vad Guatemala beträffar", yttrade han, "existerar ormproblemet icke alls. Inom hela det väldiga distrikt, stort som ett svenskt landskap, som

United Fruit behärskar från Puerto Barrios vid kusten ända upp till Quirigua och längre upp, existera inga vilda djur. Man kan på bolagets hela område kanske få fem eller sex fall giftiga ormbett om året, och dessa bli i regel omhändertagna och kurerade."

Det torde icke vara någon överdrift att påstå, att de berättelser om ormar och andra vilda djur, som härstamma från tropikerna och även från Guatemala, äro mycket överdrivna och i många fall rena fantasifoster. Jag påminner mig hur jag i en reseskildring från Guatemala läst uttalanden av en engelsk författare om där förekommande farliga djur och ormar. Han skildrar bland annat en nattlig färd över en av de större sjöarna. "Överallt rådde tropisk stillhet", skriver han, "men plötsligt fick jag över en brant ättestupa se huvudena av några väldiga boaormar (eller kanske det var Anaconda), som lågo och sovo, avvaktande att boskapen eller svinen skulle gå ner för att dricka i sjön. Ormarna skulle då passa på att överfalla djuren, som skulle bli ett lätt byte att svälja." Författaren var själv mycket rädd att roddarna skulle med årornas plaskande väcka reptilerna, vilka, om så skedde, säkert skulle glida ner i vattnet, stjälpa båten och göra sig ett kalas på människorna.

Det existerar ännu boaormar i Guatemala, men kanske äro de i de flesta fall lika ofarliga som sina nära släktingar på Cuba. Anacondan (*Eunectes murinus*), som anses bli störst av alla ormar, finnes blott i Guayanas och Brasiliens sumptrakter.

Men det är att märka, att även de giftiga ormarna mycket sällan angripa människor. Ormbett förekomma nästan endast på arbetare, som gå barfota ute i det fria och då utsätta sig för ormbett liksom de i ännu högre grad riskera att ådraga sig den tropiska sjukdomen hook worm. Det är egentligen vid väg- och järnvägsbyggen, som sådana olycks-

Där boskap betar, bruka giftormarna ofta hålla till.

I sumptrakter är myggen det farligaste "vilddjuret".

händelser som ormbett förekomma, och alldenstund stora sådana arbeten pågå t. ex. i Panama, kan man lätt förstå, att just därifrån rapporter om ormbett ingå. Det bör också påpekas, att indianerna, såväl män som kvinnor, antingen gå barfota eller bruka sandaler. Många försök ha gjorts att förmå dem att begagna skodon men hittills utan framgång.

Att människorna mera sällan äro utsatta för giftiga ormbett beror också därpå, att ormarna se illa om dagen. Deras ögon äro konstruerade för mörkret. Det är om natten ormarna jaga efter föda, alltså vid en tid av dygnet, då människorna i allmänhet icke äro ute och ströva i skog och mark.

Vad beträffar ökningen av ormarna, sedan ett urskogsområde avröjts, är detta en svårighet, som numera är övervunnen. Det visar sig nämligen, att det i allmänhet är jämförelsevis lätt att från de bebodda områdena skrämma bort ormarna först och främst genom stränga sanitära åtgärder, så att råttorna utrotas och några matrester eller annat av-

Vatten finns det nog, men rent och friskt dricksvatten kan det vara ont om.

fall icke kvarlämnas på marken, med andra ord man måste vidtaga sådana anordningar, som beröva ormarna deras föda.

I detta sammanhang må också påpekas, att i floderna i Guatemala här och där alligatorer av medelmåttig storlek förekomma, men man kan icke vänta sig att påträffa dem annat än inom sådana flodområden, där sandstränder finnas, på vilka de ha tillfälle att krypa upp och sola sig.

Beträffande faunan i övrigt må nämnas, att av däggdjur finnas några jaguar- och pumaarter samt panterkatten, några små hjortarter, ett flertal apor av sydamerikanska släkten samt de två egendomliga tapirarterna *Tapirus Bairdii* och *T. Dowii*, som leva i sumptrakterna och på grund av sin skygghet och sitt undangömda levnadssätt äro föga kända.

Fågelfaunan är utomordentligt rik, och många arter uppträda i lysande färger. Bland andra må nämnas papegojor i den mest färgrika fjäderskrud och den sällsynta, mycket

färggranna "quezalen" (*Pharomacrus mocinna*) med dess fantastiskt långa stjärtfjädrar. Men man ser icke mycket av dem och skogarna äro övervägande tysta. De enda fåglar, som göra något väsen av sig, äro de dystra svarta asfåglarna, s. k. zopiloter, som kretsa särskilt över städerna eller över bebodda trakter, där de, i den mån det icke finns lokala hygieniska anordningar, tjänstgöra som renhållningsverk och rensa gatorna från avskräde.

Naturligtvis förekomma liksom överallt i tropikerna insekter i mängd, och det finns ibland dem, särskilt i sumptrakterna, säkerligen ingen brist på de obehagliga sällskapsdjur, som besvära och äro obehagliga för människor; men i Guatemala gjorde jag egendomligt nog den iakttagelsen, att flugor och getingar förekommo sällan, ehuru de borde ha rikligt med näring och biodlingen här liksom på Cuba förekommer i stor utsträckning. Värre är det med myggorna. Som bekant härleda sig de flesta tropiska sjukdomarna, gula febern och malarian, från olika slags myggor. Dessas utrotande är därför det stora problemet. Man varken ser dem eller är besvärad av dem på dagen, men de komma fram efter solnedgången och det är då man måste vara försiktig. På sjukhuset i Quirigua, där dock alla säkerhetsmått mot myggor vidtagits, äro patienterna förbjudna att gå ut efter klockan 5.

På somliga ställen har det varit jämförelsevis lätt att utrota malarian, så t. ex. på Cuba, där vattendragen äro små och utan svårighet låta sig desinficieras med bensin och parisergrönt. Men detta går icke för sig i ett land som Guatemala med dess många olika höjdnivåer, talrika sjöar och sumpmarker. Problemet är att anskaffa riklig tillgång på rent rinnande vatten, men det måste vara vatten, som kommer från källor i bergen, liggande ovanför människoboningarna. I Guatemala finns i allmänhet tillgång på sådant fjällvatten. För att tillgodogöra sig det bygger man rörledningar till de ställen, där vattnet behöves. Så hade

man gjort i Quirigua med gott resultat. Men ute på de tillfälliga arbetsfälten får man ofta hjälpa sig genom att göra anläggningar för uppsamlande av regnvatten liksom på Bermuda, och på sådana ställen är det naturligtvis svårt att alldeles utrota malariamyggorna. Däremot ansåg dr Macphail gula febern ha definitivt försvunnit.

Det är emellertid också att märka att i Guatemala myggorna endast förekomma i tierra caliente. Kommer man endast tusen meter upp i bergen, trivas de icke längre, och redan på kaffefincorna äro de därför en sällsynt företeelse.

Djurlivet i tropikerna är ingalunda så romantiskt som de människor, vilka aldrig varit där, föreställa sig, och man kan vara livligt övertygad om att turister så gott som aldrig få se något av ormarna eller det vilda djurlivet i Västindien och Centralamerika och ännu mindre ha någon olägenhet därav.

Plantering av sockerrör.

Elfte kapitlet.

BANANER OCH SOCKERRÖR.

Tropiska lantbruksmetoder.

Till världens största extensiva jordbruk höra säkerligen planteringarna av sockerrör och bananer i länderna kring Karibiska havet. Detta är så mycket märkligare som dessa planteringar försiggå mitt inne i urskogen. För att avröja marken nedhuggas alla träd och bortskaffas så mycket som möjligt av den övriga vegetationen. Gäller det sockerrör, brännes avfallet, och denna bränning kan behöva upprepas flera gånger, innan marken blir tillräckligt beredd. Vad åter bananplanteringarna angår, låter man en hel del bråte ligga kvar, som snart betäcker marken med en ruttnande mylla, något som anses mycket fördelaktigt för bananplan-

tornas utveckling. Över denna skräpiga mark anläggas décauvillebanor och vägar, broar slås över dikena, och telefonledningar nedläggas för att möjliggöra kontakt med arbetarna ute på fältet. Genom en fortgående upprensning försvinner så småningom större delen av skogsavfallet.

Är planteringen en gång gjord, sköta sig tillväxten och fruktsamheten så att säga automatiskt. Både sockerrör och bananer tillhöra nämligen de perenna växterna och äro sålunda örter, vilkas överjordiska delar dö bort, men vilkas underjordiska partier, rotknölarna, fortleva. Sedan rotknölarnas stam blivit nedskuren utgå från de gamla rotknölarna nya skott eller som de vanligen kallas sticklingar.

Sockerrörets och bananens historiska utveckling och nyttiggörande erbjuda sinsemellan vissa analogier. Båda härstamma från Orienten och ingå numera som viktiga faktorer i världshushållningen. Sockerröret har sedan urminnes tider varit känt och odlat i Indien, och historiens första uppgift om sockerröret förekommer i en kinesisk skrift från åttonde århundradet före Kristus, i vilken framhålles, att kännedomen om sockerröret och dess användning härstammar från Indien. I den kinesiska litteraturen förekomma ofta uppgifter om sockerröret, men det anses dock, att uppfinningen att ur sockerrörssaft utkristallisera socker härstammar från Bengalen under tredje eller fjärde århundradet efter Kristus. Resande medförde socker till Europa under benämningen "indiskt salt". Namnet socker härstammar från ett ord i sanskrit "shakará" eller "sarkará", som betyder små gryn. I femte århundradet efter Kristus var sockerröret känt i Persien, Arabien och Egypten. Arabiska läkare blandade socker i sina medicinska preparat, och muhammedanernas arméer medförde under sina fälttåg sockerförråd. I Spanien infördes sockret av morerna i början av 800-talet, och så småningom fingo européerna allmänt smak för socker. Under korstågens tidevarv utvecklade sig en betydande handel med socker mellan Europa och Österlandet,

varvid sockret infördes över Venedig, Genua och Pisa. Den äldsta kända, större sockerskeppningen bestod av en sockerlast på 100,000 engelska skålpund, som år 1319 skickades av köpmannen Tomasso Loredano från Venedig till England. Portugiserna planterade sockerrör på Madeira, Azorerna och Kap-Verdeöarna i början av 1400-talet, och ungefär samtidigt införde spanjorerna sockret till Kanarieöarna. Spanjorerna planterade sockerrör också på de västindiska öarna och kineserna på Filippinerna. Hur tidigt sockerröret kom till Hawaii är icke bekant, men det är ett faktum, att då kapten Cook år 1778 upptäckte dessa öar, funnos där redan stora sockerplanteringar. Kanske kan man därför anta, att sockerröret varit inhemskt på Söderhavsöarna sedan urminnes tid.

Redan på 1500-talet infördes sockerröret till Cuba, som snart blev en betydande sockerproducent. I slutet av 1700-talet uppgick årsproduktionen till 4,000 ton, år 1894 till 1 million ton och 1919 nåddes en rekordskörd av 5 $^{1}/_{2}$ millioner ton. Cuba är numera världens största sockerproducerande land och har därför fått binamnet "världens sockerskål".

Det anförda torde vara tillräckligt för att visa, huru sockret så småningom fullbordade sin färd omkring jorden och erövrade världsmarknaden. Från början betraktades sockret som en kuriositetsartikel, som man skänkte kungliga personer; sedan kom det i medicinskt bruk, blev på 1700-talet en lyxvara och är numera en över hela världen utbredd nödvändighetsartikel.

Sockerröret, vars vetenskapliga namn är *Saccharum officinarum*, tillhör gräsens familj (Gramineæ) och är hemma i tropikerna. Det är ett ståtligt gräs, vars höjd växlar mellan 2 och 5 m. och vars hårda och fasta strå upptill är fyllt av en på sockerhaltig saft rik märg. Det lämpar sig bäst för låglänta terränger men kan planteras också på högre nivåer ända upp till 4,000 fot över havet. Under växttiden

Sockerrörsplantering i Bañes.

krävas hetta och fuktigt klimat samt mycket regn, men under mognadstiden bör det vara kallt och torrt.

Sockerplantan består av rötter, stjälk och blommor, och den ursprungliga sticklingen utvecklar flera skott. I toppen av sockerröret utväxa långa bladflikar, i vilkas mitt en smal, blombärande stängel skjuter upp, som bildar en stor blomvippa av lätt rödgrå färg. Sockret erhålles emellertid icke ur blomman utan utvecklar sig i stjälkarna. Genom dem gå vattenkanaler, som föra plantans näring från rötterna till bladen. Den första sockerbildningen äger rum i bladen, där genom solens inverkan kolhydrater bildas. Denna sockerhaltiga vätska går därefter tillbaka till stjälken och utvecklar sig till sucrose.

Det finns flera olika slags sockerrör; den vanligaste på Cuba förekommande arten kallas Chrystallina. Jorden kan vara av olika beskaffenhet, men det lämpligaste är, att den består av kritlera.

Förbränningen på den avröjda marken, där sockerrör

skola planteras, måste göras med största försiktighet, i synnerhet om marken ligger nära intill gamla sockerrörsplanteringar, i det att sockerrören under sin uppväxt lätt fatta eld. På det sättet ha många sockerskördar blivit förstörda, och särskilt ha under revolutionstider på Cuba oerhörda värden gått förlorade genom mordbrandsanläggningar på sockerrörsfälten. Själv fick jag genom en tillfällighet nattetid se ett brinnande sockerrörsfält, en praktfull syn, som närmast påminde om ett jättefyrverkeri, där fyrverkaren sökt framställa ett brinnande tempel eller något dylikt.

För att minska risken för eldsvådor lämnar man här och där på sockerrörsfälten öppna gator av omkring 20 meters bredd. Ekonomien bjuder, att dessa mellanrum användas till någonting. Det mest praktiska torde därvidlag vara att plantera potatis, brödsäd eller grönsaker, men detta är något som man ofta underlåter, vilket i sin mån visar hur lättsinnigt produktionsmöjligheterna för sådana nödvändighetsartiklar som vete, potatis och majs för närvarande försummas på Cuba.

Beträffande själva växsättet gäller för sockerrör och bananer detsamma. Det är här icke fråga om odling utan om plantering. Fortplantningen sker icke genom utsäde utan genom sticklingar, som på lämpligt mellanrum sättas ner i jorden ungefär som potatis. Utsäde av sockerrör och bananer har ingen annan praktisk användning än som ett medel för utexperimenterande av nya arter. Det är också att märka att de odlade bananarternas frukter nästan alltid sakna frön.

Den första sockerskörden försiggår vanligen 12 à 15 månader efter planteringstiden. Sedan den första skörden verkställts, utveckla sig nya skott från rotstockarna, vilka åstadkomma vad man kallar en andra skörd eller "first ratoon". En förnyad nedskärning av sockerröret kan således upprepas ett år eller något mer efter den första ratoonskörden. Att röja upp en acre land och plantera den

Sockerrör lastas på järnvägsvagnar ute på åkerfälten.

med sockerrör anses vara värt omkring 30 dollars. Sedan man en gång planterat sockerrör, växa de i 10—20 år nästan automatiskt. Efter varje huggning växa nya sockerrör upp och vid huggningen lämnas så många toppar och blad på fältet, att jorden därav får rik gödning, och de övertäcka marken så tätt, att ogräs ej får någon möjlighet att växa. Sedan det första årets rör väl kommit upp och fått växkraft, behöver man i allmänhet icke ägna dem någon nämnvärd skötsel. Med undantag av skördekostnaderna är därför nästan hela inkomsten efter första året ren förtjänst. Det är klart, att en plantering, som kan utveckla sig och frodas under så gynnsamma förhållanden, har ett stort företräde framför t. ex. de europeiska betsockerodlingarna, där varje år mycket arbete måste nedläggas icke bara på skörden utan också på jorden i form av gödsling och nyplantering.

Sockerrörsplanteringarna utnyttjas i Västindien, i länderna kring Karibiska havet och sannolikt överallt i Sydame-

rika uteslutande genom ratoonskördar. Det finns emellertid också tropiska länder, som äro tätt befolkade, och vilka därför sedan länge slagit sig på intensiv jordbrukskultur. Dit höra t. ex. delar av de nederländska kolonierna såsom Java, där förutsättningarna sålunda bli helt annorlunda än i länder med jungfrulig jord. På Java är växelbruk inom jordbruket i allmänhet genomfört, och från varje planterat sockerrör tages endast en skörd, som är färdig 12 à 14 månader efter planteringen.

Under tiden för sockerrörsplantering på Java är brukningsrätten av jorden av infödingarna utarrenderad till sockerbolagen. Vanligen återfå infödingarna efter 18 månader samma jord gödd och förbättrad. De avröja och plöja då fälten ånyo och odla under två på varandra följande år för egen räkning förnämligast ris men stundom också cassava, jordnötter och ärtväxter. Sedan denna tid förflutit utarrendera infödingarna brukningsrätten av jorden ånyo. Följden av detta system blir, att sockerrörsplantering på samma jordareal endast kommer till stånd vart tredje år.

I länderna kring Karibiska havet är sockerröret jordbrukets ena stora artikel. Den andra är bananen eller pisangen. Denna växt tillhör den botaniska familjen Musaceæ och släktet *Musa,* som har över 40 arter. Den viktigaste är *Musa paradisiaca* från Ostindien, som odlas i alla tropiska länder och mångenstädes spelar samma roll som sädesslagen hos oss. I likhet med de flesta andra gamla kulturväxter förekommer den i en mängd olika varieteter och underarter, som huvudsakligen skilja sig från varandra genom fruktens färg och storlek. Det finns sålunda frukter av ända till $^1/_2$ m:s längd och 5 cm:s tjocklek, vilka helst användas stekta eller brynta eller (som omogna) för framställning av mjöl. Av bananväxtens många arter och varieteter är det dock endast några få, som planteras i stor omfattning. Viktigast är *Musa sapientum,* som är en varietet av M. paradisiaca och vanligen kallas "jamaicabananen",

Tre, sex och nio månader gamla bananträd.

därför att den först på Jamaica blev föremål för exploatering i större skala.

Andra bananarter äro *Musa textilis* (manillahampa) på Filippinerna och *Musa basjoo* (japansk hampa), vilka användas för att framställa snören och tåg. Somliga bananarter användas uteslutande såsom prydnadsväxter och stundom planteras de också för andra ändamål, så t. ex. i Guatemala, där väldiga bananfält anläggas för att bereda skugga åt kaffebuskarna.

Bananen är som kulturväxt mycket gammal. Enligt de äldsta pålitliga urkunderna (443 f. Kr.) härstammar den från Indien. Redan tidigt kom man underfund med, att sticklingarna utan att förlora sin grobarhet kunde torkas och flyttas långa sträckor och sålunda omplanteras i främmande länder, förutsatt att jordens beskaffenhet och klimatet voro gynnsamma.

Från södra Asien fördes bananSticklingarna öster ut till Stillahavsöarna, och det är troligt, att araberna medtogo

dem från Indien till Palestina och norra Egypten. I Afrika spriddes bananplanteringarna från ostkusten till västkusten, i det att araberna, som drevo handel med elfenben och slavar, förde banan… med sig från folkstam till folkstam tvärsigenom Ekvatorialafrika ända ned till Guineakusten. När portugiserna kommo dit 1482, funno de där planterade bananer och ansågo dem vara ett värdefullt födoämne. De förde därför med sig sticklingar och omplanterade dem på Kanarieöarna. Så småningom fördes bananen också över till andra sidan havet. Det berättas, att pater Tomás de Berlanga, en spansk präst, som år 1516 kom som missionär till Amerika, medförde några bananstick…lingar och planterade dem på San Domingo. Han blev sedermera biskop av Panama och införde också där bananplantering. Andra missionärer följde hans exempel och planterade bananer på samma gång som de grundade missionssamhällen. När sedan bananen på sitt segertåg väster ut nådde Stilla havet, var dess världsomsegling fullbordad.

Somliga spanska upptäcktsresande efter Columbus uppgåvo att bananen skulle vara en inhemsk amerikansk växt, men det är säkerligen ett misstag. Erland Nordenskiöld har gjort en utredning, som visar, att bananen otvivelaktigt införts av spanjorerna. De första spanska conquistadorerna eller lärda spanska män, som åren närmast efter Columbus bereste den nyupptäckta världsdelen och beskrevo nyttiga växter, som de påträffade hos indianerna, ha icke upptagit bananträdet bland dessa. I början av 1540-talet funnos tydligen på den sydamerikanska kontinenten ännu inga bananträd alls; men mot slutet av 1550-talet påträffades redan bananer hos alla möjliga indianska stammar i Sydamerika. Under mellantiden hade en stor rörelse gått över Västindien, Mellanamerika och hela den sydamerikanska kontinenten, som tagit intryck av beröringen med européerna. Ännu längre fram i tiden funnos visserligen enstaka indianstammar, som ej kände bananen, men dessa voro då

sådana, som levde i avlägsna trakter och ännu icke kommit i beröring med några européer. Den karta, som Nordenskiöld uppgjort över bananförekomsterna i Sydamerika, visar deras spridning över nästan hela denna kontinent och i synnerhet är den påpekningen intressant, att många indianstammar sakna inhemska namn på bananen och i stället använda beteckningar, som härleda sig antingen från det spanska "plátano" eller det portugisiska "banana".

Ehuru bananen sålunda ganska hastigt spred sig över hela tropiska Amerika, var den dock ännu ingen världsartikel. Den ansågs så sent som i mitten av förra århundradet vara omöjlig att transportera, och det var först på 1850-talet, som de första blygsamma försöken gjordes att på segelfartyg införa bananer till Förenta staterna. Den förste, som på allvar experimenterade med bananplanteringar, var en skeppssteward, Carl B. Franc, som i Panama gjorde försöksplanteringar i syfte att få fram en banansort, som kunde uthärda transporten över havet. Ungefär samtidigt eller redan år 1868 gjorde kaptenen L. D. Baker, en skeppare från Boston, som hade en skonare insatt i trafik på Västindien, några försöksplanteringar på Jamaica i närheten av S:t Antonio, på samma plats, där United Fruit numera äger en större bananplantage. Huru bananexporten omhändertogs av Andrew W. Preston i Boston och Minor C. Keith i Newyork och huru dessa sedermera förenade sina intressen genom grundandet år 1899 av United Fruit Co., har jag redan i annat sammanhang redogjort för.

Det är att märka, att bananfrukten aldrig nedtages direkt från trädet för att ätas. Bananerna skördas alltid gröna, även om de skola förtäras på platsen. Om man tillåter bananen mogna på plantan, förlorar den sin angenäma doft, och den mognade massan inuti ruttnar och blir ett byte för insekter. Bananplantan utvecklas hastigt och blommar efter 9 à 10 månader. Ett år efter planteringen nalkas tiden för

skörden. "Bananträdet", såsom växten kallas, fastän den är en ört, uppnår en höjd av 4 $^{1}/_{2}$—9 meter och har en diameter vid basen av 22—40 cm., beroende på klimatets och jordens beskaffenhet. En av bilderna visar bananträdets storlek efter 3, 6 och 9 månaders växt i förhållande till en man av normallängd.

Bananbladen växla i viss mån ställning efter solens rörelse, i det att de på grund av vattenförlusten under den hetaste tiden av dagen sluta sig tillsammans för att sedan, då det blir svalare, öppna sig. De stora bladytorna se ofta trasiga ut, därigenom att de så småningom sönderslitas av regn och blåst. Blommorna ha sin plats i stammens topp och te sig som ett ax med hanblommor längst upp och honblommor längst ned. Efter blomningen skjuter frukten upp i centrum av blomställningen. Det yttre höljet faller bort, och de späda bananerna avslöjas. I den mån dessa öka i volym och bli mognare, vända de sig kraftigt uppåt. Bananstockarna rikta sig därför uppåt, så länge de sitta kvar på trädet, men när de skördats och komma i handeln, ligger det, då skaftet är nedtill, i sakens natur, att stockarna bli upphängda upp- och nedvända. 13 à 15 månader efter bananens plantering är bananstocken färdig att skördas. Den består av klasar, s. k. händer. Varje hand är försedd med 10—20 individuella bananer eller fingrar. En stock håller i regel 6 à 9 händer och varje planta bär endast en stock bananer.

Medelskörden för bananer utgör i Västindien och Centralamerika mellan 125 och 200 stockar per tunnland och år. Liksom i fråga om sockerröret kräver bananplanteringarnas skötsel endast under skördetiden större arbetskraft, men svårigheterna äro med avseende på bananen större, i det att stockarna måste noga utväljas och ha en olika mognadsgrad och kvalitet, allteftersom de skola sändas till närmare eller fjärmare orter. De personer, som ha att göra

Bananträd drages omkull.

därmed, kallas "skärare", "väljare" och "bärare". Väljaren bestämmer vilka stockar som skola skördas, och när han gjort sitt val, begagnar skäraren sin skördekniv (machete) och gör ett hugg i stammen några fot under stocken, varefter trädet avbrytes, där insnittet blivit gjort. Stocken nedskäres, och bäraren mottager den på sina skuldror, varefter han för den till närmaste décauvillebana ute på fältet. Stockarna lastas sedan på järnvägsvagnar och transporteras vidare till hamnen. Negrer i långa rader bära där stockarna från järnvägsvagnarna till en ändlös remskiva, som bringar

Järnvägsspår genom bananplantering.

stockarna ombord på fartyget, där särskilda stuvare taga dem om hand.

Fartygen måste vara byggda med både kyl- och värmeanordningar att användas alltefter behov. Fickorna, i vilka stockarna hänga, äro isolerade med kork eller hudar. Ehuru bananlasterna transporteras under väsentligt högre temperatur än kött, måste kylanordningarna likväl vara kraftigare. Detta beror därpå, att köttet inlastas i fruset tillstånd, under det att bananerna icke endast äro varma, då de föras ombord, utan också producera avsevärd värme under färden. Den lämpligaste temperaturen är plus 14 grader C., men därav följer också, att det vid transporter i nordligare farvatten måste finnas värmeledning. Lämpliga anordningar för åstadkommande av antingen lagom värme eller köld måste också förefinnas i de järnvägsvagnar, som skola transportera bananerna, och slutligen måste lagerrummen hos de handelsfirmor, där stockarna till sist skola mogna, vara väl ventilerade och inrättade med en genomsnitts-

Banananläggning av tyskar vid sjön Izabal i Guatemala. I förgrunden en infödingsbåt, förfärdigad av en urholkad trädstam.

temperatur, som blivit fixerad till mellan plus 17 och 19 grader C.

Bananen växer praktiskt taget i alla fuktiga, tropiska länder, där den utgör ett av de viktigaste födoämnena. Klimatet bör vara hett och fuktigt med stor nederbörd och jorden bestå av alluvialjord (sandblandad lera) med god dränering. Är den årliga nederbörden så fördelad, att det tre eller fyra månader på året råder en torr säsong eller faller för litet regn på det område, som planteras, måste konstgjord bevattning tillgripas. Jorden måste ha lämplig sammansättning, d. v. s. vara tillräckligt rik på de näringsämnen, som plantan erfordrar, och därtill kommer, att under den tid bananplantorna växa upp, måste marken vara rensad från ogräs och buskar, så att all den näring, som finnes i jorden, blir tillgänglig för bananplantan. Så fort

bananplantorna nått sin fulla höjd, kasta de tillräcklig skugga för att hindra ogräs, gräs och buskar att växa, men det är nödvändigt att planteringen hela tiden hålles rensad.

All tropisk jord är icke lämplig för bananplantering. Det händer ofta att ett tunt lager av alluvialjord eller mylla täcker sand och tung lera, vilket skapar ogynnsamma villkor för plantans utveckling. Det bördiga jordlagret måste nämligen vara ganska mäktigt, alldenstund bananplantornas rötter växa på djupet. Den varietet av bananer som i allmänhet odlas i Västindien och vid Karibiska havets kuster kallas Gros Michel. Hittills har denna varietet icke haft någon allvarlig medtävlare, men experiment pågå på många ställen för att söka framställa nya korsningsprodukter.

Såsom redan påpekats, taga bananplanteringarna vanligen sin början mitt inne i den tropiska urskogen. Det land som skall planteras avröjes, uppmätes, planteras och rensas. Då de nya plantorna växa upp, utveckla sig talrika skott från rotknölarna,[1] och det göres bland dessa skott ett omsorgsfullt urval i syfte att utöva ett gynnsamt inflytande på den blivande fruktträdsplanteringen. Planteringarna kräva hela tiden noggrann tillsyn så att man kan vara säker på en önskvärd utveckling av plantorna. Då trädet nått full mognad och bär en stock bananfrukter, nedskäres det ovanför roten, hugges i bitar och får multna ned för att giva jorden nödig ersättning i form av gödsel.

Det är ibland nödvändigt att omplantera fälten eller farmerna. I sådana fall rensas fältet, jorden plöjes och harvas och nya rotknölar eller sticklingar planteras på bestämda mellanrum. Från dessa nya sticklingar och knölar uppväxa nya träd och efter 14 till 15 månader är fältet färdigt för en ny skörd. Ehuru någon kontroll måste utövas med av-

[1] Bananplantans underjordiska knöl är ej en rotknöl utan en stamknöl. Men då den vanligen kallas rotknöl har den populära benämningen bibehållits liksom också det oegentliga uttrycket bananträd.

seende på tiden för frukternas mognad genom växelbruk eller tiden för planteringen, består den huvudsakliga kontrollen dock i valet av sticklingar. Genom denna metod kan skörden ganska väl fördelas över hela året oberoende av planteringstiden.

Både i Guatemala, Costa Rica och Colombia finnas många planteringar som varit utnyttjade över 20 år, utan att man ännu kan upptäcka någon som helst nedgång i växkraften eller sjukdom på bananträden. Men det finns också annat slags jord, som utsuges på några få år.

I somliga fall, då jorden blivit utsugen eller Panamasjukan angripit bananträden, ha dessa ersatts genom plantering av andra växter. Så t. ex. har man framgångsrikt planterat kakao på jord, som övergivits av någon av angivna orsaker. Även plantering av oljepalmer har lämnat resultat, som lova kommersiell framgång. Om inga andra växter planteras, övergivas bananområdena och användas till betesmark eller också lämnar man dem åt sig själva, varvid de hastigt förvandlas till vildmark igen.

Bananplanteringarna kunna hemsökas av sjukdomar, bland vilka Panamasjukan, som först uppträdde i Panama år 1903 och därav fått sitt namn, låtit mycket tala om sig. Det har till och med i europeiska tidningar och tidskrifter förekommit beskrivningar, som skildrat Panamasjukan på ett sätt, som kunnat ge folk den föreställningen att de i marknaden till försäljning utbjudna frukterna skulle vara sjuka, så att folk dragit sig för att köpa bananer. Men detta är en fullkomligt felaktig föreställning. Banansjukdomen härleder sig från en svampart, *Fusarium cubense*, som först angriper bananroten eller rotstocken och förorsakar ett rötsår, som sprider sig till de innerst liggande bladen och därefter till de utanpå växande. Bananträdet äger icke såsom stundom uppgivits någon stam utan endast en skenstam, bestående av de tätt hopväxta bladslidorna, som skjuta i höjden, så att växten kommer att se ut som ett palmträd. Rötan

förstör i regel bladen, innan någon frukt bildas. Denna omständighet utesluter alltså uppkomsten av sjuka bananer. Därtill kommer, att bananstockarna på platsen utväljas av tränade experter. Mindervärdiga bananstockar kvarlämnas på platsen, ruttna där och tillföra därigenom jorden ny näring. Alla bananstockar, som skeppas, äro friska. Förutsatt att de transporteras och få mogna under lämpliga villkor, komma de färdiga och friska fram till konsumenterna. Det finns också andra sjukdomar, som icke angripa själva växten utan endast frukterna, men de äro sällsynta, och det är givet, att sådana bananstockar bli kasserade före skeppningen. Det råder en allmän föreställning att Panamasjukan i synnerhet hemsökt Panama och Costa Rica, men den har också uppträtt på många andra platser och gjort det nödvändigt att övergiva planteringarna. I Guatemala är Panamasjukan mindre utbredd och förekommer nästan uteslutande på röd- eller brunfläckig lerjord. I Colombia har däremot hittills icke något enda fall av Panamasjukan iakttagits.

Försök ha gjorts att genom korsning åstadkomma nya varieteter, som bättre än Gros Michel skulle kunna motstå Panamasjukans smitta. Av de nya bananarter, som hittills åstadkommits, finnes en, kallad Lacatan, som är mest lik Gros Michel, både med avseende på växt och mognad. Dess frukter ha, då de mognat, en utsökt arom. Hittills har denna nya varietet visat en hög immunitet mot smitta av Panamasjukan. Något botemedel mot Panamasjukan har man ännu icke upptäckt. Sjukdomen sprides helt naturligt hastigare, där jorden är fattig eller utsugen, så att plantans växkraft minskats, men man har också iakttagit många fall, då Gros Michel blivit angripen av Panamasjukan under de gynnsammaste omständigheter både beträffande jord och bevattning. Man har även sett enstaka bananträd angripas och bli förstörda av Panamasjukan, under det att smittan icke

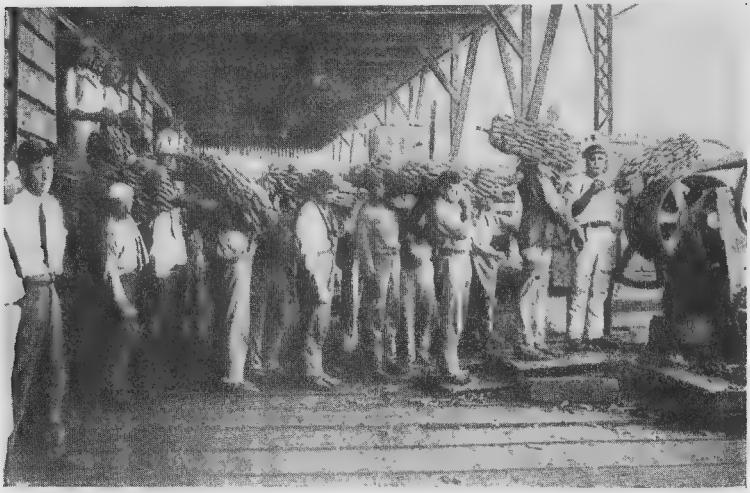

Negrer inlasta bananer i Puerto Barrios.

visat någon tendens att sprida sig till i närheten växande stora kraftiga plantor.

Bananplanteringarna startas vanligen i jungfrulig jord, men den lämpligaste jorden måste utväljas mycket omsorgsfullt och stor uppmärksamhet ägnas rensning och plantering. Stora utgifter äro nödvändiga för att åstadkomma lämplig dränering och försvåra uppväxten av ogräs, gräs och dylikt i syfte att få de späda plantorna att utveckla sig likformigt och giva god avkastning.

Bananplanteringarna underkastas emellertid i allmänhet icke växelbruk eller gödsling såsom fallet kan vara med sockerrörsplanteringar och andra tropiska skördar. I vissa fall kan man dock bedriva plöjning och återplantering med anmärkningsvärd framgång. I vad mån plöjning bör tillgripas, beror på jordens beskaffenhet och nederbördens varierande säsonger, som kunna skapa lämpliga förutsättningar för plöjningen.

Hittills ha de amerikanska bananplanteringarna nästan

helt och hållet varit förlagda till Västindien och kusterna kring Karibiska havet. Så t. ex. har i Guatemala endast ostkusten blivit använd för bananplanteringar. Detta beror huvudsakligen på den omständigheten, att fruktplanteringarna där ligga närmare den amerikanska marknaden, men på grund av den alltjämt över hela världen stigande efterfrågan på bananer har det blivit nödvändigt att också rikta uppmärksamheten på Stillahavssidan av Centralamerika och förbereda planteringar på lämpliga områden längs denna kust.

Utförseln av bananer räknas i stockar och gestaltade sig år 1926 från nedanstående länder på följande sätt:

Jamaica	18,250,000
Honduras	14,500,000
Colombia	10,870,000
Costa Rica	7,660,000
Kanarieöarna	7,200,000
Guatemala	5,900,000
Mexico	4,150,000
Panama	4,060,000
Cuba	2,650,000
Nicaragua	2,150,000

Världens största konsument är Förenta staterna, som årligen importera omkring 54 millioner stockar till större delen från länderna kring Karibiska havet. Europa inför ungefär 25 millioner stockar, likaledes kommande mest från de karibiska länderna och Kanarieöarna.

I Europa var bananen icke känd förrän i slutet av 1800-talet och kom i större skala icke i handeln på kontinenten förrän omkring år 1900, men för den vetenskapliga forskningen och för européer, som rest i tropikerna, var den tidigare känd. En av de första, som i den botaniska litteraturen omnämnt bananen, var Linné. Under sin vistelse hos

Clifford i Hartecamp (1735—38) och arbetet på att öka dennes blomsterskatter, varvid han understöddes av den skicklige trädgårdsmästaren Dietrich Nietzel, besökte Linné månatligen de botaniska trädgårdarna i Amsterdam, Utrecht och Leyden, varifrån han medförde exemplar av de raraste växterna för att omplantera dem i de cliffordska anläggningarna och orangerierna, och bland dessa växter fanns också bananen. I januari 1736 hade Linné sålunda glädjen att genom klok beräkning lyckas få se "den sköna Musa", pisangen, för första gången blomma i Holland. Linné skriver i ett brev att den besågs såsom ett under av hela landet. De förnämsta kännare kommo till Hartecamp och anhöllo, att Linné skulle för eftervärlden utarbeta en beskrivning på denna Musa, "den härligaste växt av alla", såsom han själv uttrycker sig. Linné författade också mycket riktigt en latinsk beskrivning över bananen, kallad "Musa Cliffortiana", och hade också den tillfredsställelsen att se bananen i Hartecamp blomma och sätta frukt under kommande år.

Det måste ju betraktas såsom ett märkligt sammanträffande, att Linné skildrade bananträdet såsom världens härligaste växt, ehuru han endast dömde efter utseendet och näppeligen kunde ana vilken oerhört viktig roll det en gång skulle komma att spela i världshushållningen.

Numera importerar även Sverige bananer och kan uppvisa en starkt stigande konsumtion. Omsättningen har i detta fall huvudsakligen förmedlats av A.-B. Banankompaniet i Stockholm, som på egna särskilt byggda båtar inför bananer från Rotterdam eller Emden, där de inlastas från United Fruit tillhöriga båtar, kommande direkt från Västindien eller Centralamerika. Det svenska bolaget bildades 1909 och hade 1910 en införsel av endast 35,559 stockar (618,727 kg.). Mellan 1915 och 1920 var importen avbruten på grund av världskriget, och 1921, då ransoneringen ännu var stark, utgjorde importen 96,068 stockar

(1,711,151 kg.), men hade 1927 stigit till 642,967 stockar (9,765,600 kg.) och 1928 till 685,705 stockar (11,307,987 kg.).

Bananen når sin högsta mognadsgrad, när den en tid legat avtagen. Då frukten skeppas från tropikerna, är den hård och dess kolhydrater bestå i huvudsak av stärkelse. Under mognadsprocessen förvandlas stärkelsen till lätt smältbart socker. Så länge skalet är grönt eller topparna ännu gröna, har endast en mindre del av stärkelsen övergått till socker. I detta delvis mogna tillstånd bör bananen icke ätas rå, men kan kokas och tillagas som vanliga grönsaker. I nästa mognadsstadium är den gul, och alla gröna fläckar ha försvunnit. Den inre massan har begynt mjukna och större delen av stärkelsen övergått till socker. Frukten har nu en angenäm doft och är lätt smältbar. Men låter man den ännu ytterligare mogna, tills skalet betäckes med brun färg, har praktiskt taget all stärkelse förvandlats till socker och aromen nått sin högsta utveckling.

Enligt en rapport av Atwater and Bryant (United States Department of Agriculture Bulletin No. 28, reviderad upplaga 1906) består den ätbara delen av bananen i jämförelse med äpplen, apelsiner och potatis av följande ämnen:

	Vatten	Protein	Fett
Bananen	75,3	1,3	0,6
Äpplet	84,6	0,4	0,5
Apelsinen	86,9	0,8	0,2
Potatisen	78,3	2,2	0,1

	Kolhydrater	Aska	Kalorier per eng. skålpund
Bananen	22,0	0,8	460
Äpplet	14,2	0,3	290
Apelsinen	11,6	0,5	240
Potatisen	18,4	1,0	385

United Fruit Co:s lossningsanordningar.

Bananen är en av de frukter, som äro rikast på kolhydrater. Den innehåller A- och C-vitaminer och även många B-vitaminer, vartill kommer en värdefull tillsats av mineralsalter. Sakkunniga ha också framhållit, att om man tar i betraktande bananens försäljningspris i marknaden, är den med hänsyn till sitt näringsvärde billigare än annan frukt och även billigare än nästan alla grönsaker.

Bananerna ätas, såsom redan blivit antytt, icke endast råa; de förekomma också i marknaden som torkade bananer, s. k. bananfikon, och som bananmjöl, varjämte de kunna kokas och tillagas såsom grönsaker eller såsom efterrätter av olika slag.

En risk vid bananplantering är, att den sköra skenstammen är väl svag för den betydande belastning, som uppstår genom den tunga fruktstocken. Följden är att bananplanteringarna äro föga motståndskraftiga mot orkaner. Stora skador ha stundom uppstått därigenom. Så t. ex. nedslog en

orkan omkring 750,000 bananträd den 10 april 1913 i planteringar vid Santa Maria i Colombia, tillhörande United Fruit Co., vilket för detta bolag medförde en förlust av omkring 1 million dollars.

Jämte United Fruit Co. finnas också några andra liknande företag, som driva bananaffärer med egna planteringar, vilka uppnått en viss omfattning, såsom i främsta ledet Atlantic Fruit Co. samt vidare Vacarro Brothers och Cuyamel, de senare med sin huvudverksamhet i Honduras. Det må tilläggas, att United Fruit Co. i England representeras av messrs Elders and Fyffes, som besitta stora egna bananplanteringar på Kanarieöarna.

Sockerrörs- och bananplantagerna utgöra ett glänsande bevis på de tropiska planteringarnas stora avkastningsförmåga och visa huru ringa arbete de kräva i jämförelse med den möda, som människorna i den tempererade zonen måste nedlägga på jämförbara anläggningar. Man måste därför t. ex. fråga sig, om betodlingen verkligen kan tävla med sockerrörsplanteringen. Även om tullarna sättas aldrig så höga, torde striden i längden bli ojämn. När naturen själv i tropikerna producerar en artikel för nästan ingenting, torde det nämligen bli svårt att konkurrera på platser, där odlingen av jämförliga jordbruksalster kräver mycket större arbete och högre kostnad.

Bananplantagerna äro utslag av modern företagaranda och återspegla en utveckling, som skulle ha varit otänkbar under tidigare skeden. Banankulturens uppkomst är i korthet den, att ett stort företag önskade ett nytt transportobjekt och ansåg bananen vara lämplig härför. Det gällde att med vetenskapliga metoder åstadkomma en så förädlad produkt som möjligt och på samma gång så billig, att den kunde köpas av vem som helst. Det var också nödvändigt att träffa sådana transportanordningar, att den ömtåliga varan kunde i oskadat skick och utan att det blev för dyrbart komma fram till konsumenterna. Det initiativtagande företaget Uni-

ted Fruit Co. lyckades lösa alla dessa problem, och bananen är nu en världsartikel, som trängt igenom överallt. Men man måste dock ställa sig undrande, om ett sådant experiment skall kunna få någon efterföljd i fråga om andra artiklar. Kanske är banankulturen en affärsspekulation, som kunnat göras en gång i världshistorien och sedan aldrig mera.

"Vita stadsdelen" i Tiquizate.

Tolfte kapitlet.

LIVET I TROPIKERNA.

De vita på plantagerna.

Sedan jag besökt flera plantager på Cuba och i Guatemala, började jag få kolonisationsproblemet i dessa trakter tämligen klart för mig. Nordamerikanerna vänta sig, såsom jag i annat sammanhang påpekat, inom de närmaste tio åren ett ekonomiskt uppsving i denna del av världen och anse, att denna utveckling blir så betydande, att den kommer att inleda en ny ekonomisk epok. Skulle så ske, är det emellertid min åsikt, att de spansk-latinska invånarna icke äro mäktiga att ensamma möta en sådan utveckling utan måste få hjälp från andra vita folk. I annat fall äventyras utvecklingen, och man kan befara, att den gula och de övriga färgade raserna skola passa på och söka intaga de

Cubatobak i "La Flora"; odling för fröskörd.

vitas ställning. Det är visserligen sant, att invandrare av dessa raser för närvarande i de flesta spansk-latinska länder äro portförbjudna, men det är knappast troligt, att en sådan restriktion i längden kan upprätthållas, så länge det finns tomrum med goda kolonisationsmöjligheter att fylla. Det bör även påpekas, att japanerna hålla sig framme vid alla internationella konferenser rörande invandringsfrågor och bland annat voro representerade vid immigrationskongressen i Havanna i slutet av mars 1928 med icke mindre än 16 delegater för att söka hävda japanens speciella anspråk på en invandringsrätt, som i regel förvägras honom.

Det bör också påpekas, att en hastig rasförsämring genom uppblandning med färgat blod pågår i de flesta spansk-latinska stater. Det behöves därför ett nytt vitt tillskott och då av folk, som ha en stark känsla av rasrenhet såsom anglosaxare eller germaner. Fortsätter uppblandningen utan

ett sådant tillskott, kommer detta i längden att betyda, att den vita kulturen går tillbaka eller, med andra ord, att de vita invånarna i Europa och Förenta staterna icke längre komma att spela samma framträdande roll som förr. Man kan tvärtom befara, att "the rising tide of colour" betyder början till slutet av den vita världscivilisationen. Det kan hända, att mänskligheten ändå icke sjunker tillbaka till rent barbari som i Sovjetryssland utan endast till ett lägre kulturstadium, så att den levnadsstandard, som nu råder i de vita länderna, kommer att sänkas genom inflytande från de färgade och ett slags halvbarbarisk, kanske ännu tekniskt framstående men andligt tom kulturepok kommer att utbreda sig över jorden.

Många ha påstått, att de vita icke kunna leva och må väl i tropikerna. Detta kan ha varit sant i gamla tider, men undersöker man förhållandena sådana de nu gestalta sig, ställer sig problemet ganska annorlunda. Härvid måste dock fasthållas, att den vita rasen i tropikerna måste förbli den härskande klassen. Att t. ex. låta europeiska arbetare utföra grovarbetet ute på fälten är icke tillrådligt. De färgade eller halvfärgade måste fortfarande användas för allt sådant arbete och de vita tjänstgöra som förmän och kontrollanter. Men med denna inskränkning ha de vita ingen svårighet att reda sig. Hygienen och bostadsförhållandena äro numera sådana, att både det nordliga och sydliga Europas folk kunna leva och trivas. Det lider därvidlag intet tvivel, att det är United Fruit's stora insats som åstadkommit genombrottet och säkerställt de vitas kulturarbete i tropikerna.

Läsaren har kanske redan fått en föreställning om livet på en tropisk plantage genom skildringen av mitt besök på United Fruit's sockerplantage på södra Cuba. En sammanfattning av huru en dags arbete ställer sig torde dock kanske ge en ännu mera påtaglig bild. Innan jag ingår härpå, vill jag dock förutskicka några allmänna reflexioner. Vill

Generalmanagerns i Tiquizate bostad.

en ung man begiva sig ut till ett tropiskt land för att där skapa sig en framtid, kan han ha de bästa utsikter. Frågan är bara den, om han är villig att underkasta sig de ändrade levnadsförhållanden och de inskränkningar i nöjesliv och socialt umgänge, som måste bli en följd av en utflyttning från Europa eller Förenta staterna till ett tropiskt land med mer eller mindre primitiva levnadsvillkor.

Hur ställer sig t. ex. livet i jämförelse med den dagliga tillvaron i Europa för en ung man, som vill skapa sig en framtid på någon av de västindiska öarna eller i Centralamerika? Det må i förbigående anmärkas, att livet på plantagerna torde gestalta sig ungefär enahanda i alla tropiska länder. I stället för de uppoffringar, den unge mannen gör, när han lämnar sitt hemland, skall han kanske snart finna, att tropikerna ge riklig ersättning. Sportlivet i tropikerna är minst lika intensivt som någonsin i den gamla världen eller Förenta staterna och träder såsom daglig förströelse på de koloniala arbetsplatserna ännu mera i förgrunden.

Det dagliga arbetet på en stor sockerrörs-, banan- eller kaffeplantage gestaltar sig för den unge mannen ungefär på följande sätt: Klockan 6 stiger han upp, då går reveljen. Han tager ett bad och äter i hast sin frukost. Klockan 7 är han i arbete, vare sig det gäller att sitta på kontoret, att övervaka det maskinella arbetet vid fabrikerna eller att rida ut på de planterade fälten för att kontrollera de färgade arbetarna. Mitt på dagen har han en lunchpaus, och så fortsätter arbetet till klockan 5 e. m. Då är arbetet slut, och förströelserna börja.

På de olika platser jag besökt har nöjeslivet — och närmast sporten — varit ungefär likartat, men det är givet, att på de största plantagerna de tekniska sportanordningarna varit mest framstående. I stort sett finnas dock samma sportmöjligheter överallt, och sportplatserna äro anlagda efter samma modell, vare sig det gäller sockerrörs- och bananplanteringar eller kaffefincor.

Nära bostadskvarteren ligga i regel omsorgsfullt utbyggda banor för tennis, golf, kricket och polo, icke sällan fullt jämförliga med de bästa i Europa eller Nordamerika. När arbetet är slut, bege sig de unga männen, förmän inom jordbruket, kontorister, ingenjörer och läkare, i regel i sällskap med cheferna ut till sportplatserna, och där fortgå sedan under några timmar sportövningar med liv och lust. Därefter samlar sig ofta en del av de unga hos högste chefen i hans "kringskärmade" hus. Det diskuteras om förhållandena vid plantagen, om dagens frågor, om politiska nyheter och annat av aktuellt intresse, medan värdinnan bjuder på cocktail. Denna dryck ingår nämligen överallt i de tropiska vanorna och består i allmänhet av någon fruktsaft med en mer eller mindre stark tillsats av gin eller rom. Men denna cocktail är också den enda sprit, som förtäres. Cheferna servera visserligen ofta i sina hem vin till middagen, åtminstone när europeiska gäster komma på besök, men vinet ingår icke såsom någon oundgänglig beståndsdel

Den vita personalen i Tiquizate.

i den dagliga dieten. Det förefaller som om detta skulle bero på, att vinet i tropikerna icke inverkar fördelaktigt på matsmältningen.

Efter middagen idkas livligt umgänge mellan familjerna. Ungdomen träffas, och ofta dansas det efter grammofon eller någon lokal orkester, men under vanliga förhållanden blott under några få timmar. Klockan 10 är det tyst, och det dröjer icke länge förrän hela samhället ligger i djup sömn. Detta regelbundna liv i fria luften måste vara utomordentligt sunt och trots det stundom mycket heta klimatet hälsosamt. Jag har också sällan på en gång sett så många unga män med sportsligt och friskt utseende samlade, som jag här såg, även inom de hetaste plantageområdena, såsom t. ex. vid United Fruit's station Virginia i östra Guatemala.

I detta sammanhang må påpekas, att United Fruit har ett stort antal unga män anställda på de olika plantagerna såsom förmän i ett eller annat avseende och närmast såsom uppsyningsmän (colonos) för övervakande av de i distrikt indelade planterade fälten. Dessa unga män äro hämtade från alla världsdelar. Luckorna fyllas genom årliga rekryteringar, varvid United Fruit's styrelse i Boston infordrar ansökningar. Det finns på plantagerna unga män av alla möjliga nationer, såsom nordamerikaner, engelsmän, tyskar och holländare. Skandinaverna äro icke många, men jag såg dock även en och annan svensk eller dansk, vartill kan läggas, att man i hamnarna träffar icke så få skandinaver, mest svenskar och norrmän, de båda senare dock ännu oftare som besättningskarlar eller som befäl eller underbefäl på ångbåtarna.

Det förefaller emellertid som om svenskar med kvalificerad agronomisk eller forstlig utbildning borde ha stora möjligheter att finna anställning med goda framtidsutsikter, särskilt på United Fruit's plantageegendomar.

Men härvidlag är att märka, att den fackliga utbildningen icke är tillräcklig. United Fruit anställer varken ar-

VICTOR M. CUTTER.
Chef för United Fruit Company.

betsförmän (colonos) eller tjänstemän, som ej fullt behärska spanska språket. Det är ett oeftergivligt villkor, att personer, som eventuellt reflektera på sådana platser, måste lära sig spanska. Spanskan är för närvarande, näst engelskan, det språk, som talas av de flesta människor, och det behärskar just de länder, där man under de närmaste årtiondena kan vänta sig den snabbaste ekonomiska utvecklingen. Det är därför i Sverige liksom i andra länder, som vilja utveckla sin handel, av största vikt att det spanska språket mera uppmärksammas än hittills, och det ligger nära till hands att t. ex. i Sverige uppställa det kravet, att spanskan skall ingå som valfritt ämne i de högre allmänna läroverken.

Jag vill till sist påpeka att United Fruit icke sällan just ur de ungas led väljer lämpliga män för de högre posterna, och man kan tillägga, att den nuvarande presidenten för detta kolossala företag, mr Victor M. Cutter, är en man, som gjort sin karriär i tropikerna och från en i början blygsam ställning genom energi och duglighet arbetat sig fram till chefskapet för det hela.

Utsikt över Guatemala City.

Trettonde kapitlet.

GUATEMALA CITY OCH DESS BEFOLKNING.

Gammaldags intryck och modern utveckling.

Guatemala City är beläget cirka 5,000 fot över havet, några mil norr om en av Guatemalas vackraste insjöar, Amatitlán. Staden ligger omgiven av sakta sluttande kullar och berg, på vilka så långt ögat når utbreda sig fodergräsängar, majs- och vetefält. Då staden ligger på en jämn, horisontal yta, har man från gatorna ingen utsikt, utan måste gå upp på taket av något hus eller ännu bättre utanför staden på den lilla pittoreska kulle (Cerro del Carmen), där en gammal kyrka, som är äldre än själva staden, är belägen. Man ser då utom de gröna sluttningarna på avstånd nakna, vulkaniska bergspetsar sticka upp och långt bort i blånande fjärran den slocknade vulkanen Agua i riktning mot Antigua.

Den nuvarande huvudstaden daterar sig från 1776, då flyttningen skedde från den ursprungliga huvudstaden Antigua, som blivit förstörd av upprepade svåra jordbävningar. De första större byggnader, som uppfördes i den nya staden, voro katedralen och generalkaptenspalatset. Det moderna Guatemala City gör ett ganska enformigt intryck, då stadsplanen blivit utlagd enligt det amerikanska systemet med numrerade avenyer, på spanska avenidas, som gå från norr till söder och skäras av gator från öster till väster, med hus, som äro numrerade i förhållande till huvudavenyen (main street). I olikhet med San Salvador, San José och andra huvudstäder i Centralamerika saknar Guatemala City omgivande villastäder. En början finnes visserligen gjord längs de stora utfartsvägarna, Avenida la Reforma och Hippodromvägen. Men det förefaller dock, som om invånarna hellre hölle sig kvar i sina gamla patiobyggnader inne i staden.

Före jordbävningen 1918 var Guatemala City en av det latinska Amerikas mest imponerande städer, men de skador, som då åstadkommos, voro betydliga nog. Dessförinnan var staden berömd för sin stora pittoreska plaza, där bougainvillea, klängrosor och andra slingerväxter beklädde arkadgångarnas pelare och valvbågar. Här lågo nationalmuseet, presidentens palats, gardesbarackerna och Teatro Colon, som då och då användes för teaterföreställningar, men oftare dock till offentliga fester. Allt detta är nu förstört, och nya hus ha kommit i stället. Trots allt gör Guatemala City ett gammaldags intryck. Ännu kvarstå många åldriga hus i spansk stil, parkerna ha spansk karaktär liksom också samtliga kyrkor tillhöra den koloniala stilen, ehuru en del av dem reparerats efter jordbävningen.

Före jordbävningen 1918 funnos tvåvåningshus, men dessa ha nästan alla försvunnit. Man bygger numera uteslutande hus med endast bottenvåning och platt tak. Att museet blivit förstört är beklagligt. I början av 1890-talet lära där

Centralparken i Guatemala City.

hava funnits ganska stora samlingar av fornlämningar. Efter museibyggnadens förstörande har ingen sett ett spår av dem. Somliga uppgiva, att de äro magasinerade men icke tillgängliga. En annan kanske mera sannolik version är den, att det historiska museets samlingar år 1892 skickades till en utställning i Madrid och därifrån till en utställning i Chicago. På hemvägen skulle utställningsföremålen ha kommit på villovägar och förskingrats. Ingen människa kan numera lämna besked om, vart de tagit vägen. Det må emellertid tilläggas, att det i Guatemala säkert aldrig funnits några samlingar jämförliga med dem, som i både privat och offentlig ägo existera i San José i Costa Rica, Quito i Ecuador och Lima i Peru, där museerna innehålla rika samlingar både av möbler, konstverk och silver från den spanska kolonialtiden och av mumier, vävnader, lerkärl och guldsmedsarbeten från mayas- och inkasepokerna.

Man kunde annars vänta sig att i Guatemala finna konstskatter och dyrbarheter från kolonialtiden, alldenstund

Tjuren i Reformallén.

Guatemala då var huvudlandet och Guatemala City huvudstaden för hela Centralamerika, men det förefaller, som om dessa dyrbarheter gått förlorade genom jordbävningar eller på annat sätt. Att minnesmärken från mayastiden saknas beror därpå att några verkligt vetenskapliga undersökningar över fornlämningar från äldre epoker ännu icke blivit utförda i Guatemala. Man torde därför ha anledning vänta sig att där få fram intressanta fynd, så fort en vetenskaplig undersökning på allvar sättes i gång. För närvarande kan man tryggt säga, att Guatemalas mayasantikviteter ligga begravda i urskogarna, väntande på upptäckarens spade.

Boningshusen i Guatemala City ha liksom övriga hus endast en våning, och fasaden åt gatan är en vitmenad vägg med vanligen väl tillbommade fönsterluckor. Följden är att gatorna te sig döda och se ut som raka vägar, omslutna av låga, tomma murar, här och där upplivade av en eller annan butik. Bland märkligare byggnader må nämnas det nya hotellet, Palace Hotel, som lär ha kostat 2 $^1/_2$ millioner dollars, övervägande amerikanskt kapital. Det gör anspråk

Den nya gardeskasernen i Guatemala City.

på att vara förstklassigt med sin moderna stil, marmorgolv och mahognyinredning. Det är också ett av de få hus, som ha mer än en våning, ja, t. o. m. tre, varvid dock är att märka, att den tredje endast sträcker sig över en mycket obetydlig del av själva huslängan. Hela huset är byggt av järn och betong, och det faller av sig självt, att det enligt amerikanska intyg är absolut tryggat mot jordbävningsskador — i teorien nämligen; hur det ställer sig i verkligheten är ännu oprövat.

Trots sina anspråk erbjuder detta hotell dock för en europé stora olägenheter. Rummen äro i och för sig bra, vart och ett med bad samt varmt och kallt vatten, men de vetta antingen åt gatan eller åt en inbyggd gård, en så att säga modifierad patio, där vid thé dansant och även vissa kvällar i veckan en marimbaorkester spelar. Så länge musiken håller på, går ett väldigt eko genom byggnaden, så att ingen människa kan sova. Restaurangen skryter med fransk kock, men är i själva verket medelmåttig och tålamodsprövande på grund av uppassningens långsamhet.

Gatubeläggningen i Guatemala City är för närvarande ganska bedrövlig. För att kunna motstå jordbävningarna

belades gatorna för något tiotal år sedan med flata stenblock, en ytterst olycklig idé, i det att de sedan dels på grund av trafiken, dels på grund av de ofta återkommande jordbävningarna förvandlats till vägar, där stenblocken ligga i vågor, vilket gör framkomsten i automobil besvärlig. Meningen är nu att belägga alla gator och torg med betong, men vid tiden för mitt besök var ännu intet definitivt uppgjort.

Boningshusen — samtliga envåningshus — äro byggda i gammal spansk stil, som leder sina anor tillbaka till medeltiden och då utgjorde en tillämpning av byggnadsstilar i det europeiska Spanien, modifierade efter de koloniala förhållandena. Användandet av detta byggnadssystem hade flera syften. För det första ville man bygga huset så, att det kunde erbjuda skydd mot yttre anfall, och för det andra var det ett uttryck för vanan att hålla kvinnorna strängt avskilda från beröring med yttervärlden.

Byggnadssättet har både politiska och seismologiska skäl för sig. Huset kan under revolutionstider tjänstgöra som fästning, och det är också ganska motståndskraftigt mot jordbävningar. Ett förnämt patiohus ligger i regel vid ett gathörn med den förnämsta ingången från huvudgatan. Fönstren äro höga, gående ända ned till golvet inomhus, och sluta utanför en till två fot över marken samt äro förstängda med vackert utsirade, grova järngaller. Innanför gallret finnas vanligen två fönsterluckor eller dörrar, täckande hela fönsterytan, först med en glasruta och innanför denna med en lucka av praktiskt taget ogenomtränglig mahogny eller annan hardwood. Den stora dubbeldörren vid huvudingången, kallad "Zaguan", är ända till 12 fot hög och mer än 6 tum tjock och kan stängas med kraftiga järn- eller kopparbommar. Då denna dörr är mycket tung och besvärlig att öppna, finns det för bekvämlighetens skull vanligen en mindre dörr utskuren i den stora. Portgången leder in till den första öppna pation, en blomstrande träd-

Generalkonsul Björn Palms hus i Guatemala City.

gård med en spelande vattenkonst i mitten och i de moderna husen icke sällan också med en vattenbassäng för badning. I denna trädgård växa palmer, orangeträd, bougainvillea, orchidéer och rosor, och i träden ser man tama fåglar, såsom papegojor och hägrar. Har man stängt fönsterluckorna och den yttre dörren samt barrikaderat den med bommar i gammal stil, kan ett sådant hus utstå en lång belägring. Från sådana hus har också många gånger i skydd av bröstvärnet kring husets platta tak presterats ett tappert försvar mot anstormande revolutionärer. Golvbeläggningen i arkadgången liksom i husets rum består av målade eller lackerade cement- eller kakelplattor, någon gång av marmor. Det hela ter sig ytterst prydligt och rent. Parkettgolv förekomma i några få enskilda hus och offentliga byggnader. Själv såg jag dock endast en större byggnad, där golven voro helt och hållet parketterade, nämligen den tyska klubben.

Runtomkring den inre pation går en arkadgång med pelare, och åt den vetta alla husets för familjen avsedda rum, såväl sov- som sällskapsrum, vilkas dörrar vanligen stå öppna, så att luften skall kunna sila fritt igenom. Denna gård är under tropikernas glödande himmel utomordentligt tilltalande, liksom bostadsrummens isolering från yttervärlden gör ett behagligt och rogivande intryck. Från denna första patio leder en gång till en inre sådan, dit köket och ekonomiavdelningen samt en del av tjänarnas bostadsrum äro förlagda. Icke sällan finnes ännu längre in en tredje patio med hästar och stallbetjäning samt numera också automobilgarage.

Efter jordbävningen 1918 genomgick Guatemala City en lång depressionsperiod, sammanhängande därmed, att hela landet då hemsöktes av en besvärlig ekonomisk kris, som framkallats av de låga kaffepriserna. Det kan tyckas egendomligt, att för ett land med Guatemalas rika resurser en export av en enda artikel som kaffe skall kunna spela en så avgörande roll, men detta är ett problem, till vilket jag i annat sammanhang skall återkomma.

De dåliga konjunkturerna togo sig i Guatemala City uttryck genom ett långvarigt stillestånd inom byggnadsverksamheten, men sedan numera hausse inträtt på kaffemarknaden, har också affärsverksamheten i Guatemala City kraftigt stimulerats och byggnadsverksamheten åter kommit i gång. Fastighetspriserna hade under de senaste månaderna stigit med 25 procent. Vid tiden för mitt besök voro över 200 nya hus under uppförande, vilket icke var utan sina obehag, då vinden från bergen runtomkring rörde upp en massa kalkstoft från nybyggena, som var allt annat än angenämt att inandas. I stadens omgivningar fäste man sig särskilt vid det pågående planerandet och uppbyggandet av villaliknande samhällen med arbetarbostäder, vilket var ett privat företag, organiserat av en amerikansk byggnads-

Generalkonsul och fru Palm i sitt hem i Guatemala City.

Gårdsparti i Guatemala City med Cerro del Carmen i bakgrunden.

ingenjör vid namn Berg. Frånsett dessa bostäders praktiska betydelse kan tilläggas, att de små vita husen gjorde sig förträffligt i landskapet.

Bland andra märkliga nyare byggnader må nämnas Minervas tempel, som dock uppförts före jordbävningen under Manuel Estrada Cabreras presidenttid (1898—1920). Det var avsett att användas vid fosterländska ceremonier, och Cabrera själv brukade begagna det en gång om året för att där till folket hålla ett stort politiskt-patriotiskt tal, men efter hans avgång har det stått oanvänt.

Under senare år ha flera nya offentliga byggnader uppförts eller äro under uppförande. Bland dessa må nämnas vid den stora plazan gardesregementets nya ståtliga kasern, icke långt därifrån det nya fängelset samt vid Avenida la Reforma den nya tekniska högskolan.

Ehuru gatutrafiken i Guatemala City icke är vidare livlig, då framkomsten med automobil är obekväm, är den dock noga reglerad och enkelriktad. I varje gatukorsning

Minervas tempel i Guatemala City.

Trafikkonstapel i Guatemala City.

ser man på en upphöjning mitt i gatan en khakiklädd polisman i tropikhjälm under en parasoll dirigerande riktningen för både människor och åkdon. Både militärerna och polismännen i Guatemala City ha ett prydligt utseende, framför allt gardessoldaterna, som man ser paradera framför kasernen vid plazan, framför de olika statsinstitutionerna och presidentens bostad. Det är utvalda, ståtliga karlar, både vita och indianer, med höga stövlar och i ljusa khakiuniformer.

Indiankvinnor säljande frukt utanför saluhallen.

Varumarknaden i Guatemala City äger rum i en stor antik saluhall. Här samlas varje dag tidigt på morgonen indianerna från landsbygden runtomkring med kvinnor och barn för att försälja sina alster. Från alla håll strömma de till i sina brokiga dräkter. Det strålar i alla regnbågens färger, rött, orange, gult, grönt och blått. Luften dallrar av liv och rörelse. Det är trångt i saluhallen och verkar som uppspelning av en färglagd film. Här säljas alla slags artiklar utom kött, som har en särskild marknadsplats, alltså överhuvudtaget alla varor, som på något sätt ingå i det guatemalska hushållet. Grönsakerna äro företrädda av otroligt många sorter, såsom tomater, chilepeppar, oliver, ärter, svarta och gröna bönor samt sallad av alla möjliga slag, cassavarötter m. m., vidare frukter såsom kokosnötter, guayava (*Psidium guajava*), mango, papayas (frukterna av papaj- eller melonträdet, *Carica papaya*) samt alligatorpäron (*Persea gratissima*), oranger, ananas, grapefruits

Oxspann i Guatemala City.

och jordgubbar m. m. Man ser också färggranna vävnader av siden, ylle och bomull, konstrikt flätade korgar, nätverk, påsar, broderier och spetsar, ja allt, som kan tänkas av indianskt hantverk. De som icke få rum i själva saluhallen slå sig ned på gatstenarna utanför med sina varor, höns, svin och hundar, de senare av en allt annat än vacker, ganska obestämbar blandras.

Men indianerna sälja icke bara frukter och matvaror i saluhallen. Svartmuskiga indiankvinnor i trasgranna dräkter äro också sysselsatta med matlagning och bjuda för några få pesos på åtskilliga speciella indianska läckerheter, såsom kyckling med chilepeppar, kokade svarta bönor och tortillas. Det senare är ett slags pannkakor av majs, som förekomma i alla guatemalska hushåll från de rikaste till de fattigaste. Tillagandet av dessa pannkakor förutsätter en vidlyftig förberedelse. Man ser också indiankvinnorna överallt framför sina hyddor liksom också här utanför

Indianska bärare i språngmarsch.

Guatemalas saluhall liggande på knä och med en vulkanisk sten, kallad "metate", krossande majsfrön på en flat, avlång plåt. Det därav uppkomna majsmjölet hopknådas till en deg, som gräddas som vanliga pannkakor.

Bland den civila befolkningen intaga de gamla kreolska familjerna främsta rummet. Det intryck man får av de högre samhällsskikten är detsamma som i nästan alla de latinsk-amerikanska republikerna. Man möter älskvärda människor, kultiverade, men av något gammaldags snitt. Det är med andra ord samma miljö, som redan Alexander von Humboldt under sin resa vid sekelskiftet år 1800 livligt skildrade såsom karakteristisk för den tidens spansk-amerikanska kolonier.

Då nästan alla de mera förmögna familjerna låta uppfostra sina barn vid skolor eller universitet i Europa, är det naturligt, att man här får ett kraftigare intryck av europeisk kultur än hos motsvarande samhällsskikt i Förenta staterna. Kreolen har emellertid för europeiska ögon en mera konservativ läggning och ställer sig i regel främmande för moderna affärsmetoder. Fondbörsspekulationer

Indiankvinna bärande vattenkruka.

äro så gott som okända i Guatemala, liksom i allmänhet i Centralamerika. Kreolen är egendomsägare, och i regel består den enda form av kapitalplacering, han känner till, i att äga den egendom, på vilken han bor och vars jord han odlar, eller det hus i staden, där han och hans familj till-

Indiansk gatutyp.

bringa största delen av året. Har han annars lediga pengar, sätter han in dem i utländska banker eller använder dem för resor till Europa eller Förenta staterna. Som jordbrukare följer han gamla traditioner och står i överensstämmelse därmed i gott patriarkaliskt förhållande till sina

underlydande. Den enda svårighet han har är att anskaffa extra arbetare under kaffeskörden. Träffar man honom i Guatemala City, är han älskvärd och tillmötesgående och utövar gärna en storartad gästfrihet. Man finner hos honom den ideella läggning, som utmärker kreolen och ger honom en viss verklighetsfrämmande sinnesriktning, som satt sin prägel icke minst på de kreolska staternas politik och som utgör en av förklaringsgrunderna till de många revolutionerna, vilka i regel äro uttryck antingen endast för tävlan om makten mellan de förnämsta familjerna eller också för allmänna idéer av en ganska obestämd natur.

Jag hade det nöjet att sammanträffa med en centralamerikan av högsta bildning, en tillika mycket utpräglad latinsk-amerikansk personlighet, nämligen dr Juan Baptista Sacasa, som blivit mig rekommenderad som läkare. Han hade avlagt sin examen i Amerika, studerat medicin både i England och Tyskland och talade tyska och engelska som en inföding. Han var icke blott hemma i medicin och moderna naturvetenskapliga frågor, utan kände också väl till europeisk skönlitteratur och var en i alla avseenden vinnande person, liksom hans fru var en dam med hög bildning och tilldragande väsen.

Sacasa hade i sitt hemland Nicaragua stort anseende och hade varit rektor för universitetet i Managua. Han intresserade sig också för politik och var några år ledare för det liberala partiet. År 1924 valdes dr Sacasa till republikens vice president genom en nästan enhällig omröstning och blev 1925 konstitutionell president efter president Solórzanos avsägelse.

Vid bedömandet av en politisk konflikt i de centralamerikanska staterna är det att märka att orden konservativ och liberal där icke användas i samma mening som i Europa. Skillnaden mellan de båda partibeteckningarna är mycket svår att förstå för en europé. I Nicaragua torde det huvudsakligen ha gällt en strid om makten mellan de

DR JUAN B. SACASA.

gamla familjerna i Granada, som kalla sig konservativa, och de gamla familjerna i staden Leon, som kalla sig liberala. När det gäller presidentskapet ansågo emellertid de

ledande politikerna i Washington, att det konservativa partiet var mera pålitligt. En medverkande orsak till misstroendet i Washington torde ha varit att i Förenta staterna orden liberal och konservativ icke förekomma såsom motsatta begrepp i fråga om politiska åsikter. Ordet liberal får i amerikanernas öron gärna en klang av att betyda bolsjevik, och att vara bolsjevik anses vara detsamma som att vara mutad av Mexico eller Ryssland.

Amerikanerna landsatte marinsoldater i Nicaragua, och följden blev, att den lilla inhemska armén klöv sig i två delar, den ena under den konservative generalen Diego Chamorro, den andra under general José Maria Moncada, som var Sacasas man. Det kom till blodiga strider, och situationen höll på att utveckla sig till full anarki. Då nedsände år 1927 amerikanerna major Henry L. Stimson, numera av Hoover utnämnd till utrikesminister i Förenta staterna, för att reda upp förhållandena. Det var icke svårt för Stimson att komma underfund med att liberalerna icke voro några bolsjeviker och att systemskiftet från konservativ till liberal regim icke innebar några som helst vådor. Han inledde därför underhandlingar med båda parterna och träffade med Moncada en överenskommelse, som gick ut på att det från amerikanernas sida icke skulle möta något som helst hinder att han vid nästa allmänna val, som skulle försiggå 1928, kunde väljas till president under förutsättning, att han lämnade den konservativa regimen oantastad till dess. General Chamorro hade under tiden låtit parlamentet välja sig till president, men valet godkändes icke av Washington. I stället utnämndes till president den tidigare konservative presidenten Adolfo Diaz, som erkändes av amerikanerna och som i mars 1928 utfärdade ett dekret, att nyval av president skulle äga rum på hösten samma år under amerikansk militärkontroll. Syndabocken vid uppgörelsen blev Sacasa, som fått sin egendom konfiskerad och lämnat landet. Sacasa slog sig ned i Guate-

Indianhyddor utanför Guatemala City.

mala City som praktiserande läkare och gjorde sig allmänt aktad och omtyckt. På hösten 1928 ägde valen i Nicaragua rum i överenskommen ordning, och general Moncada valdes till president med stor röstövervikt. Presidentskiftet den första januari skedde sedan utan komplikationer, och det var general Moncada, som hade nöjet att mottaga Hoover, som han hälsade välkommen med uttalande av den förhoppningen, att Nicaraguakanalen snart skulle bli en verklighet. Men försoningen skulle bli fullständig. Sacasa inbjöds att återvända till sitt land, och hans konfiskerade egendom återställdes. Samtidigt utnämndes han till nicaraguansk minister i Washington, där han för närvarande residerar, vilket måste kännas såsom en angenäm upprättelse, sedan han endast ett par år tidigare måst lämna sitt land för amerikanernas skull.

Utom kreolerna finnas i Guatemala City talrika familjer med främmande inslag, bland dem främst nordamerikaner, kanadensare och tyskar, vilka ha stora ekonomiska intressen

Utanför Guatemala City.

i landet, såsom i United Fruit's anläggningar och i kaffeplantager, samt i Guatemala City, närmast inom byggnadsbranschen och bankväsendet.

Den elegantaste klubben i Guatemala City med stor danshall i vit marmor tillhör den amerikanska kolonien, men det ligger i sakens natur, att de amerikanska familjerna i regel äro mera isolerade i förhållande till de spanska än andra utlänningar. Med avseende på tyskarna råder ett motsatt förhållande. De tyskar, som vistats i Guatemala ett trettiotal år och som där grundat betydande firmor, såsom Schlubach, Sapper & Co., Compañia Holandesa m. fl., kunna knappt skiljas från spanjorerna, i synnerhet då de, såsom ofta sker, gifta sig in i gamla spanska familjer. Många av dem intaga en socialt ledande ställning och ha i stort sett utvecklat sig till att bli goda guatemalska patrioter.

Den första morgonen jag tillbragte i Guatemala City mötte jag i hotellets hall en av Guatemalas förnämsta affärsmän, schweizare till börden, som sökte mig. Han äger ett av stadens präktigaste privathus, beläget i en begynnande villastad. Han har stort umgänge och är allmänt omtyckt samt

Cerro del Carmen utanför Guatemala City.

har en representativ fru och två förtjusande döttrar. Han presenterade sig själv och frågade vilken dag jag ville antaga en middagsbjudning i hans hem. Jag blev först litet förvånad, då jag icke alls kände honom och icke heller hade något introduktionsbrev till honom, men han förklarade genast, att det var en plikt för en gammal guatemalare att hälsa en långväga resande välkommen till hans land. Han önskade göra denna vistelse så angenäm som möjligt, så mycket mera, som han var alldeles säker på, yttrade han, "att var och en, som en gång kommer till Guatemala, alltid kommer tillbaka". En sådan tjuskraft, menade han, äger detta land, att det oemotståndligt drager främlingen till sig.

Även den enkle guatemalaren, indianen eller hans gelikar, har ett öppet sinne för naturskönhet och älskar torvan, där han är född, med lidelsefull kärlek. Liksom cubanen säljer han icke gärna sin jord och invandrar icke till städerna. En engelsk författare, L. E. Elliott, som länge vistats i Centralamerika och särskilt i Guatemala, berättar i ett nyligen utkommet arbete en liten episod som är belysande för guatemalarens beundran för sitt land. Elliott hade be-

givit sig ut på en vandring till de varma källorna vid Zapote, vilka sedan gammalt bruka begagnas till medicinska bad. Källorna äro belägna uppe i bergen i ett skogspass med utsikt över den nedanför liggande högplatån. Då Elliott kom vandrande på skogsstigen, såg han en barfota indian, som stod på en klippa och betraktade landskapet nedanför. Tårar strömmade utför hans ansikte, och han kramade sin trasiga halmhatt hårt mot sitt bröst och höll för sig själv ett tal till det vackra landskapet. Det var hans enkla uttryck av beundran för sitt land, och det kom tydligen ur djupet av hans hjärta.

Vad nöjeslivet i Guatemala City beträffar, är man i hög grad hänvisad till familjeumgänge. Middags-, bridge- och danstillställningar förekomma under säsongen nästan varje dag i hemmen och i de stora klubbarna. De senare äro i Guatemala tre, den guatemalska, den amerikanska och den tyska klubben.

I förbigående må omnämnas att vid tiden för mitt besök i Guatemala City en tysk målare, som flera år varit bosatt i landet, hade en utställning i klubben. Där funnos en del porträtt av karakteristiska indiantyper, som voro ganska bra, men det är en erfarenhet, som man ofta gör, att målare i främmande länder, särskilt nordbor, som komma till södern eller tropikerna, ha svårt att finna den rätta tonen för landskapet. Så var också här fallet. Bilderna från högslätterna voro egendomligt blodfattiga och gåvo endast en svag aning om hur de underbara belysningarna med det rika färgspelet te sig uppe bland bergen.

Utom familje- och klubbtillställningar förekomma numera ofta tillställningar på Palace Hotel. Två gånger i veckan annonserar hotellet thé dansant och lika ofta dansaftnar, vilka utvecklat sig nästan till en social institution. Här träffas i tvångsfritt umgänge corps diplomatique's medlemmar och de förnämsta familjerna med deras döttrar. De unga damerna äro liksom i alla latinska länder åtföljda

Allé på vägen till Auroraparken.

av sina mödrar, men det föreföll mig dock som om det amerikanska inflytandet i Guatemala City gjort sig litet mera gällande än i Havanna, så att döttrarna här hade något större frihet. Man såg många unga förtjusande flickor i giftasåldern, icke endast av ren spansk typ utan också av blandad härkomst, i synnerhet tysk-spansk. Vid danstillställningarna i familjerna går det ofta ganska livligt till, och det är mycket omtyckt att sedan dansen slutat under de härliga månskensnätterna arrangera ett s. k. "moonlight-party", d. v. s. en utflykt till sjön Amatitlán, som ligger ungefär en timmes bilfärd söder om Guatemala City. Därvid tillgår så, att hela balsällskapet i bilar beger sig ut till den underbara sjön och avslutar festen med ett gemensamhetsbad i det månbelysta, kyliga vattnet — eller kanske blir det någon gång först vid soluppgången.

Utom bridgepartier, danser och andra familjetillställningar finns i regel i Guatemala City ingenting annat än filmföreställningar eller sportuppvisningar, t. ex. av det även på Cuba så populära professionella jai-alaispelet.

Staden har åtminstone två eleganta biografteatrar, och det är brukligt, att societeten ett par gånger i veckan beger sig dit i stor toalett.

Dessutom förekomma konserter. Staden har liksom de flesta latinsk-amerikanska huvudstäder en egen symfoniorkester, och då och då ger ett resande teatersällskap föreställningar. Men liksom i det övriga Central- och Sydamerika och på de västindiska öarna är det utom Carmen nästan uteslutande italienska operor, som stå på repertoaren. Under min vistelse i Guatemala City gästades staden av ett italienskt teatersällskap, Bracale Opera Co. Sedan Teatro Colon blivit förstörd, saknar staden en större teaterbyggnad. Som teater begagnas därför i avvaktan på något bättre mer eller mindre provisoriska byggnader, som rymma mycket folk, men äro utrustade med föga lyx. Det nu omtalade sällskapet uppträdde i en lokal kallad Teatro Variedades, vanligen begagnad som varietéteater och som påminde om Hammers gamla lada (Mindre teatern) vid Kungsträdgården i Stockholm, fast naturligtvis av mycket större dimensioner.

Jag såg där Verdis Rigoletto. Föreställningen var ingalunda dålig. Guatemalarna äro mycket musikaliska, och de gamla kreolska familjerna göra anspråk på att äga god musikalisk bildning. Men det ligger i sakens natur, att de bättre förstå sig på sång än orkestermusik.

Det italienska sällskapet disponerade också förträffliga röster. Särskilt gällde det tenoren Hippolito Lazaro, vilken på affischerna helt oblygt annonserades såsom världens förnämste tenor. Detta var naturligtvis mycket överdrivet, men hans prestation fyllde i alla händelser höga anspråk. Mindre bra var orkestern, och det hela hade något gammaldags över sig, därigenom att kapellmästaren tydligen bemödade sig att åstadkomma så mycket bravureffekter som möjligt. Salongen var fullsatt av en entusiastisk publik, som åtmin-

Paviljong i Auroraparken utanför Guatemala City.

stone vad damerna beträffar var elegantare än i allmänhet i Stockholm.

Det torde böra påpekas att också den lägre befolkningen, både de rena indianerna och blandbefolkningen, ofta besitter naturlig musikalisk talang och utövar musik på olika instrument. Det nationella instrumentet är emellertid marimba. Det består av stora trätangenter och är konstruerat med långa ljudlådor av mahogny. Det brukar vara omkring 20 fot långt och indelat i två sektioner. Det spelas av 4—8 musikanter med små hammare, liknande dem, som användas på en xylofon. Det förtjänar anmärkas att basregistret är mycket fördelaktigt för modern dansmusik. Instrumentet har därför blivit modernt även i andra länder, och icke sällan påträffar man i dansetablissemangen i Europa och Förenta staterna guatemalska dansorkestrar. En sådan orkester hedrade även för ett par år sedan Stockholm med ett besök. Ofta förstärkes effekten genom att samtidigt an-

vända ett par andra instrument såsom banjo och basfiol. De första gångerna man hör marimba trakteras, verkar det mycket fascinerande, men då marimbamusikanterna alltid spela utantill och vanligen efter gehör, ligger det i sakens natur, att repertoaren blir liten och de harmoniska kombinationerna snarare fattiga, vilket gör att marimbamusiken i längden verkar tröttande enformig.

Guatemala City har liksom de flesta andra moderna huvudstäder den ärelystnaden att vilja bli storstad. Det förbereder sig på allvar därtill. Redan finnas kapplöpningsbanor, hippodrom för tjurfäktning och en förträfflig golfbana. Stora väganläggningar ha i olika riktningar utlagts, avsedda att förena staden med planerade villastäder och blivande parkanläggningar. Flera sådana chausséer äro redan färdiga till kringliggande bergkullar. På en av dessa ligger ett förlustelseställe, kallat Aurora, med en primitiv zoologisk trädgård och en paviljong för utställningar. Luften där ute är härlig med fläktar från de blåa bergen runtomkring. Ännu högre upp ligger en seismografisk anstalt på den s. k. Observatoriekullen och på en annan kulle i närheten en medicinsk försöksanstalt.

Men tyvärr — hur länge skall denna frid räcka? Om utvecklingen går framåt lika hastigt som hittills, dröjer det nog icke länge, förrän även denna trakt av jorden får njuta av den moderna kulturens alla välsignelser, och vi skola då också på dessa blomstrande höjder få se både nya amerikanska hotell och mondäna sanatorier av modernaste typ.

Generalkaptenens palats i Antigua.

Fjortonde kapitlet.

BLAND INDIANERNA I BERGEN.

Antigua och Quezaltenango.

De tätast bebodda delarna av Guatemala äro högplatåerna, som genomskäras av bergsryggar och omgivas av höga fjäll samt till utseendet stundom påminna om det europeiska Schweiz. Nederbörden i bergstrakterna är riklig, under en regnperiod, som i allmänhet räcker från maj till oktober. Den övriga delen av året, alltså från november till april, råder torka. I några trakter av landet, såsom i Peténområdet och på ostkusten, regnar det nio månader. På enstaka områden, såsom t. ex. på vägen mellan Quirigua och Guatemala City i distriktet La Fragua kring Zacapa, regnar det nästan aldrig. I väntan på konstgjord bevattning liknar landet där närmast en öken.

Flerstädes i fjälltrakterna, på såväl högre som lägre nivåer, bilda floderna talrika vattenfall, vilka i storlek visserligen icke äro jämförliga med Niagara eller La Guayra eller dylika, men dock både uppe i bergens och i de lägre regionernas rika vegetation skänka en pittoresk anblick och bidraga till landskapets skönhet. Om dessa vattenfall icke äro stora, så äro de i stället så många flera och i de flesta fall tillräckligt betydande för att kunna med fördel utbyggas till kraftstationer. Nästan alla städer eller någorlunda stora samhällen inom landet, såsom Barrios, Quirigua, Zacapa, Guatemala City, Antigua och Quezaltenango samt andra, ha tack vare vattenfallen tillgång på billig elektrisk kraft. Det finns nästan överallt elektrisk belysning, och flera spårvägar drivas också elektriskt.

Den jämförelsevis rika nederbörden är gynnsam för växtligheten, och i de trakter, där nederbörden är otillräcklig, ge de talrika och relativt vattenrika floderna möjligheter till bevattningsanläggningar utan alltför stora kostnader. Kastar man en blick på en plastisk karta över Guatemalas västra halva, finner man hur utomordentligt pressade och sönderslitna bergsryggarna här ligga, och det är därför icke underligt, att i dessa trakter floder och sjöar förete ovanliga egenskaper.[1] På många ställen ha floderna grävt sig ned i marken och leta sig fram, gömda under jorden avsevärda sträckor, för att sedan plötsligt åter dyka fram i dagen. Det finns till och med exempel på floder, som flyta genom tunnlar i bergen och därefter med en väldig kaskad bryta ut ur bergväggen. Många heta källor förekomma, de flesta av hög svavelhalt. Några av dessa ligga i närheten av Guatemala City. På många ställen finnas i kalkstensbergen stora ihåligheter, och liksom på Bermuda och flera av de västindiska öarna, såsom Cuba och Jamaica, har det under årtusenden genomsipprande vattnet här bildat pittoreska stalaktitformationer. Jag besåg t. ex. i närheten av staden Ma-

[1] Se plastiska kartan sid. 149.

Gata i Antigua.

15. — *K e y, Kaffe, socker och bananer.*

tanzas på Cuba en sådan stalaktitgrotta av ofantliga dimensioner. Densamma hade under flera år varit föremål för vetenskapliga undersökningar, och personer hade under 17 dagar i följd vandrat i en del underjordiska gångar utan att ändå kunna finna något slut på dem.

Grottorna göra ett starkt intryck icke bara genom sin storlek utan ändå mera på grund av sin egendomliga skönhet. De bilda väldiga salar inne i berget. Här och där ligga sjöar med kristallklart vatten, som stundom bilda små vattenfall från den ena nivån till den andra. Där grottorna äro föremål för talrika turistbesök, har man huggit ut smala trappor i berget, men annars får man taga sig ned så gott man kan utför svåra naturliga branter. Grottorna äro i sig själva mörka, men några av de förnämsta, såsom på Bermuda, Cuba och Jamaica, vilka ofta besökas av turister, ha blivit utrustade med elektrisk belysning. Så långt har det ännu icke kommit i Guatemala, utan man får nöja sig med facklor. I ljusskenet te sig stalaktitvalven mången gång klara och genomlysande såsom alabaster, och man ser ofta både i taket och på väggarna de mest underliga formationer, som folkfantasien plägar ge namn efter utseendet, såsom "Änglavingarna", "Rhenslottet", "Hästen", "Kamelen", "Sparrisen" o. s. v.

Indianerna i Centralamerika anse dessa grottor äga övernaturligt ursprung och vara ett hemvist för trollkarlar och andeväsen av olika slag, men vanligen onda. En av de berömdaste grottorna är San Pedro Martis grotta, som ligger icke långt från Guatemala City i departementet Amatitlán. Liksom Matanzasgrottorna är denna formation av ofantlig omfattning. Märkliga grottor äro också Uazacanal och Quen Santo, vilka genomforskats av den tyske upptäcktsresanden Edward Seler och varit kända redan på mayastiden. De tjänade då som gömställen under krigstider, men tyckas också ha blivit använda för religiösa ceremonier. Seler har nämligen i Quen Santo hittat en mängd fornlämningar så-

Katedralen i Antigua.

som offerstenar, altare och andra föremål, som stå i tydligt samband med mayaskulten.

Guatemala är jordbävningarnas land. Det vilar liksom de flesta staterna i Centralamerika på orolig vulkanisk grund, och landet har icke mindre än 85 vulkaner; många, såsom Agua vid Antigua, Santa Maria vid Samaládalen och Siete Orejas vid Quezaltenango, äro av stor skönhet och sätta en karakteristisk prägel på landskapet. Men nästan alla voro vid tiden för mitt besök overksamma.

Den mest ofördärvade indianbefolkningen lever i högländerna. Den är icke sällan ganska skygg för beröring med de vita och är mycket motsträvig att bege sig ned i tierra caliente. Talrika indianstammar ha sina hemvist i bergen

Kyrkan La Merced i Antigua.

mellan Guatemala City och Quezaltenango, såsom i distrikten San Marco, Huehuetenango, Quiché, Totonicapam och Sololá. De förekomma också på Verapaz' högplatå. Mayasättlingar av ganska rent ursprung återfinnas även här och där inom Peténområdet.

Vägen från Guatemala City till Quezaltenango genom indiandistrikten går över höga fjäll på branta stigar ned i djupa dalar och åter upp i bergen förbi sjön Atitlán. På höjderna passerar man den ena indianbyn efter den andra, där livet ännu fortgår på nästan samma sätt som på mayastiden. Varje by bildar en enhet, och befolkningen har sina särskilda karakteristiska dräkter, ungefär som hos oss i olika socknar i Dalarna. Indianerna odla majs, vete och grönsaker för eget behov samt ha höns och svin, men leva huvudsakligen på tillverkning av lerkrukor och textilarbeten. Högre upp i bergen hålla indianerna stora fårhjordar,

Ruiner av klostret San Francisco i Antigua.

vilkas ull de klippa och själva bereda. Garn spinnes och tyger i prunkande färger vävas i mönster, som ofta äro nästan identiska med dem som återfinnas på gamla vävnadsrester, svepta omkring mumier från inkastiden. Både män och kvinnor bära ett slags skjortor, ofta rödrandiga eller brokiga i alla regnbågens färger. Männen ha byxor och kvinnorna purpurröda eller ljusare röd- och blårandiga ylle- eller bomullsdraperier. Men därjämte skilja sig kostymens snitt och färg alltid i något bestämt avseende från den ena byn till den andra. I många av dessa byar residera ännu stamhövdingar eller caciques som i gamla tider och utöva ett slags patriarkalisk överhöghet. De bära en särskild distingerad dräkt, jackor av inhemskt ylle, helt svarta eller i brokiga färger, med smala, i rött broderade ränder i kanten, vanligen ett rött bälte omkring livet, en svart halmhatt på huvudet, barfota men med i fina små detaljer utsirade sandaler. Varje cacique bär dessutom såsom tecken på sin värdighet en käpp med guldkrycka. En vanlig indian, som möter en cacique, kysser hans händer med vördnad, och är hövdingen nådig, ned-

Gatubild från Antigua.

låter han sig att tala med sina underlydande, vilket i sådant fall sker under uttryck av utsökt värdighet.

Rikets andra stad, Quezaltenango, har liksom Antigua huvudsakligen indiansk befolkning. Av dess omkring 25,000 invånare äro icke mindre än 20,000 rena indianer, vilka bland de yrkesskickliga indianerna räknas till dem, som bäst bevarat gamla traditioner inom textilbranschen.

I närheten av Quezaltenango ligger byn Cantel med ett av Guatemalas få industriella företag, ett stort bomullsspinneri. Fabriken sysselsätter ett par hundra arbetare, huvudsakligen indianer, och tillverkningen omfattar bearbetning av råbomull samt tillverkning av bomullstråd och ett väveri för bomullstyger. Men oaktat införseln av maskiner och råmaterial för grundande av nya industrier är tullfri, torde denna fabrik vara den enda större i sitt slag. Några mindre fabriker finnas på olika ställen för framställning av bomullstyger och trikåvaror samt dessutom en mindre fabrik för ylletyger. Man måste också i detta sammanhang påminna om att indianerna såsom hantverk spinna ull och tillverka vävnader av ylle, bomull och siden.

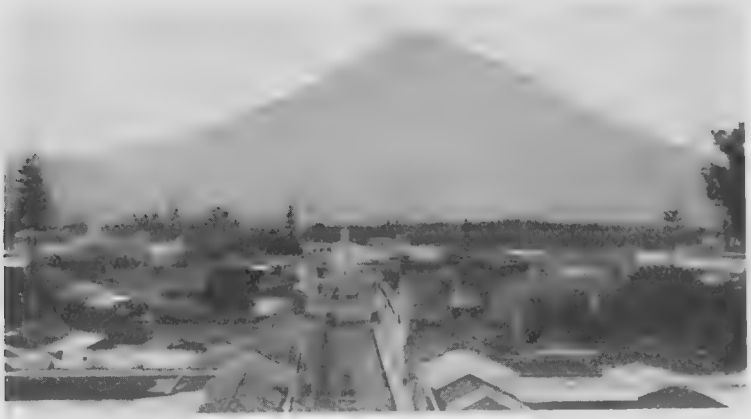

Utsikt från Antigua över vulkanen Agua.

Strax utanför Quezaltenango korsar landsvägen den plats, där enligt traditionen Pedro de Alvarado år 1523 med 12,000 man besegrade mayasindianernas kung Tecum i den drabbning, som blev avgörande för de spanska erövrarna.

Nakna, pittoreska berg omgiva den berömda fjällsjön Atitlán, som uppkommit genom en uppdämning av lava vid vulkanutbrott. Den är mycket djup, har kallt vatten och vegetationen är ringa. En följd därav är, att den i regel är mycket fiskfattig. Liksom på alla sjöar, som ligga några tusen meter över havet, omgivna av höga, nakna eller skogbevuxna fjäll, erbjuder vattenytan ett i solskenet praktfullt skiftande skådespel. Den växlar färg från purpurrött till djupblått eller smaragdgrönt nästan från ena minuten till den andra, alltefter solens läge på himlen och den höjd, från vilken åskådaren betraktar vattenytan.

Från Guatemala City är det lätt att göra en utflykt med automobil till Antigua, Guatemalas förra huvudstad. Vägen slingrar sig från den ena dalen till den andra. På sidorna av dalarna resa sig de skogbevuxna, odlade bergssluttningarna, vanligen terrassformigt, men stundom också brant.

Till att börja med råder uteslutande tropisk vegetation. I alléerna utanför Guatemala City blanda sig royal palm och ceiba med andra underbara träd, bland dem jakaranda eller palisander (*Jacaranda brasiliensis*), ett träd med yppig krona och vid tiden för mitt besök översållat med högblå blommor, till skapnaden erinrande om Digitalis, vilka utgöra ett pikant inslag i allt det röda, gröna och gula, som man eljest ser. Bland träd med gula blommor är det praktfullaste fackelträdet eller flamboyante (*Poinciana*), som vid tiden för sin blomning saknar blad och ser ut som en enda jättelik, gult lysande blomsterkvast.

Antigua ligger omkring 1,000 fot högre upp i bergen än Guatemala City, och under färden växlar därför så småningom vegetationen. Till de tropiska trädslagen sälla sig cypresser, furor, ekar och almar i stor utsträckning. Det är märkligt att iakttaga, hur friskt gröna kullarna ännu äro, fastän intet regn fallit på många månader. Här och där på de terrasserade sluttningarna eller i dalarna ser man dock stora, svarta fält, där fodergräs, majs eller vete nyss skördats. Guatemala äger ett av de frodigaste fodergräs, som finnas, det under senare år inplanterade napiergräset, som når en höjd av 5—6 fot och har breda blad. De svarta fälten se torra och ödsliga ut, men inom få veckor, då regntiden kommer, skall man här åter se i det oändliga sig utbredande gröna fält, bestående av fodergräs, majs och vete. Samtidigt spricka också de vita blommorna på kaffebuskarna ut, spridande sin något om jasminen påminnande söta doft.

Det är ett misstag att, såsom man vanligen gör, resa i Centralamerika under den torra årstiden. Det är därvid att märka, att under regntiden regnar det i allmänhet endast två timmar om dagen, nämligen mellan 4 och 6 på eftermiddagen. Morgnarna äro härliga med strålande solsken och luften är frisk och sval. Det är visserligen sant, att sedan regntiden varat några veckor, bli vägarna uppblötta

Utsikt från toppen av Agua; nere i dalen Antigua.

och leriga, men detta kan man undvika genom att resa just i början av regnperioden eller också veckorna omedelbart efter regntidens slut, då vägarna ännu icke hunnit bli så uttorkade, att dammet blir alltför besvärande.

Vi foro på vår färd från Guatemala City till Antigua förbi åtskilliga indianbyar. Det är överallt samma bräckliga små hyddor med väggar av palmstammar och täckta med palmblad. Man möter också den ena karavanen med indianer och indiankvinnor efter den andra, som med sina saluartiklar bege sig till huvudstaden. I sina brokiga dräkter te de sig mycket pittoreska och sätta liv i landskapet. Det är intressant att iakttaga deras märkvärdiga uthållighet såsom bärare. De indianska kvinnorna bära alla bördor på huvudet, stora korgar med levande höns, grönsaker och vävnader; de flesta ha dessutom ofta på armen en liten barnunge med tindrande, svarta ögon. Männen bära sina bördor på ryggen. Indianerna komma sällan en och en. De färdas nästan alltid i grupp. De röra sig dessutom aldrig i vanlig

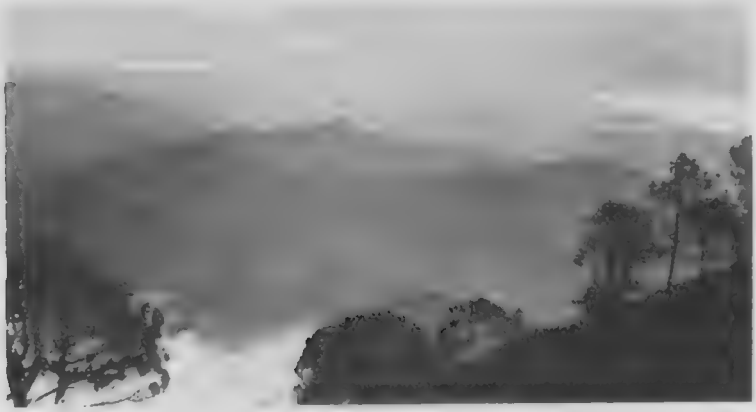

Vy över bergen från toppen av Agua.

gångtakt utan i en ganska snabb, rytmiskt markerad språngmarsch. Det kan endast förvåna, att de kunna hålla ut med sådana bördor mil efter mil i samma hastiga takt.

Den gamla staden Antigua är underbar. Resande, som besökt olika länder i det spansk-latinska Amerika, försäkra, att det i denna del av världen knappast finnes någon stad, som gör ett så överväldigande intryck som det halvförstörda Antigua. Varken de väldiga kyrkorna i Mexicos städer eller de gamla renässanspalatsen i Lima utöva någon jämförlig tjusning.

Antigua ligger vid vulkanen Aguas fot, och dess små vita hus framträda i det tropiska solskenet med dess lodräta strålar i skarpa, plastiska linjer mot bergets bakgrund. Klimatet är idealiskt och den höga luften kristalliniskt klar och ren. Landskapet verkar antikt stiliserat, och man föreställer sig i fantasien, att det just är samma stämning, som rådde på de spanska erövrarnas tid. Antigua började överges år 1776, alltså vid en tid, då den spanska kronan ännu utövade full suveränitet över Guatemala. Befolkningen flyttade sina tillhörigheter längre ned i bergen

Vy av Agua från Antigua.

till den omkring 50 kilometer från Antigua belägna plats, där det nuvarande Guatemala City anlades. Tre år tidigare hade Antigua hemsökts av en jordbävning, som förstörde de flesta av de ståtliga kyrkorna och klostren och skadade flera av de förnämsta offentliga och privata palatsen. I dalen, dit staden skulle flyttas, hade en kyrka helt och hållet undgått förödelsen. Det ansågs som ett försynens tecken, och det var därför man för den nya huvudstaden utvalde just denna plats.

Antigua hade före jordbävningen omkring 80,000 invånare. Den romerska kyrkan ägde på den tiden stora inteckningar i Antiguas fastigheter, men då invånarna icke längre betalade ränta och begåvo sig bort, måste även kyrkan, om också motsträvigt, gå med på huvudstadens flyttning. Numera kostar ett hus i Antigua nästan ingenting. Man kan få ett beboeligt hus för några hundra dollars och ett munkkloster eller palats, som visserligen är förfallet men ändå beboeligt, för omkring 1,000 dollars.

Men fastän huvudstaden på sin tid sålunda flyttades, övergavs Antigua dock icke helt och hållet av sin befolk-

ning. Det är för närvarande en stad på omkring 10,000 invånare, nästan alla indianer. Men vid tidpunkten för jordbävningen 1773 var det annorlunda. Antigua utgjorde då ett förnämligt bildningscentrum för Centralamerika, med stort universitet, ett trettiotal kyrkor samt munk- och nunnekloster. Det mesta av detta ligger nu i ruiner, men för övrigt ser man i det nuvarande Antigua icke mycket av den stora förödelsen.

Vi anlände till staden och åkte tvärsigenom den på krokiga gator, som med sina vitmenade envåningshus mycket likna gatorna i Guatemala City. Skillnaden är endast den, att husen här äro mindre och gatorna folktommare. Det hela verkar nästan som en leksaksstad.

I en av utkanterna ligger det lilla hotellet El Manchen, och det var dit vi begåvo oss. Utanför ser man just ingenting annat än den vita husmuren, men genom den stora mahognyporten kommer man in i en väldig patio med trädgård och vattenkonst. Runtomkring denna patio går en bred, skuggig veranda, bakom vilken sovrummen ligga, alla med dörrar och fönster vettande utåt trädgården. Det härskar en underlig frid där inne, och över det platta taket ser man bakom ena långsidan en tät barrskog smyga sig ända till husväggen och över det hela en glödande, djupblå himmel. Men här inne är det svalt. Utåt verandan ligger också restaurangen. Hotellet är i synnerhet omtyckt av nygifta par från Guatemala City eller de stora kaffeplantagerna runtomkring, i det att de gärna där tillbringa sin smekmånad. Ställets värd är en stadig tysk. Eljest träffar man i Guatemala såsom hotellvärdar och restauratörer mest italienare samt en och annan schweizare.

Sedan vi lunchat och njutit någon vila, begåvo vi oss ut i staden för att bese dess märkvärdigheter. Några av de gamla mäktiga spanska byggnaderna ligga helt i ruiner. Andra åter stå tämligen oskadade kvar. Så t. ex. ser man

Författaren samt fröknarna Signe Johansson (till vänster) och Brita Key (till höger) i trädgården vid El Manchen, Antigua.

vid den stora plazan ännu det gamla spanska generalkaptenspalatset med en ungefär 300 fot lång front av vackra massiva kolonner och valvbågar i två våningar.

Man måste beklaga, att Guatemalas regering ännu icke tycks ha insett vikten av att hålla en skyddande hand över landets fornlämningar. Åtminstone ser man i Antigua exempel på att minnesmärkena råkat i icke alltför pietetsfulla händer. Så är t. ex. fallet med ruinerna av det gamla kapucinerklostret, en byggnad av verkligt storartade och imponerande dimensioner. Klostret har inom sina murar

Arkadgång med rinnande vatten i bassänger, i vilka indiankvinnorna ombestyra sin tvätt.

ännu ganska väl bibehållna trapphus, över- och underjordiska salar, och bland dessa senare några ganska kusliga botgöringsceller och fängelser. Denna mäktiga ruin har på något finurligt sätt råkat i händerna på en företagsam kreolsk arbetare, som med erövrarens rätt tagit det hela i besittning och tydligen hävdar att det blivit hans egendom. Han har utnyttjat gårdar och öppna platser inom ruinen genom att i dem anlägga kökträdgårdar med alla möjliga tänkbara arter av grönsaker och frukter. I ett av de minst spolierade rummen på nedre botten har han inrättat ett indianskt sidenväveri och i andra lämpliga rum installerat sin familj med dess talrika barnskara. Själv tjänstgör han som ciceron och glömmer icke att ta en avgift av var och en, som önskar bese ruinerna. En annan intressant byggnad men bättre bibehållen är det gamla universitetet med en ståtlig patio, omkring vilken löpa arkadgångar med vackra moriska valvbågar i två våningar.

Indiankvinna från San Cristobal, Quezaltenango.

Bland oskadade byggnader intager kyrkan La Merced främsta rummet. Det är en typisk romansk korskyrka från kolonialtiden och mycket väl bibehållen, ehuru den visserligen på senaste tiden undergått restaurering. Arkitektoniskt och dekorativt finner man liksom ofta i fråga om spanskamerikanska byggnader en viss påverkan av den inhemska indiankulturen. Så t. ex. äga de slingrande ornamenten utanpå La-Mercedkyrkan utpräglad mayaskaraktär. Inne i kyrkan står ännu ett gammalt stenkors, upprest av Caballeros de la Merced, vid vilket kors generalkaptenen avlade

Indiansk lerkrukeförsäljare.

trohetseden till landet, liksom han förut avlagt en sådan ed till konungen av Spanien, innan han fick övertaga guvernörskapet för Guatemala. Inne i kyrkan finnas flera helgon- och madonnabilder i nobel, självfull träskulptur, rikt polykroma och utförda av kreolska eller indianska konstnärer, men de flesta sannolikt utskurna efter gamla spanska före-

bilder. En underlig insats i utsmyckningen äro två predikstolar av i rött och guld lackerat kinesiskt trä. Hur dessa kommit dit skulle vara intressant att veta.

Nöjena i Antigua äro mycket sparsamma, men såtillvida har den moderna kulturen trängt in, att där finnas biografteatrar. Frånsett dessa har man knappast någon annan förströelse än marimbamusiken. Antigua lär kunna skryta med att ha det bästa indianska musikbandet inom landet och det bästa marimbainstrumentet, som kuriöst nog förvaras bakom altaret i La Merced, men framtages och uppställes på torget utanför, så fort det finnes någon särskild anledning att spela.

Befolkningen i Antigua lever på indianens vanliga yrken, höns- och svinavel, grönsaksodling, textilarbete och krukmakeri, men först och främst på kaffeplantering. Kaffebuskar växa överallt i de förfallna trädgårdarna och kanta de till staden ledande landsvägarna många mil utåt den omgivande landsbygden. Men här finnas inga större kaffeplanteringar, endast småbruk. Befolkningen är säkerligen ur indiansk synpunkt ganska välmående, så mycket mera som Antiguakaffet anses vara en av landets bästa kaffesorter.

Atmosfären i Antigua har något ljuvligt rogivande. Det moderna bullret har ännu icke trängt hit. Denna stora stillhet borde icke få störas. Här är säkerligen en lämplig plats för byggandet av ett modernt sanatorium, där nervsjuka kunde få vård och vila, men det skulle ligga utanför staden. Staden själv borde i sitt nuvarande skick bevaras såsom ett slags "etnografisk nationalpark" för Guatemala.

Kaffekvist med blommor och bär.

Femtonde kapitlet.

KAFFEPLANTAGER I GUATEMALA.

Tyskarnas insats i Guatemalas kaffekultur. — Ett besök på Cerro Redondo.

Det torde nog vara en allmän föreställning, att där ekvatorn ligger, råder den största hettan. Man skulle därför kanske tro, att kaffebusken med fördel skulle kunna planteras lika långt söder som norr om ekvatorn i Central- och Sydamerika, men så är dock icke förhållandet på västkusten. Varma havsströmmar i Stilla oceanen träffa västkusten norr om ekvatorn. Därtill kommer höjden av en orts belägenhet över havet som en för klimatet medbestämman-

de faktor. Norr om ekvatorn sträcker sig den bästa kaffezonen mellan 10:e och 15:e breddgraden, under det att kaffezonen söder om ekvatorn icke utbreder sig längre än till någonstans norr om Peru. I Guatemalas huvudstad, som ligger på 14:e nordliga breddgraden och på en höjd av 1,500 meter över havet, råder mildare klimat än t. ex. i Perus huvudstad Lima, som ligger lägre och på 14:e sydliga breddgraden. Kaffe trivs utmärkt omkring Guatemala City, men mognar icke i trakten omkring Lima. Det finnes överhuvudtaget endast några få skyddade dalar i Peru, som äro tillräckligt varma för att kaffebusken skall trivas, men norr om ekvatorn sträcker sig kaffezonen ända upp till 20:e breddgraden.

Innan vi emellertid gå närmare in på Guatemalas kaffefråga, torde det vara på sin plats att lämna en liten översikt av kaffekulturens uppkomst och utbredning på vår jord.

Liksom sockret och bananen härstammar kaffet från Orienten. Dess ursprungliga hemland var Abessinien och landet Kaffa söder därom, varest det redan i urminnes tider var använt som dryck. Flera legender finnas om kaffets upptäckt och användning i äldre tider. Sålunda omtalas, att egyptiska munkar, som flytt undan förföljelserna av de kristna i tredje århundradet, slogo sig ned i det abessinska höglandet. För att livnära sig odlade de jorden och drevo får- och getavel. Klosterbröderna tjänstgjorde själva i tur och ordning som herdar för att övervaka klostrets får och getter. Men en natt kom en klosterbroder, som hade vakten, till priorn och berättade, att djuren i stället för att sova i fållorna hoppade omkring med en livlighet, som om de varit förhäxade. Munkarna sökte med böner och besvärjelser få djuren att lugna sig, men det lyckades icke. Slutligen kommo munkarna underfund med, att det hela måste bero på, att djuren ätit bären av den buske, som numera kallas kaffebusken och som växte i grannskapet. Kloster-

bröderna beslöto själva pröva hur det förhöll sig och smakade på bären. De kommo också på den idén att avkoka bärens saft och dricka den och blevo därigenom övertygade om att kaffebären eller den därav tillagade drycken voro i hög grad stimulerande och förjagade sömnen. Detta var alltså början till kaffebönornas användning. Legenden berättar vidare, att resande köpmän, som besökte Abessinien, prövade drycken, funno den tilltalande och förde med sig kaffebönor till Arabien.

Även araberna ha en herdelegend, som påminner om den nyss relaterade, fastän den helt naturligt icke talar om munkar. I Arabien var kaffet i bruk redan före Muhammeds uppträdande.

Kaffeträdet tillhör den på officinella växter rika familjen Rubiaceæ. Av Linné, som torde ha gjort bekantskap med detsamma i Cliffords orangerier i Hartecamp, erhöll släktet namnet *Coffea*. För närvarande känner man omkring 80 olika arter eller varieteter. Av dessa äro *C. arabica* (arabiskt kaffe), *C. liberica* (Liberiakaffe) och *C. robusta* (robustakaffe) föremål för odling i större omfattning. I Brasilien odlas i stor utsträckning det s. k. Bourbonkaffet, som är en hybrid av *C. myrtifolia* och *C. mauritiana*. Kaffeträdet når en höjd av 5—10 m., men beskäres vanligen, så att det endast utvecklar sig till en buske. Busken blommar i regel först under det tredje året, men utvecklar icke så många bär, att det lönar sig att plocka dem förrän på femte året. Busken, som alltefter jordmån, klimat och skötsel plägar lämna omkring 2 kg. marknadsfärdigt kaffe, förblir sedan i allmänhet givande under ytterligare 25—30 år. Bladen, som i storlek växla hos de olika arterna, äro mörkgröna och spetsiga samt sitta horisontalt på smala, fina kvistar. Blommorna, som äro medelstora och till sin doft erinra om jasmin, förekomma till ett antal av mellan 4 och 16 vid varje bladpars bas. Frukterna eller bären äro till att börja med mörkgröna, men i den mån de mogna, går färgen

Kaffekvistar med blad, blommor och bär.

över i gult och sedan i rött. Fullt mogna bär äro karmosinröda. De bestå av sött, saftigt kött, som omsluter de båda inneliggande bönorna, vilka i sin ordning äro täckta först av ett pergamentartat, torrt, halmfärgat hylle och därefter av andra skal, de s. k. silverhinnorna. När man talar om tvättning och skalning av kaffebäret, åsyftar man därmed ett så fullständigt bortskaffande som möjligt av dessa höljen. Då bönorna äro mycket ömtåliga och lätt förlora sin grobarhet, betjänar man sig vid kaffeplantagerna vanligen icke av frön utan av små plantor, som nedsättas i jorden. Enligt en uppgift skall kaffebusken ha planterats i Arabien först på 1400-talet, men det är sannolikt att den hade hemortsrätt där mycket tidigare eller från de etiopiska krigstågen långt tillbaka i forntiden. Det dröjde ända till 1697, innan odlingsförsök gjordes på andra håll. Det var det år, då holländarna började anställa försök på Java, varifrån den första kaffelasten gick till Europa år 1719. Fransmännen överförde plantor till Västindien och verkställde där de första planteringarna på ön Martinique. Senare gjordes också kaffeplanteringar på andra västindiska öar, i Mexico, Centralamerika och på norra kusten av Sydamerika. År 1762 infördes kaffet till Brasilien, men det första brasilianska kaffet kom icke förrän 1808 till Europa.

Allteftersom kaffeplanteringarna vunno terräng, spred sig också kaffeförbrukningen över hela världen. I början av 1600-talet hade en italiensk lärd, dr Prosper Alpinus, medfört kaffeplantor från Egypten till Italien och lyckades uppdraga något exemplar som en kuriositet i den botaniska trädgården i Padua. De första autentiska meddelandena om kaffe i Europa förekomma i venetianska skrifter på 1640-talet. Venedig blev också huvudhamnen för kaffets införsel till Europa under de närmaste århundradena. Denna stad kan därför tillskriva sig äran av att ha infört icke bara sockret som handelsvara till Europa utan också kaffet.

Kaffeplantor i skuggan av bananträd.

På 1600-talet ökades kaffeförbrukningen hastigt i vår världsdel. Till Sverige och Danmark kom det i slutet av århundradet, men i allmännare bruk först i början av 1700-talet. De svenska läkarna voro emellertid icke särdeles gynnsamt stämda mot den nya drycken. Så t. ex. utfärdade Collegium medicum i Stockholm 1746 en kungörelse "om det missbruk och överflöd, som te- och kaffedrickandet är underkastat". Följande år lades en konsumtionsaccis på te och kaffe, gående ut på att olika klasser av medborgare fingo erlägga en växlande förbrukningsskatt från 2 till 12 riksdaler om året. Det är möjligt, att det var dessa åtgärder, som gåvo Linné anledning att i 1747 års almanacka införa den intressanta uppsats om kaffe, vars huvudsyfte var att upplysa den stora allmänheten om dess natur, dess nytta eller skada m. m. Efter en utförlig beskrivning av kaffebuskens förekomst, växsätt, utseende o. s. v. kommer

han angående kaffet som dryck till det resultatet, "att dagligt bruk av kaffe icke är den tjänligaste dieten". Men, tillägger han, "på det man icke må synas av passion vela agera mot kaffe, vill man ock föreställa något för kaffets nytta". Denna sammanfattar han i följande punkter: "Kaffe är gott 1) för dem, som finna sig illa disponerade efter starka drycker, dagen förut intagna; 2) för dem, som äro dästa av för stark middagsmåltid; 3) för dem, som hava god föda, men intet arbete, varav de eljest bli tunga i kroppen, ty det gör en munter och en sömnig hjärna vakande; 4) för dem, som plågas av migrän eller värk i halva huvudet, vilken på vissa tider igenkommer; 5) för dem, som plågas av maskar; 6) för fruntimmer, som inte ha sin ordinarie räkning; 7) för dem, som äro för mycket feta och korpulenta och åstunda att bli magra; 8) uti ett slags kolik är ett par tassar kaffe utan socker hastigt druckna ofta ett prompt medikament".

Ganska lustigt är att jämföra 1700-talets uppfattning av kaffedrickningen i vårt land med den nuvarande. Lantbefolkningen är i våra dagar motsträvig mot varje slags beskattning av kaffe, men på den tiden var det annorlunda. Brännvinet var då det viktigaste, och under den stormiga riksdagen år 1756 genomdrev bondeståndet ett kaffeförbud som en hämndeakt mot de andra stånden därför att de nekat bönderna fri brännvinsbränning.

Kaffeplanteringar kunna med fördel anläggas endast i sådana länder, där medeltemperaturen växlar mellan 20 och 22 grader C. och nederbörden är riklig eller möjligheter till bevattning finnas. Kaffebusken trivs bäst på bergssluttningar, men de späda kaffeplantorna tåla varken starkt solsken eller blåst och måste därför planteras på visst avstånd från varandra och helst skyddade av andra träd eller buskar. På grund av sina fruktbara högslätter, vanligen med riklig vattentillgång, erbjuda de centralamerikanska staterna lämpliga platser för stora kaffeplantager.

Kaffefirman San Andrés Osuna.

Kaffebuskarna planteras i långa rader, och man ser ofta i Guatemala på bergssluttningarna kaffebuskarnas silhuetter i skarpa konturer avteckna sig mot djungeln under de skuggande träden.

Kaffeplanteringarna anläggas bäst på vulkaniska sluttningar och på gammal vulkanisk mark. Ett sådant läge är fördelaktigt, därför att den porösa vulkaniska marken verkar som en svamp, som uppsuger fuktigheten. För att åstadkomma den nödvändiga skuggan kan man gå till väga på olika sätt. Icke sällan använder man, jämte glest ställda träd, majs- eller bananplanteringar.

De central- och sydamerikanska kaffesorterna äro av mycket olika kvalitet. Guatemala, Salvador, Nicaragua och Costa Rica producera goda kaffesorter. I Guatemala odlas med stor framgång det s. k. Maragogypekaffet, som är en varietet av C. arabica och av god kvalitet. Framgångsrika kaffeplanteringar ha också gjorts i Venezuela och Colombia. De västindiska öarna Cuba, Jamaica, Martinique och framför allt Porto Rico anses producera kaffe av hög kvalitet. Brasilien är världens största kaffeproducent och frambringar i närvarande stund mellan $^2/_3$ och $^3/_4$ av hela jordens kaffeproduktion, och av denna kommer nära hälften på staten São Paolo.

Kaffebäret undergår, som redan antytts, en förberedande behandling innan det skickas ut i marknaden, åsyftande att bortskaffa dels köttet, dels de skal och hyllen, som täcka bönorna. Härvidlag komma i huvudsak två metoder till användning: den torra (trillado) och den våta (deszerezado). Den våta vägen anses vara den fördelaktigaste, då det tvättade kaffet får ett mera tilltalande utseende och även till kvaliteten är bättre. Sedan kaffebäret tvättats och skalats, ligga de båda kaffebönorna, som bilda fruktens kärna, rena och bara.

På världsmarknaden förekommer det brasilianska kaffet vanligen under benämningen Riokaffe och utskickas ofta

Torkgårdar för kaffe. San Andrés Osuna.

oskalat eller i varje fall icke bearbetat efter de modernaste principerna.

Jag hade i Guatemala City ett samtal med chefen för ett av landets förnämsta kaffeplantageföretag. Han framhöll för mig, att situationen på världsmarknaden för kaffe för närvarande var kritisk men intressant. "Brasilien hade", yttrade han, "för att upphjälpa sina dåliga statsfinanser dragit stora kvantiteter kaffe ur marknaden och magasinerat och belånat detta kaffe (det s. k. valorisationsförfarandet). Genom att på detta sätt undanhålla så gott som en hel årsskörd, varigenom exporten på ett konstlat sätt nedbragts, ha brasilianerna lyckats hålla priset uppe." "Denna politik", fortsatte han, "är mycket farlig för Brasilien, ty under tiden inarbeta andra kaffeproducerande länder sin vara på världsmarknaden. Brasilien har genom sin politik ofantligt stimulerat kaffeproduktionen i hela Centralamerika och Colombia. Det brasilianska kaffet är av låg kvalitet, och plantagearbetet bedrives där efter gammalmodiga principer. Brasilianerna exportera i regel sitt kaffe otvättat, men de centralamerikanska staterna tvätta alltid sitt kaffe och skala det. Därtill kommer, att de centralamerikanska staterna producera kaffe av högre kvalitet än det brasilianska. Alla dessa olika faktorer inverka i sin mån på den nuvarande situationen. En viktig omständighet är, att européerna i allt större utsträckning fordra efter nyaste metoder tvättat och skalat kaffe, men skola brasilianerna över hela linjen övergå till en sådan maskinell bearbetning av sin kaffeproduktion, kräves det stora maskinella nybyggnader och därav följande kostnader. Under tiden beröva konkurrenterna Brasilien en stor del av dess marknad."

"Det är icke säkert", yttrade han vidare, "att Brasilien skall kunna bevara sin dominerande ställning på kaffemarknaden. Brasiliens enda räddning är, att nästa skörd blir mycket dålig, så att brasilianerna kunna få tillfälle att sälja det nu magasinerade och belånade kaffet. Sker detta

Späda kaffeplantor i skuggan av större träd och bananträd, som skydda mot solhettan.

icke, kan man i Brasilien vänta sig en ekonomisk kris, och kanske skall det icke ens hjälpa att sälja kaffet till underpris, ty om smaken i de kaffeimporterande länderna fortfarande gynnar det tvättade kaffet, blir det ändå svårt att finna köpare för det otvättade."

Kaffekulturen är i Guatemala av jämförelsevis ungt datum. De första större kaffeplanteringarna började anläggas på vulkanernas solbelysta sluttningar för omkring 80 år sedan. Det var först på 50-, 60- och 70-talen av förra århundradet, som kaffeplanteringarna började antaga större dimensioner. Före denna tid hade de infödda guatemalarna närmast levat på produktionen av naturliga färgstoffer såsom indigo (blått) och cochinill (purpurrött), men sedan dessa artiklar genom tyskarnas uppfinning att framställa syntetiska färgstoffer blivit så gott som värdelösa, gällde det att finna någon ekonomisk ersättning för dessa, och det var då man på allvar började slå sig på plantering av kaffe. Verkligt stora proportioner antogo dessa planteringar först efter 1900, beroende på att det tidigare var föga lockande att nedlägga större kapital på plantager vare sig i Guatemala eller i någon av de andra centralamerikanska staterna. De politiska förhållandena voro ända upp till sekelskiftet föga stabila. Nästan varje år förekommo revolutionära rörelser, och äganderättsförhållandena voro i följd därav osäkra. Sedermera har ett relativt lugn varit rådande, och numera torde, såsom jag på annat ställe närmare utvecklat,[1] på grund av den nordamerikanska politikens tryck större revolutionära kupper vara så gott som uteslutna.

Alldenstund tyskarna såsom uppfinnare av de syntetiska färgerna vållat allvarligt avbräck i de centralamerikanska staternas ekonomi, var det endast rimligt, att det också skulle bli tyskarna, som genom kaffekulturens utveckling skulle skänka de ifrågavarande länderna fullgod ersättning för förlusten. Både i Salvador, Nicaragua och Costa Rica

[1] Se härom närmare sid. 138.

Kaffeskörden avlämnas vid fincan San Andrés Osuna.

Dammanläggning av tyska A. E. G. för elektricitetsverk vid Santa Maria, Guatemala.

äga tyskarna kaffeplantager, men framför allt ha de koncentrerat sin verksamhet på Guatemala. Rörelsen började på 1880-talet. Först kommo enskilda personer eller firmor, framför allt från Hamburg, Bremen och Würtemberg, såsom Hockmeyer, Koch, Gerlach, Hagmann & Co. med flera, och förvärvade lämpliga områden. Sedan började med år 1889 bildandet av större tyska plantagebolag genom grundandet i Hamburg av Die Hanseatische und die Guatemala-Plantagen-Gesellschaft, vilket bolag i främsta rummet ägnade sig åt kaffeplantering. Därpå följde år 1891 Chocola-Plantagen-Gesellschaft, vidare år 1895 Osuna-Rochella-Plantagen-Gesellschaft och många andra.

Dessa företags planteringar voro belägna på Cordillerernas västra sida. Men så småningom gingo tyskarna över till ostsidan och anlade på Verapaz' höglandsområde stora

Vy från kaffeplantagen i Porvenir vid foten av Tajumulcovulkanen.

kaffeplanteringar från vilka det berömda cobánkaffet härstammar. Bland de största plantageägarna därstädes må nämnas familjerna Sapper och Dieseldorff. Tyskarna utförde i Verapaz ett omfattande pioniärarbete och gjorde det möjligt att utskeppa kaffet över hamnarna vid Karibiska havet genom anläggandet av Verapazjärnvägen till vilken ansluter sig transport med flodångare eller liktare ner till kusten.

Tajumulcovulkanen.

Större delen av guatemalakaffet växer emellertid allt fortfarande på Cordillerernas västra sluttningar. Det är att märka, att kaffet icke kan odlas i tierra caliente. Lämpligaste höjdnivån torde vara 1,200—1,500 meter över havet. Man har gjort den iakttagelsen, att smaken är bättre ju högre upp i bergen kaffebäret mognar, men man kan dock icke plantera kaffet alltför högt upp, alldenstund man då lätt riskerar att utsätta det för frostskada. De viktigaste kaffeplanteringarna på Cordillerernas Stillahavssida äro alla belägna i närheten av de stora vulkanerna, som utbreda sig i en mäktig kedja från mexikanska gränsen förbi sjön Atitlán, Antigua, Guatemala City och vidare öster ut mot Salvadors gräns. Nära mexikanska gränsen ligger den 4,000 meter höga Tajumulcovulkanen, och nedanför denna finna vi den av tyskarna ägda stora plantagen Porvenir. Ett av de viktigaste kaffeområdena utbreder sig inom omkretsen för vulkanen Santa Marias askregn, som den 24 oktober 1902 förstörde alla de inom dess åtkomst liggande kaffeplanteringarna. Dessa återuppstodo emellertid, stimulerade av

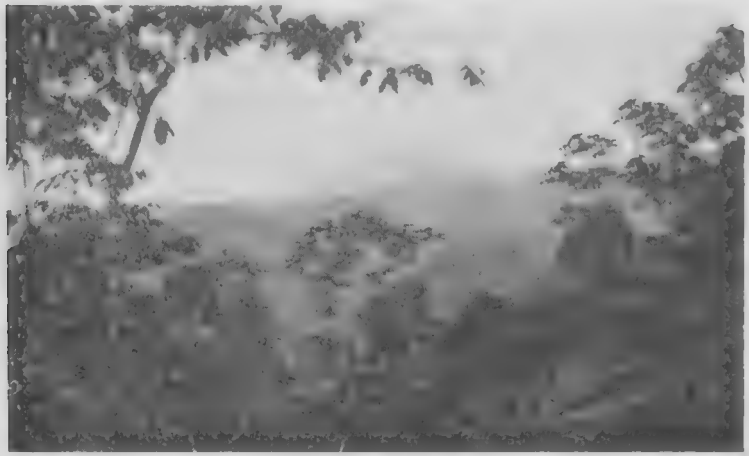

Tacanávulkanen.

askan, så mycket mera blomstrande. Området sönderfaller i flera distrikt: Chuva, Costa Cuca och Xolhuitz. Hit höra El Transito och Concepción Candelariaplantagen m. fl. På Zunilvulkanens sluttningar finna vi en av de äldsta stora tyska plantagerna, nämligen Chocola, som utom kaffe omfattar sockerrörsplanteringar och boskapsskötsel. Sedermera fortsätter kaffezonen genom vulkanerna Fuegós och Aguás höglandsdalar, i vilken senare den gamla ruinstaden Antigua ligger. Längre öster ut utbreder sig ett rikt kaffedistrikt i Barberenaområdet med bland andra den av mig besökta kaffefincan Cerro Redondo.

Med avseende på tyskarnas insats i Guatemalas kaffekultur är det också att märka, att de nedlagt betydande kapital på maskinella anordningar för kaffebönornas omsorgsfulla skalning och tvättning på platsen. Genom att tillgodogöra sig den moderna maskintekniken ha de tyska kaffeplantagerna alltid kunnat leverera en tekniskt sett mönstergill vara. I samband med de tyska kaffeplantageföretagen finnas flera stora tyska handelsfirmor, vilka

huvudsakligen koncentrerat sig på handel med Guatemala, och må bland dessa nämnas Schlubach, Thiemer & Co., Gerlach, Nottebohm m. fl.

I slutet av kriget hade tyskarna i Guatemala några svåra år. Då Guatemala år 1917 av ententen tvangs att avbryta sina diplomatiska förbindelser med Tyskland för att deltaga i kriget, beslagtogos tyskarnas kaffefincor, men hela transaktionen blev mera skenbar än verklig, ty sedan fred mellan Guatemala och Tyskland blivit sluten den 3 oktober 1919, fingo tyskarna återköpa sina egendomar för en godtyckligt fastställd, icke alltför hög summa.

Tyskar eller guatemalare av tysk härkomst ha efter fredsslutet betydligt ökat sitt innehav av guatemalsk jord, dels genom inköp av jungfruliga områden, dels också på annat sätt. Flera av de tyska firmorna liksom många andra handelsfirmor av amerikansk, engelsk eller holländsk nationalitet bedriva i Guatemala liksom i övriga centralamerikanska länder gärna vid sidan av sin egentliga uppgift, jordbruk och boskapsskötsel, också bankirrörelse, d. v. s. de lämna lån mot hypotek i egendomar, såsom kaffefincor och tomter i Guatemala City, mot mycket hög ränta. Kunna låntagarna, såsom ofta händer, sedan icke på utsatt dag betala räntan, realisera långivarna hypoteken, inköpa dem och lägga beslag på egendomarna. Säkerligen är detta en av anledningarna till, att vida mer än hälften av Guatemalas nuvarande kaffeplantager lär vara i tysk ägo, och att en stor mängd fastigheter i Guatemala City likaledes innehavas av tyskar.

Även kulturellt ha tyskarna gjort insatser i Guatemalas moderna utveckling. Det är också att märka, att de äro spridda över hela landet, i det att de återfinnas icke blott på de stora kaffeplantagerna utan också i städerna, där de bedriva handel. Representativa tyskar träffar man alltså i huvudstaden Guatemala, i Quezaltenango och i staden Cobán i departementet Alta Verapaz. I dessa tre

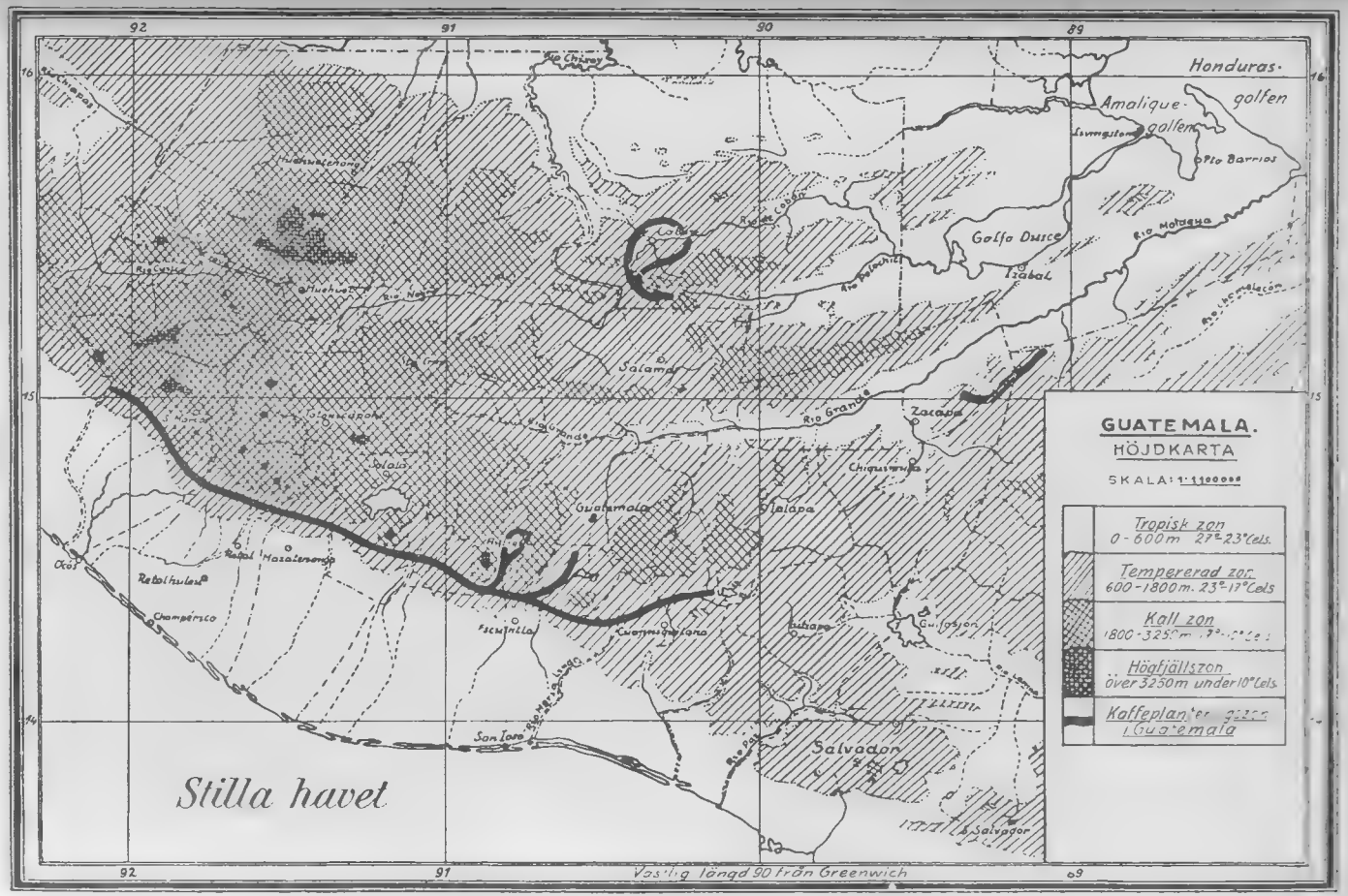
GUATEMALA.
HÖJDKARTA
SKALA: 1:1100000
Tropisk zon
0-600m 27°-23° Cels.
Tempererad zon
600-1800m. 23°-17° Cels
Kall zon
Högfjällszon
över 3250m under 10° Cels.
Kaffeplanter
i Guatemala
Honduras-
golfen
Amalique-
golfen
Golfo Dulce
Izabal
Rio Motagua
Rio Grande
Zacapa
Chiquimula
Salamá
Guatemala
Salvador
Stilla havet
Vastlig längd 90 från Greenwich
92
91
90
89
16
15
14

städer finnes en tysk förening med egna hus, som begagnas som mötesplats för dess medlemmar. I huvudstaden underhåller tyska kolonien också en tysk skola, som grundades år 1896 och som haft stor framgång. Vid tiden för mitt besök hade skolan 190 elever, bland vilka flera barn av guatemalska familjer. Även i Quezaltenango fanns sedan ett år tillbaka en mindre tysk skola, som räknade omkring 30 elever.

Jag besökte en av de större tyska kaffeplantagerna, Cerro Redondo, belägen vid stora landsvägen från Guatemala City till Salvador. Vi begåvo oss i väg en tidig morgonstund. Landskapet äger i närheten av staden en liknande karaktär som längs vägen till Antigua. Men så småningom förändras terrängen. Bergen och kullarna bli mindre och dalarna trängre. Perspektiven äro lika pittoreska men distanserna kortare. Liksom på vägen till Antigua fara vi förbi talrika indianbyar och möta många indiangrupper, som i sina färggranna dräkter och vanliga språngmarsch med sina bördor skynda till huvudstaden.

Efter några timmars åkning anlända vi till Cerro Redondo. Egendomen är av betydlig omfattning, bortåt 9,000 tunnland, av vilka dock endast något över 1,000 tunnland planterats med kaffe. Den övriga jorden är ännu oexploaterad utom några smärre jordlotter, som utlämnats till arbetarna, indianer eller mestiser, vilka i överensstämmelse med rådande bruk i Guatemala för egen räkning odla dessa områden med majs och vete. Kaffeskörden på Cerro Redondo ger för närvarande mellan 8,000 och 10,000 quintal kaffe per år. Quintal är det vanliga måttet för kaffe, och då en quintal motsvarar ungefär 50 kg., rör det sig alltså om en årlig avkastning av omkring $^1/_2$ million kg.

Egendomen sköttes vid tiden för mitt besök av godsägaren Otto Hartleben men har sedermera genom försäljning övergått till firman Nottebohm Hermanos. Den ligger ungefär på samma sätt som Antigua vid foten av en slock-

Från tyska skolan i Guatemala City.

Muren kring huvudbyggnaden och trädgården vid Cerro Redondo.

nad vulkan. Cerro Redondo, "Den runda kullen", såsom egendomen, som fått sitt namn efter vulkanen, kallas, har en säregen hemtrevlig tjusning. Trädgårdarna och huvudbyggnaden äro omgivna av stenmurar, här och där arkitektoniskt utsmyckade i spansk stil. Det hela gör intryck av gammal kultur. Hartleben själv var ute till häst för att inspektera ägorna, men hans fru och barn togo emot oss på det älskvärdaste sätt. Huvudbyggnaden är uppförd av timmer och har i mitten en stor öppen veranda med hall. Här finnas inga skyddsnät mot myggor, ty på den höjd, 1,200 meter över havet, på vilken denna kaffefinca är belägen, trivas myggorna icke längre, och insektlivet är överhuvudtaget mycket sparsamt. En egendomlighet är att matsal och kök ligga i en särskild byggnad, men strax intill bostadsbyggnaden.

Vårt älskvärda värdfolk beskriver livet på en kaffefinca som idealiskt, särskilt ur klimatisk synpunkt. Just nu är den

Otto Hartleben med fru och barn.

värsta tiden på året. Det är dagarna före regntidens begynnande, och den intensiva torkan gör att det på vägar och gårdar röres upp mycket damm, men så fort den första regnskuren kommer, förändras allt som genom ett trollslag. Marken blir grön, blommorna slå ut och blomsterdoften från kaffeplanteringarna blir överväldigande. På alla kaffefincor arbetas med sommartid. Reveljen går redan vid 4—5-tiden på morgonen, men när regnet omkring klockan 4 e. m. börjar, är arbetet slut och människorna draga sig inomhus.

Valvportal vid Cerro Redondo.
Fru Hartleben med två barn samt fröken Signe Johansson.

Vår värd, Otto Hartleben, återkommer på sin stadiga lilla häst från sin ridtur runt ägorna och gör i sin vita skjorta och bredbrättade hatt ett intryck av lantlig godmodighet. Blandningen av europeiska och gammalindianska vanor ger en särskild färg åt miljön. Mången gång ser man i dessa trakter hacendadon till häst i en ridkostym från London efter senaste snitt, men sittande i en silverbeslagen

Kaffetransport i höglandet.

Kaffebönans utveckling i bananbladens skugga.

sadel av samma utsirade slag, som så ofta begagnas i Mexico.

Vi intaga vår lunch tillsammans med den barnrika familjen Hartleben och fara därefter i bilar ut för att titta på kaffeplanteringarna. På Cerro Redondo har man planterat bananer för att skydda kaffeplantorna för blåst och sol, och kaffefälten verka därför som en ofantlig bananträdskog. När man åker på de i skogsbeståndet uthuggna vägarna, verkar det som droge man fram utefter en rågång i den mest ogenomträngliga urskog. Utom bananer förekomma också andra planterade växter såsom leguminoser, framför allt en hel del Grevillea, som äro avsedda att lämna skydd åt kaffefälten.

Vi hamna slutligen med bilen på en öppen plats i kaffefältet, där uppsamling och inlastning av kaffebären äga rum under skördetiden. Vägkanterna äro markerade med ananas och kaktusväxter. I de täta banansnåren framträda

Torkanläggningar för kaffe vid Cerro Redondo.

kaffebuskarna ännu ganska litet och te sig i de väldiga bananbladens skydd jämförelsevis små och obetydliga, men så fort de vita kaffeblommorna i all sin yppighet slagit ut, blir tavlan en annan. Vi se redan nu en och annan kaffebuske med färdiga blommor.

I närheten av fincans huvudbyggnad ligga det stora torkfältet, cementbassängerna och de maskinella installationerna, där kaffebönorna torkas, tvättas och skalas. Överallt på egendomen har man det starkaste intryck av tropisk växkraft. Som ett exempel må nämnas, att strax utanför muren, icke långt från huvudbyggnaden, planterade Hartleben för 15 år sedan ett par ceibaträd, som nu vuxit upp till två gigantiska, månghövdade träd, så stora, att det skulle bli svårt att i Sverige uppleta några lika stora månghundraåriga ekar.

Det intryck, man här liksom på andra guatemalska kaffefincor får, är att möjligheterna för kaffeplanteringar ännu

äro mycket obetydligt utnyttjade i förhållande till landets ofantliga tillgångar på lämplig jord. Och ändå är redan nu kaffet Guatemalas viktigaste exportartikel med ett utförselvärde av omkring 25,000,000 dollars om året. Odlingsarealen för kaffe är jämförelsevis begränsad och uppgår i närvarande stund endast till omkring 130,000 tunnland. Närmast i rangordning såsom utförselartikel kommer bananen med ett utförselvärde av omkring 3,000,000 dollars. Sedan sjunker värdet avsevärt för nästa artikel, som är timmer, vars exportvärde 1926 endast uppgick till något över 700,000 dollars. Redan dessa siffror visa ensidigheten i det guatemalska näringslivet, i det att kaffet tydligen spelar en alltför framträdande roll. Brödsädsodlingen är löjligt liten och har under senare år gått tillbaka. Den nuvarande situationen är orimlig i ett land som Guatemala, där vete och majs växa nästan lika ymnigt och lätt som ogräs, och det är med förvåning man erfar, att Guatemala t. ex. år 1926 måste importera vetemjöl från Förenta staterna och enligt den officiella statistiken betalade det med 1 dollar per kg.

Det är därför för Guatemala i hög grad önskvärt att kunna få en vida mer mångsidig produktion av ekonomiska värden till stånd än för närvarande. Man kan tänka sig en sådan utveckling på flera sätt, men problemet i sig självt är ungefär detsamma i alla centralamerikanska stater liksom också på Cuba och många av de övriga västindiska öarna.

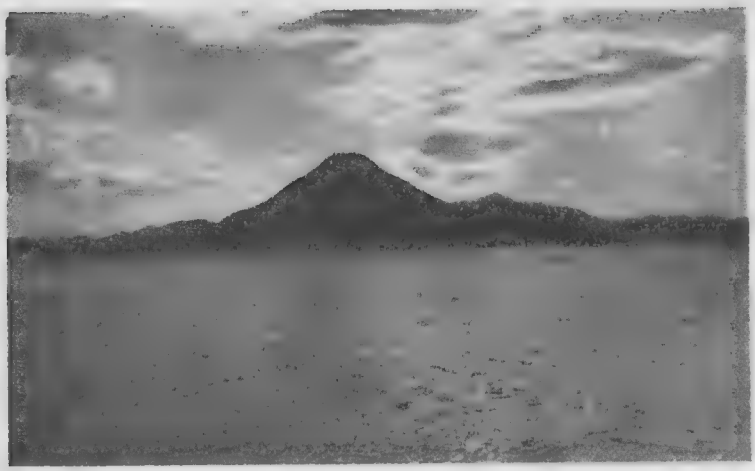

Sjön Atitlán i månsken.

Sextonde kapitlet.

GUATEMALAS FINANSER OCH EKONOMISKA FRAMTID.

Tacksamt fält för utländska företagare.

Guatemala har en konstitution, som daterar sig från 1879, men med åtskilliga tillägg av senare data, det sista av december 1927. Statsmakten är fördelad på en lagstiftande, en exekutiv och en dömande myndighet. Nationalförsamlingen består av *en* kammare med medlemmar, utsedda genom direkt val för fyra år, varvid hälften av medlemmarnas antal förnyas vartannat år. Valbara äro medborgare vid fyllda 21 år, som kunna läsa och skriva. Nationalförsamlingen sammankallas första mars och sitter i

två månader, men tiden kan förlängas 30 dagar. Presidenten har också rättighet att sammankalla urtima nationalförsamling och att tillsätta en nationalförsamlingskommitté med uppdrag att arbeta längre eller kortare tid.

Presidenten utses genom val för en tid av sex år i sänder, och regeringen består av sju medlemmar, men har vid sidan av sig ett råd på 16 personer. Av detta äro ministrarna självskrivna ledamöter. Av de nio återstående rådsherrarna tillsättas fem av nationalförsamlingen och fyra av presidenten. Kabinettsmedlemmarna ha ingen rösträtt i rådet. Vid sidan av presidenten finnes ingen vicepresident, men väl två personer, som äro utsedda till s. k. suppleantpresidenter.

Den juridiska förvaltningen är sammansatt av en högsta domstol, som har sitt säte i huvudstaden och har under sig fem appellationsdomstolar, placerade i olika städer. I administrativt hänseende är landet indelat i 22 departement, huvudstaden inberäknad. Departementsguvernören, den s. k. "El Jefe Politico", utnämnes av presidenten.

Den nuvarande presidenten i Guatemala, general Lázaro Chacón, hade i sitt valprogram utlovat konstitutionella reformer. På hans initiativ sammankallade lagstiftande församlingen en konstitutionell församling, som sammanträdde i juli 1927. En av denna församling tillsatt kommitté utarbetade ett förslag, varvid av konstitutionens 105 artiklar 48 mer eller mindre omarbetades. Några förändringar äro av formell natur, andra av mer allmän principiell. Kommittén sammanfattar sin principiella ståndpunkt i ett utlåtande, vilket såsom vanligt i spansk-latinska länder innehåller många vackra ord om statsmakternas skyldighet att höja levnadsstandarden och lösa viktiga sociala frågor såsom t. ex. förhållandet mellan kapital och arbete. Många av de gjorda förändringarna förefalla den utomstående väl teoretiska, och det är svårt att säga, vad de kunna få för

Urskogsparti som kan tyckas vara ett idealiskt hemvist för ormar och andra vilddjur, men i själva verket är urskogen märkligt tyst och fridfull.

praktisk betydelse. Den nya konstitutionen fastslår, att samme president ej kan väljas för två på varandra följande perioder, utan att återval av samme man först kan ske efter tolv års bortovaro från presidentskapet. Vidare ha befogenheterna för det vid sidan av regeringen stående rådet blivit utvidgade och närmare bestämda. Det intressantaste synes mig vara den omständigheten, att strävan att åstadkomma en centralamerikansk enhetsstat tydligt skiner igenom. Bland annat stadgas det, att varje medborgare av annan centralamerikansk stat har rättighet att bli behandlad som infödd guatemalsk undersåte, om han önskar det och under förutsättning av reciprocitet i den stat, från vilken han kommer.

Slutligen må nämnas, att parlamentsledamöternas antal minskats, i det att parlamentet numera skall vara sammansatt av en representant för varje trettiotusen invånare mot tidigare tjugutusen.

Den vid tiden för mitt besök sittande regeringen hade energiskt gripit sig an med de stora finansproblemen och utarbetat ett näringspolitiskt program, åsyftande en så allsidig utveckling av landets naturliga resurser som möjligt. Jag hade i detta ämne flera samtal med finansministern señor Felipe Solares, en även i europeisk mening högt bildad man, som behärskade flera utländska språk.

Själva den springande punkten i Guatemalas ekonomi är, liksom för Cuba, problemet att såväl statsfinansiellt som privatekonomiskt göra sig fri från det nuvarande beroendet av en enda stor jordbruksartikel. På Cuba gäller det sockerrör och i Guatemala kaffe. En viktig fråga är också transportproblemet, då det givetvis är viktigt, att varorna från produktionsorterna kunna för billiga frakter nedföras till hamnarna. I detta fall brister mycket. Guatemala saknar goda vägar, liksom de övriga centralamerikanska staterna.

På vägen till sjön Atitlán.

Stora områden ha inga vägar alls. De båda järnvägslinjerna, den ena gående tvärsöver landet från nordkusten till sydkusten, den andra parallellt med Stillahavskusten, äro alldeles otillräckliga. Därtill kommer, att tillgången på yrkesskicklig arbetskraft är ringa. Ett utnyttjande av de slumrande naturtillgångarna i stort kan knappast tänkas utan en organiserad vit invandring. Det måste skaffas både skickliga jordbruksarbetare och förmän, lämpliga att leda arbetet. Därtill kommer, att Guatemala, som är ett nytt land, saknar rörelsekapital. Det måste införas utifrån, något som naturligtvis icke kan ske utan att en sådan placering ter sig särskilt lockande och under förutsättning att det utländska kapitalet liksom annan privategendom åtnjuter tillräckligt lagligt skydd utan åtskillnad på nation.

Solares har uppdragit riktlinjerna för ett ekonomiskt framtidsprogram för Guatemala, som i sina grunddrag är mycket liberalt. Han vill genom en modern handelslagstift-

ning underlätta utvecklingen av industri och bankväsen, men icke genom tillämpande av någon ensidig protektionistisk politik. Tvärtom framhåller han med eftertryck, att förädlingsindustrien icke bör uppmuntras i andra fall, än då det rör sig om en för landet fullt naturlig tillverkning. Att söka skapa artificiell industri, som endast kan leva med konstlade medel, finner han vara i hög grad förkastligt. Guatemala bör därför i sin tullpolitik absolut avhålla sig från införande av specialtariffer.

I nära sammanhang med den ekonomiska utvecklingens möjligheter står landets skattepolitik, som ännu befinner sig på ett mycket outvecklat stadium. Det framgår av budgetförslaget 1928, att statsinkomsterna för närvarande äro så gott som uteslutande indirekta, bestående av import- och exporttullar. I det senare avseendet gäller det särskilt kaffe, för vilken artikel exportavgiften nyligen blivit höjd. Regeringen insåg dock det riskabla i en sådan politik, i det att vid ett prisfall på världsmarknaden en exporttull på den vara, som blivit åsatt sådan tull, kunde äventyra den ifrågavarande artikelns avsättning utomlands och sålunda hastigt verka ruinerande på den inhemska produktionen.

År 1925, det senaste år, för vilket jag har några exakta statistiska uppgifter, fördelade sig Guatemalas skatteinkomster under olika rubriker procentuellt på följande sätt:

Tullinkomster av importerade varor ...	46 %
Tullinkomster av exporterade varor ...	20 %
(Huvudsakligen exporttull på kaffe.)	
Inkomster av alkoholtillverkning och utskänkningsrättigheter m. m.	23 %
Olika skattekällor	11 %
	100 %

Under rubriken olika skattekällor ingå de direkta skatterna, såsom inkomstskatt och skatter på fastigheter och jordbruk. Tillsammans utgöra dessa "olika" skatter 11 procent av det hela, och ändå ingå i dem de direkta skatterna endast med en mindre del. Regeringsförslaget varslar om en ökning av inkomstskatten, men framhåller på samma gång att den största försiktighet måste iakttagas. För närvarande är inkomst av arbete och kapital knappast alls beskattad. Beskattningen av jordbruket är likaledes nästan ingen. Det skattepolitiska systemet är alltså mycket antidemokratiskt, men det är givet, att kapitalplaceringar för utländska kapitalister därigenom måste te sig så mycket mera lockande. Regeringen ansåg tydligen detta vara det väsentligaste än så länge, då det gällde att stärka landets utländska kredit och förbereda nya utländska lån, nödvändiga för landets ekonomiska utveckling i stort.

Några få höjda skatter, alla av indirekt natur, voro enligt budgetförslaget 1928 under förberedelse, bland dem en höjning av alkoholbeskattningen samt ökade stämpelavgifter, i det senare fallet, som det hette, för att därmed ersätta andra mindre önskvärda skatter. I administrativt hänseende föreslogos flera reformer. Framför allt lades stor vikt vid en förenkling och centralisering av skatteindrivningen, och det framhölls, att det rådande indrivningssystemet, som gav anledning till många missbruk, dessutom icke var effektivt. Med avseende på tullväsendet föreslogs en fullständig reorganisation i tekniskt hänseende, åsyftande en bättre klassifikation av varorna i överensstämmelse med internationella bruk. För detta ändamål hade en särskild kommitté med teknisk rådgivare tillsatts.

Guatemalas utländska räntebärande skuld gestaltade sig enligt guatemalska finansministeriets balansräkning den 30 juni 1928 på följande sätt:

	Dollars (= Quetzals)
1) Engelskt 4 % sterlinglån av 1895 och 1927—28	8,499,251
2) Järnvägsobligationer, utgivna av Ferrocarril de los Altos av 1924 och 1927	3,491,000
3) Guatemalas stats 8 % obligationer av år 1927 utgivna för betalning av skuld till International Railway of Central America	2,463,000
4) Skuld till A. E. G. för automatiska telefonanläggningar	677,676
5) Skuld för stödjande av Centralbanken	2,836,291
6) Skuld till Anglo-South American Bank	19,952
Summa	17,987,170
Löpande icke fonderade skuldförbindelser	1,847,495
Total skuld	19,834,665

Sterlinglånet av år 1927—28 har tillkommit i syfte att inlösa utelöpande, icke räntebärande certifikat till ett belopp av 844,603 pund sterling. Det anförda certifikatbeloppet motsvarar icke inlösta kuponger intill den 30 juni 1913, då långivarna utfäste sig att utbyta räntefordringarna mot sådana certifikat. Emellertid blevo certifikaten då icke utlämnade och uppgörelsen hölls svävande, ehuru visserligen Guatemala inlöst sedermera förfallna kuponger. Vid 1928 års riksdag framlade finansminister Solares för Guatemalas parlament ett förslag till konsolidering, som också antogs. Därvid bestämdes, att de ifrågavarande certifikaten skulle utlämnas löpande med ränta fr. o. m. 1 juli 1928. Såväl kapitalskulden som certifikaten skola amorteras, huvudsakligen genom återköp av obligationer i öppna marknaden under de närmaste 40 åren.

Som säkerhet för förbindelsernas fullgörande hade regeringen pantförskrivit en exporttull på kaffe, uppgående till en amerikansk dollar per quintal, och skulle den in-

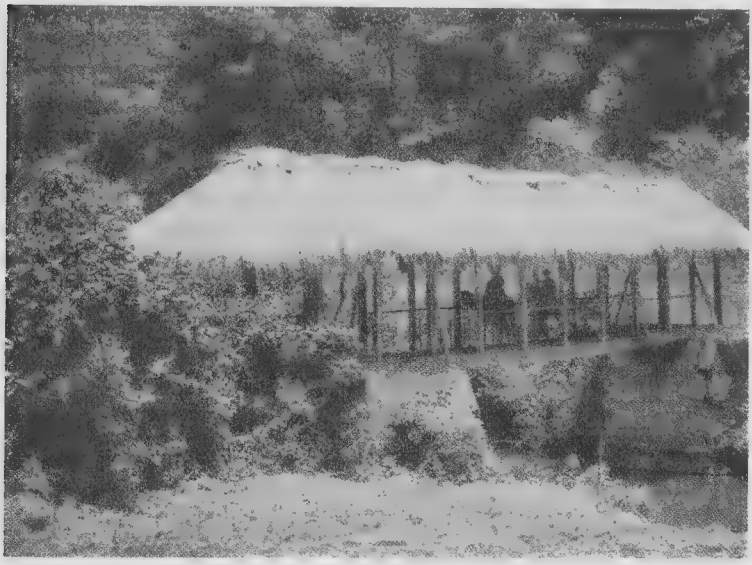

Bro över floden Cohán.

flytande summan ej räcka, var regeringen skyldig att från andra skattekällor ställa till disposition ett belopp, som motsvarar det uppkomna deficit. Nya kreditbehov återstå emellertid att fylla, alldenstund staten måste skaffa pengar till utbyggande av vägar och kraftstationer. Detta kan ske endast genom upptagande av nya utländska lån.

I detta sammanhang må påpekas att regeringen, särskilt för transportproblemens lösning, under de senaste åren tagit åtskilliga initiativ. Det förnämsta gäller anläggandet av en elektrisk järnväg, som utgår från stationen San Felipe vid International Railway of Central America och som har sin slutpunkt i rikets andra stad, Quezaltenango. Kostnaden för byggandet av denna järnväg jämte kraftstation har huvudsakligen finansierats genom upptagandet av ett utländskt lån av 1924, som 1927 ökats. Järnvägen, som kallas Ferrocarril de los Altos, har stor betydelse därigenom, att

Korsning av zebu och inhemsk boskap. El Reposo.

den skapar en direkt järnvägsförbindelse mellan huvudstaden och Quezaltenango. Banan, som har stark stigning och går genom svårtillgängliga bergstrakter, bygges enligt kontrakt med staten av det tyska bolaget A. E. G., som redan fullbordat byggandet av den hydroelektriska station vid Santa Maria, som skall lämna järnvägen drivkraft.

Finansministern lade den största vikt vid utvecklingen av Guatemalas jordbruk och framhöll under våra samtal med eftertryck att man måste öppna nya odlingsfält, så att landet icke såsom nu blir beroende endast av kaffeskörden. Guatemala kan utan svårighet producera alla nödvändighetsartiklar, såsom brödsäd och grönsaker, i tillräcklig mängd för att bli självförsörjande. Att så icke sker, beror på planlöshet eller slapphet. För att understödja jordbruket föreslog finansministern upprättande av en hypoteksbank, som skulle lämna jordbrukslån. Därtill kom, att jordbruksministern utarbetat en stor kolonisationsplan, gående ut på att statsjord eller annan jord, som

Tyska sockerrörsplanteringar vid San Rafael Panán.

för närvarande ligger obrukad, skulle uppdelas i småloter och fördelas bland eventuellt hugade kolonister.

Guatemala äger de bästa förutsättningar också för boskapsskötsel. Stora naturliga betesmarker finnas, och några av de mest kända och näringskraftiga fodergräsen ha inplanterats och ge riklig avkastning. Det finns goda utsikter för export såväl av slaktdjur och avelsdjur som av hudar. Några stora boskapshaciendor existera redan. Den största, El Reposo, tillhör den tyska firman Schlubach, Sapper & Co. i Guatemala City, och det svensk-engelska bolaget Guatemala Plantations Ltd har i Trapiche en omfattande boskapsfarm. Finansministern hade bland annat föreslagit upprättandet av sockerrörsplanteringar, men icke endast för att producera socker utan också för att framställa sprit, som skulle kunna användas till motorbränsle. Den utomstående torde dock på grund av det allmänna läget på sockermarknaden i detta fall ställa sig tvekande. Socker-

rörsplanteringar existera redan nu nästan överallt på västkusten men i relativt liten skala. Guatemala torde utan svårighet kunna framställa alla de råvaror, som den moderna textilindustrien behöver. Fåraveln är av gammalt datum. Bomullsplanteringar finnas flerstädes och torde lätt kunna utvidgas.

Tobaksplantan trives utmärkt i Guatemala. Försök som gjorts i Tiquizate ha visat, att det är möjligt att till billigt pris framställa tobak av ungefär lika god kvalitet som på Sumatra och Cuba, men svårigheten ligger i att sälja produkten. Cigarrfabrikanterna i olika länder äro mycket konservativa och icke villiga att köpa vare sig s. k. Sumatra- eller Havannatobak, vuxen i Guatemala, även om den är av aldrig så hög kvalitet, när den säljes under guatemalsk ursprungsbeteckning. Däremot ha de ingenting emot att köpa sådan tobak, om det kan ske under falsk ursprungsbeteckning. Det råder intet tvivel om, att också cigarrettobak kan med lätthet framställas inom landet. Ett stort engelsk-amerikanskt företag, British American Tobacco Company, har redan startat en fabrik för cigarrettillverkning. I finansministerns program hette det, att staten borde stödja tobaksplanteringen och uppmuntra exporten av tobak, men beskatta konsumtionen.

I Guatemala liksom i de flesta spansk-amerikanska länder förbjuder lagstiftningen införandet av något som helst handels- eller tillverkningsmonopol, men det är en lag, som många gånger blivit överträdd. Antimonopollagstiftningen har icke hindrat, att svenska tändstickstrusten erhållit monopol för sina tillverkningar i t. ex. Ecuador, Bolivia, Peru och Chile. Kanske skulle Guatemala göra klokt i att följa sina systerrepublikers föredöme genom införandet av t. ex. tobaksmonopol. Då befolkningen förbrukar mycket tobak, skulle därigenom en avsevärd inkomst tillföras statskassan. Därtill kommer, att tobaksodlarna i Guatemala skulle förtjäna, under det att de pengar, som nu depenseras,

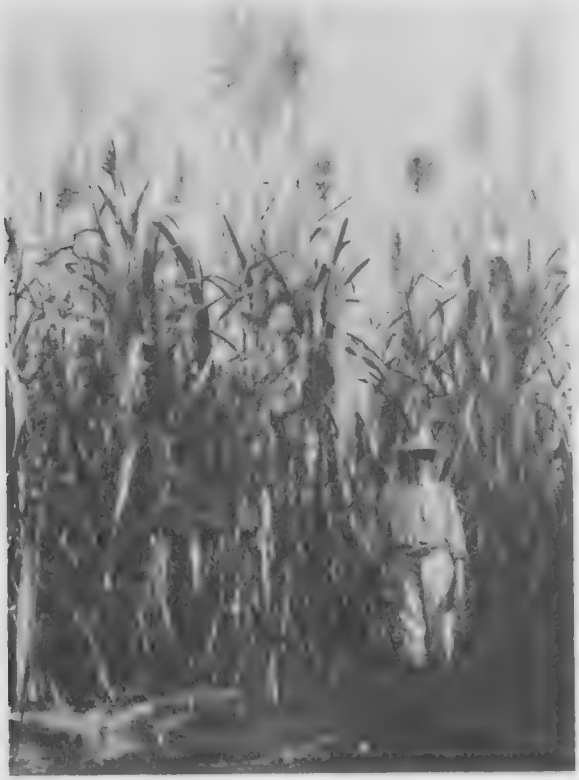

Sockerrör från Candelariaplantagen inom räckhåll för vulkanen Santa Marias utbrott.

gå till utlandet, då stora tobakskvantiteter — ehuru visserligen till större delen av låg kvalitet — för närvarande importeras, det allra mesta från spanska Honduras. Denna utländska råvara bearbetas i Guatemala till cigarrer och cigarretter av billigaste slag. Cigarrer och cigarretter av högre kvalitet importeras.

Det existerar i Guatemala liksom i andra spansk-amerikanska länder sedan gammalt en möbelindustri, i det att möbler i kolonialstil tillverkas av mahogny eller annan

Sumatratobak under skyddsnät vid San Miguel.

hardwood. Sannolikt skulle denna industri ytterligare kunna utvecklas. Däremot torde det vara tvivelaktigt, om det skulle vara lönande att, såsom finansministern föreslog, i högländerna anlägga cellulosafabriker och pappersbruk. I alla händelser skulle dessa sannolikt bli tvungna att i stor utsträckning arbeta för export.

I stort sett saknas all tillverkningsindustri. Det tillverkas läder och skor men de senare icke fabriksmässigt utan som hantverk. En del råsocker och även raffinerat socker produceras samt vidare is, öl och läskedrycker men endast i små kvantiteter, i lyckligaste fall tillfredsställande det lokala behovet.

Guatemalas skogsskötsel är förtjänt av den allra största uppmärksamhet. Omkring 65 procent av landets hela areal eller i runt tal 8 millioner hektar äro skogbevuxna. Guatemala har en areal ungefär lika stor som Götalands, och för jämförelses skull må nämnas, att man i Sverige räknar med att ungefär 50 procent av landets areal, omfattande något mer än 22 millioner hektar, äro skogbevuxna. Härvidlag är dock att märka, att i Guatemala avröjningen av djungeln

Tobaksplantor under skuggande tak enligt Sumatrasystemet.

för planteringsändamål hittills gått mycket långsamt, så att urskogen praktiskt taget ännu står orörd i hela landet, under det att i Sverige skogarna länge varit föremål för exploatering. Peténområdet anses omfatta Centralamerikas rikaste skogsdistrikt.

Enskilda skogsägare, såsom t. ex. svensken Axel Fabian Pira i Tecpam,[1] finnas, men större delen av skogsarealen utgöres ännu av statsjord. Stora bestånd av ceder, cypress, furu och ek förekomma i högländerna. Chichipate, mahogny och mahognyliknande träd, såsom bari och caracolilio, samt vidare jakaranda, balsa, många olika slags palmer och andra tropiska trädslag växa på bergssluttningarna i tierra caliente. Mangrove förekommer som vanligt i tropikerna allmänt vid havskusterna och i sumptrakterna. Oljepalmer förekomma i stor utsträckning, och deras bestånd kunde säkerligen lätt ökas. Man kan därför tänka sig en framställning i stort av vegetabilisk olja och en därmed sammanhängande förädlingsindustri, såsom t. ex. tillverkning av tvålar o. s. v., åtminstone för landets eget behov.

[1] Se närmare kap. 17: Svenskarna i tropikerna.

Jätteträd, fällt på 4 timmar.

Tillverkning i mindre skala av tvättvål och tvättpulver har under 1928 efter vad det uppgivits med framgång påbörjats i Quezaltenango.

Såsom bevis på Guatemalas efterblivenhet i ekonomiskt hänseende må anföras, att landet trots sina enorma egna tillgångar på alla slags timmerträd likväl importerar stora kvantiteter byggnadstimmer från Förenta staterna. Den förnämsta orsaken till att det inhemska timret ännu i så ringa utsträckning kommit till användning är förvisso att söka i bristen på användbara transportvägar.

Utrikeshandeln är överhuvudtaget mycket litet upparbetad. De enda verkligt stora exportartiklarna äro kaffe och bananer. Fullständig statistik föreligger för år 1927. Förenta staterna äro det förnämsta importlandet och införa från Guatemala artiklar till ett värde av något över 14 millioner dollars. Närmast därefter kommer Tyskland med 13 millioner dollars, varav omkring 12 millioner gälla kaffeimport. Sverige kommer som den fjärde i ordningen och inför varor för 723,000 dollars, det allra mesta bestående av kaffe. Den största exportören till Guatemala är Förenta

Sågning av jätteträd vid Caballo Blanco.

staterna med en omsättning, som motsvarar ungefär hälften av Guatemalas hela import. Därefter följer Tyskland med ett exportvärde av bortåt 3 millioner dollars, huvudsakligen papper, pappersvaror, kemiska och farmaceutiska produkter, järnkramartiklar m. m. Från Sverige är utförseln obetydlig, uppgående till ett värde av något över 74,000 dollars, nästan uteslutande tändstickor.

En stor fördel för Guatemala är att där icke finns någon arbetarfråga i modern mening. Grovarbetare av rent spanskt blod existera icke. De kreolska arbetarna äro jordbrukare: självägande bönder eller arrendatorer. Landets egna grovarbetare äro indianer eller mestiser[1], vilket vållar svårigheter i det hänseendet att de ännu till stor del äro analfabeter och i regel ovilliga att taga tjänst hos de vita. De rena indianerna hålla sig helst i sina byar uppe i bergen och livnära sig nödtorftigt med hönsavel, grönsaksodling, textilhantverk och tillverkning av lerkärl. Skola de låta sig lockas ner till på lägre nivåer belägna områden, dit de icke

[1] Härtill kan läggas ett fåtal kariber. Jfr sid. 126.

gärna vilja av fruktan för klimatet, måste de få bra betalt. På kaffefincorna, där klimatet i regel är utmärkt, arbeta indianer och mestiser enligt gammal tradition under förhållanden, som icke äro tilltalande. När plantageägarna engagera dem, göra de det ännu i dag icke sällan med list och mot deras vilja. Därvid tillgår så, att indianen eller mestisen inbjudes till fest. Sedan han blivit drucken, förmås han att taga ett lån eller förskott, vanligen på en summa av 400—1,500 pesos. Härigenom blir han tvungen att utföra arbetet tills skulden blivit betald. Guatemalas lagar stadga, att plantageägaren kan låta fängsla arbetaren och få honom utlämnad, om han vägrar betala sin skuld.

Kaffeplantageägarna ha i Guatemala liksom i de andra centralamerikanska staterna, utom möjligen Salvador, den övertygelsen, att kaffeplanteringar icke kunna drivas med förtjänst, om man icke har tillgång till mycket billig arbetskraft. De göra därför allt för att pressa ned arbetslönerna. På Cerro Redondo uppgav man, att genomsnittslönen där uppgick till 10, högst 20 pesos per dag. Då 60 pesos är lika med en quetzal, uppgick lönen alltså till respektive 65 öre och 1: 25 per dag, vartill kommo vissa naturaförmåner.

Det råder starkt motsatsförhållande mellan kaffefincorna och de stora industriella jordbruksföretagen i tierra caliente med avseende på arbetslönerna. Kaffefincorna söka nedpressa lönerna, men de industriella fruktodlarna måste höja dem för att få något folk och kunna också göra det tack vare arbetets mekanisering. Fastän de betala vida högre arbetslöner, ha de många gånger högre vinst per acre än en kaffefinca någonsin kan få.

Det är emellertid att märka, att indianerna fortfarande icke gärna arbeta inom den heta zonen. De arbetare, som låta engagera sig på plantagerna vid kusterna, äro därför nästan uteslutande mestiser.

De negrer, som arbeta vid bananplanteringarna på ost-

Indianfamilj utanför sin hydda uppe bland bergen.

kusten av Guatemala och på liknande planteringar i de andra centralamerikanska staterna eller såsom lastnings- och lossningsarbetare tillfälligtvis vistas i hamnstäderna, ha icke bidragit att nedpressa lönerna för andra arbetare utan tvärtom. Varhelst det finns bananplanteringar i Centralamerika äro arbetslönerna högre än i de trakter som sakna sådana planteringar. I Guatemala är det typiskt, att man på kaffefincorna betalar en lön av endast 10—20 pesos, men i tierra caliente, såsom på den svensk-engelska egendomen i Tiquizate, får man erlägga en lön av 60 pesos eller 3: 75 kr. per dag för ungefär likvärdigt arbete. På ostkusten uppgivas lönerna vara något lägre, men då vissa naturaförmåner där ingå, är det svårt att göra några jämförelser.

En annan fråga är, om icke kaffefincorna kunde organisera sitt arbete på annat sätt. Utan grundlig undersökning kan man icke giva något svar på denna fråga, men det må som ett bevis på ställningens oklarhet anföras, att en kaffefinca i Guatemala endast anses vara ungefär hälften så mycket värd som en motsvarande kaffeplantering i det när-

belägna Salvador, oaktat arbetslönerna i det senare landet äro högre än i Guatemala.

Stridbara arbetarfackföreningar existera lika litet i Guatemala som i någon av de andra centralamerikanska staterna. Indianerna låta icke gärna organisera sig. De begripa icke vad som menas med ett kollektivavtal, lika litet som de ha något intresse för politik. Utländska agitatorer ha därför icke haft någon gynnsam resonans där och kunna icke heller få det inom avsevärd framtid. För politiken är den indianske arbetaren av ingen betydelse. Han deltager endast mycket sällan i politiska omröstningar, och då mycket motvilligt. Om det någon gång sker, tillgår det så, att hacendadon skickar sina indianska arbetare med deras förman i spetsen till vallokalen. De rösta då alla efter arbetsförmannens anvisning på samma sätt, d. v. s. på egendomsägaren själv. Det lider intet tvivel att indianerna ofta blivit illa behandlade av de vita kolonisterna och detta även i modern tid. Det är högst förkastligt att under bedrägliga föreställningar locka ned indianerna till plantageregionerna, utan att först allt blivit gjort för att skydda dem för det dåliga inflytande, de där möta. I regel demoraliseras indianen mycket fort, både fysiskt och moraliskt, framför allt genom missbruk av alkohol, när han kommer ned från bergen, där han är van att leva.

Man ser emellertid stundom i pressen omnämnt, att det skulle finnas ett socialistiskt arbetarparti i Guatemala liksom i andra centralamerikanska stater, och det är riktigt, att vid det sista presidentvalet ett mindre antal röster avgåvos under socialistisk arbetarpartibeteckning. Det uppges i allmänhet, att detta skulle ha skett på grund av mexikansk agitation. Om detta är riktigt synes mig ganska tvivelaktigt. I varje fall omfattade partiet icke några arbetare i västerländsk mening, utan utgjorde en sammanslutning av egendomslösa mestiser. Kanske får man därför i det av rege-

Indianer spela på marimba.

ringen 1928 utarbetade kolonisationsförslaget för Peténområdet se ett uttryck för denna rörelse. Programmet åsyftade att staten skulle tilldela de egendomslösa jord för kolonisering. Såvitt jag kan finna är det därför en rörelse vid sidan av alla arbetarfrågor. I alla händelser berör problemet endast mestiserna, icke de rena indianerna. Vi ha sett, att det mellan det industrialiserade jordbruket och kaffeplantagerna uppstått en viss konkurrens, särskilt beträffande den halvindianska arbetskraften till nackdel för kaffeplantageägarna. Men denna lönerörelse har icke något som helst att skaffa med socialistisk agitation, även om en och annan kaffeplantageägare skulle finna det med sin fördel förenligt att sprida ut att så vore förhållandet.

Vad den mexikanska agitationen angår tror jag, att man bör taga uppgifterna därom med stor försiktighet. Själv har jag vid gjorda efterforskningar icke lyckats finna något bevis på, att en sådan skulle existera. Det är också att märka, att de mexikanska indianerna, som i stort sett härstamma från aztekerna, äro ett helt annat folk än indianer-

na i Centralamerika, och att stammarna icke ha någon sympati för varandra.

Kolonisationsproblemet är för närvarande en brännande fråga. Solares betonade under våra samtal flera gånger för mig, att han mycket intresserade sig för kolonisationsfrågan, och framhöll att han gärna önskade att unga nordeuropeiska farmare, helst svenskar, skulle slå sig ned i Guatemala.

Jag svarade, att svenskarna icke vore lämpliga såsom arbetare i tierra caliente och troligen icke heller på kaffefincorna, men Solares svarade, att detta ju icke heller var meningen. Guatemala hade framför de flesta andra länder, yttrade han, den fördelen, att det på grund av sina bergsformationer med högplatåer på olika nivåer kunde erbjuda terräng med alla slags klimat, passande för olika slag av odling.

Vid tiden för mitt besök hade jordbruksministern framlagt ett stort kolonisationsprojekt, "Proyecto de Ley Agraria, Colonización y Parcelamiento de Terrenos Baldios". Detta projekt åsyftade en vidlyftig kolonisation av en del av det ännu så gott som obebodda låglandet på östra sidan av Cordilleran, begränsat i sydost av sjön Izabal och floden Sarstun. Området omfattar jordarealer, som lyda under departementen Petén, Izabal, Alta Verapaz, Quiché och Huehuetenango. Hela arealen skulle hädanefter benämnas Peténområdet och få till huvudstad Poptun i kolonialdepartementet Mopan. Det gällde här statsjord, som skulle uppdelas och fördelas på enskilda personer, som kunde befinnas hågade att under olika förutsättningar slå sig ned som kolonister. Regeringen erbjöd jordlotter av en storlek upp till 5,000 hektar, vanligen mot ett hypotekslån, som löpte med högst 6 % ränta och skulle betalas inom 10 år. Dessutom kunde mindre områden gratis tilldelas inhemska kolonister, som voro analfabeter, men ville underkasta sig en tvåårig skolkurs för att lära sig läsa och in-

Indianhyddor i Morelia.

hämta vissa elementära kunskaper. Kolonisationen tycktes närmast avse plantering av tropiska växter av olika slag såsom sockerrör, hennequin, kautschuk, kakao, kokospalm, te, oliver, vin, majs och vete samt foderväxter t. ex. alfalfa och napiergräs. Planen omfattade också boskapsskötsel med tillhörande mejerihantering samt strutsfarmer och biodling.

Inga skogsavverkningsrättigheter till främmande personer finge bortlämnas inom kolonisationsområdet. Skogarna skulle helt och hållet reserveras för dem, som slogo sig ned inom området som nybyggare. Åtskilliga fördelar skulle beredas kolonisterna. Så t. ex. hade skattefrihet tillerkänts dem under fem år och de voro icke skyldiga att underkasta sig allmän värnplikt eller annan militärtjänst, såvida icke omständigheterna skulle så foga, att de själva måste försvara det distrikt, där de bodde. Det nya kolonisationsförslaget skulle i tillämpliga delar kunna utsträckas till andra områden, om och när regeringen så funne lämpligt, och skulle stå under ledning av Dirección Agraria de Colonización, som enligt ett dekret, promulgerat den 30 maj 1928,

inrättats som en underavdelning av jordbruksdepartementet.

Regeringen skulle anlägga vägar till floden Sarstun, så att kolonisternas produkter för billiga frakter kunde transporteras dit. Samtidigt hade regeringen under övervägande en ansökan från ett engelskt konsortium, som begärde koncession på anläggandet av en järnväg från gränsen av brittiska Honduras med ändpunkt i Belice, huvudstaden därstädes, till staden Flores vid sjön S:t Andreas, belägen i Peténområdet, taget i vidsträcktaste bemärkelse. Denna järnväg, som skulle skära tvärsigenom det nu för kolonisation upplåtna området, var huvudsakligen avsedd att frakta mahogny och annan hardwood, som skulle avverkas i skogarna omkring S:t Andreassjön. Den torde också kunna räkna på utförsel av tuggummi (chicle) från samma trakter. I sammanhang med järnvägskoncessionen var det sannolikt fråga om beviljandet av skogsavverkningsrättigheter i de delar av Peténområdet, som äro belägna utanför de nya kolonisationsdistrikten.

Vad kolonisationsförslaget för Peténområdet för övrigt beträffar, är det att märka, att invandrare av vissa raser icke skulle kunna förvärva kolonisationsrätt. Så t. ex. finge inga individer av svart ras (negrer) eller av kinesisk eller turkisk nationalitet bosätta sig inom området. Det enda medgivna undantagsfallet var, då en person av sådan ras kunde förete i Guatemala utfärdad födelseattest, alldenstund han därigenom redan ägde medborgarrätt. Egendomligt nog omnämndes icke något kolonisationsförbud för japaner, varför dessa icke torde ha varit uteslutna.

Betraktar man förslaget ur europeisk synpunkt, måste man säga, att det knappast kunde ha utsikter till större framgång, för så vitt det avsåge att som kolonister erhålla vita män från vår världsdel. Klimatet i Peténområdet är nämligen rent tropiskt och förutsätter säkerligen, ifall vita män skola kunna deltaga i organisationsarbetet därstädes,

Strandbild från Concepción.

stordrift i samma stil som på United Fruit's bananplanteringar.

En annan ekonomisk fråga av intresse är Guatemalas framtida utveckling av gruvdriften. I finansministerns förslag framhålles, att Guatemala äger flera gruvor, som det torde kunna löna sig att bearbeta, och det heter att regeringen på allt sätt är villig att uppmuntra upptagandet av sådan verksamhet. Det är också beklagligt att Guatemala för närvarande icke äger någon gruvdrift av större omfattning, ty skall en kolonisation av vita män, t. ex. av skandinaver, överhuvudtaget vara möjlig i detta land, måste det ske just på höjdnivåerna i bergstrakterna, där de flesta gruvdistrikten äro belägna. Klimatet är där kyligt. Det finns också ett utmärkt exempel på framgångsrik svensk jordbruksverksamhet, fåravel och skogsskötsel uppe i bergen, nämligen i Tecpam.[1]

I jordbruksministerns kolonisationsförslag förekommer en översikt rörande äganderättsförhållandena i staten

[1] Se närmare kap. 17: Svenskarna i tropikerna.

Guatemala. Därav framgår, att av något över 2 millioner invånare 146,000 eller i runt tal 7,3 procent av befolkningen äro egendomsägare. Utredningen visar också, att största delen av jorden i Guatemala äges av landets egna invånare, kreoler, mestiser och indianer. Däremot tillfalla de största årsinkomsterna utlänningar, vilket med andra ord betyder, att egendomar, som innehavas av utlänningar, lämna en proportionsvis större avkastning än sådana, som ägas av kreoler, mestiser eller indianer. Anledningen därtill är lätt att inse. Den sammanhänger med den större arbetsintensitet, som utlänningarna eller de kreolska ägarna med ett stänk av utländskt blod i sina ådror ådagalägga.

Spanjoren älskar icke arbetet i och för sig, och den moderna hetsen är honom absolut motbjudande. Det är ett drag, som återkommer i alla spansk-amerikanska länder. En amerikansk handelsresande, som kommer till Guatemala för att sälja varor eller göra upp en affär och stämmer möte på bestämt klockslag med en kreol, mestis eller indian för att avfordra honom ett enkelt ja eller nej, har ingen utsikt att lyckas. Kreolen liksom mestisen och indianen vill icke bestämma sig genast, och han är icke heller punktlig. Det är icke alls sagt, att han infinner sig på avtalad tid och plats; att vara alltför exakt i sådana materiella ting visar enligt hans uppfattning snarare brist på kultur.

Man får icke glömma, att kreolen sedan äldsta tider varit krigare eller godsägare. Krigaryrket har försvunnit, men fått liksom en efterklang i de talrika revolutionerna. Det är godsägaren, som återstår. Kreolen älskar under lämplig årstid det bekväma livet på lantgodset. När han vistas i staden eller utomlands, är det närmast för att idka sällskapsliv. Bosätter han sig i en stad, ägnar han sig, om det är nödvändigt, åt de bildade yrkena, såsom vetenskapsman, läkare eller jurist. För det moderna affärslivet har han åtminstone hittills icke visat något större intresse.

Det finns en möbel, som är typisk för hela Västindien och Centralamerika, och det är mahognygungstolen, gedigen, med trög och liten rörelse, i vilken kreolen kan sitta långsamt vaggande och drömma i pations skugga hur länge som helst. Det ligger därför i sakens natur, att kreolen gärna uppskjuter sitt arbete, och frågar man honom när det blir färdigt, svarar han icke sällan "manaña", d. v. s. i morgon.

Det förefaller också som om den rena kreolen icke skulle finna sig riktigt till rätta i det moderna Guatemala, och det är bekant, att många kreolska godsägare under senare år sålt sina gods för att utvandra och bosätta sig utomlands. Kanske är detta ett medverkande moment till att tyskarna haft så lätt att utöka sina kaffeplantagebesittningar.

I ett land med sådan befolkning är det klart, att den moderne utlänningens energi och handlingskraft lätt skola göra sig gällande. Nordamerikanen är något för påstridig och burdus, och han stöter sig därför ofta med den finkänslige kreolen, men tysken har bättre tålamod, bidar sin tid och vinner därför i längden. Det är karakteristiskt, att urinvånarna eller indianerna icke heller äro handlingskraftiga utan i sin långsamma betänksamhet mycket likna spanjorerna. Uppbär indianen för några timmars arbete 60 pesos, och reder han sig på denna summa, kan ingenting förmå honom att arbeta längre tid, även om han får dubbelt så mycket betalt. Ty att arbeta för att skaffa sig något mera än livets nödtorft eller intellektuell förströelse är för honom en främmande tankegång.

Det kan sägas mycket både för och emot utländsk företagsamhet i Guatemala, men så mycket är säkert, att den som vill arbeta och har kapital till förfogande här har stora förtjänstmöjligheter. Det kan bli en kinkig uppgift att organisera arbetet och skaffa lämplig arbetskraft, men arbetsgivaren har inga svårigheter vare sig på grund av

någon socialistisk arbetarrörelse eller hämmande arbetarlagstiftning. De direkta skatterna äro nästan inga, och vare sig det gäller jordbruk, skogsdrift eller industri, har företagaren i Guatemala framför sina kolleger i andra länder den fördelen, att han själv får behålla vad han förtjänar.

Sjuttonde kapitlet.

SVENSKARNA I TROPIKERNA. SVENSKA INSATSER PÅ CUBA.

Roslagsbon som godsägare i Guatemalabergen.

När någon gång i Sverige kolonisationsfrågan i tropikerna kommer på tal, mottages den ofta med en axelryckning. Den angår icke oss svenskar, heter det. Klimatet där ute duger icke för våra arbetare, och även personer av de bildade klasserna, såsom våra ingenjörer, ha svårt att uthärda. Det framhålles, att svenskarna finansiellt sällan visat någon begåvning. Framför allt ha de icke hållit måttet, när de på egen hand kommit ut till främmande kontinenter. De svenskar, som någon enstaka gång, lockade av falska förespeglingar, utvandrat till tropiska trakter, ha dyrt fått betala för detta sitt lättsinne. Såsom exempel på, huru grundligt de bruka misslyckas, anför man vanligen de gruvarbetare, som för något tiotal år sedan från Norrbotten begåvo sig ut till Brasilien och där gingo sorgliga öden till mötes. Somliga måste tagas hem, några få, som voro för stolta för att erkänna sig besegrade, begåvo sig till Argentina och bildade där ett kolonisamhälle. De hade flera svåra år att genomkämpa, men drogo sig nödtorftigt fram och lära så småningom ha uppnått ett visst välstånd.

En egendomlighet för oss svenskar är, att vi gärna — icke utan skadeglädje — tala om landsmän, som misslyckats utomlands och för resten även här hemma, men mycket ogärna om dem som lyckats. Undersöker man emellertid vad svenskarna uträttat på främmande kontinenter,

kommer man icke alls till så dåliga resultat. Man finner, att många, som vi aldrig här hemma hört talas om, skaffat sig en ansedd ställning i främmande världsdelar, ja, icke så få ha t. o. m. samlat mer eller mindre betydande förmögenheter, ehuru, enligt vanlig föreställning, detta är just vad de icke skulle äga förmåga till. Ofta ha svenskarna, såsom t. ex. i Förenta staterna, gjort stora insatser på det tekniska området; icke sällan av så stor betydelse, att amerikanerna själva erkänna, att svenska ingenjörer haft ett avgörande inflytande på vissa amerikanska storindustriers utveckling. Jag har själv hört chefen för en av Amerikas största truster förvåna sig över, att sådana män icke vunnit erkännande i hemlandet eller ens fått mottaga någon av de officiella belöningar, som, om de ha någon mening, väl borde ges just i sådana fall. Om vi svenskar alltså försumma att skänka det erkännande åt våra stora män i utlandet, som de gjort sig förtjänta av, så är det icke sällan uttryck av den misstro, som svenskarna ha till framgången, när det gäller egna landsmän, och som bottnar i det svenska nationallytet: avundsjukan.

Av svenskarna på Cuba ha några misslyckats, men icke så få lyckats. Några ha lyckats till och med i mindre vanlig grad. Det finns i Havanna en svensk förening, som stiftats av nuvarande svenske ministern för Mexico och Cuba, envoyén C. G. G. Anderberg, och som utgör en sammanhållande länk för de i Havanna bosatta svenskarna, till större delen köpmän och sjukgymnaster. Bland köpmännen finnas några framstående representanter för svensk industri, bland dessa Kajerdt såsom representant för Svenska kullager och ingenjör Benito Larsson, delägare i en cubansk firma Menocal & C:ia, som torde föra en del svenska varor, m. fl. Framstående sjukgymnaster bosatta i Havanna äro löjtnant Berg, fr. Erikson m. fl. Bland svenskar, som tidigare spelat en roll i den svenska kolonien på Cuba, må nämnas Arthur Holmin, som för cubanska regeringens räk-

Motorbåt på sjön Atitlán.

ning anlade mejerier över hela ön men misslyckades såtillvida, att driften icke visade sig ekonomiskt bärande. Dr G. Grafström, som av spanjorerna anställdes såsom läkare under spansk-amerikanska kriget och var den förste svensk, som införde svensk sjukgymnastik och massage i Västindien, hade stor framgång som läkare och gymnast, men måste slutligen på grund av alkoholmissbruk draga sig tillbaka och dog för några år sedan i ett katolskt nunnekloster, La Concordia. En annan svensk var Clausson, som i början av århundradet bosatte sig utanför staden på det nuvarande området Barrio Azul i avsikt att stycka detsamma och försälja tomter. Han fick emellertid ej mycken glädje av det själv, då han dog redan år 1912, men strax därefter upptäcktes området av spekulationen, och hans änka förvärvade genom utstyckandet av tomter på mycket kort tid en betydande förmögenhet. En annan känd svensk är montör

Generalkonsul Oscar Arnoldson.

Ehrin, som installerat maskiner för Asea, Diesel och Bolinders och såsom teknisk fackman förvärvat det största anseende. Ett berömt svenskt namn inom Havannas köpmansvärld representeras av de båda bröderna Arnoldson. Den ene, señor Oscar Arnoldson, är svensk generalkonsul, den andre, señor Carlos Arnoldson, är holländsk generalkonsul och har erhållit det särskilt för en utlänning mycket hedrande uppdraget att fungera som president för Havannas handelskammare. Bröderna Arnoldson äro brorsöner till operasångare Oscar Arnoldson, alltså kusiner till

Carlos Arnoldson, president i Havannas handelskammare.

medicine doktor Nils Arnoldson i Stockholm och den världsberömda sångerskan Sigrid Arnoldson-Fischof. Det var Carlos Arnoldson, som först kom till Havanna och där 1897 etablerade sig såsom självständig köpman. Han inbjöd sedermera sin broder Oscar att resa ut och ingå i firman, som omorganiserades under namn av Carlos Arnoldson & Company. Slutligen ombildades affären år 1925 till ett aktiebolag, kallat Carlos Arnoldson and Company Ltd. Bolaget, som huvudsakligen handlar med vax, honung, tobak och trä, har upparbetat sin omsättning till betydande omfattning. Båda bröderna åtnjuta stort anseende och äro gifta med två systrar ur den bästa spanska societeten.

Ett majsfält i Hetsai.

Det svenska företag, som mest låtit tala om sig på Cuba, är den svenska koloni, som grundades år 1905 på östra Cuba 60 à 70 kilometer från Santiago de Cuba, alltså på öns sydligaste område. Koloniens historia skulle förtjäna en ingående utredning och i samband därmed en granskning av de olika kolonisternas öden, då därigenom med säkerhet värdefulla erfarenheter skulle kunna samlas till nytta för eventuella nya liknande företag. Tyvärr föreligger dock i närvarande stund icke så fullständigt material, att en sådan utredning kan göras. I det följande får jag därför hålla mig till de stora linjerna med användande av personliga upplysningar rörande enstaka fall. Koloniens historia är i korthet följande.

I februari 1904 bildade några i Minneapolis boende svenskar ett bolag med uppgift att idka lantmäkleriaffärer med huvudsakligaste syfte att stå sådana svenskar till tjänst, som önskade köpa jord i North West, d. v. s. i sådana stater

Dr Alfred Lind.

såsom Wisconsin, Minnesota, Nord- och Syd-Dakota. Det ingick också i bolagets uppgift att söka samla ihop svenskarna i större samhällen för att undvika alltför stor blandning med andra nationaliteter. Bolaget kallades The Swedish Land and Colonization Company of the North West. Stiftare voro dr S. J. Carlson, professor i skandinaviska språk, litteratur och historia vid Minneapolis statsuniversitet, E. G. Dahl, klädeshandlare i Minneapolis, C. G. Schultz, superintendent för Minnesotas undervisningsväsende, och dr Alfred Lind, f. d. professor i medicin vid statsuniversitetet i Minnesota, samt Erland Lind, praktiserande jurist

i samma stad. Stiftarna konstituerade sig som bolagets styrelse. Dahl blev president, dr Lind ekonomidirektör och Erland Lind sekreterare, under det att Schultz snart utträdde ur bolagets styrelse. Bolaget kom dock icke att utöva sådan verksamhet, som i stiftelseurkunden åsyftades. Utvecklingen blev en annan. Detta sammanhängde därmed att Alfred Lind för att vila sig efter en ansträngande praktik gjorde en rekreationsresa till Cuba och där mottog djupa intryck av de stora odlingsmöjligheter, som klimat och fruktbarhet erbjödo. Han var övertygad om, att här med nordisk energi och företagsamhet ett glänsande resultat skulle kunna vinnas. Lämplig jord hade han funnit i trakten av Bayate och vidtog förberedande åtgärder för att där inköpa ett större område. Landet var då nästan helt och hållet betäckt av urskogsdjungel, och såg man här och där någon liten obetydlig öppning i skogen, så var det någon cuban, som där byggt en koja av palmblad och huggit ut träden på några hundra kvadratmeters område, på vilket liksom alltid vid sådana avröjningar stubbarna stodo kvar. Det gick en järnväg genom området men allt var ännu mycket primitivt. Stationen t. ex. bestod av en gammal godsvagn, som lyfts av och ställts vid sidan av spåret.

Det ursprungliga området utgjorde omkring 53 kvkm. Kalkylerna för företaget, som senare framlades i en propagandaskrift, utgiven av The Swedish Land and Colonization Company of the North West, synas ha varit väl genomtänkta. Kolonien skulle leva på odling av sockerrör, grönsaker och frukt, och det framhålles i prospektet att på den tiden en låda frukt eller grönsaker från Cuba till Newyork i frakt och tull kostade omkring 35 cents, då däremot samma vara från Kalifornien till Newyork kostade 90 cents i frakt, så att både frakt och tull tillsammans från Cuba kostade mindre än frakten ensam från Kalifornien. T. o. m. från Florida till Newyork var frakten på grönsaker lika hög som frakt och tull tillsammans från Cuba. Till detta resultat sam-

verkade flera orsaker, som ännu i dag äro gällande, och då närmast den nordamerikanska sjölagen, som icke tillåter andra än amerikanska fartyg att idka handel mellan amerikanska hamnar, under det att hela världens handelsfartyg kunna konkurrera om lasterna mellan amerikanska och cubanska eller andra utländska hamnar.

Vid sin återkomst till Minneapolis framlade dr Lind sitt förslag för styrelsen för The Swedish Land and Colonization Company, som godtog köpet och med strykande av sin tidigare uppgift att förmedla egendomsförsäljning i North West beslöt att koncentrera sin verksamhet på Cuba. Det föreslagna området i Bayate inköptes. Arbetsfördelningen inom styrelsen blev den att dr Lind med sina medhjälpare vistades i Bayate, under det att advokat Lind från Minneapolis skötte propagandaverksamheten och genom annonsering och vidlyftig brevväxling sökte skaffa kolonister.

De första kolonister, som Lind nedskickade, voro en ung änkeman, Fritz J. Peterson, och en kusin till honom, Oscar Olson. Peterson, som snart visade sig vara en energisk och företagsam man av stora mått, var född och uppfostrad i trakten av Göteborg och hade vistats i Amerika endast några år, när han beslöt sig för att resa till Cuba. Han hade först arbetat som bonddräng och sedan idkat jordbruk på egen hand såsom arrendator i Minnesota och Nord-Dakota och lyckats sammanspara ett mindre kapital, som vid nedresan till Cuba torde ha uppgått till några tusen dollars. Efter ankomsten till Bayate köpte han genast 32 har jord, som han började avröja och uppodla. Så snart flera kolonister anlänt, öppnade han en diversehandel i Bayate och passade på att med de kolonister, som icke voro beredda att genast flytta ned till Bayate, uppgöra kontrakt om avröjning, plantering och skötsel av deras jord tills de själva skulle få tillfälle att anlända. Peterson skötte dessa

uppdrag så att kontrakten anses ha varit lika fördelaktiga för honom själv som för jordägarna.

Så småningom växte kolonien. Bolagets verksamhet utvidgades också därigenom att ett nytt område inköptes vid Palmarito, som ligger något högre över havet än Bayate och närmare Santiago, så att man kan se de höga kustbergen omkring denna stad. Arbetet bedrevs med energi och den ena djungeln efter den andra avröjdes. De svenska nybyggarna började med att odla majs, som var det lättaste för att skaffa sig kontanter. Därefter anlades sockerrörsplanteringar, omväxlande här och där med kaffe- och fruktplanteringar. De svenskar, som voro dugliga och flitiga, lyckades bra, men det ligger i sakens natur, att bolagets styrelse hade svårt att gallra det folk som nedskickades eller fick taga emot dem som erbjödo sig. Det kunde därför icke undvikas, att åtskilliga element, som saknade de nödvändiga förutsättningarna, kommo med. Vad äganderätten till landet beträffar, skaffade sig The Swedish Land and Colonization Company oklanderliga åtkomsthandlingar och gav köparna lagfart på jorden, så snart de betalt.

Under kriget gingo sockerpriserna hastigt upp och priserna på Cubas jord stego i proportion. Ett amerikanskt bolag hade under tiden anlagt ett sockerbruk i närheten av Bayate och sökte inköpa allt det land, det kunde komma över, och bjöd höga priser. Det var därför icke underligt, att en del av svenskarna sålde sina egendomar. De började också få känning av konkurrensen med negrernas billiga arbetskraft. Vad som i synnerhet bidrog till att skingra kolonien var revolutionen på Cuba år 1917, i det att flera av dem, som då ännu icke sålt, började misströsta, men man kan dock fastslå, att detta kolonisationsföretag icke framkallade någon ekonomisk olycka. De, som realiserade, sålde sina jordlotter med stor förtjänst och lämnade kolonien med ett icke obetydligt där förvärvat kapital. De flesta hade kommit dit så gott som utan kontanta tillgångar och

Majs- och vetefält i Hetsai.

i de fall, då de från början medfört pengar, voro dessa i regel slut, när de verkställt den första inbetalningen på jorden. Helt annat var det, då de reste. Så t. ex. anför advokat Lind, att när Fritz J. Peterson sålt sin jord, lämnade han Bayate med 4—500,000 dollars på fickan, ett vackert resultat av 15 års vistelse därstädes. Men även han skulle i viss mån som så många andra falla offer för inflationen och överspekulationen. I stället för sin egendom i Bayate inköpte han tillsammans med några vänner två sockerbruk, La Union och San Gerardo, i Havannas omedelbara närhet och betalade för dessa tillsammans, efter vad det uppgives, omkring 6 millioner dollars. Peterson och hans vänner blevo efteråt erbjudna 12 millioner dollars för båda men begärde 15 millioner. När sedan den hågade köparen, ett amerikanskt sockerbolag, erbjöd sig att betala det begärda beloppet, höjde de priset till 18 millioner, och det blev ingen affär av. Sedan kommo deflationsåren, och då sockerpriset 1920—21 föll från 23 cents per engelskt skålpund

till bortåt 1 cent, måste de avträda de båda sockerbruken till borgenärerna. Peterson hade emellertid kvar en fordran å 750,000 dollars hos Banco Nacional de Cuba, och då denna bank inställde sina betalningar, övertogs denna fordran av Royal Bank of Canada, som likviderade den genom att till Peterson överlämna det landområde, han ännu äger i Santana, Santo Domingo på Cuba, och där han för närvarande lever och har sin verksamhet.

De svenska kolonisterna i Bayate och Palmarito nådde omkring år 1908—09 sin högsta blomstring och bestodo av omkring 50 egnahemsbyggare eller något över 200 personer, inberäknat kvinnor och barn. Den uppgiften att kolonien då uppnått ett visst välstånd strider icke mot ett meddelande, som lämnats från annat håll, nämligen att redan omkring 1910 svenska kolonister med familjer lämnade kolonien och utblottade på allt kommo till Havanna, där de måste omhändertagas. Det var helt enkelt odågorna, som dunstade bort, medan de kvarvarande fortsatte att samla pengar, och det är karakteristiskt, att Fritz J. Peterson var den person som övertog många av de misslyckade svenskarnas jordköpskontrakt.

De flesta av kolonisterna voro födda i Sverige men till större delen amerikanska medborgare. Ett mindre antal kom direkt från Sverige; några voro utlandssvenskar, som försökt sin lycka på andra platser, men då ryktet om den svenska kolonisationen på Cuba nådde dem sökte sig dit. Advokat Lind anför i ett brev till författaren såsom ett typiskt exempel från Bayate en svensk luthersk präst, som köpte ett landområde på 32 har och betalade ovannämnde Peterson 4,000 dollars för att avröja jorden och plantera den med sockerrör. För jorden hade han erlagt 2,400 dollars, så att alltsammans kostade honom 6,400 dollars.

Detta skedde år 1910. Själv reste han icke till Bayate utan lät Peterson sköta sockerplantagen. Hans nettoinkomst från sockerskörden uppgick under något år ända till 4,000

Betande får i Hetsai.

dollars. Senare sände han sin son dit för att sköta egendomen och efter tio år sålde han den till ett pris av omkring 19,000 dollars. Fallet är icke enastående, utan torde de flesta av svenskarna, som sålde under haussetiden, efter endast några få års verksamhet ha lämnat kolonien med en vinst på 12—15,000 dollars. Några återvände till Sverige och torde där ha nyttiggjort sina pengar, men de flesta, som sålde, foro till Havanna, läto sig gripas av inflationstidens spekulationsyrsel och förlorade snart på börsspekulationer eller annat liknande jobb vad de förtjänat som jordbrukare. Några kvarstannade på koloniområdet och sålde för sent, då den begynnande deflationen gjort slut på de höga värdena, men i stort sett förtjänade alla, som voro med vid tiden för koloniens grundande. Detta gäller till och med folk, som eljest ej gjort sig kända såsom goda ekonomer. En av nybyggarna från Bayate, herr Arturo Engström, med vilken jag sammanträffade i Havanna, framhöll liksom advokat Lind, att kolonisationsföretaget i sin helhet måste

betraktas som framgångsrikt. Han berättade bl. a. om en svensk äventyrare vid namn Jesse Kron, som arbetat litet varstädes i världen och varit anställd såsom grovarbetare tillsammans med negrer på brasilianska kaffeplantager. Han lyckades få köpa en jordlott helt och hållet på kredit och odlade kaffe, men efter få år sålde han sin egendom och reste därifrån med mer än tiotusen dollars på fickan. Kron förlade sedermera sin verksamhet till Porto Rico, där han i Bayamon lär äga en mindre plantage.

För dr Lind gick det emellertid icke lika bra som för Peterson, i det han redan före kriget såsom ägare av det av honom anlagda Palmarito sockerbruk råkade i ekonomiska svårigheter. I slutet av sitt liv sysselsatte han sig med att studera juridik och ämnade taga juridisk grad vid Havannauniversitetet i syfte att själv kunna föra processerna mot Warner Sugar Corporation, som han beskyllde för att olagligen ha tillskansat sig hans egendom. Lind vann i underrätterna, men högsta domstolen återförvisade målet, och innan det hann slutbehandlas, dog Lind 1924 i Havanna i knappa ekonomiska omständigheter.

Bland dem, som sålde sina egendomar med förtjänst, nämnde Engström särskilt tre: J. A. Nyström, Tärnblom och sig själv. De hade sedan samtliga blivit offer för spekulationsfebern, men hade det dock numera åter bra. Engström var anställd såsom materialföreståndare vid cementfabriken El Morro, den enda cementfabrik, som finnes på Cuba och som förser ön med större delen av dess cementbehov. Av de båda återstående var Tärnblom anställd som colono vid Central Boston och Nyström vid en annan av de större sockerplantagerna. Några få svenska nybyggare lära fortfarande vara kvar i kolonien och åtminstone en av dessa har skapat sig förmögenhet, nämligen Sven Nilson, en duktig skåning från Hässleholm. Han har oupphörligen utvecklat sitt jordbruk, samlat pengar och byggt ett ståtligt corps de logi. Han anses vara en av de bästa småbrukarna i socker

på Cuba. Det berättas om honom, att han är så finurlig i affärer och producerar så billigt, att han alltid får överskott, även om tiderna äro mycket dåliga.

Samarbetet mellan svenskar och cubaner synes i allmänhet ha varit gott och en känd cubasvensk skriver med avseende härpå till mig följande: "Cubanerna äro ett präktigt och redbart folk, som alltid står till tjänst med råd och handling och aldrig uppskjuter den olyckliges hjälp, då sådant påfordras, och svenskarna äro i allmänhet högt uppskattade och betraktade som goda 'huespedes' (husbönder)".

Rörande det svenska kolonisationsförsöket på Cuba torde man, i den mån de uppgifter, som stå till buds, äro vägledande, kunna dra den slutsatsen, att framgången av ett sådant företag liksom av andra affärer är beroende på företagarens begåvning och arbetsförmåga. Klimatet på Cuba är tropiskt men det förefaller som om detta, när goda personliga förutsättningar finnas, icke skulle utgöra något hinder för framgång.

Svenskar finnas litet varstädes på öarna i Västindien, och på den Cuba tillhöriga Isla de Piños lever ett mindre antal. De äro alla farmare, som specialiserat sig på trädgårdsskötsel, och åtminstone de flesta anses numera efter hård lärotid vara välbärgade.

I Guatemala träffade jag *en* svensk, som lyckats och numera kan betraktas som en rik man, men det är nog troligt, att närmare efterforskning även i andra centralamerikanska länder och på de västindiska öarna skulle leda till liknande upptäckter.

Den man i Guatemala, som jag syftar på, är Axel Fabian Pira, bördig från Roslagen. Han kom ut till Guatemala 1896 och fick anställning hos en tysk firma Otto Böyler, som drev sågverksrörelse och timmerexport. Denne Böyler var en av de första tyskar, som slogo sig ned i Guatemala, men sedan han lyckats samla något pengar, övergav han

Axel Fabian Pira.

skogsavverkningen och ägnade sig liksom de flesta av sina landsmän åt kaffeplantering. Pira hade plats hos Böyler i tolv år, och när han lämnade honom, hade han lyckats spara ihop ett eget kapital och var rik på erfarenhet. Han var nog förståndig att kvarstanna på högslätterna i Tecpambergen, där han kände till förhållandena. Till att börja med uppköpte han lämplig åkerjord och idkade vete- och majsodling samt fåravel. Han införskaffade utsäde av vete från Svalöv i Sverige och uppnådde med detta utsäde storartade skörderesultat. Pira förtjänade mera pengar, och så fort han kunde, köpte han skogsegendomar samt byggde sågverk och

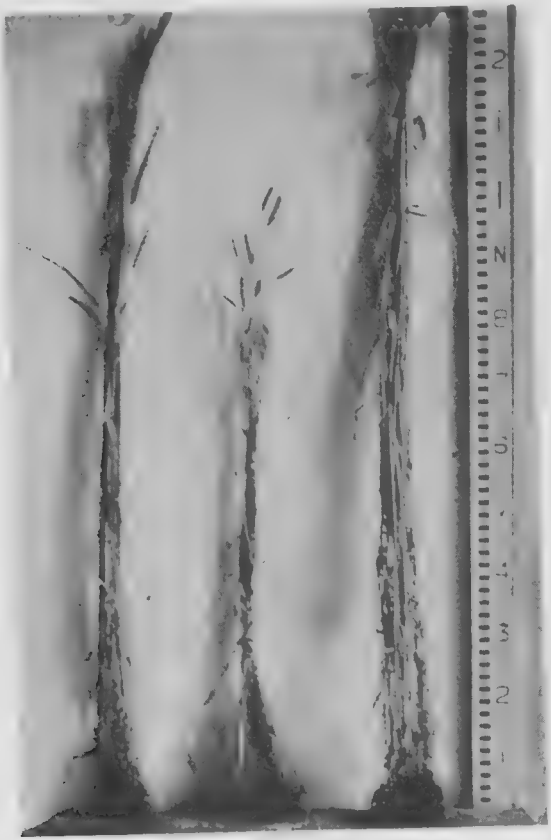

Veteutsäde, importerat från Svalöv, acklimatiserat i Hetsai av A. Pira, jämfört med vanligt inhemskt guatemalskt vete.

ett kalkbruk. Sågverket, som helt och hållet matas med timmer från egna skogar, bearbetar huvudsakligen cypress. Numera äger Pira flera fincor uppe i bergen; själv bor han på en, som heter Chichamac; två andra närbelägna äro Santa Elena och Hetsai.

Pira är gift med en tyska, som har ett stänk av indianblod i sina ådror, och har med henne fyra barn. En full-

vuxen son, som just varit i Sverige för att göra studier vid våra sågverk, återkom vid tidpunkten för min vistelse i Guatemala City. Han skulle söka nyttiggöra sina erfarenheter från fosterjorden vid byggandet av ett nytt stort sågverk, som hans fader planerade.

Jag sammanträffade personligen med Pira, som ännu är en man i sin fulla kraft. Han syntes mig vara en energisk, präktig svensk typ, något gammaldags men godmodig och med en humoristisk glimt i blicken. Jag frågade honom, om han haft svårt att acklimatisera sig i Guatemala, men han svarade: "Visst inte, där uppe i bergen, där jag lever, är det nästan som i Sverige. Vi ha där ett skandinaviskt klimat med kalla nätter. Vi måste nästan hela året varje kväll tända duktiga brasor i sällskapsrummen, dit familjens medlemmar samlas för att prata om dagens erfarenheter".

Pira använder på sin egendom huvudsakligen indianska arbetare (mozos), bestående av indianer från grannkommunerna såsom från Santo Tomás och Chichicastenango, s. k. maxeños. Enligt guatemalsk lag få utländska arbetsgivare icke ha i sin tjänst mer än 25 procent främmande arbetskraft, men då utlänningar mest anställas såsom förmän, äger denna bestämmelse icke större praktisk betydelse. Man kan för övrigt utgå ifrån, att om någon utlänning i Guatemala skulle vilja grunda en ny industri och för det ändamålet skulle behöva disponera större procent utländsk arbetskraft än den lagstadgade, skulle särskild tillåtelse icke vara svår att erhålla.

Under samtalets gång kunde jag icke underlåta att förvåna mig över, att Pira, trots sin trettioåriga frånvaro från fosterlandet, talade — ehuru visserligen något långsamt — en flytande, nästan akademisk svenska. Jag frågade honom därför, huru han burit sig åt för att kunna bibehålla sådan färdighet i modersmålet. Pira smålog och förklarade, att det nog berodde på, att han alltid haft den principen att varje dag en halvtimme läsa högt ur Svenska Dagbladet

Indiankvinnor vid en brunn i Hetsai.

för sig själv för att icke förlora örat för språket. Där ser man, att en svensk tidning även i avlägsna länder har viktiga uppgifter att fylla, som man knappast skulle kunnat drömma om på förhand.

Det är sådana pioniärer som Sverige behöver och som vi i större utsträckning än hittills borde skicka ut över havet till främmande kontinenter. Kanske äro män lika lämpliga som Pira icke heller fullt så sällsynta bland vårt eget folk, som vi själva här hemma — utan att ha gjort några efterforskningar där ute — påstå och inbilla oss.

Det sorgliga är emellertid, att de svenskar, jag ovan talat om och som i flera fall kunnat göra betydande insatser i främmande länders utveckling, gått förlorade för fosterlandet. Ett helt annat resultat hade säkert kunnat uppnås, om förbindelserna med det egna landet icke blivit avbrutna. Det gäller därför att tillse att så icke får ske i framtiden. Det i Stockholm nyupprättade Institutet för svensk utlands-

tjänst, som har till närmaste uppgift att i utlandet söka skaffa anställningar åt högskolebildade svenskar, såsom ingenjörer, agronomer, forstmän och läkare, borde här kunna göra en insats genom att effektivt upprätthålla förbindelser med de män, som det eventuellt lyckas placera. Kan ett verkligt samarbete komma till stånd mellan hemlandet och de svenskar, som skaffa sig en ställning utomlands, så skapas därigenom så småningom ett nät av förbindelser över hela världen, som i framtiden kunna få stor betydelse både för svenskt pioniärarbete och för stödjande av svensk export.

Lagunvy från Concepción la Grande, Rio Seco.

Adertonde kapitlet.

ETT STORT PLANTAGEFÖRETAG VID STILLAHAVSKUSTEN.

Hacienda de la Concepción la Grande och Hacienda de la Trapiche Grande. Nyupptäckta palmarter.

Guatemala Plantations Limited konstituerades i London den 24 februari 1926 i syfte att förvärva vissa egendomar i Guatemala, som på den tiden ägdes av Mexican General Corp. Ltd, ett bolag registrerat i Toronto i Kanada 1922. En av huvudintressenterna i det senare företaget var Arthur Wallenberg, son till kaptenen i svenska flottan Wilhelm Wallenberg, själv tredje son i ordningen i första giftet till

grundläggaren av Stockholms Enskilda Bank, A. O. Wallenberg.

Vid unga år lämnade Arthur Wallenberg sitt fädernesland och har sedan dess farit vida omkring, säkerligen mer än någon annan av familjen utrustad med den äventyrslust, som karakteriserade hans vittre grandonkel, Jacob Wallenberg, författaren till "Min son på galejan",[1] och icke heller var helt främmande för farfadern A. O. Wallenberg i hans ungdom. Arthur Wallenberg slog sig till att börja med ned i Sydafrika och därefter i holländska Indien och Birma samt lyckades efter hårda läroår förvärva en betydande förmögenhet. Efter kriget inriktade han sin uppmärksamhet på Mexico, där han vistades något år och gjorde omfattande studier inom oljeindustrien och beträffande äganderättsförhållandena, men kom till den slutsatsen, att den politiska situationen i Mexico ännu var alltför osäker och riskabel. En tillfällighet gjorde, att han i stället kom att sysselsätta sig med det närbelägna Guatemala. Han fick höra talas om, att ett fransk-belgiskt konsortium vid Stillahavskusten förvärvat en värdefull egendom, där det ämnade igångsätta skogsavverkning. Det visade sig emellertid, att ingen utskeppning av timmer kunde äga rum utan en dyrbar hamnanläggning, och då konsortiet saknade kapital för sådant ändamål, tröttnade det och utbjöd egendomen till salu. Det var då Arthur Wallenberg passade på att förvärva den. Han associerade sig med sir Archibald Mitchelson, Bart, och bildade tillsammans med honom The Mexican & General Corporation Ltd, vilket bolag gjorde förberedande undersökningar på egendomen och utförde väganläggningar. Men för den stora egendomens rationella bearbetande fordrades betydligt större kapital än vad nämnda bolag förfogade över, och det beslöts då att överlåta egendomen till ett engelskt

[1] Denne var hans farfars far, biskop Marcus Wallenbergs farbror.

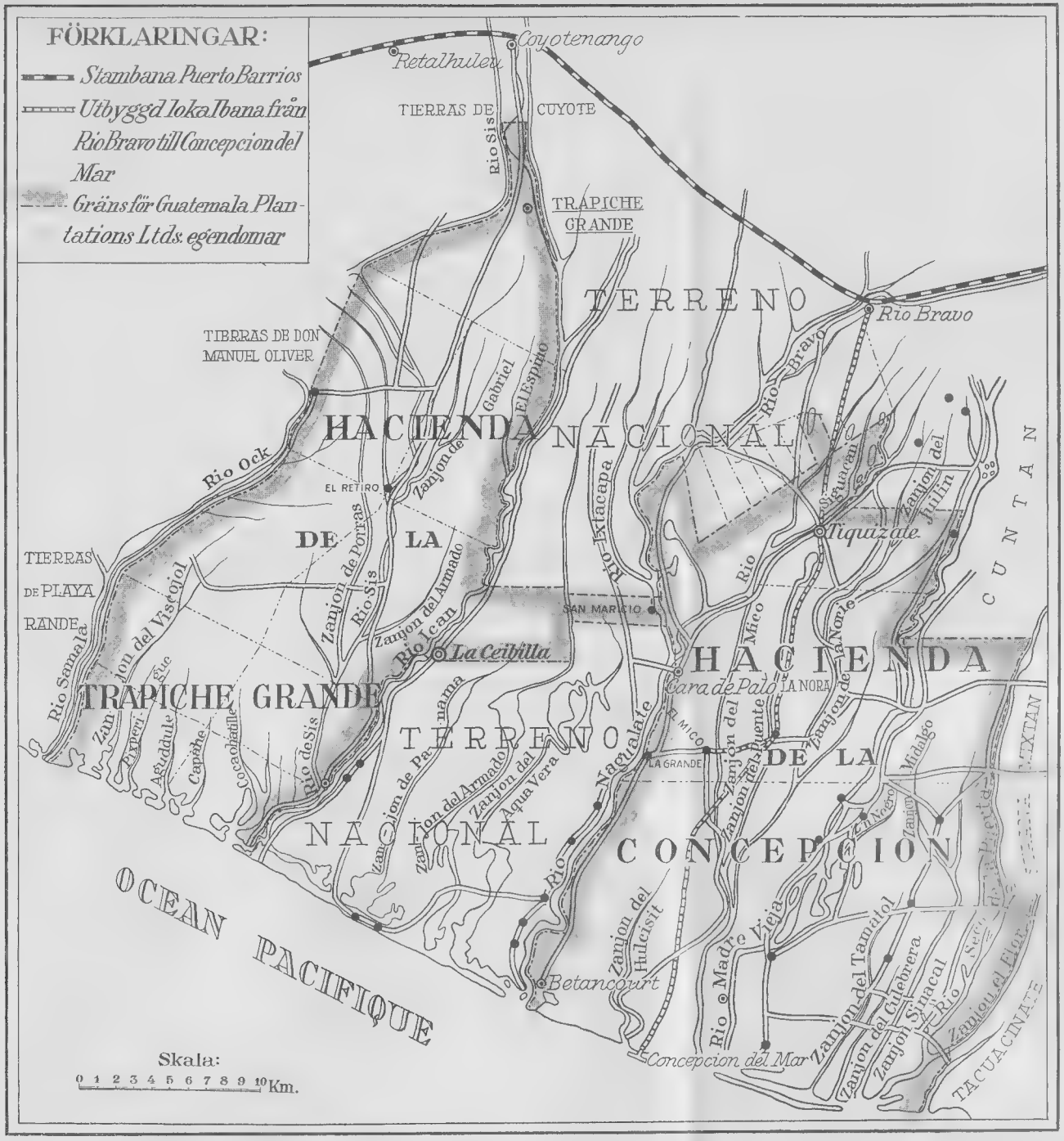

Karta över det svensk-engelska bolagets egendomar vid Stilla havet.

bolag, benämnt Guatemala Plantations Ltd., i vilket aktiemajoriteten redan från början placerades på svenska händer. Arthur Wallenberg sålde sin andel i affären, och ordförande i den nya styrelsen blev bankdirektör K. A. Wallenberg i Stockholm.

Det nya bolaget arbetade under några år på exploaterandet av det sålunda inköpta området, anlade vägar och byggde en järnväg från stationen Rio Bravo vid Central American Railway till en liten by Tiquizate, dit arbetsledningen då förlades, och vidare till La Noria för att fortsättas ned till havskusten, där en hamn skulle anläggas. Det område, bolaget förvärvat, sönderfaller i två egendomar omfattande tillsammans 333,000 acres (1,350 kvkm. eller 275,000 tunnland). Den ena av dessa egendomar kallas Hacienda de la Concepción la Grande, omfattande 210,000 acres (890 kvkm. eller 180,000 tunnland), den andra, Hacienda de la Trapiche Grande, 123,000 acres (c:a 500 kvkm. eller 100,000 tunnland). Mellan de båda haciendorna utbreder sig ett större område, Terreno Nacional, som delvis utgöres av enskild jord, delvis tillhör den guatemalska staten, men båda haciendorna äro förenade genom en bred korridor, vilken gör, att de ha förbindelse på egen mark.

Järnvägsstationen Rio Bravo ligger omkring 100 m. över havsytan, men markens kupering på egendomen Concepción är så svag, att den knappast är skönjbar för ögat. Ungefär en tredjedel av Concepción är bevuxen med skog och buskar, men övriga två tredjedelar bestå av öppna fält, här och där avbrutna av avröjda marker med återväxande skog. Jorden är av yppersta beskaffenhet och utgöres av svartmylla med vulkaniskt underlag av sand och vittrad pimpsten, varav följer att jorden är av naturen förträffligt dränerad. Genom området flyta tre floder, av vilka de båda viktigaste äro Nagualate på gränsen mot Terreno Na-

cional och mittöver egendomen Rio Madre Vieja, representerande tillsammans en betydlig vattentillgång. I motsats till Concepción är Trapiche icke genomdraget av några vattenrika floder, varav följer, att bevattningsfrågan där är betydligt svårare att lösa.

Nästan alla tropiska och halvtropiska växter och träd kunna med framgång planteras på Concepción, såsom sockerrör, bomull, bananer, ananas, majs, bruna och svarta bönor, tobak, citroner, mango, jordnötter, meloner och pumpor. Klimatet är tropiskt och temperaturen växlar mellan 21° C. vid dagningen och 32° C. vid middagstiden. Mellan december och slutet av mars förekommer ingen nederbörd. Regnperioden infaller mellan april och november, men det börjar sällan regna förrän kl. 2 e. m., så att morgontimmarna i regel kunna användas till arbete ute på fälten.

Av de båda nu nämnda egendomarna lämpar sig Concepción bäst för planteringar. Vetenskapliga undersökningar ha givit vid handen, att området omfattar omkring 60,000 acres (250 kvkm. eller 50,000 tunnland) förstklassig bananjord.

Det var till att börja med det svensk-engelska bolagets avsikt att självt utnyttja detta område, om också redan från början tanken på ett samarbete med det stora amerikanska bolaget United Fruit Co. icke var främmande. Det ansågs nämligen önskvärt, att man skulle kunna tillgodogöra sig de rika erfarenheter, som detta bolag besitter i fråga om bananplantering. Därvidlag var också att ta hänsyn till att mycket stora kostnader krävas för att möjliggöra en bananplantering av större omfattning. Jorden är visserligen här utmärkt, men nederbörden är otillräcklig. En nödvändig förutsättning är därför byggandet av en dyrbar bevattningsanläggning med tillgodogörande av vattentillgången i de båda vattenrika floderna Nagualate och Rio Madre Vieja. Det kom så småningom till underhand-

Järnvägen genom Concepción lägges ut från Rio Bravo till Tiquizate.

lingar mellan Guatemala Plantations' styrelse och United Fruit Co., och dessa ledde år 1929 till en uppgörelse, varigenom United Fruit Co. genom köp förvärvade hela Hacienda de la Concepción. Omfattande arbeten för ordnande av bevattningsfrågan och avröjande av jorden blevo därefter ofördröjligen igångsatta.

Indianhyddor på Trapiche Grande vid Rio Bravo.

Det svensk-engelska bolaget, vars samtliga aktier numera övergått i svensk ägo, behöll Hacienda de la Trapiche Grande, vilket område kommer att utnyttjas i olika avseenden, så fort kommunikations- och hamnfrågorna blivit slutgiltigt lösta.

Båda egendomarna ha hittills varit så gott som obebodda, men i den mån det redan tidigare bedrivits boskapsskötsel, bomulls- och sockerrörsplantering, ha en del mestiser bosatt sig där och anmärkningsvärt nog i övre delen av Trapiche även indianer av ren ras. Denna befolkning har under decennier uttagit två majsskördar om året på samma jordlapp. På mindre än en månad är majsen uppe i $1\,^1/_2$ manshöjd, och med konstgjord bevattning torde med lätthet ända till tre majsskördar om året kunna utvinnas.

Den av bolaget behållna egendomen Trapiche Grande utbreder sig från en punkt ungefär 5 km. söder om järnvägsstationen Cuyotenango vid Central Railway. Egendomen sträcker sig liksom Concepción ned till havet och begränsas i öster av floden Ican längs Terreno Nacional. Trapiche Grande är till skillnad från den andra egendomen

Den nya fölungen.

över större delen av sin yta bevuxet med urskog. De flesta av de förnämsta tropiska trädslagen förekomma, såsom mahogny, ceder, chichique, av vars bark kinadroger utvinnas, chichipate, ett av jordens hårdaste träslag, samt de till varjehanda ändamål nyttiga träslagen mario, palo blanco, campanillo o. s. v.

En svårighet i Guatemala är att det saknas stenkol liksom sannolikt icke heller några större petroleumtillgångar stå till buds utom möjligen på Peténområdet, där för närvarande undersökningar pågå. Vill man använda inhemskt bränsle, finnes bara trä eller träkol. Såväl på Concepción som på Trapiche brukas såsom bränsle huvudsakligen ved av mangroveträdet, som är mycket lämpligt för detta ändamål och dessutom har den fördelen, att man ur dess bark kan utvinna tanninextrakt.

De värdefullaste träden äro dock kanske palmerna, av vilka alla möjliga arter förekomma. Det finns få trädslag, som lämna så många nyttiga produkter av de mest olika slag som palmerna. Somliga lämna ett värdefullt virke, av andra kan man få rotting och vegetabiliskt elfenben; de

Disponentbostaden på Trapiche Grande.

sega fibrerna ur bladslidorna och bladskivorna samt frukternas omhöljen lämna material till starka tåg och grova vävnader. Somliga palmstammar ha stärkelserik märg och ge s. k. sago (sagopalm). Andra bära ätbara frukter såsom dadelpalmen eller lämna fettämnen ur frukterna (*Cocos nucifera, Elaeis guineensis, Oenocarpus* m. fl.). Från vissa palmarter erhållas betel samt avsöndringar såsom vax, drakblod (harts), garvämnen o. s. v. Ur de späda skotten på flera palmarter får man s. k. palmkål, och ur den sockerhaltiga saft, som finnes i blomkolvarna, kan man utvinna dels socker genom saftens inkokning, dels vin genom dess jäsning.

Redan ett ganska ytligt studium av Guatemalas rika växtvärld visar, att det på vår lilla planet ännu är möjligt att upptäcka icke endast nya växtarter utan även sådana av kommersiellt värde. Guatemalas flora har hittills mycket

Veranda i disponentbostaden på Trapiche Grande.

litet studerats, och av de där växande tusentals olika trädslagen ha de flesta ännu icke blivit botaniskt klassificerade och ha inga andra benämningar än sådana, som urinvånarna, indianerna, givit dem. Så underligt det än låter kan det t. ex. fastslås, att Guatemala med avseende på palmer nästan är ett terra incognita. På Guatemala Plantations' båda egendomar ha sålunda upptäckts två nya palmarter med nyttiga och i flera avseenden kokospalmen överlägsna egenskaper. Den ena av de nya palmerna kallas av indianerna Cohunepalmen och har ännu icke blivit botaniskt bestämd och placerad, men anses äga släktskap med den i Västafrika växande *Elaeis melanococca*. Den andra benämnes av infödingarna Coquito eller Corozo och har på grundval av från haciendorna Concepción och Trapiche till Botaniska museet i Berlin-Dahlem insänt material undersökts och klassificerats av numera avlidne professor

Blommor av Coquitopalmen, innan höljet öppnar sig.

Preuss, som funnit den vara en *Schéelea*-art och efter sig själv betecknat den med binamnet *Preussii*.[1]

Båda dessa palmer, vilkas nötter liksom kokosnöten lämna olja, förekomma på Guatemala Plantations' område i oregelbundna bestånd, stundom med några få träd i samma grupp men också i större mängd, täckande flera tusentals

[1] Uppgifterna om de nya palmarterna ha lämnats av geheimerådet dr Albert Hahl i Berlin. Någon beskrivning på *Schéelea Preussii* har hittills icke publicerats, varken inom fackpressen eller på annat sätt, men en vetenskaplig redogörelse kommer att lämnas i ett stort arbete rörande palmer i Sydamerika och i den mån det är möjligt också i Centralamerika, vilket för närvarande förberedes vid Berlinmuseet.

Blommor av Coquitopalmen.

tunnland, detta senare dock endast på Trapichehaciendan. De flesta bestånden äro icke så stora, att de omedelbart kunna göras till föremål för exploatering, eller också ligga de så, att transportmöjligheter för närvarande saknas. Icke desto mindre representera de sannolikt ett stort framtidsvärde. Man torde kunna räkna med, att antalet träd inom bestånden skall ökas genom rationell skogsskötsel och lämpligt skydd. Som det nu är, lida palmförekomsterna bland annat därigenom, att invånarna nedbryta palmbladen för att använda dem som takbetäckning på sina

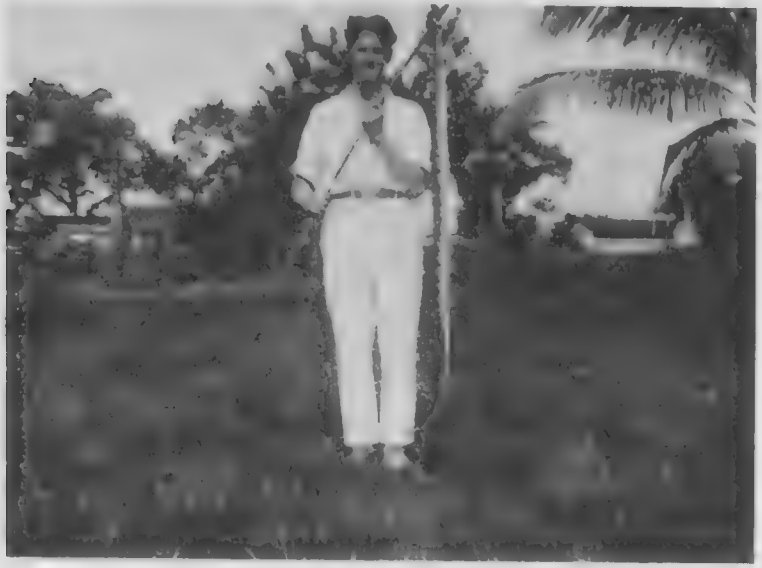

Jarl Nachmanson, biträdande direktör för Hacienda de la Trapiche Grande, med en skallerorm, som han dödat.

små hyddor och göra det på ett så hänsynslöst sätt, att träden allvarsamt skadas.

Såvitt man hittills känner, växa Cohune- och Coquitopalmerna endast i Mexico och Centralamerika, men det är icke uteslutet, att de också kunna förekomma i Sydamerika, där i varje fall närbesläktade arter blivit funna. Under kriget upptäckte amerikanerna Coquitopalmen i Mexico och kommo underfund med, att fibrerna i dess nötter utgjorde ett mycket värdefullt material för framställning av gasmasker. Även nötterna undersöktes och befunnos vara oljegivande. Ingen botanisk bestämning gjordes, men en kommersiell exploatering började omedelbart, och en kalifornisk firma, Tropical Product Company, konstruerade maskiner för nötternas skalning och krossning.

Genom undersökningarna i Berlin ha Coquitopalmens botaniska egenskaper fastställts. På samma träd finnas

Fru Nachmanson med hunden Bonzo och en kraftig bananstock.

två slags blommor, manliga och kvinnliga, som utveckla sig i olika blomhöljen. Det finns två till fyra gånger så många han- som honblommor, vilket har till följd, att endast omkring 30 procent av blomstjälkarna producera frukter. Härav har man velat draga den slutsatsen, att trädet skulle ha tämligen dåliga livsbetingelser och liten motståndskraft, men dessa farhågor äro sannolikt överdrivna.

Nötternas fettsyrehalt är mycket gynnsam och procenthalten högre än hos den afrikanska oljepalmens nötter, varjämte ur Coquitopalmens fruktkött kan utvinnas en avsevärd kvantitet olja. Den utvunna oljan har en angenäm doft och smak och torde därför vara användbar som människoföda. Då transportförhållandena på Concepción- och Trapichehaciendorna hunnit bli ordnade och en mera planmässig skogsskötsel genomförts, komma givetvis de kom-

Jarl Nachmanson med två fina bananstockar.

mersiella exploateringsmöjligheterna för de båda nya palmarterna att bli föremål för allvarlig prövning.

Utom skogar finnas på såväl Trapiche som Concepción öppna betesmarker, varav omkring 5,000 acres (20 kvkm. eller 4,000 tunnland) planterats med napiergräs, alfalfa och andra frodiga tropiska foderväxter. Särskilt lämpar sig övre delen av Trapiche för boskapsskötsel. Vid tiden för mitt besök funnos på Trapiche och Concepción tillsammans omkring 5,000 kreatur, huvudsakligen på de planterade

Betande boskap; planterat gräs.

områdena. Kreatursstocken har under de senare åren förbättrats genom införande av halvblodstjurar av zeburas. Den 1 mars 1928 funnos på Trapiche 1,518 kor, kvigor och kalvar och på Concepción 1,700 oxar, som göddes för försäljning, jämte 475 dragoxar samt omkring 1,300 kor, kvigor och kalvar. Affärerna inom boskapsbranschen ha hittills till stor del bestått i uppköp av ungtjurar från angränsande länder, vilka gödas på egendomens betesmarker och efter tolv månader äro färdiga till försäljning.

Haciendan Trapiche Grande har fått sitt namn efter en gammal sockerfabrik, "Trapiche Grande", som betyder "den stora sockerfabriken" och är belägen i egendomens norra hörn. I närheten av denna finnas också en gammal kyrka samt en större byggnad från kolonialtiden. som blivit restaurerad och användes som boställe för disponenten. Längre ned mot kusten vid El Retiro ligger ett sågverk från äldre tid. Men Trapicheegendomen omfattar icke bara

Badande barn vid United Fruit's station i Virginia.

betesmarker och skog. Där finnas också liksom på Concepción för plantering passande områden: i norr utmärkt mark för sockerrör och i söder lämpliga terränger för sisalodling. Hela egendomen är mer kuperad med kullar och täta skogbestånd och har större stigningar än Concepción.

I vad mån och huru snart jorden på Trapiche kan komma att i större skala utnyttjas och skogen rationellt exploateras beror i hög grad på kommunikationsförhållandena och på

Järnvägsbro över Rio Bravo.

den lösning United Fruit Co. kan finna lämplig beträffande hamnfrågan. Det bör framhållas, att en anläggning av en förstklassig hamn vid västkusten är ett spörsmål av allra största betydelse icke bara för United Fruit Co. och de svenska intressena utan för hela Guatemala. De nuvarande hamnstäderna vid Guatemalas västkust, San José och Champerico, äga inga verkliga hamnanläggningar, utan endast pirar, direkt utbyggda i havet och därför otillgängliga vid hög sjö, varjämte de förutsätta prämtransport för varornas ilandförande. De ifrågavarande hamnpirarna befinna sig dessutom för närvarande i förfallet skick. Guatemala Plantations Ltd hade från början för avsikt att såsom skett i San José och Champerico utbygga en pir, men denna tanke övergavs snart. Det enda riktiga torde vara att bygga en verklig hamn, där fartyg, skyddade för havet, kunna lägga till vid kaj. Men alldenstund stranden består av en sandbädd med grunt vatten, här och där avbruten av lagunartade bildningar, blir en sådan hamnanläggning mycket

dyrbar. Undersökningar på platsen ha gjorts och kalkyler utarbetats av flera specialfirmor, främst av Foundation Co. i Newyork, som avgivit en detaljerad rapport, både beträffande utbyggandet av en hamn och framtidsutsikterna för en sådan.

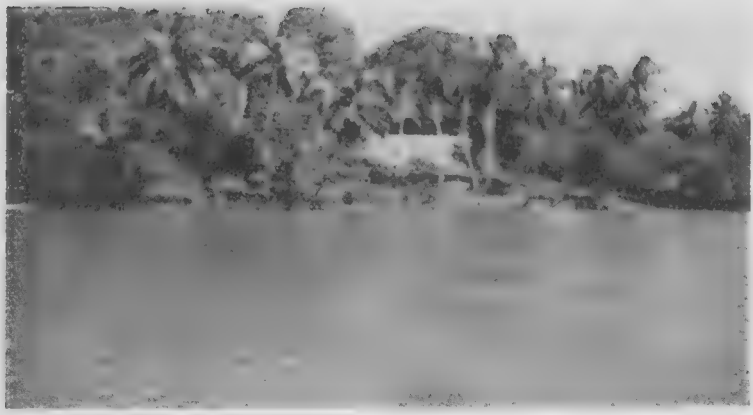

Kokospalmer vid Rio Dulce.

Nittonde kapitlet.

HEMFÄRDEN.

Rio Dulce, Jamaica, Santiago de Cuba, Bermuda. Turistsynpunkter.

En tidig morgon i slutet av mars lämnade jag Guatemala City och reste med tåget direkt till Puerto Barrios. Det var en även efter tropisk måttstock het dag och resan på det överfyllda tåget därför tröttsam. Guatemala har, som jag flera gånger haft tillfälle påpeka, mycket växlande klimat, och samma dag som vi ledo av den överväldigande värmeböljan gick en köldvåg över fjällen och det snöade starkt i Quezaltenango.

Efter ankomsten till Puerto Barrios gingo vi genast ombord på ångaren "Tivives", som skulle föra oss vidare till Jamaica. Båten skulle ligga ett dygn längre än som annonserats, men vi fingo tillåtelse att omedelbart taga våra hytter

i besittning. När vi kommo ombord, där allt var ljust och glatt, väntade oss en lätt och behaglig supé, men hytterna voro kvava och det blev just icke mycket sömn. Utanför på kajen rådde hela natten ett rörligt liv. Långa rader av negrer kommo från järnvägsvagnarna med bananstockar på ryggen och lade dem på den remskiva, som automatiskt avlämnade bördan i lastrummet. Uppsyningsmännen i vita dräkter voro ivrigt sysselsatta med att kontrollera bananstockarna och kassera de dåliga. Det var en flammande symfoni i grönt, svart och vitt, över vilken välvde sig tropikernas underbara, djupblå, stjärngnistrande natthimmel.

Efter några timmars sömn voro vi klockan 7 följande morgon åter på benen. Vi hade nämligen blivit bjudna på en utfärd med motorbåt. Från den heta stranden bar det ut till havs. Det blåste en frisk morgonbris och den salta, svala luften kändes som en ljuvlig balsam efter den kvava natten. Det gick till och med litet sjö, innan vi kommo fram i skydd av den landtunga, på vilken den lilla staden Livingston är belägen utanför inloppet till Rio Dulce.

Denna hamn var den första spanjorerna anlade på den amerikanska kontinenten, och dess grundare var ingen mindre än Fernando Cortez, men Livingston låg för lätt tillgängligt från havet och blev ofta hemsökt av sjörövare. Spanjorerna blevo därför tvungna att draga sig tillbaka längre uppåt floden. Omkring 8 nautiska mil från mynningen byggde de vid Rio Dulces sammanflöde med sjön Izabal ett starkt fort. Under den första spanska kolonialtiden gingo handelsvarorna från Guatemala på landsvägar och utför bergsstigar till stranden av sjön Izabal, omlastades där på båtar och fördes med dessa utför Rio Dulce ned till Livingston för att inskeppas. Men spanjorerna funno i längden dessa trakter alltför ohälsosamma. Dödligheten blev så stor, att de till sist ledsnade och fortet fick förfalla. Livingston har trots allt bibehållit sig såsom en mindre

Utsikt vid Rio Dulce.

hamnplats. Invånarna bestå huvudsakligen av kariber samt av tyska arbetsförmän, som bevaka kaffeutförseln från de tyska plantagerna på Alta-Verapazområdet. Detta kaffe transporteras liksom fordom spanjorernas varor över sjön Izabal utför Rio Dulce ned till denna hamn och inlastas för oceanfart.

Rio Dulce rinner ganska omärkligt ut i en havsbassäng, som utbreder sig mellan Livingston och en mittemot belägen udde. Det är ett stort och skyddat vatten, rikt på fisk, även på hajar och delfiner. Hajarna visade sig icke, men delfinerna plaskade omkring här och där. Här fingo vi för första gången se ett större antal andra fåglar än de

vanliga svarta asfåglarna, nämligen pelikaner, som i stora grupper flögo över vattenytan och med sina ljust köttfärgade ben och stora näbbar med rödgulgröna fläckar erbjödo en högst pittoresk anblick.

Rio Dulce är en av Guatemalas största sevärdheter och torde i sin säregna skönhet ha få motstycken. Floden slingrar sig i långa, mjuka kurvor upp till sjön Izabal. På båda stränderna resa sig över vattnet höga kalkstensberg. Bergväggarna äro överallt mycket branta och otillgängliga, men ändå nästan upp till toppen bevuxna med den tätaste urskog. Coquito- och kokospalmer, jättelika bananer och kaktus täcka väggarna, och överallt hänga lianer och epifyter som ett nätverk över ättestupen. Då och då kastar ett litet vattenfall sin brudslöja över bergkanten och här och där skymta bland löven gula och vita blommor. Över landskapet vilar urskogens djupa tystnad. Allt är förunderligt stilla, endast då och då blänka små fiskstim som silver i vattenbrynet. En och annan indiankanot med varor på väg till Livingston glider ljudlöst och hastigt förbi.

Vi lämnade Puerto Barrios samma kväll och anlände efter tre dagars färd över ett lugnt och soligt hav till södra kusten av Jamaica.

Inloppet till Kingston, som är huvudstaden, slingrar sig in i land bakom en smal, i havet utskjutande landtunga och förbi ön, där en gång i tiden de spanska kolonisternas huvudstad, Port Royal, var belägen. Den var ett hemvist för sjörövare, som dit samlade stora rikedomar, men en jordbävning år 1692 lade staden i spillror eller sänkte den i havet, och huvudstaden flyttades till Kingston.

Jamaica ter sig från havet mycket pittoreskt och intrycket är ett helt annat än då man nalkas det norra Cuba, som är flackt med låga kuster. Här resa sig däremot imponerande berg. Jamaica är en ö med mycket växlande nivåer och djupt inskurna vikar. Det var Columbus, som år 1494 upp-

Allé av bamburör på Jamaica.

täckte Jamaica på sin andra resa till den nya världen. Ön tillhörde sedan spanjorerna under 161 år, men erövrades år 1655 av en engelsk expedition, och Storbritannien har sedan dess hävdat sin besittning av ön. Då spanjorerna erövrade Jamaica, var det bebott av en halv million indianer, som spanjorerna kuvade och använde som jordarbetare, men de tålde icke vid det hårda arbetet, och liksom på Cuba

Hamnen i Kingston.

minskades därför deras antal hastigt. När engelsmännen kommo, voro de nästan utdöda och de sista lämningarna ha sedermera helt och hållet försvunnit. För att skaffa arbetskraft infördes i stället negrer från Afrika, men utvecklingen har här icke varit fullt så fördelaktig som på Bermuda och Cuba. Jamaicanegrerna vilja gärna hemfalla till obotlig lättja och arbeta icke mera än de äro tvungna till. Därtill kommer, att de även visat sig i viss mån mottagliga för utländska agitatorers propaganda och flera gånger genom strejker åstadkommit obehagliga rubbningar i det ekonomiska livet. Befolkningen uppgår till 858,000 invånare, de allra flesta negrer och mulatter. Vita äro endast omkring 14,000, bestående av engelska ämbetsmän och militärer samt av engelska och amerikanska godsägare. Jamaica har en totalyta av 10,897,$_{76}$ kvkm. och är därför i det närmaste lika stort som Skåne. Den kultiverade arealen utgör 4,240,$_{91}$ kvkm. Av dessa äro 242,$_{80}$ kvkm. odlade med bananer, 80,$_{93}$ med kaffe, 161,$_{86}$ med rörsocker, 161,$_{86}$ med kokosnötter och 68,$_{79}$ med kakao.

Vattenfall på Jamaica.

Newcastle med sanatorier belägna tusen fot över havet. Omtyckt sommarresidens. Jamaica.

Livet på Jamaica är angenämt, och trots de strejkoroligheter, som förekommit, har man ett intryck av att ön längre än de flesta andra öar i Västindien stått under kultiverad ledning. De turister, som vilja besöka Västindien, kunna icke välja en behagligare vistelseort än Jamaica.

Klimatet är också på grund av öns geografiska läge och beskaffenhet icke så hett som på södra Cuba och de övriga västindiska öarna. Detta beror bl. a. därpå, att Jamaica endast är 48 kilometer brett och därför lätt svepes över av vindarna från hav och berg. På Jamaica äro bergen i motsats till på Cuba höga. Den centrala bergskedja, som stryker över ön, de s. k. "Blå bergen", når bakom Kingston med Blue Mountain Peak en höjd av 7,360 fot. Det kan vara 25 grader C. i skuggan nere i Kingston, men kommer man upp i bergen ovanför, är det knappast mer än hälften. Man kan därför på någon timme från kusten komma upp till trakter med betydligt svalare temperatur.

Blå bergens högsta topp, 7,360 fot över havet. I förgrunden en kaffeplantage med torkgårdar.

Därtill kommer, att luften på bergssluttningarna är övervägande torr. Jamaica har i själva verket liksom Mexico och Guatemala tre klimat, ett tropiskt vid kusterna, ett tempererat högre upp i bergen och slutligen ett kyligare längst uppe.

Vid jämförelse med Cuba är livet på Jamaica mer stilla och lugnt. Det finns cementerade, goda automobilvägar. En av de förnämsta följer från Thomas Apostle Bath längs Plantain Garden River och sedan utmed öns hela längd kusten så nära, att man nästan hela tiden kan skönja havet. Ön har ett ganska vittutgrenat järnvägsnät, som förbinder de viktigaste orterna med varandra.

Naturen lämpar sig också i hög grad för utflykter, ridturer och picknicker av alla slag. Några större vilda däggdjur finnas icke, och ormar äro liksom på Cuba sällsynta. Giftiga ormar saknas alldeles. Landet genomkorsas av flera floder, vilka här och där bilda pittoreska vattenfall,

Tom Cringle's bomullsträd. Jamaica.

såsom t. ex. Royal River Falls, som plötsligen bryter fram från en underjordisk tunnel ur själva kalkstensklippan, mitt i ett landskap av den yppigaste växtlighet. På ön finnas också flera hälsokällor, så t. ex. en varm källa vid Milk River i kommunen Clarendon, vars salta vatten anses vara mycket effektivt för botande av reumatism, gikt och neuralgi. En annan är svavelkällan i Bath i kommunen S:t Thomas.

Liksom de flesta tropiska länder lever Jamaica huvudsakligen på framställning av näringsämnen ur växtriket. Det finnes stora sockerplanteringar och där växa orange, bananer, grape fruit, ingefära och alla andra tänkbara tropiska frukter, men det är att märka, att sockerrör odlas icke endast för framställning av socker utan också för tillverkning av Jamaicarom, som är en över hela världen be-

New King street. Kingston.

römd högprocentig alkoholdryck. Å andra sidan importerar Jamaica nästan alla tillverkningsartiklar, icke bara alster av vanlig manufaktur utan också öl, vin och sprit.

Svåra jordbävningar ha vid olika tillfällen hemsökt Jamaica. Sedan Port Royal hade blivit förstört, flyttades, såsom jag redan antytt, huvudstaden till Kingston, men ej heller denna stad har haft någon lugn tillvaro, utan flera gånger blivit hemsökt av svåra orkaner och jordbävningar. Slutligen förstördes hela staden den 14 januari 1907 nästan lika grundligt som ungefär samtidigt San Francisco, men har sedermera blivit återuppbyggd. Skulle emellertid nya jordbävningar inträffa i Kingston, är det icke uteslutet att huvudstaden kan komma att flyttas till Port Antonio, som för närvarande är ett viktigt turistcentrum, där United Fruit byggt det magnifika Hotel Titchfield. Port Antonio har nämligen hittills i historisk tid icke hemsökts av någon jordbävning. När man nalkas Kingstons hamn,

Försäljare av tobaksrep. Kingston.

ser man knappast staden. Husen äro så låga och ligga så inbäddade i trädgårdarnas grönska, att man knappast kan skönja ens takåsarna, och ändå är Kingston en stad med över 62,000 invånare, ja, om man medräknar förstäderna, över 120,000. Den har alla moderna bekvämligheter, elektriskt ljus och spårvägar samt järnväg.

När vi anlände till platsen och kommo i land, mottogos vi av United Fruit's avdelningschef på Jamaica, mr J. G. Kieffer, som förde oss i sin bil till Myrtle Bank Hotel, en ståtlig byggnad, belägen nere vid själva havsstranden. Hotellet torde vara ett av de allra bästa som existera i denna del av världen. Det är mycket praktiskt byggt. Sovrummen ligga långt skilda från sällskapsrum, matsalar och danssalonger, så att den ena avdelningen icke verkar störande på den andra. Framför hotellet utbreder sig en park med

Port Antonio med Hotel Titchfield på höjden i bakgrunden.

royal palm, ceiba och mango ända ned till havsstranden, där det finns en stor inbyggd simbassäng med det klaraste havsvatten.

Säsongen på Jamaica räknas från december till april. Myrtle Bank Hotel med annex är öppet hela året. Däremot är Titchfield i Port Antonio öppet endast från december till april. Båda dessa hotell erbjuda alla bekvämligheter och sportmöjligheter av alla slag, såsom fiske, segling, ridning, motortävlingar, tennis, polo och kricket. Från Myrtle Bank Hotel foro vi med mr Kieffers bil ut i stadens omgivningar, passerade det ståtliga Kings House (guvernörspalatset) och kommo ut i en liten trädgårdsstad, där den vita och förmögnare delen av befolkningen har sina villor. Vi besökte först mr Kieffers egen villa, som var en typiskt kringskärmad bungalow, och mottogos där av hans fru. Vi åkte därefter till en av Jamaicas stora botaniska trädgårdar, Hope Gardens, en underbar park av tropiska träd med blomster-

Hope Gardens, botaniska trädgården utanför Kingston.

odlingar av hänförande skönhet. Särskilt voro orchidéplanteringarna överväldigade. Enligt uppgift lär det vara världens rikaste plantering av olika orchidéarter. Härifrån erhöll också på sin tid Josef Chamberlain det förråd av orchidéer, varur han varje dag bar en ny varietet i knapphålet.

Vi lämnade Jamaica på eftermiddagen samma dag, som vi kommit, och anlände redan tidigt följande morgon till Santiago de Cuba, Cubas sydligaste stad. Denna har ungefär 70,000 invånare, de flesta negrer och blandras. Södra Cuba har en helt annan karaktär än det norra och påminner icke så litet om Jamaica, i det att stranden har bergsformationer med branta stup. Tillträdet till Santiagos hamn går liksom i Kingston genom en slingrande vik. En verkligt tropisk hetta vilade över landskapet, men vi gingo dock i land och företogo en rundtur i bil genom staden, som ligger på branta kullar. Gatorna äro smala, asfaltbelagda och brant

Även negresser bära bananstockar för inlastning på Jamaica.

stigande upp och ned. De äro också stundom avbrutna av trappbyggnader, så att man icke kan taga sig fram med bil. Husen verka ålderdomliga, och sannolikt finnas icke få byggnader kvar från kolonialtiden, av vilka här ett par typiska avbildningar återges. Santiago är den enda stad i Västindien, där svarta och vita äro ungefär likställda. Det är givet, att detta skall ha satt en viss pittoresk prägel på det hela. Vårt besök blev kort, ty det var så varmt, att man helst satt kvar på den präktiga, svala hotellterrassen på Hotel Plaza Granda med utsikt över Parque Cespedes. På plazans ena sida reser sig en katolsk katedral, som gör ett egendomligt intryck, där den ligger ovanpå en terrass, vars bottenvåning upptages av färggranna butiker av sannolikt mycket världsligt slag. Det verkar på något sätt negerkultur.

På eftermiddagen lättade vi ankar och passerade på natten Guantanamo Bay, där Förenta staterna inrättat en starkt befäst örlogshamn, som de enligt överenskommelse

Typisk trappgata i Santiago de Cuba.

med Cuba 1901 äro berättigade till. Det var den sista skymt vi sågo av Västindien. Snart voro vi åter ute på Atlantiska oceanen och styrde mot Newyork för att därifrån återvända hem.

*

Innan jag avslutar skildringen av mina intryck från denna resa, vill jag först berätta litet om ett annat område, som jag, om också flyktigt, på utresan besökte, och som är mycket lockande, särskilt ur turistsynpunkt, nämligen den ögrupp, som är känd under namnet Bermudasöarna.

I Sverige är namnet Bermuda välbekant genom dr Carl Forsstrands bok "Bland oleandrar och liljor", vilken utkom år 1895 och sedermera omtryckts och vunnit många intresserade läsare. Bermuda består av några större sammanhängande öar och en arkipelag av smärre öar, holmar och skär, tillsammans omkring 160 stycken. Det är således ett aktningsvärt antal, om också icke så stort, som bermuden-

Gammalt gatuparti i Santiago de Cuba.

sarna själva göra anspråk på, nämligen 365 öar eller en ö för varje dag av året.

Ögruppen är uppbyggd av korallkalk, som vid djupborrningar befunnits vila på tuffer och lavor från en submarin vulkan. Bermudasöarna äro alltså av vulkaniskt ursprung, men ovanpå den vulkaniska grunden ha korallrev uppstått, som äro märkliga även därigenom att de äro de nordligast belägna korallbildningar i världen. Havet har på alla sidor av öarna ett djup av mellan 2,000 och 2,500 famnar, och liksom Azorerna ligga de alldeles isolerade.

Närmaste fastland är Nord-Carolina, och färden från Newyork tar två dygn i anspråk, från Havanna tre dygn. Endast de 20 största öarna, som utbreda sig i en fortlöpande halvcirkelformig kedja, i norr omgiven av talrika skär och korallrev, äro bebodda. Hela utsträckningen från öster till väster utgör omkring 4 svenska mil. I en djupt inskjutande vik i ögruppens norra del ligger Hamilton, som sedan slutet av 1700-talet är ögruppens huvudstad och den civila och militära förvaltningens säte. Den äldre huvudstaden S:t Georges är däremot belägen i ökedjans sydvästra del.

Tidpunkten för Bermudas upptäckt är ej exakt känd, men inföll antagligen under 1500-talets första decennium. Namnet förekommer nämligen första gången på en karta av år 1511. Som upptäckare omtalas en spanjor Juan de Bermudez, vilken möjligen var med på någon av Amerigo Vespuccis resor. Under det närmaste århundradet efter upptäckten voro öarna obebodda och hade mycket dåligt rykte. De voro hemsökta av våldsamma stormar och fruktade av alla sjöfarande, som trodde dem vara ett hemvist för ondskans makter. Fantastiska berättelser cirkulerade om deras ogästvänliga naturförhållanden, och det anses att Shakespeare från en av dessa beskrivningar fått idén till sitt skådespel "Stormen".

År 1609 skulle amiralen sir George Somers överföra ett antal emigranter till Virginien, men led skeppsbrott vid Bermuda. De skeppsbrutna lyckades komma i land men måste stanna på öarna, tills de hunnit hoptimra ett fartyg, som kunde föra dem över till fastlandet. Denna tvångsvistelse gjorde slut på myterna om Bermuda, i det att Somers och de skeppsbrutna kommo underfund med öarnas verkliga natur och tilltalande egenskaper. Somers och hans män uttalade sig efter hemkomsten till England entusiastiskt om öarnas klimat och utvecklingsmöjligheter. Det uppgjordes en plan att kolonisera dem. Somers återvände själv

Utsikt över Hamilton, huvudstaden på Bermuda.

Hamngatan i Hamilton.

till Bermuda och dog där. År 1612 bildades ett bolag, det s. k. Bermudakompaniet, i syfte att kolonisera öarna, vilket också så småningom skedde.

År 1926 uppskattades öarnas befolkning till 27,167 invånare, av vilka hälften voro vita, resten negrer eller mulatter, som under tidernas lopp importerats närmast för att användas som jordbruksarbetare. Negrerna ha här liksom på Cuba och Jamaica åtnjutit stor frihet och utvecklat sig till en som det förefaller ganska sympatisk ras. Den nuvarande vita befolkningen är icke av ren engelsk härstamning, vilket sammanhänger bl. a. därmed att under 1600- och 1700-talen befolkningen som biförtjänst i stor utsträckning slog sig på sjöröveri. Följden härav blev, att sjöfolk från alla möjliga nationer samlades till Bermuda. Det gick stundom så långt, att de närmaste ögrupperna angrepos i syfte att förvärva kolonister. Så t. ex. gjorde Bermudas guvernör 1701 ett angrepp på Bahamaöarna och

Typisk Bermudavilla.

medförde hem mer än 100 fångar, vilka tvingades att bosätta sig på Bermuda som kolonister.

Troheten till moderlandet var under Förenta staternas frihetskrig icke särdeles stark på Bermuda, åtminstone fick den privata vinningen gå före politiken, och öborna tillläto sig bl. a. att till general Washington i Förenta staterna insmuggla krut från brittiska statens förråd på Bermuda. Det säger sig självt, att de gjorde det med god förtjänst, och på liknande sätt förtjänade de också mycket pengar under inbördeskriget i Förenta staterna åren 1861-64; men hur det än kan ha varit i gångna tider, så äro bermudensarna säkerligen numera mycket nöjda med att öarna förblivit engelsk koloni. Bland annat ha de dragit fördel därav, att England på Bermuda anlagt en tekniskt välutrustad flottbas. Två stora flytdockor, som kunde härbärgera ångare på över 17,000 ton och på sin tid voro de

största i världen, utbogserades till Bermuda och installerades där år 1902. Världskriget gick utan större olägenheter Bermudasöarna förbi, och de ha sedermera utvecklat sig till ett internationellt turist- och sportcentrum av första ordningen. Som en liten kuriositet må omnämnas, att Bermuda har sitt eget parlament — ett riktigt litet miniatyrparlament — som daterar sin tillvaro så långt tillbaka i tiden som från år 1620 och sålunda torde vara det äldsta bland parlamenten i de brittiska kolonierna. Det kommer alltså i åldersrang närmast efter moderparlamentet i London.

Det Bermudasöarna omgivande havet skimrar i blå metallglans med så djupa färger, att det knappast torde finnas något motstycke därtill. Tyvärr hade jag och mitt sällskap vid vårt besök endast några timmar på oss, då vi skulle fara vidare till Havanna med samma båt. Ankarplatsen ligger ett gott stycke utanför Hamiltons hamn, och vi fingo därför taga oss i land på en slup. Vi engagerade på kajen en liten pittoresk vagn, förspänd med två hästar, och åkte några mil inåt land samt passerade på vänstra sidan stränderna av en stor salt insjö, Harrington Sound. Vi besökte under färden det till den biologiska stationen hörande akvariet med de märkvärdigaste fiskar från det öarna omgivande fiskrika havet. Vi sågo den väldiga marmorerade groupern med starka färger i grönt och brunt och ett alldeles eldrött gap, som över vattenytan slukade glupskt vad som erbjöds honom. Fiskar funnos också av mindre rovgirigt slag, såsom t. ex. ängelfisken, strålande i blått och guld, och regnbågsfisken, skimrande i alla regnbågens färger. Vi besökte under vår åktur en av de berömda stalaktitgrottorna, "Wonderland Cave", med dess fantastiska droppstensbildningar och kristallklara vatten.

Vegetationen på Bermuda är yppig. Ståtliga royal palms, graciösa palmettos, melonträd, oranger, väldiga mahognyträd och andra tropiska arter omväxla med Bermudacedern (*Juniperus bermudiana*), som är släkt med vår en och

Korallstenen sågas till byggnadsmaterial.

bildar ganska högväxta och rika skogar. Kontrasten är slående mellan den blå himmeln, den rika grönskan och de vita byggnaderna. De sistnämndas bländande vithet sammanhänger därmed att byggnadsmaterialet utgöres av kvadratiska eller rektangulära block, som utsågas ur den korallsten, som överallt bildar Bermudas berggrund. Man behöver bara röja undan jorden, för att blotta ett stenbrott, som sålunda tillhör ens tomt. Såsom en av våra bilder visar, ser man också på många ställen stenhuggare, som såga sten, putsa den och avpassa den till för husbygge lagom storlek.

Blomsterprakten på öarna är storartad. De vita Bermudaliljorna bli, såsom en av våra bilder visar, jättestora, och oleandrarnas röda och skära blommor lysa längs vägkanterna. Mycket allmän på våren och försommaren är den lilla till fam. Iridaceæ hörande *Sisyrynchium bermudiana*,

Parti från ett liljefält.

som med sina vackra blå blommor blivit bermudensarnas nationalblomma. I trädgårdarna prunka, rosor, bougainvillea, *Mesembryanthemum* o. s. v. Bananträd med stora bananstockar växa gruppvis, och i oavbruten följd utbreda sig kökträdgårdar med potatis, lök, selleri, rödbetor, morötter, olika slag av sallad, tomater o. s. v. Dessa produkter utgöra jämte de vita liljorna öarnas viktigaste exportartiklar. Den brunskaliga Bermudapotatisen får man såsom tidig potatis hela våren serverad i Förenta staterna och Centralamerika, och den är av utsökt beskaffenhet.

Bermuda gör ett fridfullt och idylliskt intryck, på samma gång som den friska havsluften verkar stimulerande, men numera är det kanske icke fullt så idylliskt, som då Forsstrand skrev sin bok. Då fanns det på Bermuda bara två större hotell, Princess Hotel och Hamilton House, och det

Bermudisk lantgård.

existerade varken telegraf eller radio. Nu har allt detta förändrats. Turistböckerna annonsera 16 förstklassiga hotell utom de stora golfklubbhusen. Den moderna sporten och dansen behärska numera ön suveränt, och de stora hotellen inbjuda varje dag till dans, både tedags och efter middagen, men det finns dock ännu någonting kvar, som borde kunna glädja varje vän av den gamla idylliska tiden. Det existerar alltjämt inga automobiler på ön. De äro förbjudna; de resande få nöja sig med att åka efter häst.

Man torde kunna karakterisera Bermuda såsom en av jordens förnämsta rekreationsorter. Hundratals engelska och amerikanska familjer äga här villor, till vilka de draga sig tillbaka för att vila efter storstadens jäktande liv. Därtill har kommit en annan oväntad trumf. Förr besöktes öarna mest av engelsmän, men sedan spirituosaförbudet blivit infört i Förenta staterna, ha också amerikanerna upp-

Negerungar på Bermuda.

täckt Bermuda. Såsom varande en engelsk koloni är utskänkningen där fri och flera gånger i veckan gå stora lyxångare regelbundet från Newyork till Bermuda, fullastade med törstiga turister.

Det vore kanske dock orättvist att dröja bara vid denna materialistiska synpunkt. Bermuda har nämligen alldeles oberoende av spriten utvecklat sig till att bli ett av världens förnämsta sportcentra, vilket också är naturligt, då klimatet är sådant, att sport i fria luften kan bedrivas året runt. Bermuda är vittberömt för sina tennisbanor, ridvägar och kapplöpningsbanor, men kanske framför allt för sina "golflinks". Där finnas icke mindre än 7 stora golfbanor, av vilka två torde höra till de bästa som existera. Den ena av dessa är anlagd av The Riddel's Bay Golf and Country Club, den andra av den stora amerikanska Mid-Ocean Club

"Katedralklippa" vid sydkusten av Bermuda.

med öns finaste klubbhus, nyligen uppfört av arkitektfirman Warren & Wetmore i Newyork. Stora internationella sporttävlingar pågå på Bermuda året runt, och även på "Orbita", den ångare på vilken vi färdades, medföljde en av Englands förnämsta tennisspelare, som landsteg för att deltaga i några förestående internationella tävlingar.

Bermuda är också mycket lockande för segling och besitter sedan gammalt en segelklubb, The Royal Bermuda Yacht Club, som anordnar årliga kappseglingar. För badning finnas ypperliga stränder med korallvit sand, och surfbadning inom hamnområdet anses vara riskfri.

*

De intryck jag berört i detta kapitel, som närmast behandlat Jamaica och Bermuda, ha icke haft något direkt

samband med den huvuduppgift, som låg till grund för min resa till Cuba och Guatemala, och vilken åsyftade ett studium av den ekonomiska utvecklingens möjligheter och de vita människornas levnadsvillkor i tropiska länder med modern organisation. Men det finns med avseende på tropikerna också andra synpunkter, som äga världsomfattande intresse; jag tänker då närmast på dem, som beröra turistväsendet. Området för Europas reslust vidgas varje år. Europa självt är för trångt, många vilja numera också se något av andra kontinenter, och denna allmänna åstundan har motiverat de stora världsrederiernas anordnande av sällskapsresor under vårmånaderna till Medelhavet med besök i hamnar i Afrika och Asien, och oupphörligt ser man också annonser om världsomseglingar, som organiseras av de större engelska, tyska och amerikanska rederierna. Vi svenskar ha ordnat turistresor med svenska ångare till Medelhavet, och regelbundna fartygsförbindelser med första klassens passagerarebekvämligheter existera redan till Nordamerikas västkust genom Panamakanalen. Det är Johnsonlinjen i Stockholm, som organiserat denna trafik med sina eleganta gråmålade motorfartyg, "Gray Hounds", som de kallas i Kalifornien. Dessa äro visserligen egentligen lastångare, men äro utrustade med hytter för första klass passagerare till ett mindre antal, och denna anordning har visat sig få sådan framgång, att alla platser redan månader i förväg äro upptagna, till stor del av amerikanska familjer från västkusten, som vilja göra turistresor till Europa. Linjen har blivit populär, kanske mest därför, att dess fartyg liksom Svenska Amerika Liniens i Göteborg torde höra till de tekniskt bäst skötta i hela världen. Johnsonlinjen har nu för avsikt att utvidga sin verksamhet och förbereder byggandet av nya motorfartyg med första klass inredning för ett vida större antal passagerare.

De svenska båtarna passera på sin väg ut och tillbaka Panama och Västindien, och det ligger då nära till hands att

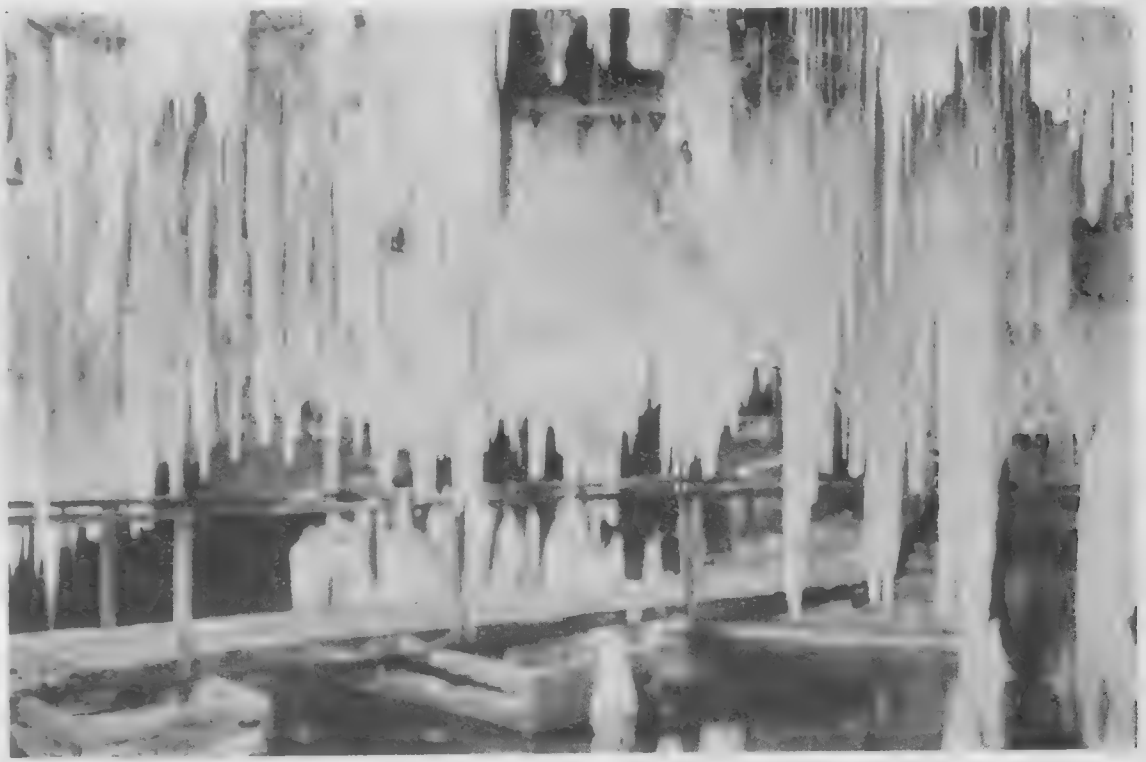

Stalaktitgrotta på Bermuda.

antaga, att turisttrafik med anlöpande av lämpliga hamnar i Västindien skulle kunna upparbetas, sedan länderna där, som hittills förefallit att vara så långt avlägsna, genom dessa nya förbindelser kommit oss närmare. Intresset för Västindien har också yppat sig på annat sätt. Så t. ex. företog Svenska Amerika Liniens motorskepp Kungsholm sin jungfruresa med turister till Västindien och gjorde dit två turer med Newyork som utgångspunkt. Både amerikanska och svenska turister medföljde, och alla voro mycket belåtna. Ruten gällde Port au Prince på Haiti, Kingston på Jamaica och Colon vid inloppet till Panamakanalen, varefter på återvägen till Newyork Havanna och Bahamaöarna anlöptes.

För närvarande finnas bekväma förbindelser med Havanna och Centralamerika över Hamburg, holländska hamnar samt Liverpool, men den snabbaste vägen är att resa via Newyork samt därifrån över Key West i Florida till Havanna.

För egen del begagnade jag mig på min resa av ångaren "Orbita", tillhörig ett dotterbolag till det stora engelska rederibolaget Royal Mail Steam Packet Co., med avgång från Liverpool den 2 februari och ankomst till Havanna den 19 februari efter en i allo behaglig resa. Denna hade alltså varat 17 dagar, men vi hade på vägen anlöpt La Rochelle i Frankrike, Vigo, Santander och Coruña i Spanien samt Bermudasöarna och på samtliga dessa platser dröjt några timmar. Från Coruña gick färden hastigt mot söder, och någon dag sedan vi lämnat Spanien voro vi redan i tropiska farvatten, alltså mer eller mindre i de trakter, där passadvindarna blåsa, och vädret förblev ihållande vackert. Någon storm behöver man i regel icke befara på denna rutt. Royal Mails rederi är känt för att söka göra allt för att underhålla sina passagerare, och så var också här fallet. Programmet var noga genomtänkt och allt väl organiserat. Från det man stigit upp på morgonen hade man hela dagen något att göra,

gymnastik och sport, däcksspel av alla slag och på kvällarna extra middagar, s. k. "Carnival Dinners", bridge, dans och annan underhållning. När man vant sig vid livet ombord på en stor oceanångare, går den ena dagen efter den andra så omärkligt, att man måste taga väl vara på tiden, om man skall hinna skriva ett brev eller läsa en allvarligare bok. I regel inskränker man sig till att genom marconitelegrafisten avskicka ett eller annat "Oceanletter". Passageraren gör snart samma erfarenhet som den unge parisare, som av sina föräldrar skickades till London för att han skulle lära sig engelska och utbilda sig till köpman, men som snart fann att i London "la vie était tellement bien coupée", att om han skulle uppfylla sina sociala och sällskapliga plikter, fanns det icke alls någon tid över till arbete eller studier. För min del skulle jag vilja säga, att den som icke gjort en lång oceanresa, huru mycket han än för övrigt må ha rest, icke känner till det verkliga behaget av en resa.

Frågar man sig nu, vart man skall tillråda den turist att bege sig, som på samma gång som han gör en rekreationsresa till Västindien vill se något av tropikerna, så erbjuda sig flera alternativ. Bermuda är en liten station på vägen. Vill han stanna där, kan han njuta av det moderna sportlivets alla möjligheter och i en härlig natur finna en vila och isolering som knappast på någon annan plats. Men öarna äro små. Det är långt till andra platser, och vad man får se är en begränsad skymt av tropikerna och ingenting mer.

Större möjligheter erbjuder Havanna, och som jag redan i annat sammanhang påpekat eftersträvar denna stad att bli icke bara ett nöjescentrum utan också en plats, där de intellektuella intressena från de olika amerikanska kontinenterna samlas. Staden har utan tvivel lyckats däri och har redan blivit ett slags amerikanskt motstycke till Monte Carlo och den franska Rivieran. Den utgör med avseende på nöjeslivet en brännpunkt icke bara för Cuba utan också för

den angränsande nordamerikanska kontinenten, där under senare år på kusten av Florida den ena stora badorten och nöjesstaden växt upp efter den andra. Resande strömma också oupphörligt från Florida till Havanna, liksom man också från Havanna bekvämt kan göra utflykter till de stora amerikanska badorterna Miami, Palm Beach och andra. Det bör emellertid påpekas, att alla dessa platser äro mycket dyra. Havanna är kanske för närvarande jordens dyraste stad. Enligt min erfarenhet kostar ett hotellrum där ungefär tre gånger så mycket som i Newyork, och Newyork är ju ändå icke någon billig stad. Dessa abnorma förhållanden, som bero på en alltför stor tillströmning av resande i förhållande till stadens tillgång på resanderum, torde så småningom komma att ändras i den mån Havanna hinner växa i kapp med de nu i förhållande till dess resurser överväldigande turistanspråken.

Havanna har i själva verket redan i överraskande grad lyckats inträngа åtminstone i det amerikanska medvetandet såsom en ledande nöjesstad. Flera omständigheter peka på att denna uppfattning börjar sprida sig även i Europa. Det hotell, där jag bodde, hade samma ägare som ett av Paris största och mest kända hotell, och han förklarade utan tvekan: "Havanna och Paris äro numera de ledande platserna för hela världens nöjessäsonger. Först kommer Havanna från december till april och sedan Paris på våren och försommaren. Den franska Rivieran är numera ur räkningen och kommer att gå ännu mera tillbaka".

För varje resande, som icke bara önskar roa sig utan också vill ha ett verkligt intryck av tropikerna på samma gång som han kanske söker vila och rekreation, skulle jag i främsta rummet vilja tillråda ett besök på Jamaica. Där finnas utsökta hotell, ett hälsosamt klimat, varierande på olika höjdnivåer, ett verkligt paradis, hela tropikerna så att säga i miniatyr. Priserna äro visserligen liksom på Bermuda relativt höga, men icke orimliga såsom i Havanna.

Har den resande tid, bör han naturligtvis också besöka Panama — men givetvis mest ur den synpunkten, att det är av stort intresse att få se ett sådant den moderna ingenjörsteknikens mästerverk som Panamakanalen, men det är icke givande att stanna där en längre tid eller att därifrån studera tropikerna.

De centralamerikanska staterna äro knappast ännu att betrakta såsom turistländer i stort, men de erbjuda underbart vackra naturscenerier, och för den, som vill bedriva allvarliga studier, äro de i många hänseenden mycket intressanta. Den resande skall i Guatemala liksom även i de andra centralamerikanska staterna, vilka ej äro bortskämda med talrika turistbesök från Europa, möta en gästfrihet och en älskvärdhet från infödingarnas sida, som icke kunna undgå att verka i hög grad charmerande. I framtiden skola dessa länder sannolikt komma att besökas av turister i lika stor utsträckning som någonsin Schweiz och andra kända alptrakter, men vi äro ännu icke där, det är något som tillhör en kommande tid. Däremot är för Europa, inbegripet de skandinaviska länderna, organiserandet av en mer eller mindre regelbunden turisttrafik till Västindien och kringliggande länder med alla moderna bekvämligheter och till moderata priser en aktuell fråga, som sannolikt redan är på väg att finna sin lösning.

LITTERATURFÖRTECKNING.

Bitter, Wilhelm: Die Eroberung Mittelamerikas durch den Bananen-Trust. Braunschweig und Hamburg, Georg Westermann 1921.

Brigham, William T.: Guatemala. The land of the Quetzal. T. Fisher Unwin, London 1887.

Castañeda, Francisco: Guia Del Viajero en la republica de Guatemala. Departemento de Artes Graficas "Electra", Guatemala C. A. 1909.

Chapman, Charles E.: A History of the Cuban Republic. Macmillan Co., New York 1927.

De Vries, H. M.: The Importance of Java seen from the Air. G. Kolff & Co., Batavia, D. E. I.

Elliott, L. E.: Central America. Methuen & Co. Ltd., London 1924.

El Libro de Cuba: Obra de Propaganda Nacional, La Habaña, Republica de Cuba 1925.

Fish, Carl Russell: American Diplomacy (second edition). Henry Holt & Co., New York 1916.

Fries, Th. M.: Linné. Levnadsteckning. 2 band. Fahlcrantz & Co., Stockholm 1903.

Gann, Thomas: Mystery Cities. Druckworth, London 1925.

Hallendorff, Carl: Panama. Studier kring ett politiskt-ekonomiskt problem. Ljus förlag. Stockholm 1913.

v. Humboldt, Alexander: Gesammelte Werke, B. 1—12, J. G. Cotta'sche Buchhandlung, Stuttgart.

Hunter, J. A.: The South American Handbook 1928. South American Publications Ltd., London.

Högbom, Ivar: Mellanamerika i våra dagar. — Tidskr. *Ymer*, årg. 1918. Stockholm 1918.

Kimpen, Emil: Die Ausbreitungspolitik der Vereinigten Staaten von Amerika. Deutsche Verlagsanstalt, Stuttgart, Berlin 1923.

Koebel, W. H.: Central America, Second Impression 1919. T. Fisher Unwin Ltd., London.

Lehmann, Walther: Zentralamerika in 2 Bänden, Verlag Dietrich Reimar Aktiengesellschaft, Berlin 1920.

v. Linné, Carl: Almanacksuppsatser. Omtryckta i Svenska Linnésällskapets årsskrift. Årg. XI. Uppsala 1928.

Nordenskiöld, Erland: Comparative Ethnographical Studies, n:r 5. Göteborg 1922.

Ober, A.: Guide to the West Indies. T. Fisher Unwin, London 1921.

Russell Smith, J.: North America. G. Bell and Sons Ltd., London 1925.

Sapper, Karl: Mittelamerikanische Caraiben, uppsats i Internationales Archiv für Ethnographie. Band X. C. F. Witter'sche Verlagshandlung, Leipzig 1897.

— Reise nach Mittel- und Südamerika 1923—24. Sonderabdruck aus Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in Hamburg. Band XXXVI.

Seler-Sachs, Cäcilie: Auf alten Wegen in Mexico und Guatemala. Strecker und Schröder, Stuttgart 1925.

Stimson, Henry L.: American Policy in Nicaragua. Charles Scribner's Sons, New York 1927.

Termer, Franz: Berichte über Reisen in Mittelamerika. Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft in Hamburg. Band XXXVIII.

Terry, T. Philip: Terry's Guide to Cuba, Houghton Mifflin Company, Boston and New York 1927.

Thompson, Wallace: Rainbow Countries of Central America. E. P. Dutton & Co., New York 1926.

Upham Adams, Frederick: Conquest of the Tropics. Doubleday, Page & Co., New York 1914.

Warburg, Otto, och *van Someren-Brand, J. E.:* Kulturpflanzen der Weltwirtschaft. Voigtländers Verlag, Leipzig 1907.

Verril, A.: Hyatt, Cuba, past and present. Dodd, Mead & Co., New York 1920.

Winter, Nevin O.: Guatemala and her People of to-day. Second Impression 1916. The Page Company Publishers, Boston.

Zon, Raphael, and *Sparhawk, William N.:* Forest Resources of the World. I och II volumes. Mc Graw-Hill Book Company Inc., New York 1923.

Officiellt tryck:

Constitucion de la Republica de Guatemala decretada por la Asamblea Nacional Constituyente. Secretaria de Gobernacion y Justicia. Febrero de 1928, Guatemala.

Informe y Cuadros de la Direccion general de aduanas año 1927. Guatemala. Abril de 1928.

Panama Disease of Bananas by Claude W. Wardlaw, Ph. D., D. Sc., F. R. S. E., and Laurence P. McGuire, Ph. D., M. Sc., D. I. C. July 1929, London. Publications of the Empire Marketing Board n:r 20.

Parte Expositiva de la Memoria de la Secretaria de Hacienda y Credito Publico, Guatemala, marzo 1928. Correspondiente al año de 1927.

Proyecto de Ley Agraria, Colonización y Parcelamiento de Terrenos Baldios. Imprenta Muños Plaza y Cia, Guatemala, febr. 1928.

Olika årgångar av:

American Trust Review of the Pacific, San Francisco.

Geographical Review. Utg. av The American Geographical Society, New York.

The National Geographic Magazine. National Geographic Society, Washington.

Foreign Affairs. An American Quarterly Review. Hamilton Fish Armstrong, Editor, New York.

Bulletin of The Pan American Union, Washington.

Propagandaskrift: Cuba, den svenska kolonien vid Bayate och Palmarito i Santiago-provinsen, Cuba. Minneapolis, Minnesota.

Publikationer av American Museum of National History i New York, såsom:

Goddard, Pliny Earle: Indians of the Southwest, New York 1927.

Mead, Charles W.: Old Civilizations of Inca, London, New York 1924, m. fl.

Publikationer, propagandaskrifter och årsberättelser, utgivna av United Fruit Co., Boston.

Olika årgångar av Annual Report of the Council of the Corporation of Foreign Bondholders, London, Council House.

REGISTER.

Anderberg, C. G. G., svensk minister i Mexico och på Cuba, 300.
Arnoldson, Carlos, holländsk generalkonsul, president i handelskammaren i Havanna, 302, 303.
Arnoldson, Oscar, svensk generalkonsul i Havanna, 302, 303.
Baker, L. D., bananodlare, 171.
Barrios, J. Rufino, centralamerikansk president, 135, 136.
Bennett, G. S., chef för bananplantagerna i Virginia, Guatemala, 141.
Berlanga, Tomás de, spansk präst, biskop, 170.
Blanco, Ramón, spansk general, 18.
Bustamante, Antonio S. de, dr, cubansk rättslärd och advokat, 79, 86.
Cabrera, Manuel Estrada, president i Guatemala, 136, 204.
Casuso, Gabriel, dr, kirurg, 55, 101.
Casuso, José, professor, kirurg, 55, 101, 102, 106, 109.
Chacón, Lázaro, general, president i Guatemala, 138, 272.
Chamorro, Diego, nicaraguansk general, 214.
Columbus, Kristofer, Amerikas upptäckare, 13, 170.
Comte, Auguste, fransk filosof, positivismens grundare, 82.
Cook, James, engelsk upptäcktsresande, 164.
Coolidge, Calvin, president i Förenta staterna, 80.
Crowder, Enoch Herbert. Förenta staternas ambassadör på Cuba, 26.
Cutter, Victor M., president i United Fruit Co., 11, 12, 70, 71, 194.
Dewey, George, nordamerikansk amiral, 18.
Diaz, Adolfo, nicaraguansk president, 214.
Diaz, Porfirio, mexikansk president, 136.
Dieseldorff, tysk plantageägare i Guatemala, 257.
Elliott, L. F., engelsk skildrare av Guatemala, 217.
Engström, Arturo, svensk kolonist på Cuba, 311, 312.
Estrada Palma, Tomás, cubansk politiker och president, 16, 23, 24, 25, 27.
Finlay, Charles John, dr, upptäckare av gula feberns smittospridare, 20.
Franc, Carl B., bananodlare, 171.
Gomez, José Miguel, cubansk president, 27.
Gorgas, William C., kirurg med generalmajors rang, 64, 65, 66, 67.
Hahl, Albert, geheimeråd, exguvernör, chef för tyska Nya Guineabolaget i Berlin, 328.
Hartleben, Otto, ägare av kaffeplantagen Cerro Redondo, 262, 264, 266, 268, 269.
Harty, Harold, chef för sockerrörsplantagerna i Central Boston, 97.
Herrera, Carlos, president i Guatemala, 136, 137, 138.
Herrera y Guiral, Ricardo, diplomat, cubansk statssekreterare, 62.
Hershey, Milton, stor chokladfabrikant, ägare av och chef för Hershey Corporation Co., 37, 38, 98.
Hoover, Herbert Clark, president i Förenta staterna, 215.
Hughes, Charles Evans, Förenta staternas f. d. utrikesminister, 81.
Humboldt, Alexander von, frih., tysk diplomat och forskningsresande, 83, 84, 209.
Iturbide, mexikansk kejsare, 134.

Keith, Minor C., ingenjör, järnvägsbyggare, 68, 69, 171.
Key, Einar, med. dr, professor, 101.
Keyserling, Hermann von, greve, tysk filosof, 85.
Kieffer, J. C., United Fruit's avdelningschef på Jamaica, 348, 349.
Lazear, Jesse W., dr, 21.
Lind, Alfred, dr, grundare av svensk koloni på Cuba, 305, 306, 307.
Lind, Erland, advokat, 305, 306, 307, 309, 310, 311.
Linné, Carl von, prof., världsberömd botanist, 180, 181, 244, 247, 248.
Luckner, Felix von, greve, 58.
Luckner, von, grevinna, f. Engeström, 58.
Maceo, Antonio, cubansk general, 110.
Machado y Morales, Gerardo, cubansk general och president, 31, 62, 102.
Mackay, John A., f. d. professor vid universitetet i Lima, 84, 85.
MacKinley, William, president i Förenta staterna, 18, 23.
Macphail, N. P., läkare, superintendent hos United Fruit Co., 141, 142, 155, 161.
Magoon, Charles Edward, guvernör på Cuba, 25, 26, 27.
Marti, José, cubansk patriot och skald, 16, 31.
Menocal, Mario G., cubansk president, 27, 59.
Mitchell, souschef för sockerrörsplantagerna i Boston, 97.
Mitchell, den föregåendes fru, framstående botanist, 90.
Moncada, José Maria, nicaraguansk general och president, 214, 215.
Nocht, A. E. B., professor. Direktor des Instituts für Schiffs- und Tropenkrankheiten, Hamburg, 66.
Nordenskiöld, Erland, frih., professor, 170.
Orellana, general, president i Guatemala, 138.
Ortiz, Rafael Martinez, cubansk utrikesminister, 62.
Palm, Björn, svensk generalkonsul i Guatemala City, 144.
Peterson, Fritz J., svensk kolonist på Cuba, 307, 309, 310.
Pira, Axel Fabian, svensk plantageägare i Guatemala, 313—317.
Platt, Orville Hitchcock, nordamerikansk senator, 22, 23, 25.
Preston, Andrew W., frukthandlare i Boston, 68, 171.
Ranke, Karl Ernst, prof., München, 66.
Roosevelt, Theodore, general, president i Förenta staterna, 19, 23.
Root, Elihu, nordamerikansk krigs- och utrikesminister, folkrättslärd, 48.
Ross, Ronald, sir, eng. läkare, nobelpristagare, 21.
Russell Smith, J., prof. vid Columbiauniversitetet, New York, 122, 123.
Sacasa, Juan Baptista, dr, f. d. president i Nicaragua, 212, 214, 215.
Sapper, D., tysk plantageägare i Guatemala, 257.
Schuyler, W. W., chef för sockerrörsplantagerna i Central Preston, 88.
Seler, Edward, tysk upptäcktsresande, geograf, 226.
Solares, Felipe, finansminister i Guatemala, 274, 275, 276, 278, 292.
Spengler, Oswald, tysk filosof, 85.
Stimson, Henry L., utrikesminister i Förenta staterna, 214.
Tacón, Miguel, generalkapten på Cuba, 14, 15.
Taft, William Hovard, president i Förenta staterna, 25.
Termer, Franz, dr, tysk professor, 129.
Trinler, I. B., souschef vid sockerfabrikerna i Central Preston, 90, 94.
Wallenberg, Arthur, 319, 320, 321.
Wallenberg, K. A., bankdirektör, f. d. utrikesminister, 321.
Washington, George, Förenta staternas förste president, 63.
Weyler y Nicolau, N., spansk general och guvernör på Cuba, 17, 18.
Wood, Leonard, nordamerikansk general, 19, 20, 22, 25, 48, 64.
Zayas y Alfonso, Alfredo, cubansk president, 27.
Ziemann, Hans, dr, prof., Berlin, 66.

Bermudasöarna:
Amerikansk vilo- och turistort, 360, 361.
Anstalter för sport och nöjen, 362.
Bad och segling, 363.
Biologiska stationens akvarium, 358.
Blomsterprakt, 359.
Flytdockor, 357.
Geologi, 359.
Hotell, 360, 361.
Klimat, 362.
Klubbar, 362, 363.
Korallreven, 353.
Korallsten för byggnader, 359.
Läge, antal, storlek, 352, 353.
Olika klubbar, 362—363.
Omgivande havsdjup, 353.
Potatis och andra produkter, 360.
Praktfulla fiskar, 358.
Stalaktitgrottor, 358.
Städerna Hamilton och St. Georges, 354.
Turistattraktioner, 358—363.
Upptäckt, historia och befolkning, 354—358.
Yppig vegetation, 358.

Centralamerikas stater:
Areal, de olika staternas, 112—115.
Befolkning: kreoler, mestiser eller s. k. ladinos, indianer, negrer och s. k. svarta kariber, 123—128.
Bergsbruk, 120.
Historisk översikt, 111, 134—139.
Karta, 113.
Kommunikationer, 132—134.
Odling och växtlighet, 116—120.
Religion, vidskepelse och rester från mayaskulturen, 128—132.

Costa Rica:
Befolkning, 114—124.
Förbindelser med utlandet, 114—132.
Mineraltillgångar, 120.
Minnen från mayaskulturen, 128.
Omfattning och läge, 114.
Politiska förhållanden, 137.
Produkter av jordbruket, 116—117.
Tillkomst som stat, 111.

Cuba:
Bañes, en centralpunkt för sockerindustrien, 88, 95.
Befolkning, 12—14, 32—41.
Belägenhet och storlek, 12.
Camaguey, gammalspansk småstad, 87.
Central Bostons sockerfabriker, 99.
Central Prestons sockerfabriker och arbetarbostäder, 91—93.
Central Prestons och Central Bostons sockerrörsplantager, 87—100.
Esperanza, sanatorium för tuberkulösa, 102.
Estacion Agronomica, 102.
Farmen eller fincan San José, 103—109.
Fredsfördrag med Spanien, 19.
Förenta staternas ingripande i kriget med Spanien, 17, 18.
Förhållande till Förenta staterna, 22—27.
Försäljning av Filippinerna, 19.
Geografiskt läge, 12.
Guajiros, 34.
Gula febern och malarian, kampen mot, 20—22, 64—67, 92.
Haciendan Dona Juana, 102.
Hershey Corporation Co., 37—38.
Historia, 12—31.
Jordbruket, 32—41.
Kineser, 32.
Konstitutionen, 23—24.
Konventet år 1900, 22.
Kreolerna, 13, 33, 38, 48. 80—86.
Kriget med Spanien, 16—19.
Matanzas, stad med sisalhampindustri, 42, 106, 224, 226.
Ormar och insekter, 153.
Polacker och tjeckoslovaker, 40.
Politiska belöningar, 30.
Presidenterna, de senaste, 27—31.
Rasblandning, 32.
San Antonio de los Baños, småstad på landsbygden, 102.
Santiago de Cuba, hamnstad på sydkusten, 350—352.
Santiago de las Vegas, gammalspansk småstad, 103.
Socker och andra produkter, 42.
Spanska invandrare, 38, 39.
Statslotteri, 30.
Svenska kolonister och märkesmän, 299—313.
Turisttrafiken, 73, 367—368.

Guatemala:
Amatitlán, fjällsjö, 195.
Antigua, den forna huvudstaden, 231—241.
Atitlán, fjällsjö, 228, 231.
Bananodling, 116—117, 122, 168—185.
Bansansjukdomar, 177—179.
Bergstrakterna vid Antigua och Quezaltenango, 223, 224.
Bomullsspinneri i byn Cantel, 230.
El Manchen, restaurang och park utanför Antigua, 236.
En svensk plantageägare, 313—317.
Ferrocarril de los Altos, 279—280.
Finanser, 274—281.
Flora och fauna, 142—146, 152—161, 322—332.
Folkmängd, 115.
Gammal och modern kultur, 128—132.
Grottor med praktfulla stalaktiter, 224—227.
Gruvor och gruvväsen, 120, 295.
Indianer i högländerna, 227—230, 287—288, 290.
Indianstammar, 126—128.
Jordbruk och boskapsskötsel, 281—282.
Jordbruksarbetare, 287—288.
Kaffeodlingen, 242—262, 288.
Kaffeplantagen Cerro Redondo, 262—270.
Kaffets historia, 242—254.
Kapucinerklostret i Antigua, 237—238.
Klimat, 140.
Kolonisation av låglandet, 292—293.
Konstitution, 271—274.
Kyrkan La Merced i Antigua, 239—241.
Livingston, hamnstad, 338—339.
Mayasättlingar, 127—128, 228.
Mineral och malmer, 120.
Monoliter från mayastiden, 144—146.
Myggorna och malarian, 160—161.
Möbelindustri, 283—284.
Ormar, få och i allmänhet ofarliga, 155—159.
Peténområdet, 292—295.
Politiska förhållanden, 134—139.
Puerto Barrios, hamnstad, 140, 141.
Quezaltenango, Guatemalas andra stad, 230—231.
Rio Dulce, flod med natursköna omgivningar, 337—346.
Samfärdsmedel, 132—134.
Sjukhuset i Quirigua, 141—144.
Skogsskötsel, 284—285.
Sockerrörsplantager, 281—282.
Statens skuldsättning, 277—279.
Textilier, 120, 282.
Tobaksodling, 282—283.
Tyska intressen, 254—269.
Vattenfall och floder, 224.
Vulkaner, talrika, 227.
Väganläggningar, 132, 294.
Vägar från mayastiden, 150—151.

Guatemala City:
Amerikanska klubben, 216.
Belägenhet, 195.
Byggnadssätt, 196—202.
Doktor Juan B. Sacasas historia, 212—215.
Förödande jordbävning år 1918, 196.
Indianerna och marimbamusiken, 221—222.
Invånarna mest kreoler, 209—212.
Kapplöpningar, hippodrom, golfbana, 222.
Konserter och operaföreställningar, 220.
Konstutställning, 218.
Livlig byggnadsverksamhet, 202—204.
Militär och polis, 204—206.
Minervas tempel, 204.
Minnen från mayas- och kolonialtiden som gått förlorade, 196—198.
Nöjeslivet, 218, 219—220.
Palace Hotel, 198—199.
Stadens anläggning, 196.
Varumarknaden, 207—209.
Villa- och parkanläggningar, 222.

Guatemala Plantations Limited:
Bolagets bildande, 319—321.
Boskapsskötsel, 332—333.
Hacienda de la Concepción la Grande och Hacienda de la Trapiche Grande, deras belägenhet, omfattning och naturförhållanden, 321—325.
Kommunikationer och hamnanläggningar, 334—336.
Palmer:
Ekonomiskt värdefulla, 325—326.
Coquito- och Cohunepalmerna, nyupptäckta palmarter, 326—332.

Växter som med framgång kunna planteras, 322, 334.

Havanna:

Banker och bankväsen, 46—48.
Bankett hos utrikesministern, 60—63.
Betydelse som turiststad, 73—79.
Casinot, 58—60.
Clinica Casuso, 55, 101—102.
Handel och industri, 42—44.
Jesuiterna och Colegio de Belén, 55.
Karnevalen, 56.
Katedralen, 75.
Klubbar, 51—54, 58.
Litteratur och vetenskap, 78—79.
Morro Castle, ett ståtligt minne från spanska tiden, 74—75.
Nya väganläggningar, 74—75.
Panamerikanska konferensen, 60—63, 80—86.
Plantering av minnesträd, 62—63.
Praktbyggnader, 52—53.
Sanitära reformer, 64—68.
Sjukvården, 52—55.
Skolundervisningen, 48—50, 55.
Sport- och nöjesliv, 55—60.
Tillkomsten av nya stadsdelar, 75—76.
Tobaks- och cigarrfabriker, 42—44.
Universitetet, 49—50.
Utveckling till världsstad, 73—74, 75—79.
Välgörenhetsfester, baler och förlovningar, 56—57.

Honduras:

Den brittiska kolonien, 114, 125.
Den spanska republiken, 112, 115, 134.

Jamaica:

Befolkningsförhållanden, 340—342.
Blå bergen, 344—345.
Engelsk besittning sedan år 1655, 340—341.
Floder, vattenfall, varma källor, 345—346.
Hope Gardens eller Botaniska trädgården, 349—350.
Jordbävningar, 347.
Kings House, guvernörspalatset, 349.
Kingston, huvudstad, 340, 347—348.
Kingston, inloppet till, 340.
Klimat, 344—345.
Myrtle Bank Hotel, det bästa i Västindien, 348—349.
Port Antonio, ett viktigt turistcentrum, 347, 349.
Port Royal, den gamla, av jordbävning förstörda huvudstaden, 340.
Socker, bananer, kaffe och kakao de viktigaste produkterna, 346—347.
Säsongen från december till april, 349.
Temperaturväxlingar på skilda nivåer, 344—345.
Titchfield Hotel i Port Antonio, 347, 349.
Tropikfloran i rikaste utveckling, 349—350.
Upptäcktshistoria, 340—342.
Utfärd i Kingstons omgivningar, 349—350.

Nicaragua:

Areal och befolkning, 114.
Kaffe, ris och kautschuk de förnämsta produkterna, 116—117.
Klimat, 114.
Managuasjön, 114.
Nicaraguakanalen ett högaktuellt projekt, 71—73, 114.
Nicaraguasjön, den största i Centralamerika, 114.
Politiska förhållanden, 132—139.

Panama:

Gorgas Memorial Institute, 65—66.
Panamakanalen, 64—65, 71—72, 368—369.
Santo Tomás Hospital, 64.

Salvador:

Befolkningen mest spanjorer och mestiser, indianerna fåtaliga, 112—113.
Belägenhet och areal, 112.
Huvudstaden San Salvador, 112—113.
Jordbruket i hög kultur, 112—113.
Kaffe, ris och Perubalsam de förnämsta produkterna, 116—117.
Nederbörden jämnt fördelad på året, 112.
Politiska strider, 132—139.

United Fruit Co.:

67—71, 87—100, 141—144, 347—348.